

Hikâyelerin Hikâyesi

Yazdıklarıyla Yaşayanlar

Hasan Saraç

portakal

İSTANBUL 2018

www.portakalkitap.com

portakal

YAZDIKLARIYLA YAŞAYANLAR
HASAN SARAÇ

EDİTÖR
Rukiye Şahin

ISBN
ISBN: 978-975-2468-54-2
9 789752 468542

PORTAKAL KİTAP
Cağaloğlu, Hocapaşa Mahallesi
Ankara Caddesi, Nº 18 Kat: 1 / C
Fatih / İstanbul
T. 0212 511 24 24
P.K. 50 Sirkeci / İstanbul

Kültür Bakanlığı Yayıncılık
Sertifika Nº 12755

PORTAKAL KİTAP | 29
Biyografi | 2
Raf | Biyografi

KAPAK / İÇ TASARIM
Barış Şehri

1. BASKI
Nisan 2018, İstanbul

BASKI VE CİLT
Çağlayan Basım Yayın A.Ş.
Sarnıç yolu No:7
Gaziemir / İzmir
Tel: (0232) 274 22 15
Sertifika No: 11314

www.portakalkitap.com
portakal@portakalkitap.com
/portakalkitap
/KitapPortakal

YAYIN HAKLARI
© Eserin her hakkı anlaşmalı olarak
Portakal Kitap, L-M Leyla ile Mecnun Yayıncılık San. Tic. ve Anonim Şirketi'ne aittir, İzinsiz yayınlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Hikâyelerin Hikâyesi

Yazdıklarıyla Yaşayanlar

Hasan Saraç

Hasan Saraç

Hasan Saraç 1951 yılında Ankara'da doğdu. Ankara Fen Lisesi ve ODTÜ Bilgisayar Mühendisliği'ni bitirdikten sonra 1988 yılında Harvard Business School'dan mezun oldu.

Otuz yedi yıl boyunca değişik sektörlerde işveren ve/veya üst düzey yönetici olarak çalışan yazarın bugüne kadar *KOR – Aşkın Merkezi Mevlana, Aynadaki Adam* ve *Turabdin'e Dönüş* dahil olmak üzere altı romanı yayınlanmıştır. Eşi Handan ile birlikte İstanbul'da yaşamaktadır ve İpek adında bir kızları vardır.

www.hasansarac.net

Bu eserin yayına hazırlanmasında çok değerli katkıları bulunan eşim Handan'a teşekkürlerimle.

Önsöz 8

Gabriel García Márquez 12

Franz Kafka 22

Sabahattin Ali 32

Peyami Safa 42

Stefan Zweig 52

Haruki Murakami 64

Paul Auster 76

Stephen King 88

George Orwell 100

Umberto Eco 110

Halide Edip Adıvar 122

Ahmet Hamdi Tanpınar 134

Jean-Paul Sartre 144

Albert Camus 154

Irvin Yalom 164

Oğuz Atay 176

Ernest Hemingway 188

Mark Twain 200

Vladimir Nabokov 212

Antoine de Saint-Exupéry 222

Lev Tolstoy 230

Fyodor Dostoyevski 242

Sevgi Soysal 252

Virginia Woolf 262

Victor Hugo 272

Önsöz

Ne kadar yetenekli, değerli, ünlü olurlarsa olsunlar, insan olarak yazarlar da hemcinslerinden pek farklı değildir. Onlar da tüm insanlar gibi doğar, büyür, hayal kurar, paylarına düşen sevgi, öfke, aşk ve acıları yaşarlar. Hayatları doğal nedenlerle, dış etkilerle ya da kendi kararlarıyla son bulur.

Onları diğer fanilerden ayıran bir şey; sınırsız bir tutku vardır. Yazma, yaratma ve yazdıklarını olabildiğince geniş kitlelerle paylaşma tutkusu. Bunun dışında kişilikleri, hayat tarzları, fikirleri, tercihleri birbirlerinden çok farklıdır. Esin kaynakları, konuları, hatta teknikleri bile...

Bizim onlara duyduğumuz saygı ve hayranlığın nedeniyse kişisel görüşleri, inançları ve tercihlerinden ziyade edebiyat dünyamıza, hayal âlemimize yaptıkları katkılar değil midir? Romanlarının, hikâyelerinin yani tüm yazdıklarının sihriyle yaşamazlar mı kalbimizde?

Yazma sanatına kattıkları değer, harcadıkları emek elbette tartışılmaz. Kimi yazarlar bu noktaya yetenekleri sayesinde geldiklerini düşünür. Kimileri de yetenek yüzde birse, geri kalan yüzde doksan dokuzun sabırla, azimle yılmadan çalışmak, yazmakla yaşamayı özdeşleştirmek olduğuna inanır.

Yani yazma sanatı konusunda da farklıdır düşünceleri.

Ve her yazarın farklı bir hikâyesi vardır. Doğdukları yerler, aileleri, gittikleri okullar, ilk yazdıkları şiirler, öyküler, ilk sevgilileri... Yazma tutkusunun yüreklerinde nasıl kök salıp yeşerdiği... Hepsi bu hikâyenin kilometre taşları, dönüm noktalarıdır. Ardından eserler ortaya çıkar birer

birer. Heyecanlar, sevinçler, düş kırıklıkları... Bir de pek bilinmeyen gizler vardır yaşamlarında.

Onların yazdıklarına ilgi duyanların, nasıl yaşadıklarına da ilgi duyacaklarına inanıyoruz. Hatta sadece nasıl yaşadıklarını değil, yaşarken neler söylediklerini de merak edeceklerini düşünüyoruz.

Yazdıklarıyla ufkumuzu açan, duygu ve düşünce dünyamızı zenginleştiren Türk ve yabancı yazarlar arasında seçtiklerimizin hikâyelerini bulacaksınız bu kitapta. Bu seçimi yapmanın güçlüğünü, edebi eserleri bilimsel kıstaslarla değerlendirmenin olanaksızlığını, kişisel tercihlerin kaçınılmaz rolünü takdir edeceğinize inanıyoruz.

Bu duygularla, sizlere yirmi beş değerli yazarın hikâyesiyle merhaba diyoruz.

Yazdıklarıyla yaşayanların hikâyeleri bitmez.

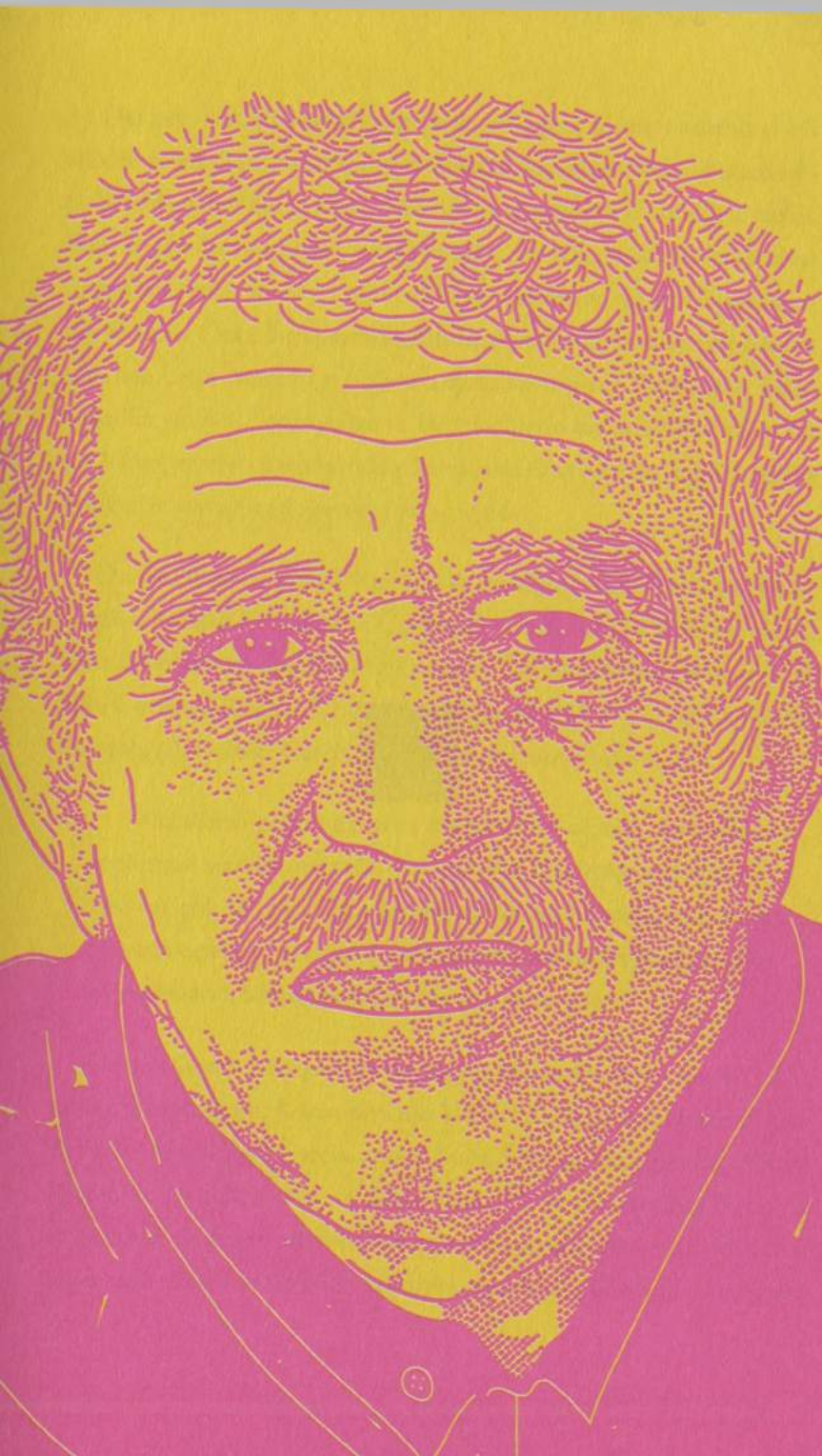
İleride başka hikâyelerde buluşmak dileğiyle...

Hasan Saraç

Gabriel García Márquez
Büyülü Gerçekliğin Gerçek Büyücüsü

"1947 yılıydı. On dokuz yaşındaydım. Hukuk fakültesinin birinci sınıfında öğrenciydim… *Dönüşüm* adlı eserin ilk sayfasındaki giriş cümlesini hatırlıyorum, şöyle diyordu Kafka: 'Bir sabah sıkıntılı rüyalarından uyanan Gregor Samsa kendisini yatağın içinde devasa bir böceğe dönüşmüş bulur.' Lanet Olsun! Okurken böyle mırıldandım kendi kendime, Bu doğru olamaz! Kimse böyle bir şeyin yapılabileceğini bana söylemedi! Demek olabiliyormuş! Öyleyse ben de yapabilirim! Lanet olsun! Benim büyükannem de böyle anlatırdı hikâyelerini… En olmadık masalları sanki gerçekmiş gibi."

Her şey, kökleri İspanya'nın Bask bölgesine uzanan aristokrat bir aileden gelen Don Juan Vicente Bolivar'ın, kendi gibi köklü bir aristokrat aileden gelen Dona Maria Palacios'a evlenme teklif etmesiyle başlar. Bolivar çiftinin oğlu olarak 1783 yılında Caracas'ta doğan Simon Bolivar üç yaşında yetim ve altı yıl sonra da öksüz kalmasına rağmen hayata sımsıkı tutunur. Önce hayatla, ardından İspanya Kralı'yla mücadele eder ve sonunda Latin Amerika'yı bağımsızlığına kavuşturur. Şimdi artık Latin Amerika yerlileri, İspanyollar ve Portekizlilerin karışımından taşan bu ses, biçim ve renk cümbüşünden, kendilerine has resimler, ezgiler, şiirler, öyküler ve romanlar doğacaktır yıllar içinde.

On dokuzuncu yüzyıl Rus klasik müziğini nasıl Borodin, Mussorgsky, Rimsky-Korsakov ve Çaykovski temsil etmişse yirminci yüzyıl Latin edebiyatının kendine özgü ruhunu, sesini, müziğini de Arjantinli Julio Cortazar, Perulu Mario Vargas Llosa, Meksikalı Carlos Fuentes ve Kolombiyalı Gabriel García Márquez duyurmuştur dünyaya.

"Yazarların çoğu kez birer megaloman olduğu, kendilerini toplumun vicdanı, evrenin merkezi gibi hissettikleri doğrudur. Ben en çok bir şeyin iyi yapılmış olmasına hayranlık duyarım. Havada uçarken, pilotların pilotluğu benim yazarlığımdan daha iyi yaptıklarını bilmek beni her zaman mutlu eder."

Gabriel García Márquez, ya da yaygın bilinen lakabıyla Gabo, 1927 yılının 6 Mart günü, Kolombiya'nın küçük kasabası Aracataca'da doğar. Babası Gabriel Eligio Garcia, annesi Luisa Santiaga Márquez'dir. Henüz küçük bir çocukken anne ve babası başka bir kente taşınınca Gabo'yu anneannesi ve dedesi büyütür. Çevresinden saygı gören, entelektüel bir asker olan dedesi ve özellikle kendisine çocukluk yıllarında unutulmaz

hikâyeler anlatan nenesi, Gabo'nun hayatını şekillendirmesinde önemli rol oynarlar.

Gabo 19 yaşına geldiğinde Cartagena Üniversitesi'nde hukuk öğrencisidir. Bir yandan da yerel gazetelerde muhabirlik yapmaktadır. O dönemde en çok Virginia Woolf ve William Faulkner'in etkisi altında kaldığı söylense de onu yere seren ya da bulutların üzerine uçuran ilk sarsıcı şok Kafka'nın *Dönüşüm* adlı eserinden gelmiştir.

Gabo'nun ilk başarısı, batan bir gemiden kurtulup derme çatma küçük bir sal üzerinde tek başına okyanusta on gün geçiren bir gemicinin hatıralarını gazetesi için tefrika etmek olur (1955). Olaylar gemicinin ağzından anlatıldığından, *Bir Kayıp Denizci* adlı eser 1970 yılında Márquez adıyla yayınlanıncaya kadar hiç kimse onun Gabo'ya ait olduğunu bilemeyecektir.

> "En önemli şey ilk paragraftır. İlk paragraf için aylarımı harcamışımdır. Bir kez istediğimi elde ettim mi, gerisi arkadan gelir."

Çalışma tarzını böyle özetleyen Nobelli yazarın ünlü novellası *Albaya Mektup Yok* (1961) bu çabayla damıtılmış son derece sade, bir o kadar da etkileyici bir başlangıçla karşılar okurlarını:

> Albay kahve tenekesinin tepesini kaldırdı ve yalnızca bir küçük kaşık kahve kalmış olduğunu gördü. Kabı ateşten indirip suyun yarısını toprak zemine döktü ve çekilmiş kahvenin son zerreleri de pas kırıntılarına karışıp kaba dökülene kadar tenekenin içini bıçakla kazıdı.

Masum ve inançlı bir tavırla ocağın yanında oturup kahvenin kaynamasını beklerken bağırsaklarında mantar ve zehirli zambakların kök saldığı duygusuna kapıldı. Aylardan ekimdi...

Kendisi gibi buna benzer pek çok sabahı atlatabilmiş biri için bile geçirmesi zor bir sabahtı. Neredeyse altmış yıldır –son iç savaş bittiğinden beri- beklemekten başka bir şey yapmamıştı albay. Gelen birkaç şeyden biri de ekimdi...

Çağdaş Amerikan Edebiyatının önde gelen yazarlarından Kurt Vonnegut Jr., karmaşık bir dil kullanmakla edebî metin yazmayı birbirine karıştıranlara, "Ben bir çocuğun sesiyle yazıyorum. Bu da beni lisede okunabilir kılıyor," diyerek Márquez'in safında yer alırken, George Orwell de "Sade bir dilin en büyük düşmanı samimiyetsizliktir," dememiş miydi?

"Eleştirmenlerin benim hakkında ne söylediği umurumda değil; zaten yıllardır onları okumuyorum. Kendilerini yazarlarla okurların arasında konumlandırmaya çalışıyorlar. Bense hayatım boyunca okurlarıma bir eleştirmenin aracılığı olmadan doğrudan ulaşabilmek için son derece yalın ve kesin bir üslupla yazmaya çalıştım."

Márquez otuz bir yaşındayken gençlik aşkı Mercedes'le evlenir, kısa bir süre sonra da Meksika'nın başkenti Meksiko'ya yerleşirler. İlk romanı *Şer Saati* 1962 yılında yayınlanır. Kolombiya'nın isimsiz bir şehrinde gelişen yasadışı olayları konu alan bu romanını, tartışılmaz başyapıtı *Yüzyıllık Yalnızlık* (1967) izleyecektir. Yazar, kendi doğduğu kasabanın, yani Aracataca'nın bir benzerini, yani Macondo'yu yaratmıştır *Yüzyıllık Yalnızlık*'ta. Jose Buendia soyunun yedi kuşağını anlatan masalımsı hikâye

orada geçecektir. Tıpkı Faulkner'ın romanlarında olduğu gibi, Márquez de bu kasaba bağlamında, yaşadığı toplumun tüm öğelerini barındıran bir mikro-kozmos, hayalî bir evren yaratır. Hikâyesini fantastik öğeler ve mecazlarla zenginleştiren yazar, çocukluğunda kendisine sanki hepsi gerçekmiş gibi son derece ciddi bir yüzle olmadık hikâyeler anlatan ninesinden aldığı ilhamla, büyülü gerçekliği sunar okurlarına.

Márquez uzunca bir süredir çektiği çıban hastalığının ıstırabı içinde kıvranırken bir yandan da romanın kahramanlarından Jose'nin oğlu Albay Aureliano Buendia'yı öldürüp romanında üçüncü kuşağa geçmenin yollarını aramaktadır. Özetle, Albay Buendia'nın artık ölmesi gerekmektir. Ama nasıl? Ve ne zaman? İşte o sırada, çok çektiği çıban hastalığına Albay'ı da ortak etmeye karar verir. Birkaç gün sonra, uzun bir çalışma gününün ardından, Márquez sessizce yazı masasından kalkar ve yatak odasında uyumakta olan karısının yanına kıvrılıp mırıldanır: "Albay öldü..." Sonra hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlar. Bir söyleşi sırasında da inanmaz gözlerle kendisini dinleyen konuğunun kulağına eğilip şöyle fısıldayacaktır Gabo:

> "Sonra ne oldu biliyor musun? Albay Buendia'ya hastalığımı bulaştırdım. O öldü ve bir daha bende hiç çıban çıkmadı!"

Bir eleştirmenin *Yüzyıllık Yalnızlık* romanını ne kadar zamanda yazdığına ilişkin sorusunu da "tüm yaşamım boyunca" diye yanıtlar Márquez. Bu olağanüstü eser kendisine 1982 Nobel Ödülü'nü kazandıracaktır.

> "İnsanlar ilk ve son kez analarının karnından çıktıkları gün doğmazlar, yaşam kendilerini defalarca yeniden doğurmaya mecbur kılacaktır onları."

Yazarlık serüvenini *Hanım Ana'nın Cenaze Töreni, İyi Kalpli Erendira ile İnsafsız Büyükannesinin İnanılmaz ve Acıklı Öyküsü* (1962) adlı öykü kitaplarıyla sürdüren Márquez, bir yandan da bir sonraki romanı için hazırlık yapmaktadır. Şimdi artık sıra o romana gelmiştir. Márquez uzunca bir süredir Latin Amerika'nın tarihine damgasını vuran diktatörlerle ilgili bir kurgu tasarlamaktadır zihninde. Gelmiş geçmiş diktatörler canlanır gözünde sırayla. Julius Sezar, Mussolini, Franco, Peron ve diğerleri... Hayalinde yaşattığı despot, temel kişisel vasıflarını işte bu gerçek diktatörlerden alacaktır.

"Her roman karakteri şahsen tanıdığın, hakkında bir şeyler duyduğun, okuduğun kişilerden oluşan bir kolajdır."

Márquez bu karakteri hayalinde yeterince oluşturduktan sonra onu fizikî bir varlığa dönüştürecek görüntüyü aramaya koyulur. "Bir gün Roma sokaklarında çaresizlik içinde dolaşıyordum. Girdiğim kitapçıda bulduğum fotoğraf albümünü karıştırırken birden o yüzü gördüm," diyecektir sonraları. Çok lüks bir malikânenin salonunda tek başına oturan bitik, zalim, yaşlı bir adamın çehresi canlanmıştır gözünde. Hemen oteline dönüp Karayip Adaları'nın birinde yaşamış bu diktatörün ölümünü yazmaya koyulur. Yazarın "güçle gelen yalnızlık üzerine bir şiir" diye adlandırdığı bu eser 1975 yılında *Başkan Babamızın Sonbaharı* adıyla yayınlanacaktır.

Márquez'in 1981 yılında yayınlanan novellası *Kırmızı Pazartesi*, 1987'de İtalyan yönetmen Francesco Rosi tarafından beyaz perdeye uyarlanır. Şimdi sıra yazarın Hollywood başarısına dönüşecek eserlerinden bir diğerine, *Kolera Günlerinde Aşk* (1985) adlı romanına gelmiştir.

"Evet, de ona. Korkudan ölsen bile, sonradan üzülecek olsan bile, çünkü her ne yaparsan yap, hayır diyecek olursan eğer, tüm hayatın boyunca pişman olacaksın."

Usta yazar bu eserinin arka planında etrafı badem ve portakal ağaçlarıyla çevrili, sokaklarında Afrikalı kölelerin satıldığı tipik bir liman kentini tasvir edecektir. Dikkatli okurlar bu kentin, yazarın gençlik yıllarını geçirdiği Cartagena'yı çağrıştırdığını fark edebilirler. Tolstoy'un *Anna Karenina* adlı başyapıtında olduğu gibi, Márquez de tümüyle bir aşk hikâyesiymiş gibi görünen bu romanının arka planında yirminci yüzyıla uyum sağlamaya çalışan bir toplumun sorunlarını ele alacak, bir yandan da taşrada yaşayan ve soylu olmaya özenen insanların davranışları ve batıl inançlarıyla gizliden gizliye dalga geçecektir.

"Ve bu rastgele bakış, aradan yarım yüzyıl geçmesine rağmen hâlâ bitmeyen bir aşk tufanının kaynağı olur."

Kolera Günlerinde Aşk, ilk görüşte birbirine vurulan Fermina Daza ile çulsuz bir telgraf memuru olan Florentino Ariza'nın tanışmalarıyla başlar. Çoğu kez mektuplaşarak sürdürdükleri bu masum ilişki, taşra zengini babanın devreye girmesiyle son bulur. Öfkeli baba kızını da yanına alıp bir başka şehre taşınır. Çılgın âşıklar bir süre telgrafla haberleşmeye devam etseler de Fermina bu gençlik aşkının anlamını yitirdiğini düşünmeye başlamıştır. Bir gün kolera hastalığı üzerinde araştırmalar yapan Doktor Juvenal ile tanışıp onunla evlenir.

Eşini kaybettikten sonra oğluyla birlikte doğduğu kente geri dönen Fermina ile Florentino'nun yolları bir kez daha kesişir. Kendine has tuhaf bir sadakat anlayışıyla hâlâ ilk sevgilisini beklediğini iddia eden

Florentino, bu süre zarfında zengin olmuş ve yüzlerce kadınla macera yaşamıştır. Bu defa çevresinden gelen itirazlara itibar etmez Fermina ve "Yüz yıl önce, ikimiz de genç olduğumuz için şu zavallı adamla bana yaşamı haram ettiler. Şimdi de çok yaşlı olduğumuz için aynı şeyi yapmak istiyorlar..." diyerek ilk aşkıyla evlenir.

Aşkı bir hastalığa benzeten, özellikle kolerayı bir metafor olarak kullanan Márquez, bu romanın gerçek aşkın mucizevi gücünü anlattığını öne süren eleştirmenlere "kurduğum tuzağa düşmemek için dikkatli olmalısınız" diyerek okurların kafasını bir kez daha karıştırır.

Márquez'in Latin Amerika'nın kurucusu Simon Bolivar'ın son günlerini anlattığı, romanla biyografi arasında bir yerde konumlandırılan eseri *Labirentindeki General* 1989 yılında yayınlanır. Bu son romanı, *Aşk ve Öbür Cinler* ve *Benim Hüzünlü Orospularım* adlı novellalar izler.

Gabriel García Márquez gençlik aşkı, hayat arkadaşı, biricik karısı Mercedes ile uzun yıllar Meksiko'da yaşamını sürdürür ve 17 Nisan 2014 günü evinde hayata gözlerini yumar. Mucizevi kalemiyle dünya çapında okurlarının hayranlığını kazanmakla kalmayıp özgüveni, güçlü iradesi ve sımsıcak yüreğiyle de tüm dostlarının gönlünü kazanan büyük ustayı, ülkesinin cumhurbaşkanı "bugüne kadar yaşamış en büyük Kolombiyalı" ilan ederek milyonların gözyaşları eşliğinde toprağa verecektir.

Franz Kafka
Ölümden Sonra Gelen Şöhret

"Bir kitap başımıza inen bir darbe gibi bizi sarsamıyorsa neden zahmet edip okuyalım ki onu?"

I. Dünya Savaşı'nın başlamasına daha otuz yıl vardır. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Prag kentinde, Almanca konuşan Yahudi bir ailenin ilk erkek çocuğu dünyaya gelir. Franz Kafka'nın kayıtlarına "3 Temmuz 1883 tarihinde doğdu" diye yazar bir memur. O henüz dünyadan habersiz bebek, hayatı boyunca hicvedeceği bürokrasiyle böylece tanışmış ve o kaçınılmaz ilişkiyi başlatmış olur.

Franz'ın babası Hermann Kafka, sokak satıcılığından gelen başarılı bir işadamıdır. Varlıklı bir bira üreticisinin kızı olan annesi Julie ise babasından daha kültürlü bir burjuvadır. Sonraları aileye beş çocuk daha katılacak ve Franz, annesi günün büyük bölümünü aile şirketinin yönetimine hasrettiği için hizmetkârların elinde büyüyecektir. Zaten oğlunun yazarlık hayallerini anlayacak entelektüel derinlikten yoksun olan annesiyle ve zorlu kişiliği olan, evdeki atmosferi boğucu hale sokan babasıyla ilişkileri her zaman sorunlu olmuştur.

Seçkin bir lisede parlak bir öğrencilik dönemi geçiren ve edebiyata büyük ilgi duyan Franz, Almancanın yanı sıra Fransızca kitaplar da okumaktadır. Gençlik yıllarında, *Madame Bovary* dâhil pek çok ünlü eserin yaratıcısı ve gerçekçi akımın öncüsü olan Fransız yazar Flaubert'in etkisindedir. Üniversite eğitimine Prag'da Kimya bölümünde başlamış olsa da sadece iki hafta sonra Hukuk Fakültesi'ne geçiş yapar. Bu değişiklik ona sanat ve edebiyat dersleri alma imkânı da vermiştir. 1906 yılında üniversiteyi bitirip avukat olduktan sonra ilk olarak bir sigorta şirketinde çalışmaya başlar. Daha sonra da farklı şirketlerde yöneticilik deneyimleri olur.

Bürokrasi karşıtı ve anti-militarist görüşleriyle tanınan Kafka, birkaç kez işini, sevgilisini, yaşadığı kenti değiştirir. Ve henüz kırk birinci doğum gününü bile kutlayamadan, dünyasını da değiştirecektir.

Kafka bir keresinde, "Ölümü arzulamaya başlamanız, bazı şeyleri anladığınızın ilk işaretidir," diye yazmıştı. Annesiyle babası hâlâ hayattayken genç yaşta ölüp gitmesi de bilinçaltına yerleşip kök salan bir arzunun tetiklediği bir tercih miydi acaba? Dünya edebiyatına damgasını vuran usta yazarın neredeyse tüm eserlerinin ölümünden sonra yayınlanabilmiş olmasını, Prag'daki üniversite yıllarından beri yakın arkadaşı olan Max Brod'a borçludur okurları. O dönemde örneklerine sıkça rastlandığı gibi, Kafka tüm günlüklerini, notlarını ve yarım kalmış eserlerini ölümünden sonra yakılmak üzere Max Brod'a göndermişti. Bu satırların okurları, Kafka henüz hayattayken ve hızla yaklaşan ölümüne pek az süre kalmışken neden bu eyleme kendisi cesaret edemedi diye sorabilir. Sanırım bu sorunun cevabı da yarım kalan eserleri gibi ebediyen sır olarak kalacaktır.

Kafka Almanca kaleme aldığı eserlerinde, bu dilin Türkçede olduğu gibi esas fiili cümlenin sonuna saklayabilme özelliğini koruyarak, çok uzun, karmaşık ifadelerle okurunu son kelimenin son hecesine kadar merakta bırakmayı ve vurucu darbeyi son anda indirmeyi sanatının bir parçası haline getirmişti. Aynı şekilde, eserlerinde çift anlamlı kelime oyunlarına sıkça başvurmuş, gerçeği çoğu kez okurunun zihninde oluşan soru işaretlerinin ardına gizlemiştir. Bazı romanlarını tamamlamadığı için de, geride bıraktığı ipuçları sürekli bir tartışma konusu olmuştur.

Max Brod, yarım kalmış bazı bölümler arasındaki geçişlerin dahi tamamlanmamış olduğu *Dava* (1925), *Şato* (1926) ve *Amerika* (1927)

adlı en tanınmış eserleri sırasıyla yayına hazırlayarak Almanca dilinde bastırmıştır. Sonraları bu romanlar pek çok edebiyatçının ilgisini çekmiş, farklı proje grupları onları yeniden ele alıp değişik çeşitlemelerini geliştirmişlerdir. Bunlardan en ünlüleri İngiliz akademisyen Malcolm Pasley öncülüğünde kurulan ekibin kendi üsluplarıyla İngilizceye çevirdiği *Şato* ve *Dava* adlı romanlardır.

Kafka günümüze kadar bir sır perdesinin ardında kalmasıyla ünlenmiştir. Bazı eleştirmenler onu eserlerinde bürokrasiyi hicveden bir Marksist (Marksist düzenin bürokrasiye teslim oluşu da hayli ironik bir durumdur) olarak tanımlamış, bazılarıysa yazarın anti-militarist, bürokrasi karşıtı kara mizahını anarşist ruhuna bağlamışlardır. Özgün tekniği, yaratıcılığı, sürrealist yorumlarıyla Kafka, edebiyat dünyasının tartışılmaz usta kalemlerinden biri kabul edilir. Ne acıdır ki bu büyük yazar, post-emperyalist resmin rakipsiz fırçası Vincent Van Gogh ile aynı kaderi paylaşacaktır. Ölümlerinden sonra eserleriyle tüm dünyayı büyüleyecek bu iki dehaya, yaşadıkları dönemde kimse dönüp bakmamış, hak ettikleri değeri vermemiştir. Bugün Van Gogh'un New York'taki MOMA, Saint Petersburg'daki Hermitage ve Paris'teki Musée d'Orsay başta olmak üzere yerkürenin en gözde müzelerinin başköşelerine layık görülen paha biçilmez yapıtlarına, o günlerde resim galerileri ve koleksiyoncular burun kıvırıyor, dâhi sanatçının resimlerine harcadığı tuval ve boya parasını bile ödemeye yanaşmıyorlardı.

Kafka'nın da kendisi hayattayken yayınlanan ilk ve son eseri *Dönüşüm* (1915), dokuz yıl sonra dünyaya gözlerini yumduğunda yalnızca iki bin adet basılmıştı.

"Kabul edilebilir olandan değil, doğru olandan başlayınız."

Kafka'nın, romanlarında yer alan karakterlerin hayatlarını kâbusa dönüştürmeyi alışkanlık haline getirerek bir bakıma kendi içsel çelişki ve çaresizliklerine de ayna tuttuğunu düşünebiliriz. "Bir an gelir artık geri dönemezsiniz. Mühim olan o noktaya ulaşabilmektir" diye yazarken kendi çetin yolculuğuna mı atıfta bulunuyordu acaba? Yıllar sonra, Amerikalı yazar Paul Auster da, farklı bir biçimde de olsa, roman karakterlerinin hayatlarını cehenneme çevirmesiyle ünlenecektir.

Daha önce belirtildiği gibi, 1915 yılında Almanca yayınlanan *Dönüşüm,* Kafka'nın hayattayken basılmış tek ünlü eseridir. Günümüzde pek çok akademik kuruluşun eğitim programında yer alan bu romanın Kafka öldüğünde pek az tanınıyor olması da, Van Gogh ve Sabahattin Ali örneklerinde olduğu gibi, mezardayken ünlenen birçok yazar ve sanatçının ortak kaderlerine işaret eden hazin bir gerçektir.

Dönüşüm adlı uzun öyküde, tüm ailesini geçindiren çalışkan bir memur olan Gregor Samsa, bir sabah uyandığında kendisini yatağında devasa bir hamam böceğine dönüşmüş olarak bulur. Yazar, bu iğrenç görüntüsüne bile bakmadan 'işe geç kalacağım' diye hayıflanan Gregor'un kazandığı paraları ailesinin nasıl kendisinden gizlediğini, iyi niyetini nasıl sürekli istismar ettiklerini gözler önüne serer satırlarında. Para kazanamadığı sürece ailesinden dışlandığını, itilip kakıldığını, korku ve tiksinti uyandırdığını gördükçe günbegün yaşama gücünü, ruhunu ve inancını yitiren bir insanın dramını anlatır bu başyapıt. Yıllar sonra, Dönüşüm'ü okuduktan sonra neler hissettiğini şu sözlerle anlatacaktır Nobel ödüllü yazar Márquez:

"1947 yılıydı. Henüz on dokuz yaşındaydım. Hukuk fakültesinin birinci sınıfında öğrenciydim... *Dönüşüm* adlı eserin ilk sayfasındaki giriş cümlesini hatırlıyorum, şöyle diyordu Kafka: "Bir sabah sıkıntılı rüyalarından uyanan Gregor Samsa kendisini yatağın içinde devasa bir böceğe dönüşmüş bulur." "Lanet Olsun!" Okurken böyle mırıldandım kendi kendime, "Bu doğru olamaz! Kimse böyle bir şeyin yapılabileceğini bana söylemedi! Demek olabiliyormuş! Öyleyse ben de yapabilirim!"

Sembolik bir anlatımla kahramanını adım adım karanlık bir sona götüren bu bireysel trajedi artık bir edebiyat klasiği olarak kabul edilmektedir.

"Her devrim gün gelir buharlaşır, ardında yapış yapış bir bürokrasi kalır."

Sigorta şirketinde çalıştığı günleri anımsatan yeni karakteri Bay Josef K. ile yoluna devam eder Kafka. Bankada görevli bir bekâr yöneticinin kaldığı pansiyona sabahın erken saatlerinde gelen yetkililer, *Dava* adlı eserinin ilk sayfasında Josef'e hakkında bir soruşturma açıldığını söyler. Bu soruşturmanın kimler tarafından, ne zaman, hangi gerekçelerle açıldığını, dava süreçlerinin nasıl devam edeceğini okurlar hiçbir zaman öğrenemeyeceklerdir. Zaten tüm eser Josef K.'nın bu sorulara mantıklı bir cevap ararken başına gelenlere odaklanmıştır. Soyut bir anlatımın ardına gizlenmiş "otorite" belirsiz bir hiyerarşik düzen içinde, bilinmeyen, asla kestirilemeyen ve sürekli değişen kurallarıyla, uzaklarda bir yerde Josef K.'yı biteviye kovalamaktadır. Kurgu içinde hayat bulan pek

çok karakter bir görünüp bir kaybolarak, "otoriteyi" her biri farklı şekillerde tanımlayarak, Josef'i ve okurları sürekli şaşırtmaya devam edecektir.

Böylece, devlet bürokrasisi ve hukuk sistemi, yani "soyut otorite", önceden kestirilmesi mümkün olmayan absürt kararları ve insanları soluksuz bırakan tahakkümüyle kendi ülkesinin vatandaşlarını korkutmakta, güven ve aidiyet duygularını örselemekte, onları şaşkınlığa ve koşulsuz teslimiyete sürüklemektedir. Kafka *Dava*'yı neredeyse bir asır önce Prag'da yazmıştır. Günümüzde bu satirik ve fütürist eseri okuyan dünya vatandaşlarının pek çoğu, muhtemelen o kadar şaşırmayacak ve son yüzyılda yeryüzünde, özellikle de dışa kapalı totaliter toplumlarda yaşanan acıları, Kafka'nın dehasına duydukları hayranlığa karışan bir buruklukla hatırlayacaklardır.

"Düşünceleri arasında sıkışıp kalmış bir eylemci o durağanlıktan çıkmadan asla mutlu olamaz."

Kafka'nın yazıp tamamlamadan bıraktığı bir başka eser olan *Şato*, yine kadim dostu Max Brod tarafından yayına hazırlanarak, yazarın ölümünden iki yıl sonra, yani 1926 yılında Almanca olarak basılmıştır. Bu eser de *Dönüşüm* gibi ilk baskısında bin beş yüz adet bile satılamamış olmasına karşın, daha sonraki yıllarda farklı dillere çevrilerek edebiyat âleminin en çok okunan eserleri arasında yerini alacaktır.

Şato'da gizemli Bay K. bir kez daha karşımızdadır. Dikkatli okurlar Orhan Pamuk'un *Kar* adlı romanındaki kahramanın da Ka olarak anıldığını hatırlayacaklardır. Kafka 1922'de bu eseri yazarken hikâyeyi önce birinci tekil şahsın ağzından anlatmaya başlar, ancak yarı yola geldikten

sonra anlatıcılık görevini K.'ya devreder. Faaliyetlerini yakınlardaki bir şatodan yürüten gizemli bürokrasi, K.'yı köylerine kadastrocu olarak çağırdıktan sonra ona farklı görevler vererek hayatını allak bullak edecektir. Köyde kendisine bir yer edinmeye çalışan Bay K., kesinlik ve şüphe, düz mantık ve absürt yanıtlar arasında kaosa sürüklenerek "otoritenin" kendisine ördüğü küf kokulu loş labirentlerde çaresizlik içerisinde kaybolacaktır.

Kafka'nın en önemli eserlerinden biri de, hayatın benzer bir cilvesiyle, yine ölümünün ardından gün ışığına çıkan *Amerika* adlı eseridir. Franz Kafka, kaderdaşı Van Gogh'dan yalnızca üç yıl daha uzun yaşayabilecek ve henüz 41 yaşındayken peşinde koşmadığı şöhreti göremeden, Viyana yakınlarındaki bir sanatoryumda Polonyalı sevgilisi Dora Diamant'ın kollarında hayata veda edecektir.

Hayattayken birbirini tanıma fırsatı bulamadan genç yaşta dünyaya veda eden bu iki dâhi, daha uzun yaşayabilselerdi sanatseverlere ve edebiyat tutkunlarına kim bilir daha ne eserler armağan edeceklerdi!

Sabahattin Ali
Türk Edebiyatının Sakıncalı Kafka'sı

"Muhakkak ki, bütün insanların birer ruhu vardı
ama birçoğu bunun farkında değildi."

Altı yıl süren Rus Savaşları'nda yenilgiye uğrayan yönetim Küçük Kaynarca Antlaşması'yla topraklarının önemli bir kısmını kaybetmiş, dört asırlık bir hâkimiyetin ardından Osmanlı İmparatorluğu dağılma sürecine girmiştir. Avrupa kıtasında fethedilen topraklar teker teker elden çıkmakta, maddi sıkıntıya düşen yönetim en zorunlu adımları dahi atamamaktadır. Modernleşme ve endüstrileşme hamlesini bir türlü başlatamayan koca imparatorluk, her alanda rakiplerinden geri kalmaya mahkûm olmuştur. Son bir çözüm umuduyla Birinci Meşrutiyet ilan edilmiş olsa da, insan ömrü için uzun, ülkelerin tarihi açısından kısa bir süre sonra Balkan Savaşları başlayacak ve hezimetle sonuçlanacaktır.

Her alanda karmaşa ve belirsizliğin hüküm sürdüğü o yıllarda, 25 Şubat 1907 günü Osmanlı Piyade Binbaşısı Selahattin Ali ile eşi Hüsniye Hanım'ın bir çocuğu dünyaya gelir. Edirne'nin Eğridere ilçesinde doğan oğluna Sabahattin Ali adını koyar babası. Hayata gözlerini açan tüm bebekler gibi saf ve temiz olan küçük Sabahattin'in içine doğduğu dünya ne yazık ki aynı saflıkta değildir. Kimi zaman, kimi yerde sinsidir, gaddardır, kalleştir. Belki de yanlış yerde, yanlış zamanda doğmuştur küçük Sabahattin. Ve bunun bedelini genç yaşta hayatıyla ödeyecektir.

"İçimizde şeytan var. Can kırıkları var. Nefret var. Yalanlar var. Bir yanımız bizi çoktan terk etmiş, kaçıyor. Melankoli ve hüsran var. Keşke bazı geceler hiç sabah olmasa..."

1921 yılında emekli olan Binbaşı Selahattin, Márquez'in meşhur albayı gibi bir mektup bekler aylar boyunca. Ancak bir türlü gelmez o mektup; ülkenin o zorlu kurtuluş mücadelesi yıllarında emekli maaşları bile ödenememektedir. Küçük Sabahattin, Balıkesir Öğretmen

Okulu'nda parasız yatılı öğrenci olarak geçirir o sıkıntılı yılları. Ardından İstanbul'a gider ve 1926 yılında Öğretmen Okulu'ndan mezun olur. Sonrasında Eğitim Bakanlığı'nın açtığı bir sınavı kazanıp yabancı dil eğitimi almak üzere iki yıllığına Almanya'ya gönderilir. Yıllar sonra yazdığı *Kürk Mantolu Madonna* adlı eşsiz eserin tohumları orada, o dönemde düşecektir zihnine.

Almanya dönüşü önce Bursa'da, sonra başka şehirlerde öğretmenlik yaparak yaşamını sürdüren Sabahattin Ali, derin bürokrasinin soğuk yüzüyle ilk kez 1932 yılında, bir ev toplantısında okuduğu bir şiirin jurnallenmesiyle tanışacaktır.

Sabahattin Ali'nin çağdaşı olan Kafka, "Her devrim gün gelir buharlaşır, ardında yapış yapış bir bürokrasi kalır," demişti bir keresinde. Neyse ki bizim devrimlerimiz çok daha başarılı olmuş, buharlaşmamıştı ama her toplumda olduğu üzere, "yapış yapış bir bürokrasi" yine de kalmıştı geride. Kafka, o cesur kalemiyle kara mizahını sonuna kadar konuşturmuş, bürokrasi denilen o meşum labirent üzerine *Dava* ve *Şato* adlı iki roman yazmıştı. Bu eserleri absürt, paranoyak ve distopyan olarak tanımlar Batılı edebiyat eleştirmenleri. Oysa hakkında neden bir dava açıldığını bilemeden oradan oraya koşturan ve bürokrasinin küf kokulu loş koridorlarında yolunu aramaktan bitap düşen Bay K.'nın başına gelenler, Sabahattin Ali'nin yaşadıkları yanında hiç kalırdı. Kim bilir, belki Kafka bile hayal edememişti işin bu boyutlara varabileceğini.

Bir ev toplantısında okuduğu eleştirel şiir yüzünden hapse atılan Sabahattin Ali, üç ay sonra çıkan bir afla salınıverse de artık sicili bozulmuş,

bir başka deyişle sakıncalı olmuştur. Bu "bozuk sicil" hayatı boyunca onu sinsice izleyecek, her fırsatta ona bir darbe daha vuracaktır.

1935 yılında, sevdiği kadınla evlenir genç Sabahattin, iki yıl sonra da Filiz Ali adını koydukları bir kızları olur. Herkes kadar mutlu olma hakkını böylece kullanmıştır sakıncalı yazar. Ama özgürce düşünmenin, daha da "pervasızcası", bu düşünceleri dile getirmenin bedelini ödeme zamanı gelmiştir. Sabahattin Ali'nin, *İçimizdeki Şeytan* (1940) adlı eserinin öz sözünde romancı, öykücü ve senarist Selim İleri şöyle der yazar için:

> "Sabahattin Ali adını nereden işitmişsem işitmiştim. Eserlerini bulmak olanaksızdı. Bana, Sabahattin Ali'nin tıpkı Nazım Hikmet gibi memlekete zararlı bir insan olduğunu söylediler... Yalnız 'memlekete zararlılığın' boyutu kişiden kişiye değişmiş olmalı ki, Sabahattin Ali'yi bazen 'vatan haini', bazen 'vatan haini bir komünist falan gibisinden damgalanışlarla tanımıştım..."

"Bir kitap başımıza inen bir darbe gibi bizi sarsmıyorsa neden zahmet edip okuyalım ki onu?" demişti Kafka. 1937 yılında yayınlanan Kuyucaklı Yusuf adlı eserinde en çok da bu "suçu" işlemiştir Sabahattin Ali. Ezilenlerin yaşadığı acıları, maruz kaldığı sömürüyü dile getirmiş ve gücü elinde tutanların Anadolu insanına tepeden bakan tavrını eleştirmiştir. Öykülerinde, tanımlamakta güçlük çektiğimiz kimi duyguları ustalıkla anlatır. İnsanın zavallılığını ve gücünü aynı dengeli üslupla, zaman zaman masalsı ya da destansı bir biçimde incelikle yansıtır eserlerinde. Ne var ki tıpkı Kafka'nın da başına geldiği gibi, bu değerli yazarımız da yaşarken hak ettiği üne, ancak mezara girdikten yıllar sonra ulaşabilmiştir.

Kuyucaklı Yusuf'un 1937'de basılmasından sonra çok daha sert eleştirilerin hedefi olur Sabahattin Ali. Dört bir yandan kuşatılmıştır artık, ağır darbeler alır, yıkılmaz belki, ama elinden memuriyeti alınır. Çaresiz, savunmasız, tek başına ortada kalır.

"Etrafımız o kadar çirkefle dolu ki, temiz kalmak için tek çare kendi dünyamıza çekilmek ve muhitle, hiç olmazsa manen, alâkamızı kesmektir."

Aklı, mantığı böyle diyordu Sabahattin Ali'nin, ama o tam tersini yapıyor, hiç durmadan sesini yükseltmeye devam ediyordu. "Dünyada her felâketin içinden en az zararla sıyrılmanın yolu hayata uymak, muhite uymak, hiç sivrilmemektir," diye konuşturuyordu roman kahramanlarını, ama kendi öğütlerini kendisi tutamıyordu.

"Hayatta en güvendiğim insana duyduğum bu kırgınlık, adeta bütün insanlara dağılmıştı; çünkü o benim için bütün insanlığın timsaliydi... Demek ki insanlar benden inanmak kabiliyetini almışlar," diye yakınır *Kürk Mantolu Madonna* adlı eserinde. Bu sözleri söyleyen sanki hayali bir roman kahramanı değil, yazarın ta kendisidir. Hayata bakışınıysa şu sözlerin ardına gizler romanın bir başka yerinde:

"Kimi tutkular rehberimiz olur yaşam boyunca. Kollarıyla bizi sarar. Sorgulamadan peşlerinden gideriz ve hiç pişman olmayacağımızı biliriz."

Ayakta kalabildiği son güne kadar üretmeye, yazmaya devam etti Sabahattin Ali. Şiirler yazdı. Pek çoğu yıllar sonra bestelendi. Öykü

kitapları yazdı. Derlemeler, çeviriler yaptı, ama çıkardığı dergilerde edebi bir üslupla da olsa, içinde yaşadığı çarpık düzeni eleştirmeyi sürdürdü. Şöyle diyordu müzik öğretmeni Bedri Bey, *İçimizdeki Şeytan*'da:

"Bu adamların hepsi büyük bir tezat ve ikilik içinde çırpınıyorlar. Hiçbiri sırtında taşıdığı ve muhafazaya mecbur olduğu mevki ve paye ile ahenk içinde yaşamıyor. Kafaları, zekâ itibarıyla olsun, yarım yamalak bilgileri itibarıyla olsun, merhamete muhtaç bir halde. Şahsiyetleri kırpıntı bohçası gibi. Her şeyleri iğreti, her vasıfları, her kanaatleri iğreti..."

Bu kadarı da fazlaydı artık. Mevkilerini her ne pahasına olursa olsun koruma derdine düşmüşlerin, bu sözlerin altında kalmaya niyeti yoktu. Gün geldi, yine tutuklandı, yine hapse atıldı sivri dilli pervasız yazar. Ne yazık ki yirmili yaşlarda bir bekâr değildi artık. Bakmakla yükümlü olduğu bir ailesi ve bir kızı vardı. Bu kez çok ağır geldi Sabahattin Ali'ye mahpushane duvarları.

Zülfü Livaneli'nin besteleyip söylediği "Leylim Ley"de,
Yedi yıldır uğramadım yurduma
Dert ortağı aramadım derdime
Geleceksen bir gün düşüp ardıma
Kula değil yüreğine sor beni
diye seslendi sessiz, tepkisiz kalan insanlara.

Sezen Aksu'dan dinlediğimiz "Dağlar Dağlar"da
Bir gün kadrim bilinirse
İsmim ağza alınırsa

Yerim soran bulunursa
Benim meskenim dağlardır
diye haykırdı uzaklara, yankısını duyamasa da.

Ahmet Kaya'nın seslendirdiği "Geçmiyor Günler"de
Dışarda mevsim baharmış
Gezip dolaşanlar varmış
Günler su gibi akarmış
Geçmiyor günler geçmiyor
diye ağıt yaktı içi kabardıkça.

Son olarak 1948'de Paşakapısı Cezaevi'nde üç ay yattı Sabahattin Ali. Hapisten çıktıktan sonra çok zor günler geçirmeye başladı. Fazlasıyla sakıncalı biriydi artık. İşsiz kaldı, yalnız kaldı, yatacak yatak, yazacak yer bulamadı.

Sanki başına gelecekleri görmüş gibi, "Kim olursa olsun, bir insanın yaşamakla ölmek arasındaki büyük köprüde çabalaması korkunç bir şeydi... Ölsek ne olacak sanki... Onlara ne? Ben onlar için neyim?" diye yazmıştı beş yıl önce *Kürk Mantolu Madonna*'da. Artık yolun sonuna geldiğini hissediyordu. Bu baskıya daha çok dayanamayacağını anladığında ülkesinden kaçmaya karar verdi. Kendisine yardımcı olması için de Ali Ertekin adında bir adamla anlaştı. Ordudan atılmış bu astsubayın derin devletin adamı olduğunu, istihbaratçılarla işbirliği yaptığını nereden bilebilirdi ki!

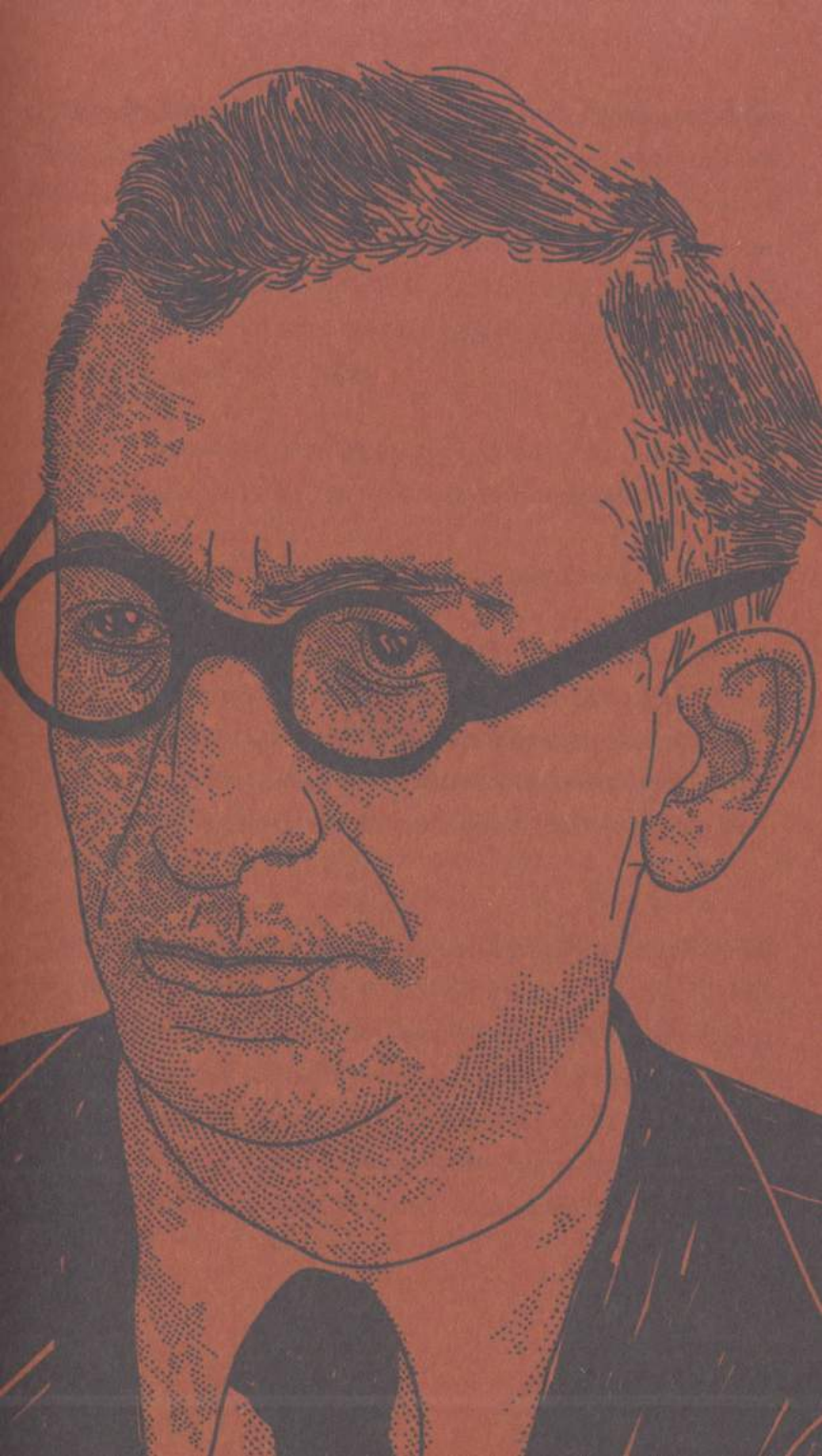
Franz Kafka kırk bir yaşına günler kala Polonyalı sevgilisi Dora Diamant'ın kollarında, Viyana yakınlarındaki bir sanatoryumda can

vermişti. Sabahattin Ali'yse Ali Ertekin adlı bir meczup tarafından "millî hislerini tahrik ettiği" gerekçesiyle, 2 Nisan 1948 günü, başına indirilen bir odun darbesiyle Bulgar sınırında öldürülmüştü. O da Kafka gibi, yalnızca kırk bir yaşındaydı.

Cansız bedenleri birbirlerinden çok uzakta toprağa karışsa da bu iki büyük yazarın ruhlarının sonsuzlukta rastlaşıp dost olacağını düşlemeden edemiyor insan.

Peyami Safa
Hastalık Ve Acıyla Bilenen Keskin Bir Kalem

"Fakirlik ve hastalık dirilticidir; korkutur ve iradeyi kamçılar; uyuklayan enerjileri ayaklandırır... Başarmak için korku da ümit kadar şarttır. İnsana fakirliğin ve hastalığın öğrettiklerini hiçbir okul ve kitap veremez."

Servet-i Fünun şairlerinden İsmail Safa ve Server Bedia'nın 2 Nisan 1899 günü İstanbul'da doğan oğullarına, Peyami adını koyar şair Tevfik Fikret. Sürgüne gönderilen babasını kaybettiğinde Peyami henüz iki yaşındadır. On ay kadar sonra da kardeşini kaybeder. Dokuz yaşında yakalandığı kemik veremi nedeniyle çocukluğunun yedi yılını iltihap kapan sağ kolunun kesilmesi kaygısıyla geçirir ve hayata içine kapanık, çekingen bir çocuk olarak başlar.

"İki hasta kadar birbirine yakın hiç kimse yoktur... Büyük bir hastalık geçirmeyenler her şeyi anladıklarını iddia edemezler."

Sonraları o yılları şair Cahit Sıtkı Tarancı'ya şöyle anlatır Peyami Safa:

"Ben iki yaşındayken babamla kardeşim on ay içinde öldü. Böyle kısa bir fasılayla hem kocasını hem çocuğunu kaybeden bir kadının hıçkırıkları arasında kendimi bulmaya başladım. Belki bütün kitaplarımı dolduran bir facia beklemek vehmi ve yaklaşan her ayak sesinde bir tehlike sezmek korkusu böyle bir başlangıcın neticesidir."

Maddi sıkıntılar ve çocuk yaşta yakalandığı hastalık nedeniyle düzenli bir eğitim alamayan Peyami, on üç yaşında hayata atılmak zorunda kalır ve bir yandan çalışırken bir yandan da kendi kendini yetiştirmeye çabalar. İki yıl memur olarak çalıştıktan sonra dört yıl boyunca ilkokul öğretmenliği yapar. Henüz on beş yaşındayken öğretmenliğe başlayan Peyami, aynı zamanda kendi kendine Fransızca öğrenmekte, psikoloji ve felsefe üzerine kitaplar okumaktadır. Babasının yakın arkadaşlarından Abdullah

Cevdet'in kendisine hediye ettiği Le Petit Larousse'u baştan sona ezberleyerek Fransızca kelime dağarcığını da iyice zenginleştirmiştir.

"Düşünce hürriyeti isteyenler, daha evvel düşünce seviyesinin yükselmesine hizmet etmelidirler."

Mütareke yıllarında abisi İlhami'nin desteğiyle gazeteciliğe başlar. Daha sonraki yıllarda *Tasvîr-i Efkâr, Cumhuriyet, Milliyet, Tercüman* ve *Son Havadis* gazetelerinde yazılarına devam edecektir. Peyami Safa bir yandan da roman yazmaya başlamıştır. Üç yıl içinde *Gençliğimiz, Şimşek, Sözde Kızlar* ve *Mahşer* yayınlanır. Bir yandan da annesinin adından ilham alarak edindiği Server Bedii mahlasıyla Cingöz Recai adını taşıyan polisiye romanlar dizisini yazmaktadır.

Yazarın romanlarına çoğu kez çocukluk ve gençlik yıllarının hüznüyle demlenen şiirsel anlatımı damgasını vurmuştur. Beşinci romanı *Bir Akşamdı* (1924) şu sözlerle başlar:

"Hatırlıyor... Bir akşamdı... Oda boş... Kafes delikleri mavi... Gündüzün son ışıklarıyla beraber, sanki odadan eşya da çekiliyordu."

Yazarın kendi hastane anılarından esinlenerek kaleme aldığı ünlü romanı *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu* (1930) duyarlı bir ruhun titreşimlerini yansıtan yalın bir anlatımla kaleme alınmış bir eserdir. Romanın kahramanı genç, uzun ve meşakkatli bir tedavi sürecinin sonunda, sakat kalmanın eşiğinden dönerek sağlığına kavuşur. Ancak uzun yıllarını geçirdiği hastane ortamı onun ayrılmaz bir parçası olmuştur:

"Yarın hastaneden çıkacağım...
Dışarıda yaşamaktan korkuyorum.

Burada ıstıraba ve tevekküle o kadar alıştım ki, onları bırakırsam ruhumun bir parçası kesilmiş gibi boşluk duyacağım; bırakmazsam isyansız nasıl yaşayacağım?"

Hastaneden evine döndüğündeyse yine aynı ince duyarlıkla aktarır gözlemlerini:

"Ve baktım: Minderde üst üste konmuş iki yastık. (Demek annem biraz rahatsızlanmış ve buraya uzanmış.) Masanın yanında rafın önüne çekilmiş bir sandalye. (Demek annem en üst raftan bir ilaç şişesi almış.) Ha... İşte masanın üstünde bir şişe: Kordiyal. (Demek annem bir fenalık geçirmiş.) Minderin üstünde ıslak, buruşuk bir mendil. (Demek annem ağlamış.)

Benim de bu şişeye, bu iki yastığa ve bir mendile ihtiyacım var, ben de Kordiyal alacağım, uzanacağım ve ağlayacağım."

Dokuzuncu Hariciye Koğuşu'nu kaleme aldığı yıllarda Peyami Safa ve Nazım Hikmet arasında yakın bir dostluk kurulur. Hatta sonraları Peyami ve Nazım, Hareket dergisinde birlikte çalışırlar. Bu karşılıklı sevgi ve saygıdan olsa gerek, Peyami Safa, eserinin ilk baskısını Nazım Hikmet'e ithaf eder.

Nazım Hikmet ise bu ithafın karşılığını dergideki yazısında verir: "Ben Peyami'nin bu son romanını üç defa okudum. Otuz defa daha okuyabilirim ve okuyacağım... *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu* on bin, yüz

bin, bir milyon satardı. Eğer ıstırabı, azabı ve neşeyi coşkun bir ciddiyetle duyan öz ve halis halk kitleleri okuma ve yazma bilselerdi."

"Bugünkü Garp medeniyeti, gittikçe terkibine daha fazla karışan çeliği hazmedemiyor ve kusmak istiyor. Onu makineleşmekten ve büyük sanayinin barbarlaştırıcı, hayvanlaştırıcı tesirlerinden kurtarmak için, terkibinde Şark unsurlarının çoğaltılması lazımdır."

Peyami Safa'nın *Fatih-Harbiye* (1931) adlı romanının merkezindeyse bütün ağırlığıyla Doğu-Batı çelişkisi yer alır. Biri Batılı (Harbiye), diğeri Doğulu (Fatih) olan iki semtin yaşam biçimleri ve değer yargıları arasındaki farklılık ve gerilimler, bu semtler arasında gidip gelen karakterler üzerinden irdelenir. Peyami Safa Batı'yı bilim ve bilgi, Doğu'yuysa irfan ve sezgi olarak değerlendiren bir aydın olarak, ülkesinde her ikisini de içerecek bir sentez oluşmasını hayal ediyordu.

Yazar ve eleştirmen Selim İleri, *Edebiyatımızda Sevdiğim Romanlar Kılavuzu* adlı çalışmasında Peyami Safa'nın *Sözde Kızlar* romanından şöyle söz eder:

"Yunan işgali sırasında babasıyla bağı kopan Mebrure İstanbul'a gelmiş, Şişli'de uzak akrabalarının yanına sığınmıştır. Burada, köşk hayatında o günlerin ala ala hey, ten zevklerinden ötesini düşünmeyen, çıkar ve para uğruna insani, değerlerini yitirmiş İstanbul kaymak takımını tanır. Anadolu'da verilen büyük mücadeleden bu kişilerin habersizliği Mebrure'yi hayal kırıklığına uğratacaktır."

Peyami Safa'nın erkek karakterlerinden birinin açığa vurduğu duygularda, o dönemin birtakım Batı hayranı, kendi keyfini düşünen kadınlarına yönelik bir ima da gizlidir:

"Hakkın var. Alışkanlık beni şaşırttı, Mebrure'yi salon kızı zannettim. Halbuki... Halbuki... Büsbütün başka tertip. Babasını kaybetmiş, tanımadığı bir şehre düşmüş, bilmediği bir muhitte yaşamaya mecbur kalmış bir kız; ne düşünebilir? Ne düşünebilir?"

Zamanla devrin önde gelen isimlerinden Hasan Ali Yücel, Yusuf Ziya Ortaç, Ömer Seyfettin, Faruk Nafiz ile yakın dostluklar kuran Peyami Safa, hiç durmaksızın çocuk romanları, hikâyeler, aşk romanları yazmaya devam eder. Server Bedi mahlasıyla yayınlanmış otuzdan fazla eseri bulunmaktadır.

Yazar, olgunluk çağında kendi adıyla yayınladığı *Bir Tereddüdün Romanı* (1933), *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu* (1949), *Yalnızız* (1951) ve *Biz İnsanlar* (1959) adlı eserlerindeki güçlü karakter tahlilleri ve çarpıcı görüşleriyle dikkat çeker.

"Delilik şüphesiz aptallıktan iyidir. Delilik var olmuş bir zekânın yok oluşudur; aptallık var olmamış bir zekânın olmamaya devam edişidir. Deliliğin hiç olmazsa mazisi şanlı. Aptallığın şerefli bir tarihi bile yok."

Türk edebiyatının en önemli kalemlerinden biri olan Peyami Safa, romanlarında okurlarını eğlendirirken bir yandan da düşünmeye ve

araştırmaya davet eder. Yazılarında ideolojilere, inançlara dair tavsiyelerde bulunur gençlere:

> "Sistematik felsefe ve ona bağlı ideolojik görüşlerin kör iman haline gelmelerine daima isyan ettim. Kılı kırk yararcasına dikkatli bir tenkit ve tahlilin mihrakından geçmeyen fikirlere kapılmamalarını gençliğe tavsiye ettim."

Peyami Safa yazdığı çok sayıda roman ve ders kitabı kadar fikir ürünü eserleriyle de öne çıkmıştır. *Büyük Avrupa Anketi, Türk İnkılâbına Bakışlar, Millet ve İnsan, Mistisizm, Doğu-Batı Sentezi, Sanat-Edebiyat-Tenkit* gibi eserlerin bir kısmı kendisi hayattayken, bir kısmı da ölümünden sonra çeşitli yayın organlarında çıkan yazılarının derlenmesiyle basılıp okurlara ulaşmıştır.

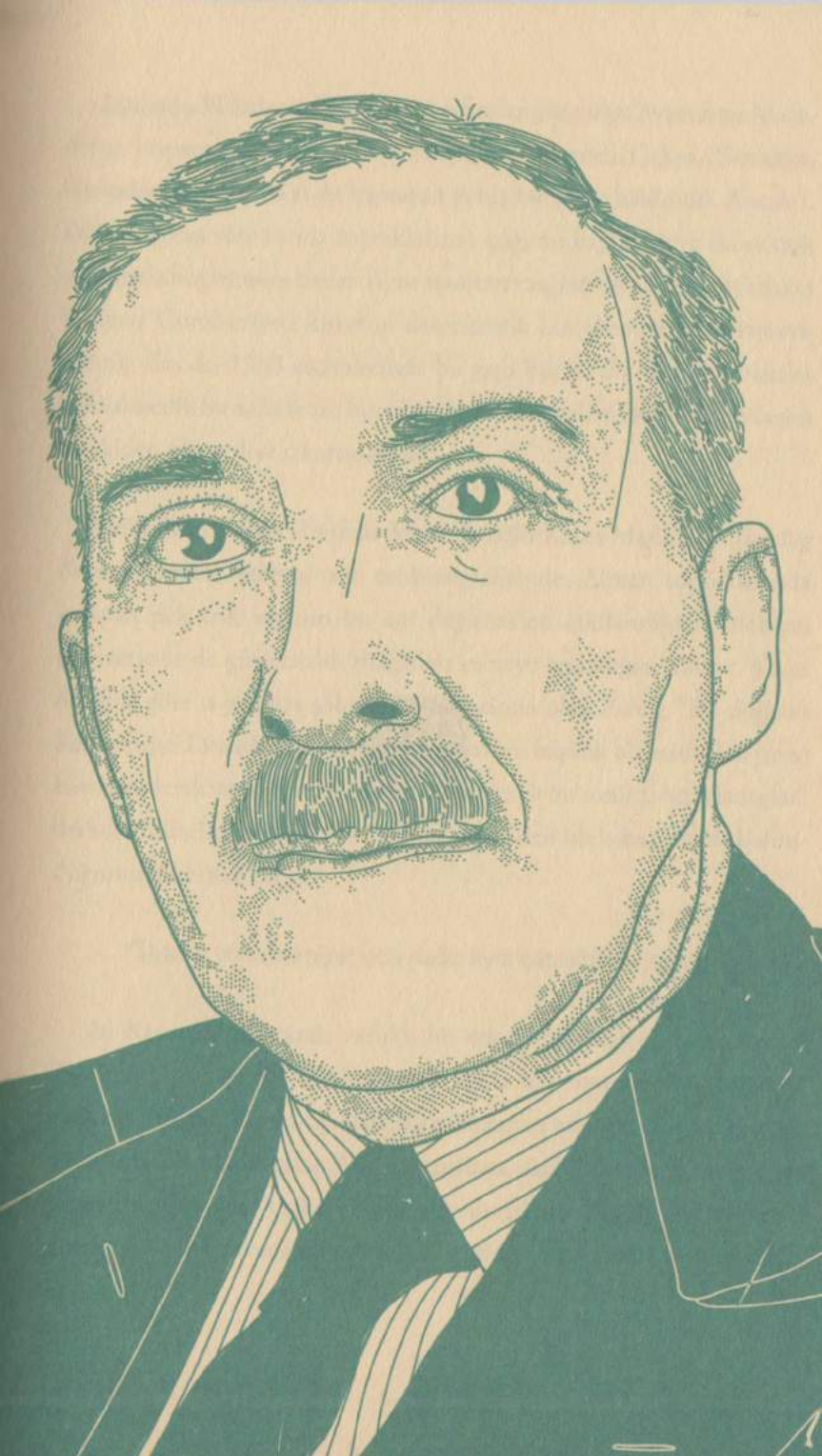
Hastalıklar bir ömür boyu yakasını bırakmaz Peyami Safa'nın. "Bende her hastalık var," der yakınlarına sık sık. Kendisi gibi sağlık sorunları yaşayan Nebahat Hanım'la evlenir ve Merve adını verdikleri bir oğulları olur. Kaderin zalim bir cilvesiyle, Merve de teşhisi tam olarak konulamayan fakat sinsi sinsi ilerleyen bir hastalığa yakalanır ve Erzurum'da yedek subay olarak askerliğini yaptığı sırada rahatsızlanarak orada son nefesini verir. Bu acı derinden sarsar Peyami Safa'yı; oğlunun ölümünden sonra sadece dört ay yaşar ve 15 Haziran 1961 günü hayata gözlerini yumar.

Tanınmış şair ve yazar Yusuf Ziya Ortaç onun için şöyle demiştir: "Türkiyemiz kendi kendisini yetiştirenlerin vatanıdır. Ama hiç kimse Peyami kadar kendisini yetiştirmemiş, yetiştirmekten de öte, yaratmamıştır."

Stefan Zweig
Yazarken Dans Ettiği Ölümle Er Geç Randevulaşacaktı...

"Suskunluğun siyah okyanusunda cam fanuslu bir dalgıç gibi yaşıyordu insan, kendini dış dünyaya bağlayan halatın kopmuş olduğunu ve o sessiz derinlikten hiçbir zaman yukarı çekilmeyeceğini ayrımsayan bir dalgıç gibi hatta... Duracak, görecek hiçbir şey yoktu, her yerde sürekli hiçlikle çevriliydi insan, boyuttan ve zamandan tümüyle yoksun boşluk!"

Asırlardır Habsburg Hanedanı tarafından yönetilen Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, yirminci yüzyılın başlarında Çekya, Slovakya, Hırvatistan ve Bosna'yı da kapsayan geniş bir alana hâkimdir. Ancak I. Dünya Savaşı sonrasında topraklarının çoğunu kaybeder ve ekonomik sorunlarla boğuşmaya başlar. Aynı savaştan mağlup çıkan Almanya'daysa Weimar Cumhuriyeti kurulup demokratik bir yönetim şekli benimsenmiş olsa da, 1933 seçimlerinde bu yapı büyük bir yara alır. Naziler beklenmedik bir zaferle altı buçuk milyon oy alarak milletvekili sayılarını on ikiden yüz yediye çıkartmışlardır.

Ünlü filozof yazar Thomas Mann'ın oğlu Klaus Mann *The Turning Point (Dönüm Noktası)* adlı otobiyografisinde, Alman topraklarında yaşayan pek çok insanın bu ani değişimden etkilendiğini, edebiyat çevrelerinde de güvensizlik rüzgârları esmeye başladığını anlatır. Klaus Mann'a göre o yıllarda şöhretinin zirvesinde olan Zweig "Bu değişim kimin suçu? Demek ki demokratlar yeterince başarılı olamamışlar, yavaş hareket ederek ve doğru çözümler üretmeyerek bu sonucu hazırlamışlar" derken, acaba iki binli yıllarda olabileceklere dair bir kehanette de bulunduğunun farkında mıydı?

"Siyaset ve samimiyet çok nadir aynı çatı altında yaşar."

28 Kasım 1881 günü, varlıklı bir tekstil fabrikatörü olan Moritz Zweig ile bankacı bir aileden gelen karısı Ida Brettauer'in bir erkek çocukları doğar. İkinci oğulları olan Stefan'ın edebiyata ilgisi gençlik yıllarında ön plana çıkar. Şiirler yazmaya, ünlü yazarlara mektuplar göndermeye başlar. Ağabeyi Alfred ailenin işlerine ilgi duyarken Stefan çoktan Viyana Üniversitesi'nde felsefe eğitimi almaya başlamıştır. Mezun

olduktan sonra Fransa ve Almanya'da eğitimine devam eden genç yazar adayı, 1904 yılında doktorasını tamamlar.

Unutulmuş Düşler adlı ilk eseri 1900 yılında yayınlanan Stefan, hayatının son gününe kadar yazmaya devam edecek, düzinelerce roman ve novellanın yanında özgün biyografilerle de dünya edebiyatının ölümsüzleri arasında yer alacaktır. 1908'de devrin en önemli isimlerinden Sigmund Freud ile tanışan genç yazar, sonraları eserlerinde bu dostluğun izleri olduğunu söyleyecektir.

"Yeryüzünde hiçbir şey insana hiçlik kadar baskı yapamaz."

Zweig'ın ilginç novellalarından *Bir Çöküşün Öyküsü* (1910) o sıralarda yayınlanır. Bu çarpıcı öykünün temelinde, XV. Louis döneminde Fransız sarayında etkili olan soylu bir kadının gerçek yaşamı vardır. Günün birinde gözden düşen Madame de Prie, saraydan uzaklaştırılıp Normandiya'ya sürülür. Birkaç gün içinde döneceği inancıyla malikânesinde gösterişli eğlenceler düzenler, Paris'teki hayatını yeniden canlandırmaya çalışır. Ancak beklediği davet bir türlü gelmez. Giderek mantıklı düşünme yetisini yitiren Madame de Prie, dikkatleri yeniden üzerine çekebilmek için inanılmaz bir intihar planı yapar, ancak bu tuhaf plan daha da tuhaf ve trajik bir sonu getirecektir. Zweig, insanların karanlıkta kalan yönlerini; içlerindeki kibir, güç kaygısı, bencillik, hilebazlık gibi kötülükleri, bir çocuğa anlatırcasına döker bu uzun öykünün satırlarına. Bir insanın nasıl adım adım intihara sürüklenebileceğini anlatırken günün birinde kendi canına da kıyacağını içten içe seziyor muydu acaba?

Uzun romanlardan, sonu gelmez tasvirlerden, kalabalık kadrolu takibi zor kurgulardan yorulan Avrupalı okurlara bambaşka bir kapı açmaktadır genç yazar. Kendisinin, "Benim sevgili ama talihsiz formatım, bir gazete veya dergi için çok uzun, bir roman içinse çok kısa" diye tanımladığı novellaları bir nevi alametifarikası olur Stefan Zweig'ın. Avrupa başkentleri arasında mekik dokuyan, tatil beldelerindeki otellerin itibarlı müdavimlerinden olan Zweig, bir yandan da James Joyce, Joseph Roth gibi devrin gözde yazarlarından, W. B. Yeats, Rainer Maria Rilke gibi şairlerden, Richard Strauss gibi bestecilerden ve ünlü düşünürlerden oluşan bir çevre edinir.

"Her kim ki aydınlıkla karanlığı, savaşla barışı, yükselişle düşüşü bizzat yaşamıştır, o kişi hayatı gerçekten yaşamış demektir."

Uzun yıllar gizli bir hayranı olarak ünlü yazarı düşlemiş olan iki çocuklu evli bir kadın en sonunda Zweig'a bir mektup yazar. Ardından buluşmalar başlar ve nihayet Friderike Maria von Winternitz adlı bu alımlı, entelektüel kadınla evlenir genç yazar. Bundan böyle hayatına çekidüzen verecek ve özgürce yazmasına yardımcı olacak sadık bir eşi vardır. Yeni evliler bir süre sonra Viyana'dan ayrılıp Salzburg'un sakin ortamında kendileri için restore ettirdikleri tarihi bir villaya taşınırlar. Zweig'ın peş peşe onlarca eser ürettiği huzurlu dönem başlamıştır artık. Balzac, Dickens ve Dostoyevski'nin üsluplarını incelediği Üç Büyük Usta; "gönül bağı kurduklarım" diye tanımladığı Holderlein, Kleist ve Nietzsche üzerinden Avrupalı ruhunun parlak bir analizini yaptığı Şeytanla Savaş (1928); Casanova, Stendhal ve Tolstoy üzerinden edebi

yaratıcılık sürecinin izini sürdüğü *Kendi Hayatlarının Şiirlerini Yazanlar* bu dönemin belki de en güçlü eserleridir.

Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu (1922) Zweig'ın en popüler novellalarından biridir. "Sana, beni asla tanımamış olan sana" diye başlar bu öykü. Bu mektubun sahibinin adı yoktur eserde. Farklı zamanlarda karşılaşmışlar, hatta bir gecelik ilişkiler yaşamışlardır. Sevdiği adamdan doğan yavrusunu bin bir güçlükle tek başına büyütmeye çalışan genç kadın son bir kez yeniden karşılaşır sevdiğiyle. Yine tek gecelik bir ilişki ve terk ediliş... Acaba diyor insan, evli bir kadın iken farklı ortamlarda ayaküstü tanıştığı yakışıklı yazarı unutamayan ve nihayet ona bir mektup yazarak kalbini fetheden kendi karısından esinlenmiş olabilir mi Zweig, rastlantılarla çizilmiş bir kaderin öyküsünü yazarken?

Amok (1922) adlı uzun öykü, yazarın Salzburg dönemine ait en önemli eserlerindendir. Türkçesi *Amok Koşucusu* adıyla yayınlanan bu eserde, *Bilinmeyen bir Kadının Mektubu*'nda olduğu gibi yazarın kendisinden bir parça saklıdır. Yazarın intihar etmeden önce üzerinde çalıştığı eserlerden biri de Montaigne'in biyografisiydi. "En gönüllü ölüm, ölümlerin en güzelidir" diyen Montaigne'de kendini bulduğundan söz eder Zweig. *Amok Koşucusu*'nu okuyanlar da, ölümünden neredeyse yirmi yıl önce yazarın intihar seçeneğini düşünmeye başladığını hisseder. *Amok Koşucusu*, Hint Adaları'nda görev yaptığı sırada yaşadığı bir ikilemle bunalıma düşen bir doktorun hikâyesidir. Yardıma ihtiyacı olan bir insana karşı duyduğu vicdani yükümlülükle gurur, öfke, pişmanlık gibi karmaşık duyguları arasında sıkışıp kalan doktor, "amok" denilen bir nevi ölümcül cinnetin etkisi altında nereye gittiğini bilmeden koşmaya başlar. Ve çaresizlik içinde çözümü intihar etmekte bulur.

"İnsan hayatında olduğu gibi, tarihte de pişmanlık tek bir ânı geri getiremez ve tek bir saatte kaybolan bir şeyi bin yıl telafi edemez."

Özellikle yirmili ve otuzlu yıllarda Avrupa edebiyat dünyasında fırtınalar estiren yazarın büyük ilgi uyandıran eserlerinden biri de *Bir Kadının Yaşamından Yirmi Dört Saat* (1927) adlı novellasıdır.

Eserin kahramanı Madame Henriette, pek az tanıdığı ama kendisini anlayacağını hissettiği duyarlı bir centilmene, altmış yedi yıllık hayatının yirmi dört saatine sığmış bir sırrını açar: Bir seyahatinde kendisiyle aynı pansiyonda kalan genç bir adam, gece tüm parasını kumar masasında kaybetmiştir. Madame Henriette genç adamı intihara giden yoldan çevirip kumar düşkünlüğünden kurtarmaya çalışır. İkna çabaları sırasında doğan yakınlık onları bir gecelik tutkulu bir ilişkiye götürecek, ama sonraki gelişmelerle o yirmi dört saati yüreğine vurulmuş acı bir damga gibi bir ömür boyu taşıyacaktır Madame Henriette. Zweig bir kez daha, hikâyesinin merkezine intihar gerçeğini yerleştirmiştir.

Alman yazar Oliver Matuschek, *Three Lives* (Üç Hayat) adlı biyografisinde Zweig'ın yaşamını üç bölümde ele alır: Çıraklık dönemi, ustalık dönemi ve sürgün yılları. Aslında Nazilerin Almanya'da iktidara gelmeleriyle birlikte çanlar Zweig için çoktan çalmaya başlamıştır. Önce Yahudi yazarların kitapları sokaklarda yakılmaya başlar. Bu olaylar üzerine Zweig, "Thomas Mann, Heinrich Mann, Franz Werfel gibi benden çok daha önemli yazarlarla aynı kaderi paylaşmak benim için bir utanç vesilesi değil, onurdur" dese de, bir yıl sonra Avusturya polisi bir bahaneyle yazarın Salzburg'daki evine baskın yaptığında, ülkeyi terk etme

zamanının geldiğini anlayacaktır. Önce mülklerini, sonra da özenle biriktirdiği el yazmalarını elden çıkartır Zweig. Zamanı geldiğinde, önce Paris'e, oradan da Londra'ya gider ve dönüşü olmayan bir yolda mülteci hayatı yaşamaya başlar.

"Ben göçmen bir ruha sahibim... Bir yerde uzun süre kalamam..."

Aynı yıllarda, gittiği ülkelerde kendisine yardımcı olması için Fransızcayı ve İngilizceyi iyi bilen, Elisabet Charlotte "Lotte" Altmann adında Alman asıllı genç bir mülteci kadını işe alır. Zamanla bu ilişkinin rengi değişecek ve nihayet Stefan Zweig ilk eşini terk edip kendisinden hayli genç olan Lotte ile İngiltere'de evlenecektir. Ancak ilk eşiyle bağlantısını da ömrünün sonuna kadar sürdürecek, ona mektuplar yazacak, zor zamanlarında destek olmaya devam edecektir. Zweig, çevresinde olan bitenlere göre hayat tarzını değiştirip derhal gerekli tedbirleri almayı adeta sanat haline getirmiştir. 1940 yılında İngiliz pasaportu aldıktan sonra önce Amerika'ya, oradaki ortamı da içine sindiremeyince Brezilya'ya göç eder. Bütün bu badireler arasında, Viyana yıllarında koleksiyonuna kattığı Beethoven'a ait çalışma masasını da ülkeden ülkeye yanında götürmüş, ömrünün sonuna dek pek çok eserini onun üzerinde yazmıştır.

Stefan Zweig, kentten kente, ülkeden ülkeye savrularak yaşarken aralıksız yazmaya da devam eder. Ne Naziler, ne göçtüğü ülkelerde yaşadığı bürokratik zorluklar, ne de kapış kapış satılan eserlerinin telif haklarıyla ilgili sorunlar... Hiçbiri onu üretmekten alıkoyamaz. I. Elizabeth döneminde vatana ihanetten suçlanıp idam edilen İskoçya Kraliçesi Mary Stuart'ın; benzer şekilde Fransız devrimi sonrasında giyotinle idam edilen

Fransa Kraliçesi Marie Antoinette'in karmaşık ve hazin yaşamlarını ele alan biyografileri ve onlarca yeni novella bu dönemde yazılıp yayınlanır.

"Vicdan hatırladıkça, hiçbir suç unutulmaz."

Zweig'ın son yıllarında yayınlanan en gözde eserlerinden biri de *Ungeduld des Herzen* (Kalbin Sabırsızlığı) adlı romanıdır (1939). (Türkçe çevirilerinde *Merhamet* ya da *Acımak* adları kullanılmıştır.) Katıldığı neşeli bir davette ilk kez gördüğü güzel Edith'i dansa kaldırmak isteyen genç teğmen Hofmiller, kızın narin bedeninin hıçkırıklarla sarsıldığını görünce donup kalır. Aslında Edith ve ailesiyle ilgili bazı önemli sırlar vardır. Küçük bir gafla başlayıp ağır bir pişmanlıkla sona eren bu trajediyi yıllar sonra kısaca şöyle tarif eder genç teğmen:

"...insan bir saatin kırılan parçasını fazla iterek yerine takmaya kalkıştı mı, çoğu zaman bütün saati bozar."

Zweig'ın *Satranç* (1942) adlı son eserini tamamladıktan hemen sonra intihar ettiği söylenir. İlginç olan, yıllarca Nazileri lanetlemesi için sıkıştırılan ve tüm bu talepleri "Ben hiçbir ülke aleyhinde konuşamam" diyerek geri çeviren, hatta biraz da bu yüzden insanlardan kaçıp dünyanın bir ucunda inzivaya çekilen yazarın, bu son eserinde Nazi zulmünü anımsatan sahnelere yer vermesidir.

2014 tarihli *The Grand Budapest Hotel* (Büyük Budapeşte Oteli) filminin esin kaynağı, Stefan Zweig'ın yaşamı ve eserleridir. Hayalî bir ülkenin en görkemli otelindeki sorunları çözmek için sürekli mücadele eden, müşterileriyle yakın ilişkiler kuran ve en sonunda oradan kaçıp

canını kurtarmaya çalışan bir konsiyerjin, yani Mösyö Gustave'ın trajikomik hikâyesi anlatılır bu filmde.

Ünlü fakat mutsuz yazar, 23 Şubat 1942 günü Brezilya'daki evinde, eşi Lotte ile birlikte aşırı dozda ilaç alarak intihar eder. Aslında bu o kadar da beklenmedik bir son değildir. İlk eşiyle de intihar etmeyi düşlemişti Zweig. Her ne kadar bir buçuk yıldır yaşadıkları Rio de Janeiro yakınlarındaki Petrópolis kasabası doğal güzelliği ve sakin yaşantısıyla yazarı kısa bir süre mutlu etmiş gibi gözükse de kaçınılmaz son gelmiştir artık.

Stefan Zweig, Avusturyalı yazar Prochnik tarafından kaleme alınan *Das Unmögliche Exil* (İmkânsız Sürgün) adlı biyografisinde "zaman tünelinde serbest düşüş" olarak nitelediği hayata veda ederken, ardında bir mektup bırakmayı da ihmal etmez.

"İnsan altmış yaşından sonra yepyeni bir başlangıç yapmak için olağanüstü güçlere ihtiyaç duyuyor. Benim güçlerimse yıllarca yersiz yurtsuz dolaşmaktan tükendi. Bu yüzden düşünsel emeğin en saf mutluluk, kişisel özgürlüğün en yüksek değer olduğu bir hayatı dimdik ve zamanında sonlandırmayı daha doğru buluyorum... Bütün dostlarımı selamlıyorum! Dilerim bu uzun geceden sonra şafağı görmek onlara nasip olur! Bana gelince, fazlasıyla sabırsız olduğum için önden gidiyorum."

Haruki Murakami
Postmodern Edebiyatın Salvador Dali'si

"Neyin en iyi olduğunu kim söyleyebilir? İşte sırf bu nedenle, mutlu olma şansı nerede karşınıza çıkarsa çıksın, başkalarını hiç umursamadan yakalayın onu. Zamanla anladım ki böyle bir şans hayatta iki üç defadan çok çalmıyor kapımızı ve eğer onu elimizden kaçırırsak ömür boyu pişmanlığa mahkûm oluyoruz."

II. Dünya Savaşı'nın yaralarını sarmaya çalışan Japonya'nın Kyoto şehrinde, 1949 yılında bir erkek çocuğu dünyaya gelir. Bir Budist rahibin oğlu olan babayla Osakalı bir tüccarın kızı olan genç anne, oğullarına Haruki adını koyarlar.

"Aşk gibi, 'iyi müziğin' de asla aşırısı olamaz."

Çocukluk ve ilk gençlik dönemini Kobe'de geçiren Haruki, daha sonra drama eğitimi görmek üzere Tokyo'daki Waseda Üniversitesi'ne kaydolur. Orada, müstakbel eşi Yoko ile tanışır ve kısa bir süre sonra, mezuniyetinden yıllar önce onunla evlenir. Batı müziğine ve edebiyatına yakın ilgi duyan genç adam, üniversite eğitimini tamamlayınca karısıyla birlikte yedi yıl boyunca Tokyo'da bir caz kulübü işletir. İşte tam o yıllarda, yirmi dokuz yaşında, bir stadyumda tek başına beysbol maçı izlediği sırada, içinde aniden bir roman yazma arzusu uyanır, maç bittiğinde evine gider ve hemen yazmaya başlar. *Kaze no uta o kike* (*Rüzgârın Şarkısını Dinle*) 1979 yılında Japonya'da yayınlandıktan sonra artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktır.

"Hayaller –ihtiyaç duyduğunuzda– ödünç alıp verebileceğiniz türden şeylerdir."

Üçüncü romanı *Yaban Koyununun İzinde* (1982) yayınlandığında, henüz Japon okurların bile yeterince tanımadığı bir yazardır Murakami. Bu romanda, küçük bir reklam ajansı sahibi olan kendi halindeki genç adam, çoktandır görmediği bir dostundan bir tebrik kartı alır. Bir süre sonra da gizemli bir haberci onu fantastik bir kurgunun derinliklerinde karmaşık ve uzun bir yolculuğa çıkaracak bir teklifle gelir. Genç

reklamcının kendisine önerilen görevi yerine getirmek isterken koyuna dönüşmüş bir insanla tanışması, Murakami'nin gelecekte ne tür romanlar yazacağının da bir habercisidir.

"Bir zamanlar, gençken, başka biri olabileceğimi düşünürdüm... Ama çarpık dümenli bir tekne gibi, hep aynı yere dönüp duruyordum. Hiçbir yere gitmiyordum. Kendimdim hep sahilde benim dönüşümü bekleyen."

"Asansör imkânsız denebilecek bir yavaşlıkta yükselmeye devam ediyordu. Ya da en azından ben bunun yükseliş olduğunu sanıyordum. Kesin olarak bilmek imkânsızdı. Öyle yavaştı ki, yön duygum adeta yitip gitmişti. Kim bilir, aşağıya iniyor da olabilirdi, ya da belki hiç mi hiç hareket etmiyordu."

Böyle başlar Murakami'nin *Haşlanmış Harikalar Diyarı ve Dünyanın Sonu* (1985) adlı dördüncü romanı. Pek çok Murakami romanında göreceğimiz gibi, kahramanımızın neden oraya çağrıldığından haberi yoktur. Yalnızca gelen daveti kabul eden bir garibandır. Ve tıpkı Paul Auster'ın *Son Şeyler Ülkesinde* adlı romanında olduğu gibi, bilinmedik bir şehre gidecek ve başına olmadık işler gelecektir!

Murakami okurları, kimonolu geyşalar, işkolik Japon erkekleri, onları evlerinde bekleyen eşleri ve baskın gelenekleriyle tanınan Japonya'yı değil, Batı müziği meraklısı, sıra dışı bir hayat sürme peşinde koşan genç erkeklerle ve Stanford ya da Berkeley kampüslerini andıran ortamlarda özgürce cinselliğini yaşayan genç kızlarla karşılaşır yazarın

ilk romanlarında. Sanki roman kahramanlarının adları dışında, bilinen Japonya'dan eser yoktur anlatılanlarda.

Fantastik kurgularıyla Dali'nin çılgın eserlerini çağrıştıran, uçuk kaçık sahneleriyle okurlarını sürekli şaşırtan Murakami'nin romanları, genç Japonların yangında ilk kurtarılacaklar listesinde yerini çoktan almıştır bile. Gelenekçi akımın sadık takipçileriyse ansızın ortaya çıkan bu eksantrik yazarı görmezden gelmeye, asla ciddiye almamaya yeminlidir.

"Kalbimize kazılmış kuyular, derin kuyular var."

Aynı zamanda bir Kurt Vonnegut Jr. hayranı olan Murakami, Tokyo'nun boğucu ortamından yorulunca 1986 yılında tıpkı Vonnegut gibi o da New York'a yerleşir. Princeton ve Tufts Üniversitelerinde dersler veren yazarın Japoncaya çevirdiği çok sayıda eserin yanı sıra, üç öykü kitabı, iki araştırması, tamamı İngilizceye ve farklı dillere, on dördü Türkçeye çevrilmiş on sekiz romanı bulunmaktadır.

Amerika'da kaleme aldığı ilk eseri yine üniversite kampüslerinde geçen fantastik bir aşk hikâyesidir. Hamburg'a vardığında kulağında yankılanan eski bir Beatles şarkısı, otuz yedi yaşındaki Taru'yu alıp özlem duyduğu o gençlik yıllarına, 1968'lerin Tokyo'suna geri götürür. 1987 yılında yayınlanan *İmkânsızın Şarkısı*, Salinger'in *Çavdar Tarlasındaki Çocuklar* adlı romanı gibi dramatik bir etki bırakır Japon gençleri üzerinde. Kısa sürede üç milyondan fazla satar kendi ülkesinde. Bu başarı onu ülkesindeki gelenekçilerin gözünde daha beter hedef haline getirirken, başka ülkelerde tam tersi olur ve bu ayrıksı yazar bir anda milyonlarca okurun ilgi odağına yerleşir.

II. Dünya Savaşı'nı ve Japon ordusunun Çin'in Mançurya steplerindeki katliamlarını konu alan *Zemberekkuşu'nun Güncesi* (1995), yazarın Japon meslektaşları tarafından tümüyle dışlanması için gerekli son darbeyi de indirmiştir. Aslında Haruki'nin babası da o savaşın bir parçasıydı. Zihninde taşıdığı binlerce kutudan birini, en büyüklerinden birini, savaşın çekmecesini açmıştır artık. Romanın ilk sayfasında, kendi halinde, tek başına yaşayan otuz yaşlarında bir adam evinin mutfağında spagetti yaparken aniden bir telefon çalar... Murakami, meraklı bir okur gibi, bir sonraki sahneyi bilmeden o satırları nasıl yazdığını şöyle anlatır bir söyleşisinde. "Neler olacağını ben de bilmiyordum ama artık o savaş günlerini görmezden gelme şansımın kalmadığının da farkındaydım, bir ucundan başladım, bir planım olmadan," diye devam eder tevazuyla.

"Hayat su gibi değildir. Hayattaki şeyler ille de mümkün olan en kısa yoldan akmaz."

Japonya'dayken o baskıcı ortamdan kaçmak için fantastik masallar üreten yazar, Amerika'da yaşarken geride bıraktığı ülkesine olan bağlılığını daha güçlü hissetmeye başlamıştır. 1995 Kobe depreminin ardından, içinden bir ses artık vaktin geldiğini söyler. Murakami eşi Yoko ile birlikte, doğduğu topraklara geri döner, Tokyo'ya birkaç yüz kilometre mesafede küçük bir yerleşim birimi olan Osio'da ikinci evlerini kurarlar. Yine 1995 yılında, sapık bir fanatik grubun sabahın köründe işe giden sıradan insanları Tokyo Metrosu'nda zehirli bir gazla katletmesi Murakami'yi derinden etkiler. O olayların ardından, sağ kalan 62 yaralıyla uzun süren teke tek görüşmeler yapar. On yıl önce sıradanlığını küçümsediği bu insanları farklı yönleriyle tanımaya başlamıştır artık. Birbirinin tıpkısı gibi görünen, muhtemelen haftanın altı günü büyük bir Japon

firmasında hiç yakınmadan arı gibi çalışan bu insanların da birer özel dünyası olduğunu keşfeder Murakami. Onlara daha önce hiç olmadığı kadar saygı duymaya başladığını hisseder ve daha sonra Amerikalıların da 11 Eylül saldırısıyla benzer etkiyi yaratan bu anılar, *Underground* (Metro) adıyla 1998 yılında Japonya'da yayınlanır.

"Geri dönebilseydik bile, büyük olasılıkla kendimizi hiçbir zaman başladığımız yerde bulamayacaktık."

Murakami, Japonya'ya döndükten bir süre sonra Osio'daki evi dışında Tokyo'nun seçkin bir semtindeki küçük bir daireyi de çalışma mekânı olarak kullanmaya başlar. Tipik bir gününde sabahın çok erken saatlerinde kalkıp bilgisayarının başına geçer. Dört-beş saatlik bir mesaiyi on kilometrelik bir koşu takip eder. Aynı zamanda iyi bir maraton koşucusu olan Murakami, bir defasında Hokkaido Adası'ndaki 100 kilometrelik Saroma Gölü ultra-maratonuna da katılmıştır. Amerika'daki son yıllarında Boston maratonunda dört saatin altına düşememekten yakınan yazara göre, iyi bir üretim için sağlıklı bir bünye gereklidir. Bu nedenle de geceleri içkiyi epeyce kaçıran, bol bol tütün tüketen meslektaşlarıyla ortak noktaları olmadığını açıkça söylemekten kaçınmaz. Akşamüstü saatleriyse hobi olarak nitelendirdiği çevirmenlik işine adanmıştır.

Sputnik Sevgilim (1999) adlı romanından sonra yeni bir projeye girişir Murakami. Altı ay boyunca her gün beş saat yazdım dediği yeni romanı *Sahilde Kafka* (2002) ününü iyice pekiştirecektir. Amerikalı ünlü yazar ve eleştirmen John Updike'ın "Sayfalarını çevirmeden duramayacaksınız," dediği eser yine gerilimle cinselliğin, mizah ve karmaşık kurguların birlikte dans ettiği bir Murakami serüveni olarak nitelenebilir.

"Arzu ettiğiniz şey her neyse, sizin sandığınız gibi gerçekleşmeyecektir."

Bireysel özgürlüğüne eskiden olduğu gibi birinci önceliği verse de, artık kendi ülkesinin insanlarına karşı daha toleranslı, sıradan insanların sıradan önceliklerine daha saygılı bir Murakami yaşamaktadır Tokyo'da. Yine de varlığını kabullenmek istemediği tipler, eserlerinde ortaya çıkmaya devam eder. Bunlardan biri de *Zemberekkuşu'nun Güncesi*'ndeki ana karakter Toru'nun kayınbiraderi, havalı görüntüsünün altında hiçbir insani değer taşımayan Noboru'dur. Pek çok sıradan insanın sempatisini kazanmış bu medyatik adam, romanda akademisyen kimliğiyle ortaya çıkıp zaman içinde bir politikacıya dönüşür. Murakami bir söyleşisinde, "sürekli TV ekranlarına çıkıp her konuda oturaklı laflar etmeye bayılan, gerçek yaşama, doğrulara, insanlığa en ufak bir saygı duymayan sığ insanlar" olarak tanımladığı bu tür karakterlere, hiç istemese de hayatın bir gerçeği olarak kurgularında yer vermek zorunda kaldığını anlatmıştır.

Adını George Orwell'ın ünlü romanı *1984*'den alan *1Q84* ise daha piyasaya çıktığı ilk ay içinde bir milyondan fazla satar.

"Kütüphane her zamankinden daha sessizdi.

Yeni aldığım deri ayakkabılarım gri linolyum yer kaplamasının üzerinde gıcırdadı. O sert, kuru gıcırtı benim normal ayak seslerime benzemiyordu. Zaten ne zaman yeni bir ayakkabı alsam, seslerine alışmam zaman alır.

Daha önce hiç görmediğim bir kadın, dağıtım masasında oturmuş, kalın bir kitap okumakla meşguldü. Çok da geniş bir kitap

okuyordu. Sanki sağ gözüyle kitabın sağ sayfasını, sol gözüyle de sol sayfasını okur gibi bir hali vardı.

'Affedersiniz' dedim.

Elinde tuttuğu kitabı masanın üzerine hızla çarptı ve beni süzmeye başladı.

'Bunları geri getirdim' dedim, elimdeki kitapları bankonun üzerine koyarken. İlkinin adı Bir Denizaltı Nasıl Yapılır'dı diğerininkiyse Bir Çobanın Anıları."

Böyle başlar Murakami'nin 2005 yılında yayınlanan *Tuhaf Kütüphane* adlı romanı. Yalnız bir çocuk, gizemli bir kız ve "Koyun Adam" hapsolmuşlardır o kütüphanenin içinde.

"Neden bunlar benim başıma gelmek zorundaydı ki? Oysa tek yaptığım, kitap ödünç almak için kütüphaneye gelmekti.'

'O kadar da canını sıkma,' diye cevap verdi Koyun Adam, beni avutmak için.

'Baksana Koyun Adam' dedim. 'Neden o yaşlı adam benim beynimi yemek istiyor ki?'

'Bilgiyle dolu beyin çok lezzetli olur çünkü. Yumuşacıktır. Aynı zamanda böyle topak topaktır.'"

Böylece *Yaban Koyununun İzinde* adlı romanında tanıştığımız "Koyun Adam" bir kez daha karşımıza çıkmıştır yıllar sonra. Zaman geçtikçe, ülkesinde daha geniş kesimler tarafından kabul gören, tüm dünyada ödüller kazanan, el üstünde tutulan ünlü bir yazar konumuna gelmiştir Murakami. Romanlarında eskiden olduğu gibi hâlâ fantezilere yer verse de bir boşlukta gezinen, mutsuz, münzevi ruhlu karakterlerle

birlikte, artık bir amaç uğruna mücadele eden kişilikler de yaratmaya başlamıştır eserlerinde.

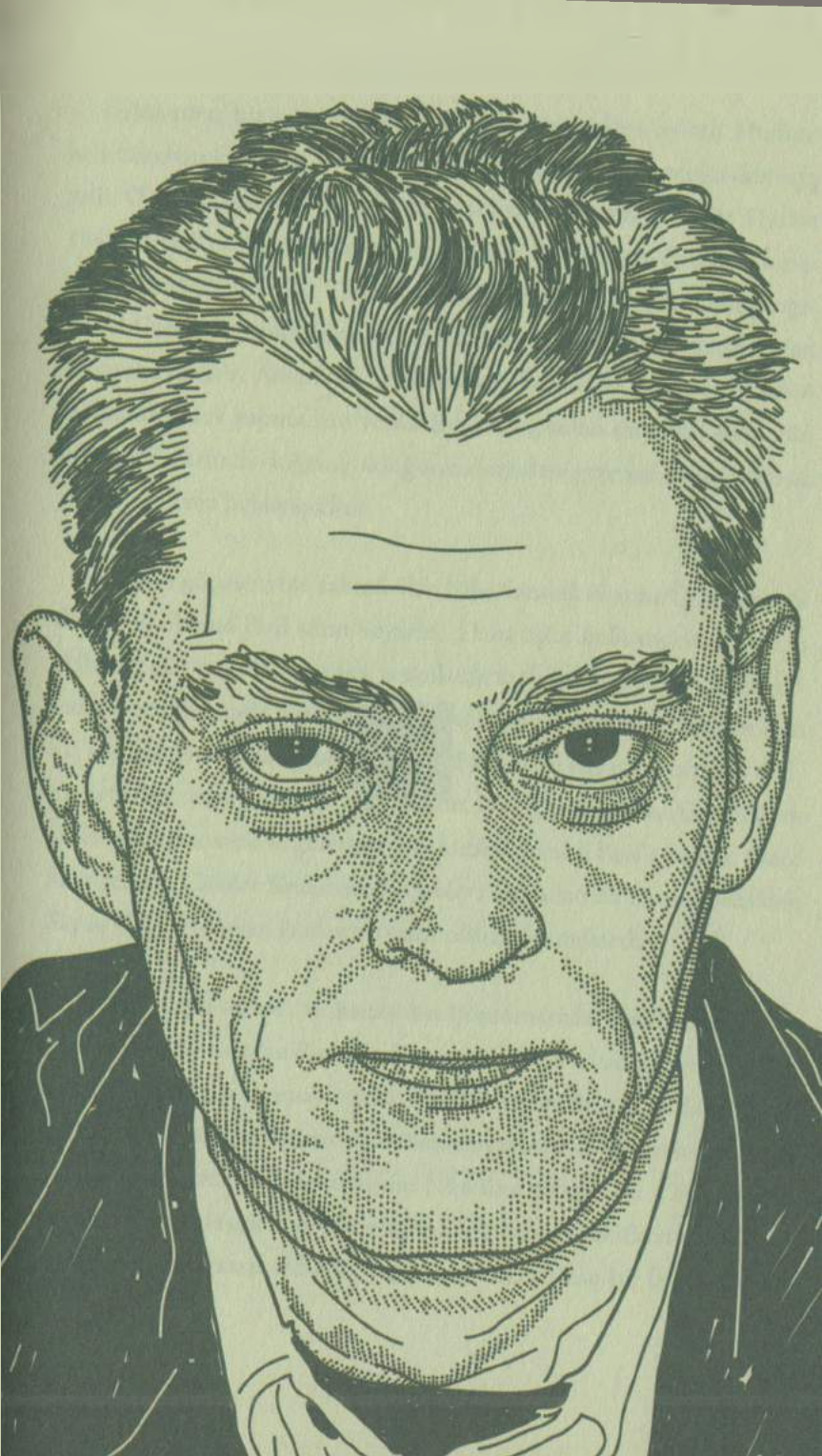
"Eğer sadece herkesin okuduğu kitapları okursanız, sadece herkesin düşündüklerini düşünebilirsiniz."

Dikkatli okurlar Murakami'nin ve Paul Auster'ın aynı yıllarda doğduklarını fark etmiş olabilir. Bu iki çağdaş yazardan biri Brooklyn'de diğeriyse Tokyo'da yaşarken, her ikisi de otuz yaşlarına geldiklerinde roman yazmaya başlar. Dünyanın iki ucunda, birbirlerinin varlığından habersiz; aniden çalan bir telefon, olmadık bir anda gelen bir mesaj, ya da beklenmedik bir davetle başlayan kurgular hayal ederler sürekli. Her iki yazarın da başkarakterleri nereye savrulduklarını bilmeden, önlerine açılan gizemli kapılardan geçip tuhaf tesadüflerin çizdiği kaderlerinin akışına kapılır. İçine düştükleri amansız tuzaklardan kurtulmaya çalışırken çetin labirentlerde soluk soluğa koşar, nedenini bilmedikleri bir amaç uğruna umutsuzca mücadele ederler. Bu iki yazarı birbirine bağlayan mistik bağın nasıl oluştuğunu bilemeyiz ama bizler de o sihirli sayfalarda soluk soluğa koşar dururuz. Yoksa kurgunun garip labirentlerinde yolunu kaybedenler o karakterler değil bizler miyiz? İpler aslında kimin elinde acaba? Yazarların mı? Yazarların da sözünü dinlemeyip kendi bağımsızlığını ilan eden karakterlerin mi? Kendini sıfırdan yaratan karakterlerin mi? Yoksa, o düşlerin peşinde koşan kahramanları zihninde yeni baştan yaratan bizlerin mi? Belki Murakami'nin Auster'dan en çarpıcı farkı, bu koşturmaca içinde ortaya "Koyun Adam" gibi fantastik karakterler çıkarması, bir başka deyişle Dali'nin uçarı fırça darbelerini biraz daha özgürce kullanmasıdır.

Son yıllarda adı Nobel Edebiyat Ödülü adaylığıyla anılan ünlü Japon yazar, 2017 yılının ilk aylarında Japonya'da yayınlanan *Kishidancho Goroshi* (Killing Commendatore) adlı son romanıyla yeniden okurlarının karşısında çıkar. Uzakdoğu'nun Dali'si edebiyat dünyasındaki maratonuna devam ettiği sürece hayranlarının sayısı da geometrik olarak artacağa benziyor.

Paul Auster
Şeytan Ayrıntıda, Yazarın Sırrı Labirentlerde Gizli

"Okumak benim için bir kaçış, huzur ve teselliydi, kendi seçtiğim uyarıcıydı; okumak sırf o katışıksız hazzı içindi, bir yazarın sözcükleri zihninizde yankılanırken çevrenizi saran o güzelim dinginlik içindi."

Günlerden bir gün, Manhattan'ı New Jersey'den ayıran Hudson nehrinin batı kıyısında, Newark yakınlarında bir erkek çocuğu dünyaya gelir. O gün çıkan *New York Times* gazetesinin üzerindeki tarih 3 Şubat 1947'dir ve Kuzey Amerika kıtası eksi 63°C ile tarihinin en soğuk kışını yaşamaktadır. *New York Times* bir gün sonra da Chicagolu ünlü gangster Al Capone'un öldüğünü ve tarihte ilk defa siyahi bir gazeteci olan Percival Prattis'e, Amerikan Senatosu ve Temsilciler Meclisi'nin basın locasında görev yapma izni verildiğini ön sayfadan duyurur. Aynı gün ünlü bir yazarın da doğmuş olduğunun kayıtlara geçmesi içinse yaklaşık yarım asır daha beklenecektir.

Polonya göçmeni bir Yahudi olan baba Samuel ve anne Queenie yeni doğan oğullarına Paul adını koyarlar. Daha önce ünlü mucit Edison'ın ekibinde çalışmış olan Samuel, o sıralarda mobilya ticaretiyle uğraşmaktadır. Çocukluğunda kendisinden üç yaş küçük, psikolojik sorunları olan kız kardeşi Janet'e de ağabeylik yapan Paul, okul hayatıyla birlikte okumaya merak sardırır. Şiir de yazmaktadır. O sıralarda amcası Amerika'dan ayrılmaya karar verir ve giderken tüm kütüphanesini Paul'a bırakır. Önce Salinger'den *Çavdar Tarlasında Çocuklar*'ı ardından da Dostoyevski'den *Suç ve Ceza*'yı okuyan Paul artık yazar olmak istemektedir.

Çocuk yaşta annesi ve babasının boşanmasıyla yaşadığı sarsıntıyı henüz atlatamamış olan Paul, on dört yaşındayken arkadaşlarıyla birlikte açık havada kamp yapmaya gider. Aniden çıkan fırtınadan korunmak için bir yere sığınmaya çalışırlarken hemen yakınlarına düşen bir yıldırım birkaç metre ötesindeki arkadaşının ölümüne neden olur. Onu yaşama döndürmeye uğraşırken gözlerinin önünde maviye dönüşen ceset, Paul Auster'ın hayata karşı tedirgin duygular beslemesinin bir başka önemli

nedeni olacaktır. Absürt tesadüflerle, beklenmedik olaylarla şekillenen romanlarının temeli belki de o dönemde atılmıştır.

"Eğer her şeye hazır olduğunuzu sanıyorsanız, hiçbir şeye hazır değilsinizdir."

New York kentinin ünlü Columbia Üniversitesi'nden mezun olan genç yazar adayı Fransa'ya gider. Paris'te yaşadığı dört yıl boyunca çeviriler yapmak ve bir şiir kitabı yazmak dışında elle tutulur bir başarısı olmasa da o süre zarfında eserlerini daha yakından incelediği Charles Dickens, Franz Kafka ve Nobel ödüllü Fransız yazarlar Albert Camus ile André Gide'in üslubundan ve fikirlerinden etkilenecektir.

Paul beş parasız eve döndüğünde babasının yanına sığınır. Artık bir gayrimenkul zengini olan babası hiçlik içinde kendine bir yön bulmaya çalışan oğlunun depresif ruh halinden huzursuz olsa da yapabileceği pek bir şey yoktur. Bir süre sonra tek başına küçük bir stüdyoya taşınan genç adam, henüz ünlü bir yazar olmanın hayalini bile kurmaya başlamadan, babasının beklenmedik bir anda gelen ölüm haberinden çok etkilenecektir. Yıllar sonra, 1982'de *Yalnızlığın Keşfi* adlı otobiyografik eserinde bu duyguyu okurlarıyla paylaşır: "Bir gün yaşam var... Ve sonra, aniden, ölüm var." Yazarın hayatında önemli bir değişiklik daha olmuştur. Artık para kazanmak için çalışmaya ihtiyacı yoktur, bundan böyle tüm dikkatini kendi tutkusuna, yani yazmaya verecektir.

"Bir insanın derisinin, aklının, kalbinin içine ulaşmak, o kişiyi sarsalamak, gözlerini açıp daha önce fark etmediği şeyleri göstermek istiyorum."

Ünlü bir psikoloğun anlatımıyla, "dünyayı duyularımızla gözlemliyoruz, ancak bunlar zihnimizde kelimelerle bir anlam kazanıyor. Bu nedenle bilinçaltımızı da kelimeler yönlendiriyor. Yine de kelimeler bazen yetersiz kalıyor, bir şeylerin eksikliğini hissediyoruz." Belki anlatamayız, belki tanımlayamayız ama hissederiz işte. Paul Auster'ın kitaplarında okurlar bu duyguyla çok sık karşılaşır. Anlatılanlar vardır, anladıklarımız vardır ve başka bir şeyler daha: Karmaşık, tanımsız, absürt ve varoluşsal...

Paul Auster kitaplarının en göze çarpan özelliklerinden biri de tesadüflere ayrıcalıklı bir rol verilmesidir. Kader... Alın yazısı... İrade... Mücadele... İnanç... Hiçlik... Yoksa hepsi mi?

Yazar ilk kitabını bitirdiğinde onu basacak bir yayıncı aramaya başlar. Bir, iki, üç, beş, on... New York kentinde tam on yedi ayrı yayınevi tarafından reddedildikten sonra o kilitli kapıyı ayrıksı yapıtlara daha duyarlı bir bölgeden, San Francisco'dan bir yayınevi açar. Daha sonra *New York Üçlemesi* adıyla ün kazanacak bu zincirin ilk halkası olan *Cam Kent* 1985 yılında yayınlanır.

"Bir hikâyenin gerçekliği detaylarda gizlidir."

Yanlış bir aramayla başlar her şey. Gece yarısı üç defa çalan bir telefon, hattın öbür ucunda bir dedektifle görüşmek isteyen inatçı bir adam. Telefon bir kez daha çalar ikinci gece. Üçüncü gece telefonu kaldıran polisiye yazarı "Evet" der, "aradığınız dedektif benim, adım Paul Auster." Aslında Paul Auster adındaki dedektif bir başkasıdır ama rastlantının akşına bırakır kendisini ve aranılan kişi olmayı kabul eder kimliği meçhul roman kahramanımız. Neden buna razı olur? Neden bu riski alır? Bir deney

faresi gibi gizemli bir labirentin içinde biteviye koşturmaya başlarken başına neler geleceğini biliyor mudur? Aslında ipler kimin elindedir? Yazarın mı, roman kahramanının mı, yoksa okurun mu? Dedektif rolünü kabul eden polisiye yazarı kimin peşine düşer? Kendi hayatının mı? İçindeki "ben"in mi, yoksa kimin?

Bu sarsıcı, varoluşçu eser hak ettiği ilgiyi görünce, bir yıl sonra *Cam Kent*'i ikinci bir roman takip eder: *Hayaletler.* Bu kez bir gece yarısı aniden bir telefon çalmaz. Roman kahramanı da bir yazar değil, gerçek bir detektiftir. Bir gün kimliği belirsiz biri, tanımadığı bir adamı takip etmesi için bu detektife telefonda para teklif eder, o da bu işi keyifle üstlenir. Peşine düşüp ne yaptığını rapor edeceği avıysa, caddenin öte tarafında yaşamını sürdüren ve başka hiçbir şey yapmadan sürekli odasında oturup çalışan kendi halinde bir yazardır. Neticede detektif de artık hiçbir aksiyona gerek kalmadan kendi odasında oturup olan biteni not defterine yazmaya başlar. Aslında nereye savrulduğunu bilmeden bir labirentin çıkmaz sokaklarında koşturmaya çoktan başlamıştır ama haberi yoktur. Bir süre sonra kendisine bu işi teklif eden müşterisinin de aslında karşı kaldırımda oturan yazarın bizzat kendisi olduğunu fark eder ve bu kumpasa karşı çıkar...

Aslında yazarların sık sık yaşadığı bir deneyim değil midir bu? Bir hikâye kurgularsınız, karakterleriniz olur ve bir süre sonra o karakterler kendi kimliklerini kazanırlar. Kimi zaman yazarlarına, yaratıcılarına başkaldırırlar ve artık kurgu sizin değil onların kontrolüne geçer. Peki, ya gerçek hayatta kontrol kimde? Bu satırları okuyan sizde mi? Bu satırların yazarında mı? Yoksa...

"Hikâyeler bir tek onları anlatabilenlerin başına gelir."

New York Üçlemesi'nin son romanı, *Kilitli Oda* adıyla 1986'da yayınlanır. *Kilitli Oda* türü kriminal romanların ortak özelliği cesedin, içine girilmesi mümkün olmayan bir odada bulunmasına bir cevap aranmasındadır. Auster bu tür kurgulara bir gönderme yapar *Kilitli Oda* adlı eserinde. Bu kez ana karakterin adı belli değildir. Hikâyeyi onun ağzından dinleriz ama kim olduğunu bilmeyiz. Çoktandır görmediği eski bir arkadaşından bir mektup gelir kahramanımıza. Bu hikâyenin gizemine kapılan biyografi yazarı, mektupta bahsedilen değerli roman taslaklarının peşine düştüğünde, mektubu kendisine yollayan arkadaşı Fanshawe'un ortadan kaybolduğunu anlar. Aradan aylar hatta yıllar geçer, kahramanımız öldüğü varsayılan Fanshawe'un dul karısıyla evlenir ve oğlunun babalığını üstlenir. (Paul Auster genç yaşlardayken, kendisi gibi bir yazar olan Lydia Davis ile evlenmiş, hatta Daniel adında bir oğulları olmuş, ancak evlilik sadece birkaç yıl sürmüştü. Bu romanda yazar belki de bir bakıma kendi geçmişini sorgulamaktadır.) Sanki her şey durulmuş gibi görünürken eski arkadaşı Fanshawe'dan bir mektup daha gelir kahramanımıza. Aslında ölmemiştir, ailesine sahip çıkması için onu bilinçli olarak yönlendirmiştir ve davranışlarını yakından takip etmektedir. Roman kahramanımız şöyle dert yanacaktır romanın bir yerinde:

"Kocaman bir canavar gibi üstüme geliyor her şey ve kontrol edemiyorum. İçimdeki gökyüzü kararıyor; şunu kesin olarak söyleyebilirim, altımdaki toprak sallanıyor... Artık doğru tercihleri yapamıyorum. Hiç böyle olmamıştı. Elmalar portakal değil, şeftaliler de su kabağı... Ama hepsinden aynı tadı almaya başladım."

Avcıyken av olmuştur adsız karakterimiz. Bu gidişe bir dur demeye, başkaldırmaya karar verir ancak bir kez daha içinde koşturduğu puslu labirentlerin çıkmazlarında kaybolmuş gibidir. Kaybolan gerçekten o mudur, Paul Auster'ın kendisi mi, yoksa biz okurlar mı? Kim bilebilir?

"İnsan bir hikâyenin içinde, hayalî bir dünyanın içinde yaşayabilecek kadar şanslıysa, bu dünyanın acıları unutulur gider. Zira hikâye devam ettiği müddetçe gerçek yoktur artık."

"Bunlar artık elde kalan son şeyler," diye yazar genç kız. "Bir gün gelecek, kaybolacaklar ve asla geri dönmeyecekler." Paul Auster'in en önemli eserlerinden biri olan *Son Şeyler Ülkesinde* (1987) bu sözlerle başlar. Kaosun hüküm sürdüğü, düzenin kendini yok ettiği bir adaya, kaybolan erkek kardeşini aramaya giden on dokuz yaşındaki kız, yani Anna Blume, adadan ayrılan son gemiyi de göz göre göre kaçırır. Zira yazarın emir komutasında bir felaketten öbürüne savrulan bir maceranın kahramanı olmak gibi bir görevi vardır. Hiçliğin, anlamsızlığın sözcüklere dökülmeden anlatıldığı bu fantastik hikâyenin canlı şahidi olma görevi de okurlara verilmiştir.

"Sanırım hepimiz, mucizelerin gerçekleşebileceğine kendimizi ikna edebilmek için, imkânsız şeylere inanmak isteriz."

Paul Auster, halen birlikte olduğu ikinci eşi Siri Hustvelt ile 1981 yılında evlenir. Birkaç yıl sonra da Sophie adında bir kızları olur. Bir söyleşisinde şöyle der ünlü yazar: "Yazarlar gazetecilerle asla konuşmamalı." Böyle düşünmesine rağmen yazarın zaman zaman bu kuralını esnettiği de olmuştur. Bir söyleşisinde otuz yıl önce satın aldığı elden

düşme Olympus marka daktilosunu hâlâ kullandığını açıklar. Zihninden geçenleri daima bir kareli deftere yazdığını, ardından oturup daktilosunda temize çektiğini anlatır açık sözlülükle. Tüm yazdıklarını kendisi gibi bir yazar olan hayat arkadaşı Siri'ye okuduğunu, onun sözünden çıkmadığını ve karısının beğenmediği her şeyi çöpe atıp yeniden yazdığını da alçak gönüllülükle itiraf eder.

Pek çok eseri Türkçeye çevrilen, hatta bazıları orijinal baskıyla aynı günde ülkemizde raflara yerleşen üretken yazar, *Ay Sarayı* (1989), *Şans Müziği, Leviathan, Yükseklik Korkusu* ve *Timbuktu* (1999) adlı eserleriyle yazarlık hayatına devam eder. Kurgularında sürekli karşımıza çıkan belirsizlikler, tesadüfler, yazarın gerçek hayatında da benzer rolleri oynamaktadır. Bir defasında, henüz kendisini tanımadığı için Auster hakkında çıkan bir eleştiriyi gazetede okuduktan sonra "Kim bu adam?" diye arayıp soran bir film yapımcısıyla tesadüfen yolları kesişir. Auster böylece, 1995 yılında kaleme aldığı *Duman* ve *Mosmor Sırat* adlı senaryoların beyaz perdeye aktarılmasında bizzat sorumluluk üstlenecektir.

Bu koşturma bittiğinde, aslında sakin ve yalnız bir hayatı tercih eden yazar, yeniden Brooklyn'deki evine geri dönüp yazı masasının başına geçer. Bu dönemde de *Yanılsamalar Kitabı* (2002), *Kehanet Gecesi, Brooklyn Çılgınlıkları* ve *Yazı Odasında Yolculuklar* (2007) adlı eserleriyle okurlarının karşısına çıkar.

Auster, nadiren yaptığı söyleşilerden birinde kitaplarının Amerika'dan çok Avrupa'da satılıyor olmasından şikâyet etmek yerine, bunun kendisi için daha büyük bir anlam ifade ettiğini söylemekten geri durmaz. Ülkesinde kendisi hakkında çıkan eleştirileri ciddiye almasa da bu durumdan

pek hoşlanmadığını, içinde yaşadığı toplumun beklentilerini karşılamak gibi bir görevinin de olmadığını savunur.

2009 yılında yayınlanan *Görünmeyen* adlı romanında gerçekle bellek, yazarlıkla kimlik arasındaki belirsiz sınırı irdeleyerek "Amerika'nın en görkemli yaratıcı yazarlarından biri" tanımını gerçekten hak ettiğini bir kez daha kanıtlıyor. 1967 baharında New York'ta başlayan bu roman, iç içe geçen dört bölüm boyunca Paris'e ve Karayip Adaları'na kadar uzanan karmaşık bir ilişkiler zincirini anlatıyor. Okurlarıyla bir sonraki buluşması kendi hayatından notlara ve sahnelere yer verdiği *İç Dünyamdan Notlar* adlı otobiyografik eseridir. Ve en nihayet, *Görünmeyen*'in yayınlanmasından tam yedi yıl sonra, yani 2017 yılının başlarında çıkan 4321 adlı bir *New York Times Bestseller*'iyla roman dünyasına yeniden merhaba diyecektir.

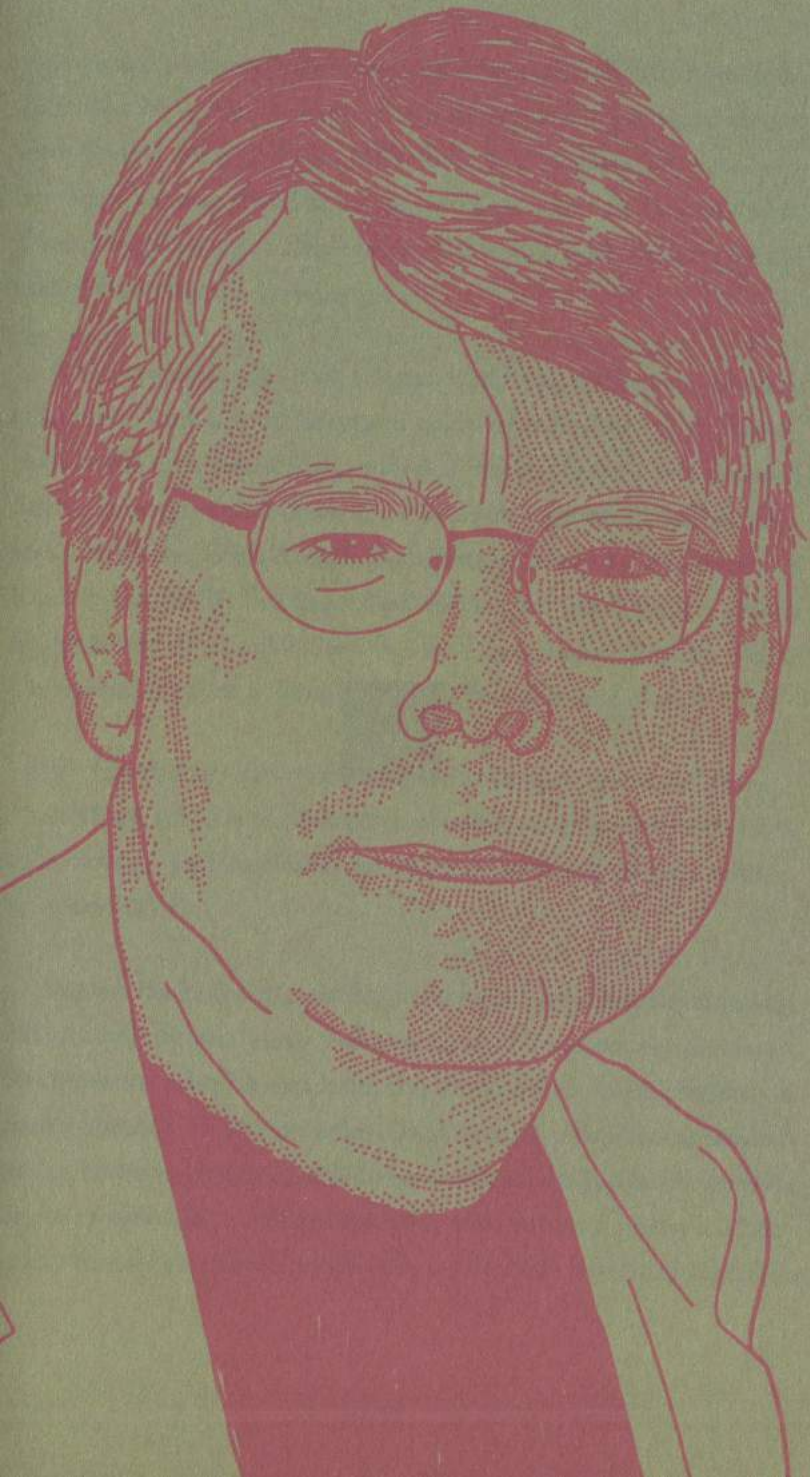
2017 Man Booker Ödülü'nün en güçlü adaylarından biri olarak gösterilen Auster bir keresinde çağdaş yazarlar arasında kimleri takip ettiğini, kendisini hangi yazarlara daha yakın hissettiğini soran yorumcuya kısa bir duraklamadan sonra şu cevabı verecektir:

> "Bir başka gün sorsanız belki size farklı isimler verebilirdim, ancak mademki merak ettiniz, şu anda aklıma gelen isimler Peter Carey, Charles Baxter, Philip Roth, Salman Rushdie ve Orhan Pamuk."

Stephen King
Karanlık Çöktüğünde Sahne "Kral"ın!

"İster doktorun size kanser olduğunuzu söylemesi, ister bir telefon muzipliği olsun, hayatınızda size nedeni anlaşılmaz gelen bir şeyle başa çıkmak zorunda kaldığınız bir noktaya mutlaka gelirsiniz. Bu durumda, ister hayaletlerden veya vampirlerden, ister sokağın aşağısında yaşayan Nazi savaş suçlularından söz ediyor olalım, hep aynı şeyden, yani olağan hayatın içine olağanüstü bir şeyin izinsiz girmesinden ve onunla nasıl başa çıkacağımızdan konuşuyoruz demektir. Bunun hem bizim karakterimiz, hem de başkalarıyla ve içinde yaşadığımız toplumla etkileşimimiz hakkında ortaya koyduğu şeyler beni canavarlar, vampirler, hortlaklar ve hayaletlerden çok daha fazla ilgilendiriyor."

Amerika'nın kuzeydoğusundaki Maine eyaletinin Portland kentinde, 21 Eylül 1947 günü bir erkek çocuğu dünyaya gelir. Bir tüccar denizci olan Donald King ve karısı Nelli Ruth yeni doğan oğullarına Stephen adını koyarlar. Stephen henüz yürümeye yeni başlamışken, babası Donald bir paket sigara almak bahanesiyle evden ayrılır ve adeta bir alacakaranlık kuşağında kaybolur gider.

Dört yaşındaki oğlu David ve onun küçük kardeşi Stephen ile ortada kalan anne Ruth'u zorlu bir yaşam beklemektedir. Indiana ve Connecticut'ta bir süre dolandıktan sonra üçü birlikte Maine'e geri dönerler. Ruth ailesini geçindirebilmek için kimi zaman günde iki vardiya çalışmak zorundadır. Mutfaklarda bulaşık yıkar, garsonluk ve bakıcılık yapar. Kısacası bulabildiği her işte çalışır. Ailenin bu güç koşulları altında ilköğrenimini ve ardından liseyi başarıyla tamamlayan Stephen, Maine Üniversitesi İngilizce bölümünden 1970 yılında mezun olur.

"Eğer bir şey yazdıysanız ve birisi onun için size bir çek gönderdiyse, siz de o çeki bozdurduysanız ve karşılıksız çıkmadıysa ve sonra o parayla elektrik faturanızı ödediyseniz, sizi yetenekli addederim."

Stephen henüz çocuk yaşlardayken bir gün eve gözleri donuklaşmış, dili tutulmuş durumda gelir. Neler olduğunu bile anlatacak hali yoktur. Bir süre sonra, yakın bir arkadaşının bir trenin altında kalarak Stephen'ın gözleri önünde öldüğü anlaşılır. Daha sonraki yıllarda eserlerindeki şiddet, korku ve gerilim öğelerinin bu olayın yol açtığı ruhsal travmayla ilintisi tartışılsa da yazarın kendisi bu konuda yorum yapmayı reddedecektir. Ancak ilginç bir gerçek de şudur; eserlerinde farklı türden gerilim

ve belirsizlikleri ele alan Paul Auster'ın da, çocukluğunda tıpkı Stephen King gibi çok sarsıcı bir olaya yakından tanıklık etmiştir.

Erken yaşlarda arkadaşlarına çizgi romanlardan türettiği öyküleri anlatmaya başlayan Stephen, lise yıllarında yazmaya ve okumaya kıtlıktan çıkmış gibi dört elle sarılır. İlk olarak on sekiz yaşındayken bir hikâyesi yayınlanan Stephen, ilk parasınıysa yirmi yaşındayken bir dergiye sattığı "Glass Floor" (Cam Zemin) adlı kısa öyküsünden kazanacaktır.

> "Bana 'Nasıl yazıyorsun?' diye sorduklarında her zaman 'bir defada bir kelime' diye cevap veririm ve bu cevap hiç kabul görmez. Oysa hepsi bundan ibarettir. Fazlasıyla basit gibi geliyor, ama Çin Seddi'ni düşünün mesela: Bir defada bir taş, değil mi? Hepsi bu. Bir defada bir taş. Ama onu uzaydan teleskopsuz görebildiğinizi okumuştum bir yerde."

Üniversite yıllarında kütüphanede çalışırken tanıştığı zeki bakışlı, çapkın gülüşlü, mevzun bacaklı sarışın kıza delice âşık olan Stephen, Tabitha Spruce ile 1971 yılında evlenir. Üniversite eğitimini tamamladıktan sonra bir süre iş arayan Stephen, en nihayet Maine eyaletindeki Hampden Akademisi'nde İngilizce öğretmenliğine başlar. Bir yandan da gece, gündüz, hafta içi, hafta sonu demeden yazmaya devam eder.

Genç yazar kısa öykülerle başladığı yazarlık hayatına *Carrie* adlı ilk romanıyla devam eder. Başlangıçta bir kısa hikâye olarak yazmayı düşündüğü *Carrie*'nin ilk müsveddelerini beğenmeyerek çöpe atar, ancak onları bulan eşi Tabitha hikâyedeki potansiyeli görerek kocasını bu eseri hayata geçirmesi için ikna eder. Romanın bir yayınevi tarafından kabul

edilmesiyle birlikte hayatının tek kalemde en büyük rakamını, 2500 doları avans olarak alan Stephen, artık ilk romanından yirmi-otuz bin dolar kazanmanın hayallerini kurmaktadır. Bir gün ders verdiği okuldan eve geldiğinde telefonu çalar. Yayıncısı, ilk romanın telif haklarının Doubleday Yayıncılık tarafından dört yüz bin dolara satın alındığını ve genç yazarın iki yüz bin dolar kazandığını müjdelemektedir. Çıplak ayak dışarı fırlayan Stephen karısını bulmak için bir saat oradan oraya koşar ve eli boş eve döndüğünde Tabitha'yı mutfakta bulur. Haberi öğrenen karısı bir süre şaşkın şaşkın etrafa bakınıp öylece ayakta dikildikten sonra kocasının boynuna sarılıp hüngür hüngür ağlayacaktır.

"Yetenek sofra tuzundan ucuzdur. Başarılı bireyi yetenekli olandan ayıran, alabildiğine sıkı bir çalışmadır."

Artık profesyonel bir yazar olmayı planlayan Stephen öğretmenliği bırakır ve tüm zamanını tutkun olduğu tek işe, yazmaya hasreder. Tam da o günlerde Stephen'in annesi Ruth, yorgun çıktığı çetin hayat mücadelesinin bedelini genç yaşta dünyaya veda ederek ödeyecek, ilk romanıyla gurur duyduğu oğlu Stephen ise, alkolü fazla kaçırdığı için cenaze töreninde konuşamayacaktır.

Stephen King için içki ve müzik eşliğinde korku ve gerilim yüklü vahşi senaryolar kurgulama yılları artık başlamıştır. 1985 yılından itibaren alkol bağımlılığına, uyarıcı haplar ve uyuşturucular da eklenir. Kafası dumanlı, kendi yarattığı bambaşka dünyalarda yaşamaya başlayan çılgın yazar, okurlarını dehşet içinde koltuklarına mıhlayan romanlarını peş peşe yazmaktadır. Hatta 80'li yıllarda yazdığı romanların büyük bir

bölümünü hatırlamayan yazar, daha sonra bunun nedeninin alkolizm olduğunu itiraf etmiştir.

"İnsanlar benim çok tuhaf bir insan olduğumu sanırlar. Bu doğru değil. Küçük bir oğlanın kalbi var bende. Yazı masamın üstünde cam bir kavanozun içinde duruyor."

Tanınmamış bir isimle kendini yeniden sınamak için mi, yoksa bir yıl içinde birden çok eserinin basılmasına karşı çıkan yayınevlerini tuzağa düşürmek için mi bilinmez, King 1977-1984 yılları arasında Richard Bachman mahlasıyla beş roman daha yazar ve yayınlatır. Dikkatli bir kütüphanecinin bu sırrı ifşa etmesi üzerine önce Bachman'ın aniden öldüğüne dair gazetelerde bir haber çıkarılır ve nihayet King'in *The Dark Half* adlı romanını Richard Bachman'a ithaf etmesiyle bu tuhaf proje sona erer.

Bachman'ın bir gün popülerlikte Stephen King'i geride bırakıp bırakamayacağı sorusunun yanıtıysa bir sır olarak kalmaya mahkûm. Yayınlandığı kısa süre içinde parlak bir geleceğe işaret eden eleştiriler alan roman hakkında bir eleştirmen, "Eğer Stephen King gerçekten yazabilseydi, işte böyle yazardı" yorumunda bile bulunmuştu.

"İyi kitaplar bütün sırlarını bir çırpıda ele vermez."

1990 yılına gelindiğinde, geride düzinelerce roman, yüz milyonlarca dolarlık bir servet ve harabeye dönmüş bir beden kalmıştır. En sonunda karısının kararlı tavrı ve ısrarıyla önce uyuşturucudan kurtulan, sonra uyarıcı hapları ve nihayet alkolü hayatından silip atan King, kısa bir

depresyon döneminin ardından yeniden yazmaya koyulur. Eserleri kapış kapış satılmakta ancak kendisi akademik çevrelerce bir türlü edebi değer taşıyan bir yazar olarak kabul edilmemektedir.

Yıllar geçer, gençliğinde King'i okuyarak büyüyen yazarlar artık edebiyat dünyasının yeni sesleridir. Hayal güçlerinin olgunlaşmasına katkıda bulunan yazara olan gönül borçlarını, onu layık olduğu konuma oturtarak ödeyeceklerdir.

Stephen King, düzenli bir hayata kavuşup ailesiyle uyum içinde yaşadığı, sporu ihmal etmediği bir dönemde, 1999 yılının 19 Haziran günü kaldırımda koşu yaparken, yazdığı onca gerilim ve korku hikâyesine bir nazire gibi, dikkatsiz bir sürücünün kendisine çarpması sonucu ölümle burun buruna gelir. On gün içinde beş ameliyat geçiren, beş ay boyunca "modern işkence" olarak nitelediği fizik tedavi seanslarına maruz kalan inatçı yazar, doktorları bile şaşırtan bir mucizeyle çok geçmeden tekrar yürümeye başlayacaktır.

"Yazmak hayatın kendisi değildir ama bazen hayata dönüşün bir yolu olabilir."

Geçirdiği bu ağır sarsıntının yazarlık hayatına etkileri ne olacak diye merak edilirken King yeniden bilgisayarının başına geçer. 2000 yılına gelindiğinde Türkçeye *Yazma Sanatı* diye çevrilen *On Writing* adlı muhteşem eseriyle hayat hikâyesini, yazarlık hayatının iniş çıkışlarını, başarılı bir yazar olabilmenin ipuçlarını, geçirdiği korkunç kazanın tahribatını ve sonrasında yaşadıklarını okurlarıyla paylaşan King, sade ama güçlü anlatımı, içtenliği ve alçak gönüllülüğüyle ününü bir kez daha pekiştirecektir.

"Alo? Burası Sidewinder Polis Karakolu. Ben Memur Humbuggy."

"Beni dinleyin, Memur Humbuggy. Çok dikkatle dinleyin ve sözümü kesmeyin, çünkü ne kadar zamanım olduğunu bilmiyorum. Adım Paul Sheldon. Sizi Annie Wilkes'in evinden arıyorum. En az iki haftadır burada onun tutsağıyım, hatta belki de bir aydır. Ben..."

"Annie Wilkes ha!"

"Hemen buraya gelin. Bir ambulans da yollayın. Ama Tanrı aşkına, kadın eve dönmeden gelmeye çalışın..."

Beyaz perdeye *Misery* (Ölüm Kitabı) adıyla aktarılan ve dilimize *Sadist* olarak çevrilen romandaki bu sahne pek çok Stephen King romanındaki ana kahramanın nasıl çaresizce kötülüğe, zorbalığa direndiğini, yaşama tutunmaya çalıştığını göstermesi açısından çarpıcı bir örnek olabilir.

King'in bir yazar olarak farklı kategorilerde kazandığı düzinelerce ödüle, 2003 yılında bir de *National Book Award* (Ulusal Kitap Ödülü) eklenir. Yazdıkları kimi akademik çevrelerce küçümsenmeye devam etse de bu önemli ödülle King'in edebiyat dünyasındaki yeri tartışılmaz biçimde kabul edilmiştir artık.

"Fikirlerimi her yerden alırım. Ama onların tümü bazen tek bir şeyi görmekten ibaret kalabilir, birçok durumdaysa iki şeyi görme, onları yeni ve ilginç bir şekilde birleştirme ve 'Peki ya şöyle olsa?' sorusunu ekleme noktasına gelir. Kilit soru her zaman 'Peki ya şöyle olsa?' sorusudur."

Bugüne kadar yaşamına neredeyse yüz adet roman, yirmiye yakın öykü ve senaryoyla *Yazma Sanatı* adlı otobiyografik eserini sığdıran King, gençlik yıllarından beri müzikle de epey ilgilenmiştir. Zaman zaman amatör gruplarda gitar çalan King'in, pek çok eserini sonuna kadar açılmış bir hoparlörden yükselen müzik eşliğinde yazdığı da biliniyor.

King'in, başta *Hayvan Mezarlığı, Ölüm Bölgesi, Dolores Clairborne, Carrie, Öldüren Sis, Sadist, Benimle Kal, Cinnet, Yeşil Yol* ve *Esaretin Bedeli* olmak üzere bugüne kadar elliye yakın eseri sinemaya uyarlanmıştır. Yaşayan yazarlar arasında kitapları sinemaya en çok uyarlanan isim olarak *Guinness Rekorlar Kitabı*'na geçen yazar, bu filmlerden pek çoğunun en az bir sahnesinde beklenmedik bir anda ortaya çıkıvermesiyle de tanınıyor.

Söz konusu filmlerde rol alan Morgan Freeman, Jack Nicholson, Lauren Bacall, Julianne Moore, Tom Hanks, Johnny Depp, John Turturro, George Scott, Arnold Schwarzenegger, Christopher Plummer, Kathy Bates, Tim Robbins gibi ünlü sinema sanatçılarını düşündüğümüzde, neredeyse tüm Hollywood yıldızlarının King'e bir selam borcu olduğunu söyleyebiliriz. Yetenekli olduğu kadar ilginç de bir insan olan King'in, *28 Gün Sonra* adlı romanından beyaz perdeye uyarlanan filmi çok beğenip 275 bileti birden alarak tüm salonu kapatması da kayıtlara geçmiş bulunuyor. Ünlü korku yazarı ayrıca, "triskaidekafobi" diye adlandırılan fobiden mustarip, yani 13 sayısı onda abartılı bir tedirginlik ve korku yaratıyor.

"İyi olmak kötü olmaktan daha iyidir ama iyiliğe müthiş bir bedel ödeyerek ulaşırsınız."

Cep telefonlarıyla konuştuktan sonra birer zombiye dönüşen ve her önüne çıkanı şuursuzca öldüren insanların saldığı dehşet üzerine kurgulanmış *Cep* (2006) adlı romanı ya da 2011 yılında yayınlanan ve John F. Kennedy suikastını önlemeye çalışan bir zaman gezgininin hikâyesini anlatan *11/22/63* adlı eseri ele aldığımızda, King'in gerektiğinde bir kitabı yazmadan önce ne kadar detaylı bir araştırma yapabildiğini ve bilim kurgu dünyasında da nasıl söz sahibi olabileceğini görüyoruz. Yazılışı 1982-2012 arasında yaklaşık 20 yıllık bir döneme yayılan 7 ciltlik *Dark Tower* (Kara Kule) serisi de, Stephen King'in o müthiş yaratıcı evreninin merkezini oluşturan bir magnum opus olarak tanımlanıyor.

Stephen King, kendisi de bir yazar olan ve yayınlanmış dokuz romanı bulunan kırk yedi yıllık hayat arkadaşı Tabitha King ile birlikte 1980'den bu yana Maine eyaletinin Bangor kentinde, 1858'de inşa edilmiş Viktorya tarzı bir malikânede yaşıyor. Yapının tekinsiz klasik bir Gotik eve benzemesine ilaveten King mülkünü, tepesinde bir çift demir yarasa ve örümcek ağı şeklinde bir kapısı olan demir bir parmaklıkla çevirmiş. King'in böyle bir korku evi klişesinde yaşama arzusu, konuklardan hoşlanmamasına karşın kaçınılmaz olarak hayranları için mükemmel bir fotoğraf fonu oluşturuyor. Yazlarını Florida'daki evlerinde geçiren çiftin üç çocuğu ve üç torunu var. King çifti yazar olmak isteyen gençlere burs veriyor ve ünlü yazar edebiyat dünyasında bir yer edinmeye çalışan yeni yazarlara destek olmaya devam ediyor.

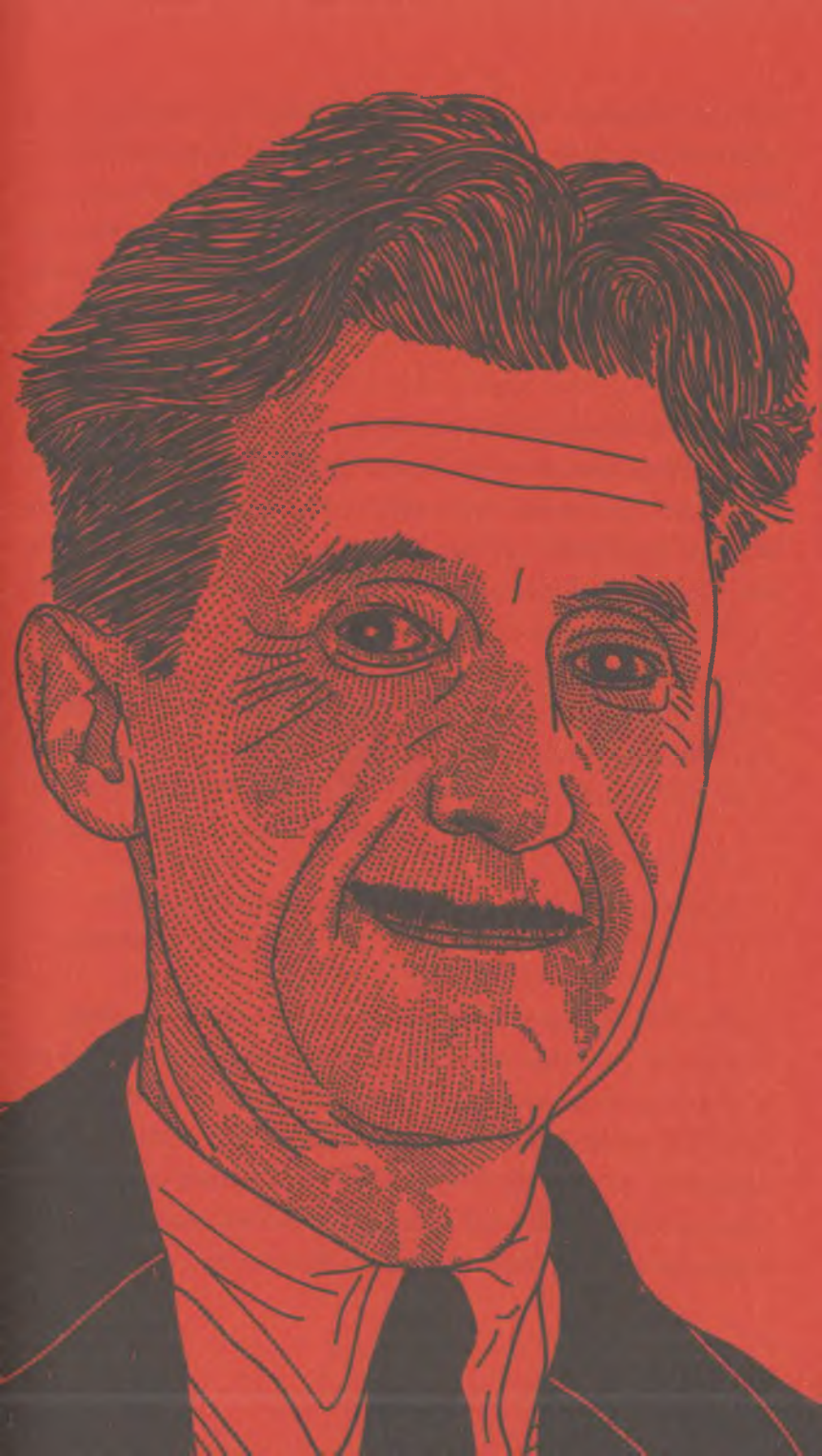
Eserlerinin satışı bugüne dek 350 milyon adedi aşmış bulunan Stephen King, en büyük tutkusu olan yazma ve yaratma uğraşına yaklaşımını şu kısacık cümleyle özetliyor:

"Kurmaca, yalanın içindeki gerçektir."

George Orwell
Fütürist Bir Hiciv Ustası

"İnsanın azınlıkta olması, tek kişilik bir azınlık olması bile, deli olduğu anlamına gelmiyordu. Bir doğru vardı, bir de doğru olmayan; doğruya sarıldığın zaman, tüm dünyayı bile karşına alsan, deli olmuyordun."

25 Haziran 1903 günü Hindistan'ın Bengal eyaletinde bir erkek çocuğu dünyaya gelir. Richard ve Ida Mabel Blair, oğullarına Eric Arthur adını koyarlar. Varlıklı bir İngiliz ailenin soyundan geldiği rivayet edilen baba Blair, İngiliz İmparatorluğu'nun bu en büyük kolonisinde basit bir gümrük memurudur. Günümüzde Myanmar adıyla bilinen Burma'da büyümüş olan anne Blaire ise Fransız bir babayla İngiliz bir annenin kızıdır.

Eric dört yaşındayken ailesi İngiltere'ye yerleşir. Ancak bir süre sonra babası Hindistan'daki görevine dönecek ve yalnızca belli aralıklarla ailesini ziyaret edebilecektir. Eric dokuz yaşına gelene kadar babasından uzak, annesi ve yeni doğan kız kardeşi Avril ile birlikte küçük bir İngiliz kasabasında yaşamını sürdürür. Eric kendisinden beş yaş büyük olan ablası Marjorie Frances ile birlikte şiir okumaya ve yazı yazmaya başladığında henüz küçük bir çocuktur. Sakin, hatta mahcup bir yapısı vardır, sokakta yaşıtlarıyla oyun oynamak yerine evinde kitap okumayı tercih eder. Başlangıçta özellikle bilim kurguya ve fantastik romanlara ilgi duysa da, yaşı büyüdükçe William Shakespeare'in oyunları, Edgar Allan Poe ve Charles Dickens'ın eserleri onu daha fazla ilgilendirecektir.

"Kimi zaman öylesine saçma fikirler vardır ki onlara ancak bir entelektüel inanabilir."

Eğitim hayatında üstün başarılarıyla dikkat çeken Eric Arthur, Kraliyet Bursu'nu kazanarak İngiltere'nin en eski ve seçkin özel okullarından biri olan Eton Koleji'ne geçiş yapar. Öğrenimini dört yıl süreyle bu okulda sürdürür. Okul arkadaşlarının çoğu aristokrat ailelerin ve varlıklı işadamlarının çocuklarıdır. Günlük hayatta akranlarının imkânlarına sahip olamamak, hatta kılık kıyafetiyle bile onların ortamına uyum sağlayamamak Eric için sürekli bir sıkıntı kaynağıdır. Bu koşullarda,

Eton'da dört yılı tamamladıktan sonra eğitimini yarım bırakır ve polis teşkilatında bir iş bularak göreve başlar. Yedi yıl boyunca, anneannesinin yaşadığı Burma adasındaki çarpık "düzeni" koruyacaktır.

Genç Eric nihayet İngiltere'ye döner. Artık hayalinin peşinde koşmaya kararlıdır; tutkuyla okuduğu büyük ustalar gibi bir yazar olacaktır o da. Hayranı olduğu Amerikalı ünlü öykü ve roman yazarı Jack London'ın izinden gider ve 1927 yılını yoksunluklar içinde, Londra'nın en sefil mahallelerinde geçirir. Ardından iki yıllığına Paris'e giderek sefaletin ne demek olduğunu biraz da Fransız usulü yaşar. Bu süreçte parası çalınır, aç kalır, bulaşık yıkar, bir tas çorba için kilise kapılarında kuyruğa girer. Hatta yazmaya başladığı ilk iki romanının notlarını sakladığı çantayı bile kaybeder. Eğitimiyle, özellikle Eton'da dört yıl boyunca yaşadığı kültür odaklı, çok yönlü, incelikli öğrenim süreciyle bağdaşmayacak ne varsa onu yapar. Ve tüm yaşadıklarını önce belleğine yerleştirir, sonra da günlüğüne kaydeder.

> "Ne tuhaftır ki geliriniz belli bir düzeyin altına düşer düşmez, insanlar kendilerinde size uyarıda bulunma ya da sizin için dua etme hakkını görürler."

Daha fazla dayanmaya gücü kalmayınca pes eder ve evine dönüp ailesine sığınır. Öyle perişan bir haldedir ki, kapılarına dayanan bu bir deri bir kemik kalmış, saçı sakalına karışmış, dilenci kılıklı adamı ilk gördüklerinde kız kardeşleri bile tanıyamaz. Yeterince dinlenip biraz kendine gelince, Burma'da gördüğü vahşeti, Londra ve Paris'in arka sokaklarında şahit olduğu yoksulluk ve sefaleti, otobiyografik bir anlatımla satırlara dökmeye başlar genç adam. Önemli deneyimler kazanılmış, pek çok malzeme toplanmış, hazırlıklar tamamlanmış, artık peş peşe eserler üretmenin vakti gelmiştir.

"Gelişme bir aldanış değildir; gerçekleşir ama yavaştır ve daima düş kırıklığına uğratır."

Genç yazar adayı, otuz iki yaşındayken Londra'da bir ev partisinde tanıştığı bir genç kız için "hayatımda rastladığım en iyi huylu kişi" der. İlk teklifi reddedilse de ısrarcı olur, sabreder ve en sonunda, gazeteciliğin yanı sıra bir kız okulunda öğretmenlik yapan Eileen O'Shaughnessy ile 1936 yılında evlenir. Yayınlanmış romanlarından elde ettiği gelir henüz yeterli değildir. Eileen ile tanıştığı sıralarda Eric bir kitabevinde çalışmakta, denemeler yazmakta, bir yandan da ek gelir elde edebilmek için öğretmenlik yapmaktadır.

Evlilik teklifinin uzun süre ciddiye alınmamasının nedeni karısının kendisinden daha iyi bir eğitim görmüş olması mıydı acaba? Belki de asıl sorun Eileen'in varlıklı bir aileden geliyor olması ve o tarihlerde, yani Victoria döneminden kalma kast sisteminde, Eric'in ailesinden ve yaşam koşullarından en az iki basamak üstte yer almasıydı.Evliliklerinin ilk aylarında şehir dışında küçük bir kır evinde yaşamaya başlarlar. Her türlü cefaya tevekkülle katlanabilen Eric için tuvaletin evin dışında olması bir sorun değilse de yeni gelin alışık olmadığı bu koşullardan fena halde rahatsızdır. Kocası masa başında sürekli çalışırken, boş vaktinde ne yapacağını bilemeyen Eileen giderek hırçınlaşmaya, severek evlendiği eşiyle her fırsatta tartışmaya başlar. Eric ise evlendikten bir yıl sonra iç savaşta Cumhuriyetçi Milislerle birlikte faşistlere karşı mücadele vermek üzere İspanya'ya gider.

"Bir savaşı sona erdirmenin en hızlı yolu onu kaybetmektir."

Genç yazar, yıllar önce Burma dönüşünde gittiği iki şehirde yaşadığı serüvenleri, şahit olduğu sefaleti, çektiği güçlük ve sıkıntıları *Paris ve*

Londra'da Beş Parasız (1933) adlı eserinde okurlarıyla açık kalplilikle paylaşır. Ama o artık Eric Arthur Blair değildir, yazarlık adını George Orwell olarak değiştirmiştir, bundan böyle her yerde George Orwell olarak anılacak, bu takma adla gönüllerde taht kuracaktır. Orwell'ın Burma'da polis teşkilâtında görevli olduğu dönemde yaşadıklarından esinlenerek yazdığı *Burma Günleri* (1934) Birinci Dünya Savaşı sonrasında çöküşe geçen İngiliz emperyalizmini çarpıcı bir dille ve tüm çıplaklığıyla yansıtır sayfalara.

"Gerçeklik insanın zihnindedir, başka bir yerde değil."

George Orwell'ın 1938 yılında yayınlanan kitabı *Katalonya'ya Selam,* bir kez daha otobiyografik özellikler taşır ve yazarın gönüllü bir milis olarak iki yıl süreyle katıldığı İspanya İç Savaşı'nda yaşadıklarını konu alır. Kişisel gözlemlere dayanan bu eserinde Orwell, iç savaş boyunca yaşanan acıları ve sefaleti, faşizme karşı yürütülen mücadelede Cumhuriyetçiler cephesinde anarşistlerle komünistler arasında baş gösteren çatışmaları güçlü kalemiyle aktarır okurlarına.

İki yıllık ayrılık hassas bir denge üzerinde yürüyen evliliklerine merhem olmuş, Orwell'ın yazdığı kitaplar peş peşe yayınlanmaya başlayınca da karısı Eileen ile arası düzelmiştir. II. Dünya Savaşı'na İngiltere de dâhil olunca Orwell İngiliz haber kanalı BBC'de çalışmaya başlar. Bu arada Richard Horatio adında bir yetimi evlat edinmişlerdir. Aile düzenlerinin yerli yerine oturduğu, her şeyin yolunda gittiği bir sırada Eileen aniden rahatsızlanır. Orwell görevli olarak bulunduğu Almanya'dan apar topar Londra'ya döndüğünde artık çok geçtir. Genç kadın, kocası Avrupa'da *The Observer* ve *Manchester Evening News* için II. Dünya Savaşı hakkında haber yazmakla meşgulken rahminin cerrahi bir müdahaleyle

alınması sırasında ameliyat masasında son nefesini vermiştir. Bundan böyle üvey evlatlarına Orwell'ın kız kardeşi Avril bakacaktır.

"Bütün hayvanlar eşittir, ancak bazı hayvanlar diğerlerinden daha eşittir."

Bu sözü daha önce duymamış olanlar, gelmiş geçmiş en ilginç, en çarpıcı eserlerden birini gözden kaçırmış demektir. Önceleri yayınevlerinin uzak durduğu, politik içeriği nedeniyle basmaktan çekindikleri *Hayvan Çiftliği* (1945), Orwell'ın uzun süredir üzerinde çalıştığı bir kitaptır. Büyük idealler uğruna gerçekleştirilen Sovyet Devrimi'nin, Lenin'in ölümünden sonra Stalin'in demir yumruğuyla nasıl bir bürokratik elit politbüro diktatörlüğüne dönüştüğünü en sarsıcı biçimde ortaya koyan bu eseriyle, Orwell bir anda dünya çapında ün kazanır.

Bu fantastik novellada, bir çiftlikte kendilerini sömüren mal sahiplerine karşı isyan eden hayvanların başına gelenler, zaman içinde domuzların yönetime geçmesiyle başlayan bozulma ve yozlaşma süreci, yoldaşlık ruhunun istismarıyla yeni bir sömürü düzeninin adım adım kuruluşu, ironik bir anlatımla ele alınmıştır. Bu olağanüstü politik taşlamanın gerçek dünyada yaşananlarla bağdaştırılması esas itibarıyla okurun ferasetine bırakılmış olsa da eser öylesine yankı uyandırmış, hakkında o kadar çok yazılıp çizilmiştir ki neredeyse artık yorum yapmaya bile gerek kalmadığı söylenebilir.

"Big Brother is Watching You!"

(Büyük Birader Sizi İzliyor!)

George Orwell'in *Hayvan Çiftliği* adlı novellası ve ondan dört yıl sonra yayınlanan *1984* adlı romanı edebiyat tarihinin en çok okunan eserleri arasında yer alıyor. Amerikalı hiciv ustası yazar Kurt Vonnegut Jr.'ın, sanatçıları "geleceğin tehlikelerine dikkat çekmekle yükümlü uyarıcılar" olarak tanımlaması işte tam bu nedenle çok haklı bir saptama niteliği taşıyor. Orwell daha yarım yüzyıl öncesinden, insanların gelecekte nasıl sürekli gözleneceğini, ne söylediklerinin, neler yaptıklarının, nereye gittiklerinin nasıl adım adım izleneceğini, "distopya" türünde düşsel bir roman olan *1984*'te tüm insanlara ilan etmişti.

"Güç, insanların zihinlerini parçalara ayırıp onları kendi seçtiğiniz yeni şekillerde tekrar birleştirmektir."

Aslında *1984* gibi eserlerin kıvılcımını ilk çakan yazar, 1884-1937 yılları arasında yaşamış ve Saint-Petersburg'da gemi mühendisliği eğitimi gördükten sonra Bolşevikler tarafından İngiltere'ye gönderilmiş olan Yevgeniy Ivanovich Zamyatin'dir. Çalıştığı tersanelerdeki sıkı düzenden ve katı yönetim tarzından esinlenen Rus yazarın, hayalinde yarattığı ve hiç de umut vaat etmeyen bir geleceği anlattığı *MIY* (BİZ) adlı eseri 1924'te İngiltere'de yayınlanır. Zamyatin bu eserinde, tüm hayatı merkezî planlama biriminin yöneylem hesaplarıyla geçen bir uzmanın en sonunda sisteme, üzerinde yaratılan baskıya ve bunaltıcı kontrollere isyan etmesini anlatır. Açılan bu yolda ilerleyen ikinci büyük deha, *Cesur Yeni Dünya* (1932) adlı eserin yazarı, aynı zamanda Orwell'ın de Eton Koleji'nden hocası olan Aldous Huxley'dir.

Orwell bu tür toplumsal bilim kurgu klasiklerinin en ünlüsü olan *1984* adlı eserine, ölümünden bir yıl önce imza atmıştı. İki yıl sonra bir başka önemli bilim kurgu üstadı Ray Bradbury, *Fahrenheit 451* ile bu seriye bir güçlü eser daha kazandıracaktır. San Franciscolu çağdaş yazar

Dave Eggers'ın 2013 yılında yayınlanan *Çember* adlı distopyan romanıysa siber teknoloji şirketleri ve internet dünyasında olup bitenleri yine satirik bir anlatımla ele alan vizyoner bir eser. 2017 yılının Nisan ayında Hollywood tarafından, başrollerinde Emma Watson ve Tom Hanks ile beyaz perdeye aktarılan bu bilim kurgu filmi, konuya ilgi duyan okurlar için cazip bir fırsat olabilir.

"Bir sırrı tutmak istiyorsanız onu kendinizden de saklamalısınız."

Orwell iflah olmaz bir sigara tiryakisidir ve bu alışkanlığı er geç hayatına mal olacaktır. Kısa denebilecek ömrüne birçok değerli eser sığdıran ünlü yazar, sigara bağımlılığının ve uzun yıllar zor koşullarda yaşamasının bedelini ciddi hatta ölümcül bir hastalık olan vereme yakalanarak öder. Son defa yatırıldığı hastanede ikinci eşi, yardımcı editör Sonia Brownell ile evlenir. Orwell, bu nikâhtan yalnızca 14 hafta sonra, 21 Ocak 1950 günü hayata veda eder.

Burma'da bir polis, Fransa'da bulaşıkçı, İngiltere'de berduş, İspanya'da savaşçı... Ve dünya çapında bir yazardı Orwell. Gerek her ortama uyum gösterme becerisi, gerekse serüven ve savaş tutkusuyla Hemingway'i anımsatır bizlere. Roman yazmanın bir hikâye anlatmanın ötesinde, toplumsal sorunlara ve geleceğin getireceği tehlikelere dikkat çekmenin bir aracı olması gerektiğine inanırdı. Bu nedenle de okuruna hep inandığı gerçekleri söylemiştir, çünkü onun için *"bu evrensel aldatı çağında, gerçeği söylemek devrimsel bir eylemdir."*

Umberto Eco
Felsefe Ve Edebiyat Dünyasına "Cennetten Gelen Hediye"

"O zamana kadar her bir kitabın, ister beşerî ister ilahî olsun, diğer kitapların dışındaki şeylerden söz ettiğini düşünürdüm. Ama artık kitapların çoğu kez başka kitaplardan söz ettiğinin farkına varıyordum. Bu, sanki kitaplar kendi aralarında konuşuyormuş gibi bir şeydi. Bu düşüncenin ışığında kütüphane bana daha da tedirgin edici bir yer gibi görünüyordu. O artık uzun, yüzlerce yıllık bir mırıltının, bir parşömenle bir diğeri arasındaki belli belirsiz bir diyaloğun duyulduğu bir yerdi, yaşayan bir şeydi, birçok akıldan yayılan sırlardan oluşan bir hazineydi, insan zihninin yönetemeyeceği güçleri ihtiva eden ve o güçleri üretmiş ya da iletmiş olanların ölümünden sonra da varlığını sürdüren bir muhafaza kabı niteliğindeydi."

Umberto Eco, Kuzey İtalya'nın küçük bir kenti olan Alessandria'da 5 Ocak 1932 günü dünyaya gelir. Ailenin "cennetten gelen hediye" anlamındaki soyadı Eco (Latince *ex caelis oblatus*'un kısaltması) Umberto'nun büyükbabasına şehrin ileri gelenlerinden biri tarafından uygun görülmüş bir sıfattır. Umberto'nun babası, muhasebeci olmasına rağmen o yılların şartlarında üç farklı savaşta silahaltına alınıp orduda görev yapar. Ailenin maddi imkânları sınırlı olduğundan, Umberto bir Katolik okuluna devam eder ve babası onun hukuk eğitimi almasında ısrar etse de öğrenimini Torino Üniversitesi'nde ortaçağ felsefesi ve edebiyat dallarında tamamlar.

Mezuniyetinden sonra genç Umberto bir yandan Torino Üniversitesi'nde dersler verirken bir yandan da İtalyan radyo televizyon kurumu RAI'de görev yapar. Akademik kariyerini de hayatı boyunca sürdüren yazar, uzun yıllar Bologna Üniversitesi'nde profesör olarak çalışır. Onlarca akademik kurumdan onur doktorası alan yazar, 1962 yılında kendisi gibi akademik bir geçmişi olan, Alman sanat hocası Renate Ramge ile evlenir. Bu evlilikten bir erkek bir de kız çocuk sahibi olurlar.

Neredeyse tüm yaşamını ailenin Milano'daki ve Rimini köyündeki evlerinde sürdüren Eco'nun zengin kütüphanesinin rafları elli bini aşkın kitapla doludur.

"Bir kitabın yararı onun okunmasında yatar. Kitabı oluşturan işaretler başka işaretlerden, onlar da başka şeylerden söz eder. Onları okuyacak bir gözün yokluğunda, kitap hiçbir kavram üretmeyen işaretlerden ibarettir ve dolayısıyla dilsiz kalmaya mahkûmdur."

Harvard, Stanford, Yale dâhil ABD'nin ve diğer birçok ülkenin önde gelen üniversitelerinde edebiyat ve felsefe üzerine seminerler veren Umberto Eco, 2001-2005 yılları arasında yayınlanan makalelerinden oluşan ve ülkemizde *"Yengeç Adımlarıyla-Sıcak Savaşlar* ve *Medyatik Popülizm"* adıyla basılan eserinde aydınlanmacı ve sağduyulu yaklaşımını şu sözlerle özetliyor:

"Aydınlanmacı entelektüel bir etik için gerekli koşul, yalnızca her inancı değil, bilimin bize mutlak gerçekler olarak sunduklarını da eleştiriye açmaktır... Akıl yürütmenin mantıklı bir biçimi vardır. Ayağımız yere basıyorsa söyleyeceklerimizi herkes kabul etmelidir; çünkü felsefede de sağduyuyu dikkate almak gerekir."

Antropolojiye, göstergebilime ve Orta Çağ Avrupası'na özel bir ilgi duyan yazar, bir röportajında entelektüel olmayı şu sözlerle açıklar:

"Bana sorarsanız yaratıcı bir şekilde yeni bilgiler üreten her kişi entelektüel sayılmalıdır. Örneğin, yeni aşılama yöntemleriyle daha sağlıklı bir elma üretmeyi becerebilen bir çiftçi entelektüel yaratıcılığın bir örneğidir. Öte yandan, Heidegger'in düşünce sistemini hayatı boyunca aynı yöntemlerle derslerinde, seminerlerinde açıklamaya çalışan bir felsefe profesörünün entelektüel yaratıcılığından şüphe etmek gerekir.

Yirmiden fazla eseri Türkçeye çevrilmiş olan Eco'nun ilk bilimsel çalışması, henüz yirmi dört yaşındayken, 1956 yılında yayınlanır. Daha sonraki yıllarda peş peşe yayınlanan ve dilimize de çevrilen mesleki eserlerinden en önemlileri arasında *Ortaçağ Estetiğinde Sanat ve Güzellik, Yanlış Okumalar, Güzelliğin Tarihi* ve *Çirkinliğin Tarihi* sayılabilir.

"Artık şuna inanıyorum ki tüm dünya bir muammadır; onu sanki altında yatan bir hakikat varmış gibi yorumlamaya yönelik kendi çılgınca çabamızın korkunçlaştırdığı zararsız bir muamma."

Edebiyat dünyasındaysa şöhreti, ilk romanı *Gülün Adı* (1980) ile yakalar Umberto Eco. Tümü dilimize çevrilmiş altı romanı olan usta yazar, eserlerinde kendisinden bir parça oluşunu şöyle açıklar:

"Bir karakter yarattığınızda ona kimi kişisel anılarınızı, gözlemlerinizi yüklersiniz. Bir bakıma kimliğinizi romandaki karakterlere dağıtır, bir kurgu romanı dahi otobiyografik kılarsınız."

Sekiz milyondan fazla satarak yazarına hatırı sayılır bir ün ve para kazandıran *Gülün Adı,* on dördüncü yüzyılda bir manastırda zehirlenerek öldürülen bir rahibin ardından yaşanan olayları konu alır. Sonraları beyaz perdeye de aktarılan bu hikâyede başrolü oynayan Sean Connery, teolojik bir tartışmayı sonlandırmak üzere manastıra gelen ve ardı ardına hayatını kaybeden rahiplerin ölümü ardındaki sırrı çözmeye çalışan gözü pek ziyaretçiyi canlandırmıştı.

Eco'nun ikinci romanı *Foucault Sarkacı* (1988) Kabala'ya, simyaya ve komplo teorilerine dayanan bir eserdir. Eserin adı, dünyanın döndüğünü ispat amaçlı bir deney yapan Fransız fizikçi Léon Foucault'nun kullandığı sarkaca bir göndermedir. Başlangıç noktasıysa, bir yayınevinde çalışan üç editörün onlarca yıldır okudukları dedektif romanları, casusluk hikâyeleri ve komplo teorilerinden sonra kendi kurgularını yaratmaya karar vermeleridir.

"Bir romanın içine girmek, dağlarda bir tırmanışa girişmek gibidir; soluk alıp verme ritmini öğrenmeniz, hızınızı ayarlamanız gerekir, yoksa hemen soluğunuz kesilir."

Önceki Günün Adası adlı üçüncü roman, 1994 yılında yayınlanır. Yine Eco'nun gizemli iç dünyası ve hayallerinden aldığı ilhamla yazılan bu eser, on yedinci yüzyılda yaşamış İtalyan soylularından Roberto della Griva'nın hikâyesini anlatır.

Roberto bir deniz faciasından sonra hayatta kalan tek yolcudur. Sığındığı adanın Asya'yı Amerika'dan ayıran Pasifik Okyanusu'nun ortasından geçen sanal hat üzerinde, uluslararası gün değiştirme hattında olduğunu düşünen Roberto, ileride bir kara parçası görse de yüzme bilmediğinden kendini, bulunduğu adaya mahkûm hissetmektedir. Romanın kahramanı giderek ikinci bir kişiliğinin olduğuna, bu sözde ikizinin geçmiş hayatındaki tüm kötülüklerin kaynağı olduğuna ve ufukta gördüğü kara parçasına ulaştığında tüm sorunlarından sıyrılacağına inanmaya başlar.

2000 yılında yayınlanan *Baudolino* yazarın dördüncü romanıdır. Eser 1204 yılında Bizans'ın başkenti Constantinople'a gelen ve Dördüncü Haçlı Seferi'nin yerle bir ettiği eski İstanbul'un büyülü havasına, o coğrafyada konuşulan farklı dillere hayran kalan roman kahramanının yaşadıklarını anlatır. Umberto Eco, romanın kahramanına doğduğu yerin adı olan Alessandria'yı, romanaysa o kentin koruyucu azizi Baudolino'nun adını vermiştir.

"Yazmak istediğim hikâyeler beni hiç rahat bırakmaz. Odamdayken sanki hepsi çevremi sarmış gibi gelir bana; küçük

şeytanlar, biri kulağımı bir diğeri burnumu çekiştirir ve her biri 'Beni yazın, efendim, ben güzelim,' der."

Umberto Eco'nun beşinci eseri *Kraliçe Loana'nın Gizemli Alevi*, 2005 yılında okurlarıyla buluşur. Roman, girdiği derin komadan çıktıktan sonra okuduğu tüm kitapları hatırlamakla birlikte kendi ailesini ve geçmişini tümüyle unutan 59 yaşında bir antika kitap satıcısının başından geçenleri anlatır. Zamanla, kendi hayatına dönük belgeleri inceledikçe gözünde yaşamından bazı bölümler canlansa da Milanolu antikacının asıl peşinde koştuğu görüntü, üniversite yıllarında âşık olduğu genç kızın yüzüdür. Çocukluğunu geçirdiği bağ evine giden Giambattista Bodoni, tavan arasında bulduğu çizgi romanları ve dergileri karıştırırken bir yandan da 1943-1945 yılları arasında ülkesinde yaşanan iç savaşın acılarını anlatır okurlarına. Bu satırların yazarı da 2013 yılında yayınlanan *13 Saat + 1 Ömür* adlı romanında bu muhteşem esere yaptığı göndermeyle, Eco'nun aşağıda yer alan görüşüne paralel bir yazma süreci yaşamıştır.

"Böylece, yazarların hep bildiği (ve bize defalarca söylediği) şeyi yeniden keşfettim: Kitaplar daima başka kitaplardan söz eder ve her hikâye daha önce anlatılmış bir hikâyeyi anlatır."

İtalyan Liyakat Nişanı sahibi filozofun son romanı, 2010 yılında yayınlanan *Prag Mezarlığı*'dır. Okurların büyük ilgi gösterdiği bu roman adeta bir belgesel niteliği taşır. Hikâyede adı geçen kişiler gerçektir ve bir dönemin iç yüzü anlatılmaktadır. 1897 yılında düzenlenen bir suikastı araştırmakla görevlendirilen bir ajanın gözünden, on dokuzuncu yüzyıla girerken Avrupa kıtasında baş gösteren ırkçılığın ve antisemitizmin gerisinde yatan olayların incelendiği eserde, Yahudi soykırımına neden

olduğu iddia edilen Siyon (mecazî anlamda Tanrı'nın konutu, Tanrı'nın halkı) Bilgelerinin Protokolleri de romanı ilginç kılan belgeler arasında yer alır.

"Babam bana imbikten geçmemiş haberlere inanmamamı öğretti. Gazeteler yalan söyler, tarihçiler yalan söyler, bugün televizyonlar da yalan söylüyor."

Eco, ölümünden önce yayınlanan *Sıfır Sayı* (2015) adlı son eserinde okurlarını bir kez daha şaşırtıyor ve onlara her zamanki gibi farklı ufuklar açıyor. Yazar "Asla çıkmayacak" olan bir günlük gazetenin hazırlanışıyla geçen bir yılın öyküsünü anlatıyor bu romanında. Eser İtalyan gazeteciliğine yönelik bir eleştiri gibi görünse de yazılan her şeyin evrensel çapta geçerli olduğunu okurlar mutlaka sezecektir.

Romanda kendisinin otuzlu yaşlarda nasıl etki altında kaldığını şöyle anlatır Bay Colonna:

"68'de otuz yaşıma gelmiştim ama gene de saçlarımı uzattım. Kazak-parka giydim ve Komünist Çin taraflısı bir gruba yanaştım. Sonradan Mao'nun Stalin ve Hitler'in toplamından daha çok adam öldürdüğünü öğrendim; öte yandan belki de bu Mao yanlılarının arasına gizli servislerden provokatörler girmişti... Hiçbir şeyden emin değildim artık, emin olduğum tek şey hepimizin ensesinde bizi aldatmak üzere bekleyen biri olduğuydu." (s.41)

Proje yöneticisi Bay Simei ise, emrinde çalışacak olan gazetecilere medyanın dayanaksız iddiaları nasıl ortaya attığını anlatırken şöyle bir örnek verir:

"İddiaya göre gazeteci yazdıklarını yakın bir kaynaktan almıştır. Bu her zaman işe yarayan yönteme göre kaynağın kim olduğu söylenmez, yalnızca gazetenin gizli kaynaklara sahip olduğu sezdirilir ve bu kişilerin pek güvenilir olduklarının sanılması sağlanır." (s.57)

İşe yeni alınan bir eleman da şu soruyu sorar. "Peki, ama gazeteler halkın eğilimini mi izler yoksa bu eğilimi onlar mı yaratır?"

Bay Simei şöyle cevap verir ona:

"Her ikisi de Bayan Fresia. İnsanlar başlangıçta nasıl eğilimlere sahip olduklarını bilmezler. Biz bunu onlara söyleriz ve onlar zaten böyle bir eğilime sahip olduklarını fark ederler." (s. 84)

Bilgeliği, olaylara felsefi açıdan bakabilme yeteneği ve keskin mizah anlayışıyla kitabında bu konuları işledikten sonra okurlarına şunu öğütler Eco:

"Kuşkular asla abartılı olmazlar. Kuşkulanmak, daima kuşkulanmak gerekir. Gerçeği ancak böyle bulabilirsiniz. Bilim de böyle yapılmasını ister bizlerden."

Umberto Eco gereksiz ya da anlamsız bulduğu sorulara pervasızca yanıtlar verirdi. "Neden roman yazıyorsunuz?" sorusunu "Bazı insanlar banka soyar, ben de roman yazıyorum" diye yanıtlamıştı. 1995 yılında

Vogue dergisinin kendisiyle yaptığı bir söyleşideyse kolay okunmayan bir yazar olduğunu kabul ederken, "İnsanlar bana hep 'Romanlarınız çok zor okunmasına rağmen nasıl başarılı oluyor?' diye sorarlar. Bu soru beni incitiyor. Bir kadına 'Nasıl oluyor da erkekler sana ilgi duyuyor?' diye sormaya benzer bu," demişti.

9 Nisan 2013 günü, Boğaziçi Üniversitesi kampüsü önemli bir buluşmaya sahne oldu. Üniversitenin 150. yıl kutlamaları kapsamında İstanbul'a gelen Umberto Eco, kampüste Orhan Pamuk'la buluştu ve iki büyük yazar gerçekler, kurgu ve tarih üzerine ilginç bir söyleşi yaptı. Söyleşide her iki yazarın gerçekle ve kitaplarıyla kurdukları ilişkideki "koleksiyoner" yöne dikkat çekildi ve iki yazarın sırayla birbirlerine sorduğu sorularla yazma sanatına dair birçok konu tartışıldı. Edebiyata ve romana bakışını samimi ve esprili bir üslupla dile getiren Eco, "Ben inanıyorum ki dünyadaki insanların çoğu aptaldır," sözüyle de güne damgasını vurdu.

Umberto Eco 19 Şubat 2016 günü aramızdan ayrıldı. O gün "her şey hakkında her şeyi bilen", her şeyle dalga geçen, usta kalemine herkesi hayran eden, kıvrak zekâsı ve sivri diliyle kâh can yakan kâh güldüren, kısaca tüm ezberleri bozan dev bir yazar geçip gitti bu dünyadan. Ama ardında onu ebediyete taşıyacak nice değerli eser bırakarak...

Halide Edip Adıvar

Şefkat Nişanından İstiklal Madalyasına "Biyografisine Sığmayan Kadın"

"Toprağınız toprağım, eviniz evim, burası için, bu diyarın çocukları için bir ana, bir ışık olacağım ve hiçbir şeyden korkmayacağım; vallahi ve billahi!"

Osmanlı'nın çalkantılı son yılları... Koca bir imparatorluk dağılmanın eşiğinde... Kırım Harbi'nde Rusiara yenilen donanma eski gücünü kaybetmiş. 1856 Islahat Fermanı bu çöküşe derman olamamış. O dönemde kurulan İttihat ve Terakki Cemiyeti, meşrutiyeti tekrar ilan etmesi için II. Abdülhamit'e baskı yapıyor. Batı Avrupa ve Rusya'nın kıskacındaki Osmanlı bir yandan kendi ordusuyla baş etmeye çalışırken bir yandan da milliyetçilik akımlarının güçlendiği Balkanlar'dan gelen tehditlerle karşı karşıya. Bu fırtınalı dönemde Anadolu halkı, İstanbul eşrafı, İstanbul'da yaşayan azınlıklar, saray çevreleri çok farklı tellerden çalıyor. Ve toplumun fay hatları her an kırılma riski taşıyor.

Bu alacakaranlık günlerden birinde İstanbul'un Beşiktaş ilçesinde, daha sonra bir anı kitabına adını verecek olan mor salkımlı bir evde, bir kız çocuğu dünyaya gelir. Padişah Hazinesi kâtiplerinden Mehmet Edip Bey'le karısı Fatma Bedirfem Hanım, 1882 yılında doğan evlatlarına Halide adını koyarlar. Küçük yaşta annesini veremden kaybeden Halide, anneannesiyle yaşamaya başlar. Bu erken kayıp, küçük kızı derinden sarsacak, etkileri ruhuna ve daha sonra da eserlerine dalga dalga yayılacaktır.

Yaşı büyütülerek kaydedildiği Amerikan Kız Koleji'nden, padişahın "Hıristiyan okullarında Müslümanlar okuyamaz" fermanıyla alınan Halide, eğitimini evde özel derslerle sürdürür. Önce Arapça ve Farsça öğrenir, Kur'an-ı Kerim'i okumaya başlar. Dönemin saygın düşünür, şair ve siyasetçisi Rıza Tevfik'ten felsefe ve edebiyat dersleri alır. Bu dersler genç öğrencinin ufkunu açacak, dünyaya bakışını derinleştirecektir.

"İnsanoğlu demirden ve çelikten değil, etten ve duygulardan yapılmıştır. Onu gerçek bir makine gibi kullanmak insanlığını öldürmek demektir."

Halide daha sonra, Amerikan Kız Koleji'nde kesintiye uğramış olan eğitimini sürdürme imkânı bulur. Bu sayede önce İngilizce, ardından Fransızca öğrenir ve Batı Edebiyatı'yla da tanışmış olur. Henüz on sekiz yaşındayken çocuk kitapları yazarı Jacob Abbott'un Ana adlı eserini Türkçeye çeviren genç kız, II. Abdülhamit tarafından "Şefkat Nişanı" ile ödüllendirilir. 1901 yılında da Amerikan Koleji'nden mezun olan ilk Müslüman kız öğrenci olarak kayıtlara geçer. Gençliğinde Osmanlı'nın Batılılaşma sancılarını yakından yaşayan Halide, geleceğe Doğu ve Batı eğitimini aynı anda almış olmanın kazandırdığı bilinç ve güçle adım atacaktır.

Halide Edip, kolejden mezun olduğu yıl, öğrencisiyken büyük hayranlık duyduğu ünlü matematikçi Salih Zeki'yle evlenir. Eşi o sırada rasathane müdürü olarak görev yaptığından, şehirden uzak bir hayat sürmeye başlar. Böylece okumaya ve çeviri yapmaya daha fazla zaman ayırabilecektir. Bir yandan İngiliz matematikçilerin yaşam öykülerini ve birkaç *Sherlock Holmes* romanını Türkçeye çevirirken, bir yandan da Fransız yazar Emile Zola'nın eserlerini okur. Shakespeare'nin *Hamlet* adlı eserini de aynı yıllarda Türkçeye kazandırır. 1903 yılında ilk oğlu Ayetullah, on altı ay sonra da ikinci oğlu Hasan Hikmetullah Togo dünyaya gelir.

Halide Edip bir yandan annelik ve eşlik görevlerini yerine getirirken bir yandan da Tevfik Fikret'in çıkardığı Tanin gazetesinde kadın

haklarıyla ilgili yazılar yazmaya başlar. Eşi Salih Zeki'nin önerisiyle Halide Salih imzasını kullanarak yazdığı makalelerde Doğu-Batı sentezi temelinde kadın haklarını sık sık dile getirmesi, İstanbul'daki muhafazakâr kesimlerin önce dikkatini ardından da tepkisini çekmeye başlar.

"Âdemi cennetten kovduranın Havva olduğunu söylerler. Ben derim ki insanı tekrar kalp ve fikir cennetine eriştirebilecek tek kudret kadındır."

O sırada İttihat ve Terakki'nin baskıları sonucunda II. Abdülhamit yeniden Meşrutiyet ilan etmiş, bu defa da Meşrutiyet karşıtları ayaklanmıştır. Tarihe 31 Mart Vak'ası olarak geçen bu ayaklanmada kalabalık bir kitle, toplumu dinden çıkartmakla suçladıkları İttihatçı yöneticileri ve bu arada *Tanin* gazetesi yazarı Halide Salih'i hedef almaktadır. Genç kadın iki oğluyla birlikte ülkesinden kaçarak önce Mısır'a, oradan da İngiltere'ye gider. Orada kadın hakları savunucularından İngiliz yazar ve gazeteci Isabel Fry'ın evinde konuk olur ve kadın haklarını savunan bir Osmanlı kadını olarak bu ülkede hayli ilgi görür. Bertrand Russell gibi devrin önemli aydınlarıyla da tanışma fırsatı bulur.

Halide Edip, İstanbul'a yeniden döndüğünde bir kız öğretmen okulunda öğretmenlik ve vakıf okullarında müfettişlik yapmaya başlar. Bu sayede İstanbul'un daha önce görmediği semtlerinde dolaşacak, yaptığı gözlemleriyse *Sinekli Bakkal* adlı romanında ve diğer birkaç eserinde değerlendirecektir. Ancak bu arada duygusal dünyasında da fırtınalar kopmaktadır.

"Biz zavallı insanlar, kalplerimizin elinde birer oyuncaktan başka bir şey değiliz."

Büyük bir aşkla sevdiği kocasının ikinci bir kadınla evlenmek istemesi genç kadını çok sarsmıştır. Çok eşliliğe şiddetle karşıdır, içi yansa da asla taviz vermeyecektir. Dokuz yıldır "Halide Salih" olarak sürdürdüğü hayatını noktalayıp yazılarında Halide Edip adını kullanmaya başlar ve 1912 yılında da kocasından boşanır. O dönemde çok acı çeker ama yine de ömrü boyunca Salih Zeki'den ilk ve tek aşkı olarak söz edecektir. Daha sonra kaleme aldığı *Seviyye Talip* adlı romanında, kocasını terk eden bir kadının sevdiği bir başka erkekle olan ilişkisini anlatır. İlk eşinden intikam almak için yazdığı iddia edilen bu roman, feminist bakış açısıyla Türk edebiyatında bir ilk olma özelliği taşır.

Halide Edip, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin üç liderinden biri olan Cemal Paşa'nın daveti üzerine, okul açmak için 1916'da Lübnan'a ve Suriye'ye gider. Arap Emirlikleri'nde iki kız okulu ve bir yetimhane açılışına önderlik eder. Bu süre zarfında başta *Seviyye Talip*, *Handan* (1912) ve *Son Eseri* olmak üzere altı esere imza atar. Yazmaya başladığı ilk günden itibaren kadın haklarını savunan Halide Edip, Türk kadınını çağdaş dünyayla bütünleştirmeyi sürekli hayal etmiş, pek çok eserinde de mücadeleci yönüyle öne çıkan yurtsever kadınları ele almıştır.

Yazarın 1912'de kaleme aldığı bir başka eser de, "Ey sevgili ülke, Yeni Turan! Söyle, sana yol nerede?" sözleriyle başlayan romandır. Yazıldığı dönemden yirmi yıl sonrasının Türkiye'sine dair ütopik bir eser olan *Yeni Turan*'da, ırk ve milliyetin gözetilmediği, eşitlik ve kardeşliğin hüküm

sürdüğü, kadınların seçme ve seçilme hakkına sahip olduğu bir ülke hayal ediyor Halide Edip.

Ancak ilk yazdığı romanlarda, belki de sonu iyi bitmeyen ilk evliliğinin etkisiyle, romantik yönü ağır basan marazî aşk temaları ön plana çıkar. Mektup türünde yazılmış bir eser olan *Handan*'da, roman kahramanının yaşadığı tutkuyu, kaygıyı, şaşkınlığı, onun hummalar içinde bölük pörçük sayıklayışında duyumsar okurlar.

"Ben onu seviyorum, körlerin ziyayı sevdiği gibi seviyorum. O yanımda olmasa bütün hayat vazifelerim duracak zannediyorum. Ne vakitten beri onu seviyorum? Nereden geliyorum? O nereden geliyor?"

1917 yılında ailesinin yakın dostu, tıp profesörü Dr. Adnan Adıvar'la evlenen Halide Edip, Arap Emirlikleri'nden döndükten sonra İstanbul Üniversitesi'nde, o zamanki adıyla Darülfünun'da Batı edebiyatı okutmaya başlar. Ancak, I. Dünya Savaşı'nın ardından Türk Ocakları'na katılır ve Karakol adlı gizli örgütle birlikte Anadolu'ya silah kaçırılmasına yardımcı olur. İzmir'in işgalinden sonraysa Üsküdar, Kadıköy, Sultanahmet mitinglerine katılır ve yaptığı ateşli konuşmaların büyüsüyle halkın saygı ve hayranlığını kazanır.

"Müslümanlar, Türkler! Türk ve Müslüman bugün en kara gününü yaşıyor. Gece, karanlık bir gece... Fakat insanın hayatında sabahı olmayan gece yoktur. (...) Hanımlar, bugün elimizde top, tüfek denilen alet yok; fakat ondan büyük, ondan kuvvetli bir silahımız var; Hak ve Allah var!"

Halide Edip, İngilizlerin 1920 yılında İstanbul'u işgal etmesinin hemen ardından eşi Dr. Adnan Adıvar'la birlikte Anadolu'ya kaçıp direniş hareketine katılma kararı alır. Hakkında ölüm fermanı yayınlanan cesur kadın, çocuklarını İstanbul'da bir yatılı okulda bırakıp eşiyle birlikte Milli Mücadele'ye katılmak için at sırtında yola çıkar. Mustafa Kemal Paşa'nın onayını aldıktan sonra da Yunus Nadi'yle birlikte Anadolu Ajansı'nı kurar ve Avrupa basınını yakından takip edip Batılı gazetecilerle iletişime geçer.

"Milletimizi kurtarabilecek olan şey kolaylıkla elde edilecek bir başarı değildir; ancak manevi kudretimiz, hürriyet aşkımız, hak ve adalet inancımız bizi kurtarabilir."

Adnan Adıvar ise 1921'de kurulan Kızılay'ın ilk başkanı olarak göreve başlar. Kurtuluş Savaşı'nın Halide onbaşısıysa bir nevi savaş muhabirliği yapar ve gözlemlediği olayları, yazdığı haberlerde anlatır. Daha sonra o döneme dair gözlem ve izlenimlerini romanlaştırarak *Vurun Kahpeye* (1923), *Ateşten Gömlek* (1922) ve *Türk'ün Ateşle İmtihanı* adlı eserleri kaleme alacaktır.

Bilkent Üniversitesi Türk Edebiyatı Bölümü Başkanı Prof. Mehmet Kalpaklı, Can Yayınları'ndan çıkan *Vurun Kahpeye* romanının sunuş yazısında, Halide Edip'in bu eserinde "Milli Mücadele'den bir sahneyi yansıtmakla birlikte asıl, din karşısındaki tavrını ortaya koymaya" çalıştığını vurgulayarak yazarın İslam'ı tanımlarken "Din, nurlar içinde sonsuz bir rahmetin, şefaatin tecellisidir," ifadesini kullandığını belirtiyor. Yazar ve eleştirmen Selim İleri de *Ateşten Gömlek* romanının sonsözünde, *Handan*'da "aşkı ve kadın özgürlüğünü" sayıklamalarla dile getiren yazarın,

bu defa da "bir toplumun, bir ulusun yeniden varoluş mücadelesini aynı şiddetle, aynı buhranla, adeta nöbetler içinde" anlattığı yorumunda bulunuyor.

Bir süre Ankara hükümetinin Sağlık Bakanı olarak da görev yapan Dr. Adnan Adıvar ve Kurtuluş Savaşı'nın en önde gelen kadın kahramanlarından Halide Edip, Cumhuriyet'in ilanından sonra tek partili bir iktidara olumlu bakmamaları nedeniyle sıkıntılı günler yaşarlar. Sonunda selameti Türkiye'den ayrılarak 1925'te İngiltere'ye gitmekte bulurlar. Dört yılı İngiltere'de, on yılı da Fransa'da geçen bu sürede Halide Edip kitap yazmayı sürdürür. Pek çok ülkede konferanslar verir, iki defa ABD'ye bir defa da Hindistan'a gider.

"Etrafımız, komşularımız sefalet içinde yaşarken kendimizin barış ve dirlik içinde yaşayabileceğimize inanmak ne yazık ki eski dünyanın bir düşünüşüydü."

ABD'de bulunduğu günlerde, uzun yıllardır Amerika'da yaşayan oğullarıyla da bir araya gelen Halide Edip, Hindistan'a gidince de birçok şehirde konferanslar verir. Bu konferanslarında Hindistan'daki farklı ırk, dil ve dinlere mensup insanların bir arada yaşamaları gereğini sık sık vurgulayarak bölünme ve parçalanmanın vahim sonuçlar doğuracağını belirtir. Yıllar sonra tarihçi yazar Prof. Dr. İlber Ortaylı, "Kim ne derse desin, Hindistan'da bile hâlâ Halide Edip Adıvar'dan bahsediliyor ve bu bizim gurur duymamızı sağlıyorsa Halide Edip'i sloganlar ve hazır tasvirlerle tanımaktan vazgeçelim," diyecektir. Ortaylı ayrıca, "uluslararası nitelikte bir aydın" olarak tanımladığı yazarın Türkçeye çevrilmemiş *Inside India* adlı kitabının, Hindistan'ın o dönemdeki toplumsal yapısını,

çeşitli din ve dillerin iletişimini ve bu geniş ülkenin sorunlarını ustaca irdeleyen bir eser olduğunu da vurgular.

1936 yılında Halide Edip'in Sinekli Bakkal adlı eseri İngilizce olarak Londra'da *(The Daughter of the Clown)* yayınlanır. II. Abdülhamit dönemi ve Doğu-Batı çatışması ekseni üzerine kurulan roman, Selim İleri'nin yorumuyla "eskiden yeniye devredilmesi gereken kültür, sanat ve töre değerleri" üzerinde durur. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "bir geçmiş zaman rüyası" olarak nitelediği eser, 1942 yılında CHP Roman Ödülü'nü alarak yazarın tanınırlığını en üst düzeye çıkaracaktır

1939 yılında İstanbul'a dönen Halide Edip, İstanbul Üniversitesi'nin İngiliz Filolojisi kürsüsünü kurmakla görevlendirilir. On yıl süreyle İngilizce Profesörü olarak kürsü başkanlığını yürüten yazar, 1950'de Demokrat Parti listesinden İzmir milletvekili olarak meclise girer. Bağımsız bir milletvekili olarak meclis çalışmalarına katıldığı dört yılın sonunda yeniden üniversiteye döner.

Araştırmacı yazar İpek Çalışlar, 2010 yılında yayınlanan *Halide Edip: Biyografisine Sığmayan Kadın* adlı eserinde, Halide Edip'in bilinen ve bilinmeyen tüm yönlerini kapsayan özgün ve ayrıntılı bir portre çiziyor. Onu "muhalif kimliğiyle etrafını sorgulayan", ruhunda ezilip yok edilemeyen bir "demokrasi tohumu" olan, cephede Mustafa Kemal'e bile "sürekli itiraz eden", "yalnız kendisine değil karşıt fikirli olana da özgürlük isteyen" bir kadın olarak görüp resmettiğini anlatıyor bir söyleşisinde. Cumhuriyet tarihinin Halide Edip'i "manda yanlısı" bir kişi olarak görüp yanlış konumlandırdığını da vurguluyor.

1955 yılında eşi Adnan Bey'i yitirir Halide Edip Adıvar. Torunu Ömer Sayar, bir söyleşide o ölümle büyükannesinin içinin yandığını, bu acının *Dr. Abdülhak Adnan* adlı kitabında da hissedildiğini, ama ruhunda asıl derin yaralar açanın "ilk ve tek aşkı" olduğunu itiraf ettiği Salih Zeki olduğunu söyler.

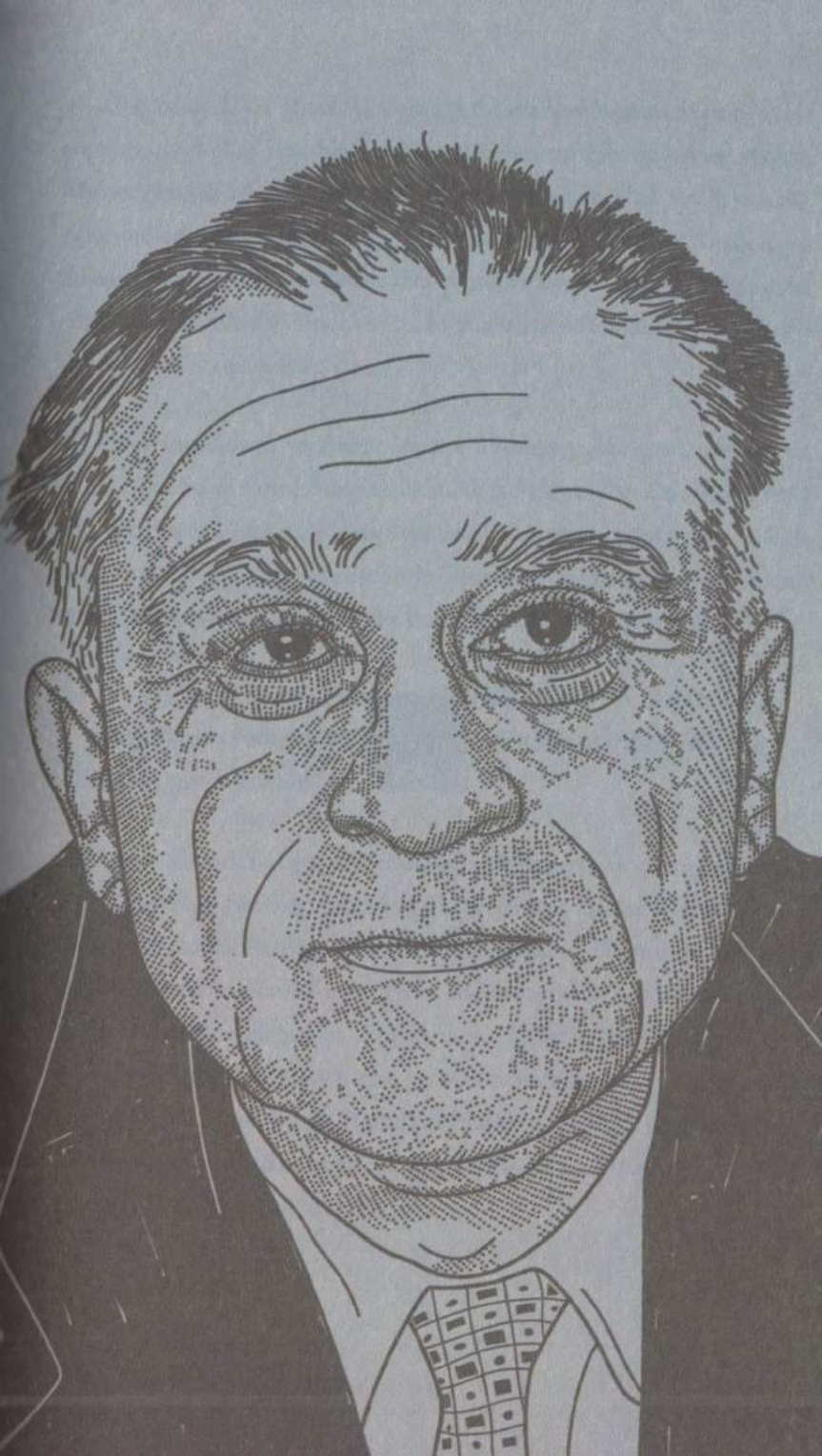
İstiklal Madalyası sahibi Halide Edip Adıvar, 9 Ocak 1964 günü acılar, mücadeleler ve başarılarla dolu hayatına veda eder.

> "Her şey bir an nur içinde, sonra daima karanlık... İşte geldi, işte gidiyor... İnsanın ömrü, kâinatın hayatı nur içinde bir an görünüp sönen hayal... Bir gölge oyunu!"

"Gölge oyunu" çoktan bitmiş olsa da Halide Edip ardında bıraktığı yirmi bir roman, birçok öykü ve anı kitabı, tiyatro oyunları, inceleme ve araştırmalar gibi nice güçlü eseriyle ve çağının çok ötesindeki fikirleriyle hayatımızda hâlâ canlılığını koruyor.

Ahmet Hamdi Tanpınar
Kutlanmamış Bir Kahraman

"Kitaplara bakarsanız, kendilerini dinlerseniz, insanoğlunun esas vasfı akıldır. Onun sayesinde diğer hayvanlardan ayrılır. Beylik sözüyle, hayata hükmeder. Fakat kendi hayatlarına teker teker bakarsanız bu yapıcı unsurun zerre kadar müdahalesini göremezsiniz."

23 Haziran 1901 günü Hüseyin Fikri Efendi ve Nesime Hanım'ın bir erkek çocuğu olur. İstanbul'un Şehzadebaşı semtinde doğan evlatlarına Ahmet Hamdi adını koyarlar. Ahmet Hamdi, çocukluk ve ilk gençlik yıllarını kadı olan babasının değişen görev yerleri nedeniyle Anadolu'yu dolaşarak geçirir. On üç yaşındayken annesini kaybeder, üniversite çağına geldiğinde İstanbul'a döner ve 1923 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nden mezun olur.

Erzurum, Konya ve Ankara'da lise hocalığı yapan genç edebiyatçı, yıllar sonra bu anılarını Bursa ve İstanbul'u da içine alan *Beş Şehir* (1946) adlı deneme türü bir eserde toplayacaktır. Beş şehri doğal, tarihi ve kültürel dokularıyla anlattığı eserinde Tanpınar, hayatımızda yitip giden şeylere duyulan özlemi ve yeniye beslediğimiz arzuyu iç içe işler.

> "Cahilsin, okur öğrenirsin. Gerisin, ilerlersin. Adam yok, yetiştirirsin. Paran yok, kazanırsın. Fakat insan bozuldu mu, bunun çaresi yoktur."

Ahmet Hamdi'nin gerek entelektüel gelişimi gerekse edebiyata, tarihe ve kültüre dair fikirleri, Edebiyat Fakültesi'nde hocası olan ünlü şair, yazar ve diplomat Yahya Kemal Beyatlı'dan çok etkilenmiştir. Ancak ilk eserlerinde Yahya Kemal'den ziyade, edebiyatımızda sembolizmin temsilcisi olarak tanınan şair ve yazar Ahmet Haşim'in izleri olduğunu öne sürenler de vardır. Romanlarında yer yer sembolist anlatım tarzını tercih etmesinin yanı sıra, Ahmet Hamdi de Haşim gibi küçük yaşta kaybettiği annesinin yokluğundan duyduğu acıyı ve kendisini avutacak bir sevginin özlemini dile getirir birçok eserinde.

Batı edebiyatından ilk dönemlerde Fransız şair ve yazar Paul Valéry ve Fransız romancı ve deneme yazarı Marcel Proust'la ilgilense de daha sonraki yıllarda ilgi alanını adım adım genişletecektir. Gazete ve dergilerdeki yazılarının bir derlemesi olan *Yaşadığım Gibi* adlı denemesinde, ünlü Rus yazar Dostoyevski'den şöyle söz eder:

"Dostoyevski'yi yeni yeni tadıyordum. Muazzam bir şeydi bu. Her an dünyam değişiyordu. İnsan ıstırabıyla temasın sıcaklığı her sahifede sanki kabuğumu çatlatacak şekilde beni genişletiyordu. Düşüncem adeta birkaç gece içinde boy atan o mucizeli nebatlara benziyordu. Ciltten cilde atladıkça ufkum başkalaşıyor, insanlığa ve hakikatlerine kavuştuğumu sanıyordum."

"Hiç kimse değişime karşı değildir, yeter ki ucu kendisine dokunmasın."

İlk şiirleri *Hayat* dergisinde yayınlanan Tanpınar, yazma sanatına yaklaşımının ipuçlarını, belki de en güçlü ifadesiyle bir hayranına yazdığı mektupta açıklar:

"Şiirlerimin anahtarlarını roman ve hikâyelerim verir. Mamafih roman anlayışım şiir anlayışımdan fazla ayrılmaz... Şu farkla ki şiirde kendimin, hikâye ve romanlarımda kendimle beraber mümkün olduğu kadar hayatımın ve insanların peşindeyim. Ve başkalarına ait zamanın peşinde..."

"Hadiseler kendiliğinden unutulmaz. Onları unutturan, tesirlerini hafifleten, varsa kabahatlilerini affettiren daima öbür hadiselerdir."

1939 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne Profesör olarak atanan Tanpınar'ın ilk romanı *Mahur Beste*, 1944'te *Ülkü* dergisinde yayınlanır. Ancak bu eserin bir kitap olarak okurlarıyla buluşabilmesi için otuz yıldan uzun bir zaman geçecektir. Tanzimat sonrasında toplumsal hayatın her alanını etkileyen değişim ve başkalaşımın yansıtıldığı bir romandır *Mahur Beste*. Okurlarına "Siz kâinatın etrafınızda dönmesini istiyorsunuz. Düşünmüyorsunuz ki hayat sizi mahrekinin (yörüngesinin) dışına atmış. Hayat kimsenin etrafında dönmez, herkesle beraber yürür," diye seslenen usta yazar, bu ilk romanıyla diğer eserlerinin yolunu açmış, yazarlığını kararlı bir eksene oturtmuştur.

"Sabır, insanoğlunun son kalesidir."

Tanpınar'ın hayattayken basıldığını görebildiği iki eserden ilki olan *Huzur*, 1948 yılında *Cumhuriyet* gazetesinde tefrika edildikten sonra büyük değişikliklerle kitap haline getirilip 1949'da yayınlanır. Ünlü yazar ve eleştirmen Selim İleri, *Edebiyatımızda Sevdiğim Romanlar Kılavuzu* (2015) adlı çalışmasında *Huzur* romanını yazarın başyapıtı olarak tanımlar. İleri, aynı kitapta yazarı da şöyle anlatır okurlarına:

"Büyük bir romancı olan Tanpınar, hayattayken yalnızca iki romanını, *Huzur*'la, *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*'nü kitap olarak yayınlayabilmiştir. Ne var ki ölümünden epey sonra, önceleri kavranamamış yüksek değeri anlaşılınca, öteki romanları da okura kazandırılabilmiştir."

"Saatin kendisi mekân, yürüyüşü zaman, ayarı da insandır."

Tanpınar'ın en ünlü eserlerinden biri olan *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*'nün büyüsüne kapılmak için on yıllarca beklemek zorunda kalır Türk okurları. Dünya edebiyat çevreleri de bu gecikmeden nasibini alır elbette. Bir başyapıt olarak nitelendirebileceğimiz bu romanının bir yerinde şöyle demiştir yazar:

"Şu hakikati kendi hayatım bana öğretti: İnsanoğlu, insanoğlunun cehennemidir. Bizi öldürecek belki yüzlerce hastalık, yüzlerce vaziyet vardır. Fakat başkasının yerini hiçbiri alamaz."

"Hatırla: Ateş ve kükürt, işkence. Ah! Saçma bu... Cehennem başkalarıdır." Sartre'ın *Çıkış Yok* adlı tek perdelik oyununda geçen bu sözler, Tanpınar'ın *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* adlı romanında dile getirdiği duyguları anımsatmıyor mu?

Selim İleri'nin yukarıda adı geçen çalışmasında söz konusu eserden alıntıladığı şu bölüm, Tanpınar'ın kendine özgü gizemli ve sembolik anlatımının kayda değer bir örneğidir:

"Hakikaten buradaki hayat, asıl kapının dışında bir hayattı. Ve onu yaşayanlar, o şekilde, yani hiç içeriye girmeyi düşünmeden yahut da bir ayakları daima eşikte, yaşıyorlardı. Hiçbir mukavemetleri yok muydu? Yoksa hakikaten her şeye yabancı, her şeye kayıtsız mıydılar? Hayır; burada her şey biraz afyon, biraz uyku ilacıydı."

Dünyanın önde gelen yayınevlerinden Penguin, bu eseri *The Time Regulation Institute* adıyla ancak 2014 yılında, yazarın ölümünden yarım

asır sonra yayınlayabildi. Penguin Books, Ahmet Hamdi Tanpınar'ı okurlarına şu sözlerle tanıtıyordu:

"Ahmet Hamdi Tanpınar, yirminci yüzyılın en önemli Türk romancılarından biri kabul edilmektedir. Aynı zamanda bir şair, kısa öykü ve deneme yazarı, edebiyat tarihçisi ve profesör olan Tanpınar, eserlerinde Avrupaî bir edebi sesle Yakın Doğu'nun Osmanlı duyarlılıklarını birleştirerek benzersiz bir kültürel evren yaratmıştır."

Saatleri Ayarlama Enstitüsü adlı eseri, Türkiye'de daha çok Orhan Pamuk'un birçok eserini İngilizceye aktaran çevirmen olarak tanınan Maureen Freely ve İstanbul'da yaşayan deneyimli çevirmen Alexander Dawe birlikte tercüme ettiler. Bir söyleşisinde Dawe şöyle bahseder eserin yazarından:

"Onun duyarlılığını, alçakgönüllülüğünü, hayvan severliğini, acılarını ve hayal kırıklıklarını biliyoruz. İngilizcede 'kutlanmamış kahramanlar' deriz bu insanlara. İyi ki bu yeni ilgi sayesinde değerli bir yazarı daha yakından tanıyoruz."

> "Bazen düşünüyorum, ne garip mahlûklarız... Hepimiz ömrümüzün kısalığından şikâyet ederiz; fakat gün denen şeyi bir an evvel ve farkına varmadan harcamak için neler yapmayız!"

1942-1946 yılları arasında TBMM'de CHP milletvekili olarak görev yapan Tanpınar, eleştirel duruşu nedeniyle olsa gerek, bir sonraki seçimlerde yeniden aday gösterilmez. Bir süre Millî Eğitim Bakanlığı'nda orta öğretim müfettişi olarak çalışan yazar, iki yıl sonra Güzel Sanatlar

Akademisi'nde sanat tarihi hocalığına, ardından da Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ndeki görevine döner. 1953-59 yılları arasında çeşitli vesilelerle Avrupa'da bulunur, kongrelere katılır. Rockefeller bursuyla bir yıllık bir süre boyunca çeşitli ülkeleri ziyaret eder.

Okumaya, düşünmeye, yazmaya devam eder Tanpınar. Ama bir şeyler değişmiştir. Siyaseten gözden düşmüştür ne de olsa. Herkesin görmezden geldiği bazı hakikatleri dile getirmenin bir bedeli olacaktır elbette. Artık yazdıklarını kimse okumamakta, romanlarını kimse basmamaktadır. Görmek istemeyen gözler, duymak istemeyen insanlar sarmıştır etrafını. Hayattayken unutulmuş, git gide yalnızlaşmış, içine kapanmıştır usta yazar. Derdini ancak günlüğüyle paylaşabilmektedir fırsat buldukça. Yine böyle kederli bir anında, *"sükût suikastına maruz kaldım"* diye yazmıştır günlüğüne.

Aradan yıllar geçer, usta yazar çoktan ölmüştür ama yeniden hatırlanır günün birinde. İstanbul'da, Topkapı Sarayı surları üzerinde yer alan Alay Köşkü, İstanbul Ahmet Hamdi Tanpınar Edebiyat Müze Kütüphanesi olarak 2011 yılında hizmete açılır. Edebiyat dünyasında faaliyet gösteren tüm kuruluşların her türlü etkinliğine açık olan bu uzmanlık kütüphanesi, bünyesinde hem bir edebiyat müzesini hem de okuma alanlarını barındıran bir çalışma ve buluşma noktası olarak hizmet vermektedir. Tanpınar'ın adına ayrıca edebiyat festivalleri de düzenlenmeye başlanır, hatta "geç keşfettik, özür dileriz" diye hayıflanır bazı yeni hayranları. Ama o artık bunları görebileceği, duyabileceği bir yerde değildir.

"Ne içindeyim zamanın,
Ne de büsbütün dışında;

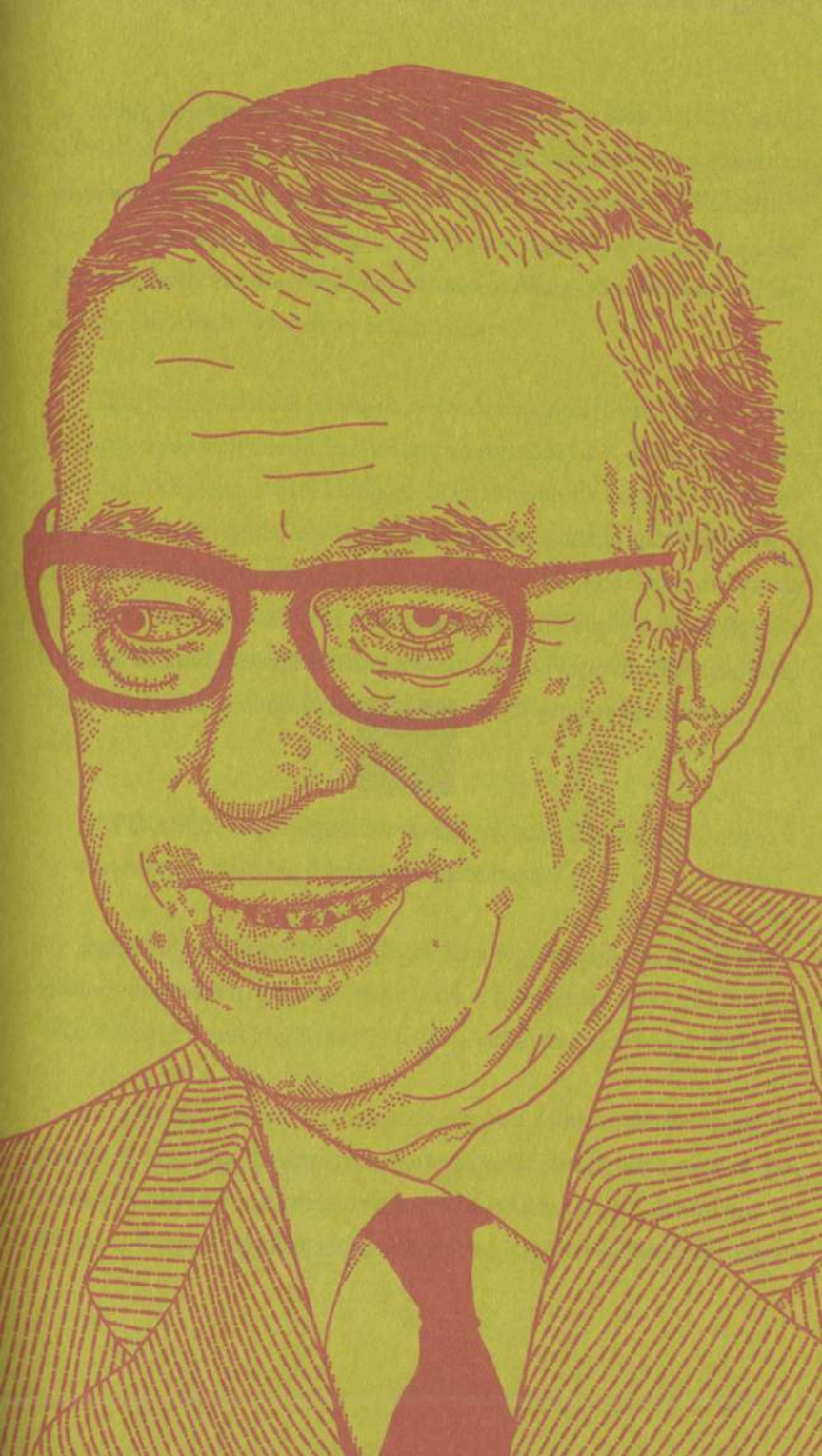
Yekpare, geniş bir ânın
Parçalanmaz akışında."

Türk edebiyatında modernizmin en önemli temsilcilerinden biri kabul edilen Ahmet Hamdi Tanpınar 24 Ocak 1962 günü geçirdiği kalp krizi sonucu hayata veda etti. Vefakâr dostları onu çok sevdiği hocası Yahya Kemal Beyatlı'nın da ebedî istirahatgâhı olan Aşiyan Mezarlığı'nda sonsuzluğa uğurladı. Mezar taşına da şöyle yazdılar:

"NE İÇİNDEYİM ZAMANIN,
NE DE BÜSBÜTÜN DIŞINDA"

Jean-Paul Sartre
Varoluşçuluğu Yaşama Sanatına Dönüştüren Filozof Yazar

"Bu mantıklı, keyifli seslerin ortasında yapayalnızım. Tüm bu yaratıklar zamanlarını açıklamalar yaparak ve birbirleriyle hemfikir olmanın mutluluğunu yaşayarak geçiriyor. Tanrı aşkına, hep birlikte aynı şeyi düşünebilmek neden bu kadar önemli?"

Vakti bol insanların kafelerde gazete okuyup sohbet ettiği, şarap üreticilerinin Bordeaux bağlarında üzüm seçtiği, turistlerin akşamları Pigalle'de salına salına gezindiği bir yaz günü, 21 Haziran 1905'de Paris'te bir erkek çocuğu dünyaya gelir. Adını Jean-Paul koyarlar. Babası Jean-Baptiste Sartre bir donanma subayı, annesi Anne-Marie ise Nobel Barış ödüllü Dr. Albert Schweitzer'in kuzinidir.

Oğlu Jean-Paul daha iki yaşına gelmeden eşini kaybeden Anne-Marie, babasının yanına yerleşir. Bir Almanca profesörü olan dede, Jean-Paul'e matematik öğretir ve onu klasik edebiyat dünyasıyla tanıştırır. 1920'lere gelindiğindeyse, genç Jean-Paul o dönemin ünlü düşünürlerinden Henri Bergson'un eserlerine ilgi duymaya başlamıştır. Böylece felsefe dünyasına ilk adımını atmış olur. Daha sonraki yıllarda bu dalda eğitimini sürdürür ve Paris'in ünlü öğretim kurumlarından École Normale Supérieure'den felsefe doktorasını alıncaya kadar akademik çalışmalarına aralıksız devam eder.

"Düşünce özgürlüğünden yoksun olmak, düşündüğünü söyleyememek değil hiç düşünememiş olmaktır."

Jean-Paul bu süreçte Kant, Hegel, Kierkegaard gibi 19. yüzyıl düşünürlerinin eserlerini derinlemesine inceler. Kendinden birkaç yaş büyük olan Alman Filozof Heidegger'in kaleme aldığı makalelerden etkilenir.

Bir gün genç yazar, Sorbonne'da okuyan Simone de Beauvoir ile tanışır. Tek eşliliğe dayanmayan bu beraberlik, ömür boyu sürecek bir romantik ilişkiyle neredeyse efsanevi boyutlar kazanır. Jean-Paul ve Simone, burjuva eğitimi almış olmalarına rağmen kendilerine miras

kalan kültürel ve sosyal önyargılardan sıyrılacak, birer özgür birey olmanın anlamını artık birlikte sorgulayacaklardır.

"İnsanoğlu özgürlüğe yazgılıdır; çünkü bir kez dünyaya fırlatılıp atıldıktan sonra, yaptığı her şeyden sorumludur."

Sartre doktorasını tamamladıktan sonra iki sene süreyle Fransız ordusunda görev yapar. Buna karşın hayatı boyunca militarizme karşı çıkacak, Cezayir'in 1954'ten 1962'ye kadar süren bağımsızlık mücadelesinde Fransızların suçlu olduğunu tüm dünyaya ilan edecektir. Bu görüşlerini Fransız ordusu Cezayir'de kanlı müdahalelerine devam ederken Paris'te dile getiriyor olduğu da unutulmamalıdır. Hatta bu nedenle devletin bazı organları yazarın kulağının çekilmesi yönünde harekete geçmeye hazırlanırken devrin güçlü lideri Charles de Gaulle tarihe geçen "Sartre, *c'est aussi la France*" (Sartre, Fransa'nın ta kendisidir.) sözüyle tartışmalara son noktayı koyacaktır.

"Kayığı sallamaya, yalnızca kürek çekmeyen adamın vakti vardır."

II. Dünya Savaşı başladığında yeniden orduya katılan Sartre, geçilmez sanılan Majino Hattı'nı sürpriz bir hamleyle ele geçiren Alman birliklerine esir düşer. Dokuz aylık esareti sırasında Heidegger'in henüz yayınlanmış olan *Varlık ve Zaman* adlı eserini okur. Daha sonra gözlerindeki zafiyet nedeniyle serbest bırakılacak, hayatın bir cilvesiyle, Alman işgali sırasında kukla bir hükümet kuran Fransız Başbakanı Vichy döneminde görevinden uzaklaştırılan Yahudi asıllı bir öğretmenden boşalan koltuğa oturup öğretmenliğe başlayacaktır.

Sartre Paris'ten tanıdığı meslektaşlarıyla örgütlenip Nazilere karşı mücadele eden direnişçilere bir katkı sağlamaya çalışır. Ancak yeterli cesareti bulamayanların çok laf üretip bir türlü eyleme geçememesi bu çabaları sonuçsuz bırakacak, Sartre da yazarlığına geri dönecektir.

"Hayat üç bölümdür: Dünyayı değiştireceğini sandığın, değişmeyeceğini anladığın ve dünyanın seni değiştireceğine emin olduğun."

Varoluşçu düşüncenin temel kitaplarından biri olan ve bu düşünce akımının manifestosu kabul edilen ilk eseri ***Bulantı***, 1938 yılında Fransa'da yayınlanır. Bu felsefi çalışmayı, 1936-1939 yıllarında kanlı bir iç savaşa sürüklenen İspanya'da faşist Franco birliklerince ölüme mahkûm edilen bir cumhuriyetçinin, direncini yitirip bir arkadaşını ele vermesini konu alan *Duvar* (1939) takip eder.

Sartre'ın ikinci önemli çalışması *İmgelem* (1940) algı, bilinç düzeyi ve hayal kavramlarını sorgular. Her çok yönlü yazar gibi Sartre da eserleri arasında oyunlara ve senaryolara da yer vermiştir. *Toplu Oyunlar* başlığı altında Türkçe yayınlanan *Sinekler* (1943), *Gizli Oturum* (1944), *Mezarsız Ölüler* (1946) ve *Kirli Eller* (1948) bu tür eserlerdir.

Yazarın en güçlü eserlerinden biri olarak kabul edilen *Varlık ve Hiçlik*, insanların yaz kış demeden birbirlerini öldürmeye çalıştığı günlerde, 1943 yılında yayınlanır. İşin ilginç yanlarından biri de Alman işgali altında yürürlükte olan katı sansür uygulamalarına rağmen bu eserin Fransa'da basılmasına izin verilmiş olmasıdır. Bir eleştirmenin ifadesiyle, "İnsan, ilk defa bu yapıtta, özgürlüğe 'mahkûm' edilmiştir."

"Her seçiş bir vazgeçiştir."

Yazmaktan ve üretmekten asla yorulmayan Sartre, 1945 yılında, daha sonra *Özgürlüğün Yolları* adını alacak üçlemenin ilk romanı olan *Akıl Çağı*'nı tamamlayıp yayınlatır. Bu roman yayınlandığında Cezayir doğumlu Fransız yazar Albert Camus Paris'te bulunmaktadır. Kitabı okuduktan sonra bir dostuna bu kitap üzerinde uzun uzadıya düşündüğünü ve içeriğini kendisine çok yakın bulduğunu anlatır. Daha sonra kaleme aldığı bir kitap eleştirisinde de *Akıl Çağı*'nda berrak ve güçlü bir zihnin biraz savurganca harcandığından yakınır. Camus'ya göre eserin tanımlayıcı ve felsefi yönleri yeterince dengeli değildir. Buna rağmen, genel hatlarıyla eseri olumlu yönleriyle tanıtması ve beğenisini ifade etmesi, Sartre ile Camus arasında bir yakınlaşma doğurur.

II. Dünya Savaşı boyunca Paris'te *Combat* adlı bir gazete çıkartan Camus'ya o dönemde en büyük destek Sartre'dan gelir. Aylar geçtikçe güçlenen bu dostluk, ailece birlikte yenen uzun akşam yemekleri ve tüketilen içkilerin, erotik esprilerin, hınzır tartışmaların, karşılıklı söylevlerin eşliğinde 1951 yılına kadar sürer. O tarihte Camus'nun yayınladığı *Başkaldıran İnsan* ile birlikte ortaya çıkan fikir ayrılığı bu dostluğun da sonu olur. Tam yirmi dokuz yıl sonra, yayın dünyasından tanıdığı bir kitap eleştirmeniyle yaptığı söyleşide, Sartre bir yandan Camus için "dönek, maymun iştahlı" gibi sıfatları sıralamaya devam ederken öte yandan da "o tarihten beri bir başka yakın dostum hiç olmadı" demek ihtiyacını duymuştur. Sartre bir varoluşçu olduğu için mi hiç yakın dostu olamamıştı? Yoksa mizacı gereği böyle bir yaşamı tercih ettiği için mi bir varoluşçu olmayı seçmişti acaba?

Yazarın bir sonraki eseri *Altona Mahpusları* 1959 yılında yayınlanır. Sartre'ın Nazi Almanya'sını ele aldığı bu oyun, aynı zamanda süregiden Cezayir Kurtuluş Hareketi'ne karşı Fransa'nın ve Fransız aydınlarının takındığı tavrı da eleştiren bir üslupla yazılmıştır. İlk olarak Paris'te, Théatre de la Renaissance'da sahneye konulan bu eserinde yazar, SS örgütleri kadar ekonomik çıkarları için savaşı destekleyen yerli sanayicilerin ve burjuva sınıfının önde gelenlerinin de Nazi Almanyasının vahşetine ortak olduğunu ilan eder.

Yirminci yüzyıl Fransız filozoflarının arasında çok önemli bir yeri olan Sartre, 1964 yılında Nobel Edebiyat ödülüne layık görülür, ancak ödülü kabul edemeyeceğini şu sözlerle açıklar:

"Resmi payeleri hep reddettim. Legion d'Honneur'ü de kabul etmemiştim. Fransız Akademisi'ne de girmedim. Yazar kendisinin bir kuruma dönüştürülmesini reddetmelidir. Bu onur verici bir paye dahi olsa reddetmemin kişisel nedenleri bunlar. Ayrıca şu da var: Ben iki kültürün barış içinde bir arada yaşayabilmesi için uğraşıyorum. Elbette çelişki ve çatışma vardır ve olmalıdır. Burjuva bir ailede yetiştiğim halde sosyalist oldum. Sempatim ondan yanadır. Bir de bu yüzden, bu ödülü verenlerin konumundan dolayı, kabul edemem."

1953 yılında başladığı otobiyografik eseri en nihayet 1964 yılında *Sözcükler* adıyla yayınlanır. "Yazarın amacı, geçmişi yeniden canlandırmak değil, ona anlam kazandırmaktır. Gereksiz ayrıntılardan kaçınır, Marksçı düşünceden, belirli ölçüde de ruh çözümlemesinden yararlanarak bize öznelliğin ağır bastığı çocukluk çağında, kendini nasıl edebiyata verdiğini, edebiyatla mutluluğu bulduğunu anlatır."

Bir gözü zaten görme özürlü olan Sartre hayatının son dönemlerinde okuma yetisini tümüyle kaybeder. Bu durum özellikle de yazı yazma imkânını ortadan kaldırır. Bir söyleşisinde, "Elimde kâğıtları tutmadan, farklı zamanlarda tuttuğum notları bir arada değerlendiremeden, yalnızca dikte ederek bir şeyler yazmak bana göre bir iş değil" der. Bu dönemde çalışmalarını hayat arkadaşı Simone Beauvoir ile birlikte yürütür.

Bir başka söyleşisinde ilgi alanlarından birinin de müzik olduğunu, neredeyse tüm ataları gibi kendisinin de hayatının büyük bir bölümünde günde ortalama iki saat piyano çaldığını anlatır. Hatta üvey kızı Arlette de, büyüdükten sonra babasının piyanosuna flütüyle eşlik eder, şarkı söylermiş. Sorular sıklaştığında, büyük bir alçakgönüllülükle, bir keresinde bir sonat bestelediğini, en çok da Debussy ve Ravel gibi romantik bestecilerden hoşlandığını itiraf eder Sartre.

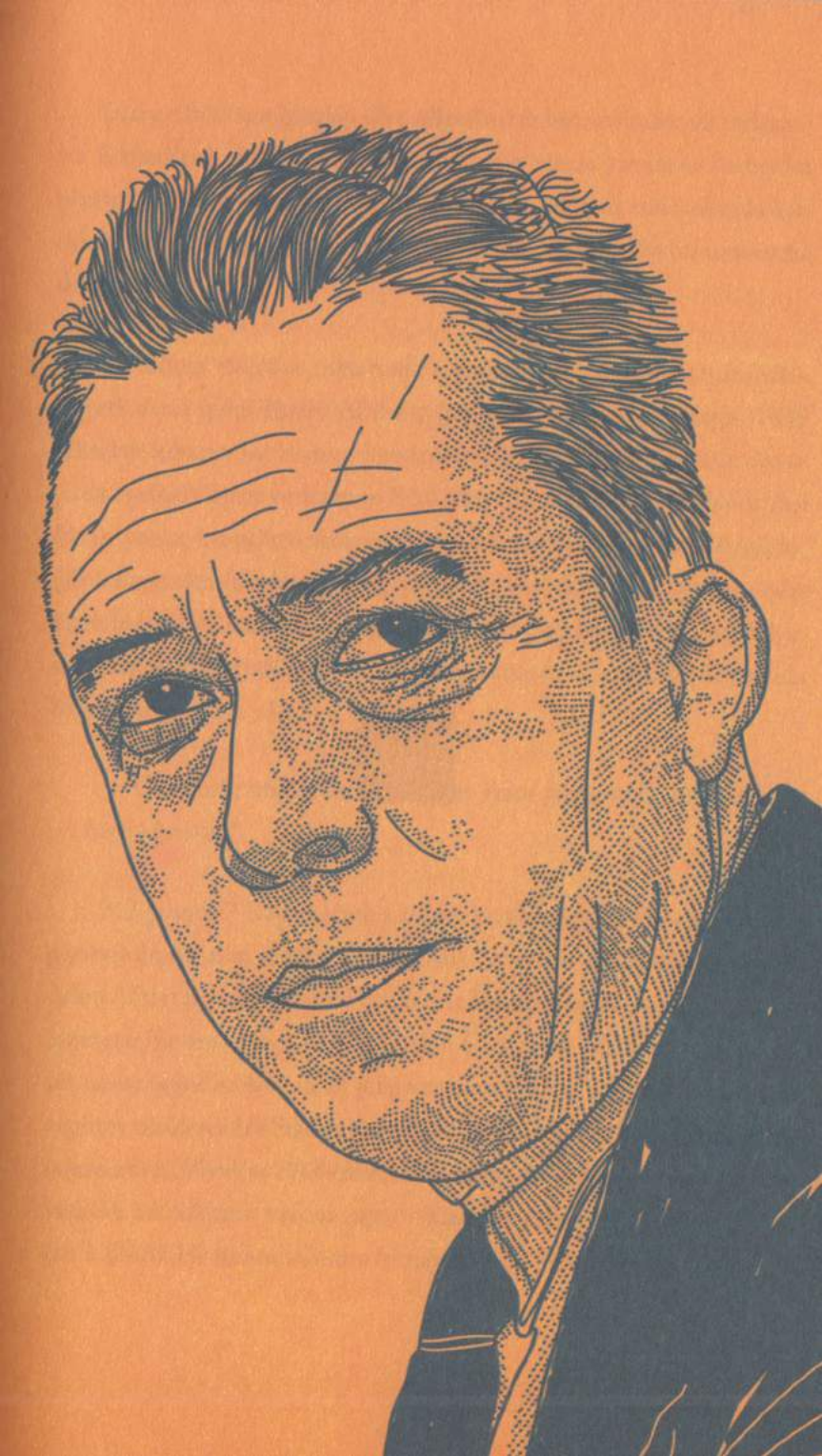
Yoğun çalışma temposunu sürdürebilmek için aldığı ilaçların da etkisiyle sağlığı hızla kötüleşen yazar, 1980 yılının bir ilkbahar sabahı yol arkadaşı Simone de Beauvoir'ın kolları arasında hayata veda eder. Çok sevdiği Montparnasse bölgesindeki mezarlığa defnedilirken devrin Devlet Başkanı Giscard d'Estaing Fransız halkının acısını şu sözlerle paylaşır:

"Sartre'ın ölümüyle, ülkemizin 20. yüzyıldaki en büyük ışığı söndü."

Albert Camus
Romantik Bir Nihilist, Pasifist Bir Aktivist

"Peşimden gelmeyiniz, size önderlik edemeyebilirim. Önümden yürümeyiniz, sizi takip edemeyebilirim. Yanımda yürüyün yalnızca ve arkadaşım olun."

Kuzey Afrika'nın Mağrip diye adlandırılan batı kesimine ilk yerleşenler Berberîlerdi. Halen de Cezayir halkının yüzde yirmisini Berberîler oluşturur. Bölge bir dönem Kartaca, Roma ve Bizans etkisi altında kaldıktan sonra, İslâm dininin yayılmasıyla Arap kültürünün bir uzantısına dönüşür.

On altıncı yüzyılın başlarında Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkimiyeti altına giren Kuzey Afrika coğrafyasında yer alan Cezayir, 1830 yılından itibaren bir Fransız sömürgesi olarak varlığını sürdürür. Avrupa'dan gelip bölgeye yerleşen ve *Pied-Noir* (Kara-Ayak) diye adlandırılan Hıristiyanlar bu gelişmeden memnundur, ancak toprağını ve özgürlüğünü kaybeden öfkeli yerli halk yönetime başkaldırır. İlk ayaklanmalar kanlı bir şekilde bastırılır. On yıllarca süren ve on binlerce insanın hayatına mal olan özgürlük mücadelesinin sonunda, Cezayir 1962 yılında bağımsızlığını ilan eder.

"Cesareti olmayanlar kendilerini haklı gösterecek bir felsefeye sığınırlar."

1913 yılının 7 Kasım günü Cezayir kıyılarının yüz kilometre kadar güneyinde yer alan küçük bir kasabada bir erkek çocuk dünyaya gelir. Adını Albert koyarlar. Annesi Catherine İspanyol asıllı, okuması yazması olmayan bir temizlikçi, babası Lucien Camus ise Alsas kökenli yoksul bir tarım işçisidir. Aradan iki yıl geçmeden Lucien, I. Dünya Savaşı'nda cepheye sürülerek bir Fransız sömürgesinde yaşamanın bedelini hayatıyla ödeyecektir. Albert'in *Pied-Noir*'lara mensup ailesi, yine aynı topraklarda yaşayan amcalarının yanına sığınır. Kasaplık yapan amca zeki ve nispeten kültürlü bir insandır, onun himayesinde Albert edebiyat dünyasıyla

tanışır. İlköğrenim döneminde başarılı olunca da lise öğrenimi için burs kazanır. Ardından Cezayir Üniversitesi'nde felsefe eğitimi almaya başlar. O yıllarda para kazanmak için çeşitli işlerde çalışmakta, aynı zamanda futbol oynamaktadır. Üniversite takımının da kalecisi olan genç Albert'in o dönemde geçirdiği ağır verem, spor hayatını sona erdirir.

Albert Camus üniversite eğitimini tamamladığı sırada, Simone adlı bohem bir aktrisle evlenir. Ancak morfin bağımlısı olan ve hayatını olumsuz yönde etkileyen ilk eşinden kısa bir süre sonra ayrılacaktır. Önce Fransız Komünist Partisi'ne, ardından da 1937 yılında Cezayir Halk Partisi'ne üye olur. Aslında Karl Marx ve Engels'den ziyade, Fransız düşünür Malraux ve Nobel ödüllü André Gide'in eserlerini okumakta ve onların fikirlerine yakınlık duymaktadır. Bir süre sonra Albert, bağımsız düşünceleri nedeniyle Troçkist olarak damgalanıp partiden uzaklaştırılır.

"Bir yazar her şeyden önce okunmak ister, aksini iddia edenlere hayranlık duyalım ama inanmayalım."

Camus'nun ilk yayınlanan eseri, başından geçen ya da geçmeyen kısa öykü ve denemelerin yer aldığı *Tersi ve Yüzü* (1937) adlı kitaptır. Genç yazar yaşlılık, ölüm, başkaldırı, yalnızlık, yabancılık, yolculuk gibi evrensel temaları işler bu kitabında. Yıllar sonra, "Yaşamın kendisi hakkında *Tersi ve Yüzü*'nde acemice söylenenden daha fazlasını bilmiyorum," diyecektir.

İlk kitabının yayınlanışından bir yıl sonra Cezayir yönetimi adına Fransız medyasını takip etmekle görevlendirilerek Paris'e taşınır. Böylece güvenli bir gelire kavuşmuştur; okuma ve yazma tutkusuna da gönlünce

vakit ayırabilecektir. Çok geçmeden de Francine Faure adlı bir piyanistle hayatını birleştirir.

Camus, yazarlık uğraşının yanı sıra tiyatroya da büyük yakınlık duymaktadır; hatta Paris'teki ilk yıllarında bir tiyatronun sahibi olmuştur. Böylece hem oyunlar yazabilecek hem de oyunculuk ve yönetmenlik yapabilecektir. Tiyatro türünde ilk ve tek eseri, 1938 yılında kaleme aldığı *Caligula*'dır. Daha çok Caligula takma adıyla bilinen, savurganlığı, tuhaflığı, acımasızlığı, despotluğuyla tanınan ve cinnet getirdiği iddia edilen bir Roma imparatorunun dramını ele alır bu eserinde. Aslında temel sorgulama konusu insan hayatının anlamı ya da anlamsızlığıdır. Absürdizm (Saçmacılık) diye adlandırılan ve mutlak bir yaratıcı olmadığı varsayımıyla insanlığın evrende bir anlam bulma arayışının boş bir çaba olduğunu öne süren felsefi düşünce akımının bir örneği olarak nitelendirilir bu eser.

Tanımlarla, belirleyici kalıplarla sınırlanmış düşünce akımlarından hayatı boyunca uzak duran Camus, "Eğer hiçbir şey bir anlam ifade etmeseydi haklı olabilirdiniz. Ancak hâlâ bir anlamı olan şeyler var hayatımızda," diyerek bu sınıflandırmaya da karşı çıkar.

> "Duru bir dille yazanların okurları; muğlak, karmaşık bir dille yazanların ise yorumcuları vardır."

Camus'nun ilk yankı uyandıran çıkışı, 1942 yılında yayınlanan *Yabancı* adlı romanıyla gerçekleşir. Romanın kahramanı Meursault, annesinin ölümünü telgrafla haber alıp onun cenazesine giden Cezayir asıllı bir Fransız'dır. Hiçbir duygusal tepki göstermeyen genç adam,

davranışlarıyla toplumdan tümüyle kopmuş gibidir. Kız arkadaşına şiddet uygulamaktan ya da kumsalda gördüğü bir Arap'ı nedensiz yere öldürüp şarjörde kalan kurşunları da cesedin üzerine boşaltmaktan rahatsızlık duymaz. Tutuklanır, yargılanır ve ölüme mahkûm edilir. Ölmeden önce ziyaretine gelen din görevlisine de sert bir tepki göstermekten geri durmaz. Varoluşçu anlayışa göre belki de dürüst bir insandır bu mahkûm, zira düşüncelerini tüm açıklığıyla dışarı vurmakta, kimseyi kandırmamakta ve kimsenin de kendisini yargılamaya hakkı olmadığını savunmaktadır.

Hem tepkilere hedef olan hem de edebi çevrelerde kayda değer bir ilgi uyandıran bu eser, Camus'nun bir varoluşçu olarak tanımlanmasına yol açar. Aslında ünlü varoluşçu Jean Paul Sartre ile tanışmasına daha üç yıl vardır, ama ondan önce de sonra da herhangi bir felsefî görüşün savunucusu olarak yaftalanmaktan ya da herhangi bir gruba dâhil edilmekten hoşlanmaz. Nitekim ünlü düşünürler Kierkegaard, Nietzsche ve Heidegger de, belli bir düşünce akımının ya da ideolojinin adıyla anılmayı ısrarla reddetmişlerdir. İngiltere ve ABD'de iki grup halinde faaliyet gösteren Albert Camus Society'nin konuya ilişkin yorumu şöyledir: "Bizim bu konuda tuttuğumuz bir taraf yok. Şunu unutmamalıyız ki, bir etiket şişede neyin saklandığını bize söyleyebilir ancak içeriğini tam olarak açıklayamaz."

> "Mutluluk bir insanın kendisi ve yaşadığı hayat arasındaki basit uyumdan başka ne olabilir ki?"

Yine 1942 yılında, yazarın absürdizm felsefesini incelediği *Sisifos Miti* adlı uzun denemesi yayınlanır. Bu denemede, mitolojide tanrıların

hep yeniden aşağı yuvarlanacak olan taşı tekrar tekrar tepeye çıkarmakla cezalandırdıkları Sisifos'a gönderme yapılmakta, Tanrı'dan ve manevi değerlerden yoksun, anlaşılmaz bir dünyada insanın beyhude anlam arayışı vurgulanmaktadır. Camus'ya göre, "Gerçek anlamda ciddi tek bir felsefi sorun vardır, o da intihardır. Hayatın yaşamaya değer olup olmadığına karar vermek, felsefenin en temel sorusuna cevap vermektir. Tüm diğer sorular onun ardından gelir." Peki, anlamsızlığın farkına varmak intiharı gerektirir mi? Bu can alıcı sorunun cevabını da yine yazarın kendisi verecektir: "Hayır, başkaldırmayı gerektirir."

"Özgür basın elbette iyi ya da kötü olabilir, ama özgürlük olmayınca basın ancak ve ancak kötü olacaktır."

Artık II. Dünya Savaşı başlamış, koca yerküre üstünde şeytanların cirit attığı bir alev topuna dönüşmüştür. Gençlik yıllarında geçirdiği verem nedeniyle, Camus askere alınmaz. Paris Nazi orduları tarafından işgal edilince çalıştığı *Paris-Soir* gazetesi yazarlarıyla birlikte, küçük yaştaki ikizlerini ve eşi Francine'i de yanına alıp ülkenin güneybatısındaki Bordeaux şehrine taşınır. Bir süre sonra da Fransız Direniş grubuna katılıp *Combat* adlı yeraltı gazetesinde editörlük yapmaya başlar. Önce Paris'i Almanlardan kurtaran Amerikalıları alkışlayacak, ama ardından Nagazaki ve Hiroşima'ya atom bombası attıkları için onları da sonuna kadar amansızca eleştirecektir.

Camus, savaşın ardından ticari bir hüviyete bürünen *Combat* gazetesinden ayrılır. Artık politikaya, gazeteciliğe ve tiyatro tutkusuna sınır koyacak, sadece yazmaya odaklanacaktır. En ünlü eserlerinden biri olan *Veba*, 1947'de yayınlanır.

"Soylu olan isyanın kendisi değil, bizden talep ettiği şeylerdir."

Veba romanı, geçmişinde benzer vakalar yaşanmış bir Cezayir kentinde aniden ortaya çıkan bir veba salgınını konu alır. Bir yanda bir süre giriş-çıkışların yasaklandığı şehirde hapis kalan insanların yaşam mücadelesi, öte yanda doktorların bu kaotik ortamda sergiledikleri farklı yaklaşımların irdelenmesi, kendisinin hâlâ karşı çıkmasına rağmen, Albert Camus'nun bir varoluşçu olarak etiketlenmesine yetmiştir. Eserin belli bölümlerinde ortaya çıkan "anlatıcı" Kafka'nın *Dava* adlı eserini çağrıştıran tonlamalarıyla dikkati çeker. Tam kırk yıl sonra, bu kez de Amerikalı yazar Paul Auster, *Son Şeyler Ülkesinde* adlı romanında benzer bir konuyu ele alacaktır.

1949 yılında Camus yeniden tiyatroya döner. Üst düzey bir Rus aristokratına 1905 yılında suikast düzenleyen bir sosyalist devrimciler grubunun gerçek hikâyesini anlatan *Les Justes* adlı senaryoyu yazar ve aynı yıl sahneye koyar. İki yıl sonra yayınlanan *Başkaldıran İnsan* adlı denemesinde Avrupa tarihinde vuku bulan isyanları ve toplumsal devrimleri ele alır. 1956 yılındaysa yazarın hayattayken yayınlanan son eseri olan *Düşüş* adlı romanı okurlarıyla buluşur.

1957 yılında ilk kez Afrika kökenli bir yazar, Albert Camus, edebiyat dalında Nobel Ödülü'ne lâyık görülür. Karar açıklanırken bu ödülün "zamanımızda insan vicdanının sorunlarını aydınlatan ileri görüşlü samimiyetini yansıtan önemli edebi eserleri" nedeniyle verildiği açıklanır.

4 Ocak 1960 günü, her zaman yaptığı gibi trenle seyahat edecektir Albert Camus. Hatta bileti bile cebindedir. Ancak dostu ve yayıncısı

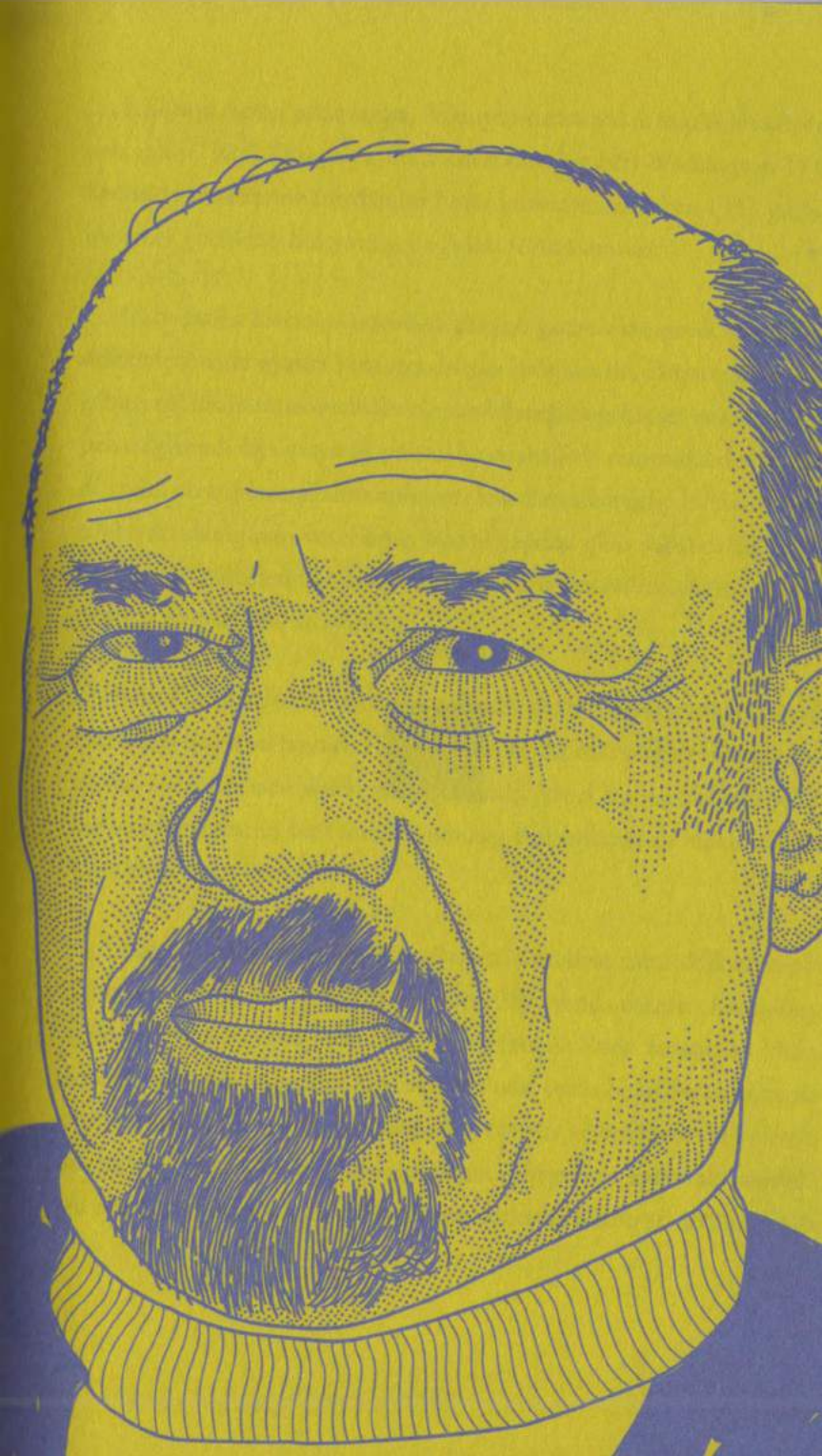
Michel Gallimard'ın ısrarlarına dayanamayıp onun arabasına biner. Yolda giderlerken bir kaza olur. Camus "Zaman geçtikçe, gerçek işime henüz başlayamadığıma olan inancım artıyor" diye düşünürken, bu "anlamsız" evrendeki yolculuğu artık sonra ermiştir.

Kaza mahalline gelenler yayınlanmamış bir eserin notlarını bulurlar arabanın içinde. Kendi yaşamından notlar halinde düzenlenmiş bu otobiyografi, kızı tarafından 1995 yılında *İlk Adam* adıyla yayınlanacaktır.

Kim bilir, bu Nobelli yazar, filozof ve gazetecinin anlamsız olduğuna inandığı evrenin anlamını belki de okurları bulacaktır eserlerinde.

Irvin Yalom
Ölümün Peşinde Yaşamı Arayan Varoluşçu Yazar

"Yakınlarda bir gün, belki kırk yıl içinde, beni tanımış olan hiç kimse hayatta olmayacak. İşte o zaman, yani artık hiç kimsenin hafızasında var olmadığımda, ben gerçekten ölmüş olacağım. Çok yaşlı birinin bir kişiyi ya da bir grup insanı tanıyan en son kişi olduğunu düşünürüm hep. O kişi öldüğünde, tanımış olduğu o insanlar da ölür, yaşayan hafızadan silinip gider. Benim için o son kişi kim olacak acaba? Kimin ölümü beni gerçekten öldürecek?"

I. Dünya Savaşı'ndan sonra, Polonya sınırına yakın küçük bir köyden yola çıkıp "Yeni Dünya"ya iltica eden bir Rus çift, Washington D.C. kentinde kendilerine sıfırdan bir hayat kurmaya çalışırken 1931 yılında bir erkek çocukları dünyaya gelir. Adını Irvin koyarlar.

1929 borsa krizinin ardından çöküşe geçen ekonomik koşullarda dükkânını zorla ayakta tutmaya çalışan babanın da, köyünden göçüp gelmiş eğitimsiz annenin de Irvin'e verebileceği fazla bir şey yoktur. Zaten pek de güvenli sayılmayacak yoksul bir mahallede oturmaktadırlar. Yine de Irvin, bir göçmen ailenin mütevazı koşullarından gelip bilime, sanata, edebiyata damgasını vurabilmiş birçok çağdaşı gibi, yabancı bir şehrin sıradan bir mahallesinde, yakınlarındaki kütüphanenin raylarından hızla geçen o şans trenine atlayacaktır.

Irvin David Yalom o çocukluk yıllarını anarken önüne çıkan ilk raftaki kitapları bir yıl boyunca baştan sona büyük bir dikkatle okuduğunu söyler. Bu tutku ona ilham ve güç vermiş, işte o zaman ardında yazılı bir eser bırakmanın bir faninin insanlığa yapabileceği en anlamlı katkı olacağına inanmıştır.

George Washington Üniversitesi'nden lisans derecesini aldıktan sonra Boston Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden 1956 yılında mezun olan Yalom, Psikiyatri ihtisasınıysa Johns Hopkins Hastanesi'nde tamamlar. Daha sonra Stanford Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde, ömür boyu üstün başarıyla sürdüreceği akademik kariyerine başlar. Dersler ve konferanslar vererek, hasta görerek, araştırma yaparak, klinik çalışmalara katılarak, mesleki ve edebi kitaplar yazarak çalışmalarını aralıksız sürdürür. 1994 yılında

emekli olduktan sonra da onursal profesör unvanıyla aynı üniversitede görevine devam etmektedir.

Doktora yaptığı yıllarda tanışıp güzelliği ve zekâsından etkilendiği Marilyn adlı genç kadınla evlenen Irvin, daha sonraki yıllarda eşiyle birlikte büyük bir aile kuracaktır. Feminist bir yazar ve tarihçi olarak tanınan Marilyn Yalom, bir yandan Fransızca ve Karşılaştırmalı Edebiyat profesörü, bir yandan da kadın araştırmaları yapan bir kurumun yöneticisi olarak çalışırken aynı zamanda edebiyat ve kadınların tarihi konularında birçok kitap ve makale yazmış ve bu arada dört de çocuk yetiştirmiştir.

"Herkes gerçeklerle yüz yüze gelebilme gücünü kendi tayin etmelidir."

Irvin D. Yalom, yoğun mesleki faaliyetlerinin yanı sıra 1970 yılında yayınlanan *Grup Psikoterapisinin Teori ve Pratiği* adlı bilimsel eseriyle yazarlık uğraşına da ilk adımını atmış olur. *American Journal of Psychology* tarafından "muhtemelen konusunda yazılmış en iyi kitap" olarak değerlendirilen bu eserde Dr. Yalom, katılmış olduğu iki bini aşkın grup seansı deneyimine bireysel terapi çalışmalarını da eklemek suretiyle, grup terapilerinin işleyişini, dinamiğini, avantajlarını, zorluklarını okurlarıyla paylaşır. Tıpkı bir başka yazın ustası olan Isaac Asimov gibi, Dr. Yalom da içeriği açısından bilimsel olması beklenen bir eseri bile tüm okurların rahatça takip edebileceği, hem bilgi sahibi olup hem de zevkle okuyabileceği sade bir dille anlatma yeteneğini daha ilk eserinde kanıtlamış olur. Eser uzun süredir alanında klasik bir ders kitabı olarak tüm dünyada kullanılmaktadır.

Bu ilk kitabı izleyen *Her Gün Biraz Daha Yakın* (1972), *Varoluşçu Psikoterapi, Kısa Süreli Grup Terapileri* ve *Aşkın Celladı ve Diğer Psikoterapi Öyküleri* (1989) adlı eserleriyle Yalom, varoluşçu psikoterapi kavramlarını özgün deneyimleriyle harmanlayarak akıcı ve duyarlı kaleminin gücüyle okurlara aktarmaya devam eder.

"Hayatınızı ne kadar yaşamamışsanız, ölüm kaygınız o kadar büyük olur. Hayatınızı dolu dolu yaşamakta ne kadar başarısız olursanız, ölümden o kadar çok korkarsınız."

Aşkın Celladı adlı eserinde, Dr. Yalom yine bir ilki gerçekleştirir ve on danışanıyla birlikte yaşadığı terapi süreçlerini, kendilerinden izin alarak ve gerçek kimliklerini gizleyerek öyküleştirir. Onlarla birlikte olduğu seanslarda gerçekleşen iletişim ve gelişim sürecini; onlar için yalnızlıktan, ölümden, yaşama amacını yitirmekten korkmanın ne demek olduğunu anlatır. Ama asıl önemlisi, o süreçlerde bir terapist olarak kendi içinde yaşadığı kaygı, tereddüt, öfke gibi duygu ve zaaflarını da açık yüreklilikle okurlarıyla paylaşması, bir anlamda psikolojinin perde arkasını onlara tümüyle açmasıdır.

Bu psikoterapi öykülerinin yarattığı büyük ilginin ardından, 1992 yılında yayınlanan *Nietzsche Ağladığında* adlı ilk romanıyla, Dr. Yalom bilim ve edebiyat dünyasını bir kez daha şaşırtır. Eserin kahramanları, yayınlanmış iki kitabına rağmen kimsenin tanımadığı mutsuz, umutsuz bir filozof olan Nietzsche; erkekleri parmağında oynatabilen çekici bir kadın, Rus asıllı psikanalist ve yazar Lou Salomé; Salomé'ye yakın olabilmek umuduyla Nietzsche ile ilgilenmeyi kabul eden, efsanevi nörolog-psikanalist Freud'un yakın çalışma arkadaşı Josef Breuer'dir. Böylece

"varoluşun kader, inanç, hakikat, huzur, mutluluk, acı, özgürlük, irade... ve neden, nasıl gibi en önemli duraklarından geçen bir yolculuk başlar."

"Ancak yaralanmış bir şifacı gerçekten şifa verebilir."

Yalom bu ilk romanını da *Aşkın Celladi*'nı yazarken görüşlerinden yararlandığı New Yorklu editör Alan Rinzler'in değerlendirmesine sunmuştu. Bu süreci, bir söyleşisinde her zamanki açık sözlülüğüyle şöyle paylaşır ünlü psikiyatr:

"Alan Rinzler'in romana ilişkin önerilerinden biri de ilk yedi bölümü kesip atmamdı. Onun bu notlarını kanepeye uzanıp okuduğumu ve hiç âdetim değilken çok derin bir uykuya dalıp rüyamda 'Kitchen Sink' (mutfak lavabosu, evye) adlı berbat halde bir lokanta gördüğümü hatırlıyorum. Uyandığımda rüyamın kitaba ilişkin bir rüya olduğunu fark ettim; Alan'ın yorumları bende sanki kitabın içine mutfak lavabosu dışında her şeyi koymuş olduğum duygusunu uyandırmıştı... Editör yorumuna ilk tepkim bu olmuştu."

Deneyimli olmadığı konularda uzman görüşlerine daima büyük saygı duymuştur. Bir yazar olarak başarısını da bu görüş ve eleştirilere kulak vermesine borçlu olduğunun bilincindedir.

1996 yılına gelindiğinde Dr. Yalom bambaşka bir romanla okurlarının karşısına çıkar. *Divan* adlı bu sürükleyici roman, genç bir hekimin Amerikan Psikiyatri Birliği'nin başkanlığını yapmış deneyimli ve ünlü bir meslektaşının hastalarıyla cinsel ilişkiye girip girmediğini soruşturmakla görevlendirilmesiyle başlıyor. Dr. Yalom bu eserinde kendi mesleğinin

karmaşık ve tehlikeli koridorlarında çırılçıplak yürümekten korkmadan, her şeyi kontrol edebilmenin şişirdiği egolarla koltuklarına kurulan meslektaşlarını, onları parasıyla satın almaya çalışan hastaları, nerede başlayıp nerede biteceği belli olmayan duygusal, zihinsel çekim alanları arasında olup bitebilecekleri tahayyül ve tahlil etmeye çalışıyor.

Aradan dokuz yıl daha geçer. Dr. Yalom bu kez *Bugünü Yaşama Arzusu & Schopenhauer Tedavisi* (2007) adlı eserinde hayalle hakikati, edebi anlayışla bilimsel öğretiyi aynı sayfalarda buluşturur.

Dr. Yalom ölüm korkusuna, hayatının son demlerini yaşayan insanların ruh hallerine kitaplarında çok yer vermiştir. Nitekim bu yeni eserinde de kendisi gibi San Francisco'da yaşayan ve yine kendisi gibi başarılı bir psikoterapist olan Julius Hertvelt adlı roman kahramanı, bir sağlık kontrolünde, hayatını tehdit eden bir hastalığa yakalandığını ve ölümle burun buruna olduğunu öğrenir. Bir yandan kendi derdine düşmüşken bir yandan da geçmişiyle hesaplaşmaya, zamanında dertlerine derman olduğu bazı hastalarını, yardım etmekte pek de o kadar başarılı olamadıklarını, ikinci grupta olanların şimdilerde neler yaptığını düşünmeye başlar. Ondan sonrası, sürükleyici bir macera romanıyla bilimsel bir kitap karışımı kıvamında, okurların peş peşe çevirecekleri sayfalar boyunca hızla akıp gider.

"Ben de herkes gibi ölümden korkarım... Bir türlü kurtulamadığımız karanlık gölgemizdir o bizim."

Dr. Yalom romanlarını yazarken bilimsel eserler üzerinde çalışmaya da ara vermemiş, *Annem ve Hayatın Anlamı-Psikoterapi Öyküleri* ve yine

ölüm korkusunun konu edildiği *Güneşe Bakmak-Ölümle Yüzleşmek* (2008) adlı eserlerini meslektaşlarına ve okurlarına armağan etmiştir. Yalom'a göre ölüm korkusu insanları hayvanlardan ayıran şeydir; her din, her kültür bu korkuyu yatıştırmaya çalışır. Yaşadığımız kaygıların çoğunun özünde ölüm korkusunun yattığını vurguluyor ünlü psikiyatr. Bunu anlamamızsa genellikle bir "uyanma deneyimi" sayesinde gerçekleşiyor: Bir rüya, bir yakınını kaybetme, hayatî bir hastalık, büyük bir travma, ya da en basitinden, yaşlanma... Kendi ölümlülüğüyle yüzleşebilenler önceliklerini yeni baştan belirler, sevdikleriyle daha derinden iletişime geçer, hayatın güzelliklerini daha çok takdir eder ve kendisini gerçekleştirmek, yani "ne olabiliyorsa o olmak" için gerekli riskleri almaya daha istekli olurlar.

"Yeterince yükseğe çıkarsak, trajedinin artık trajik görünmediği bir yüksekliğe ulaşırız."

Dr. Yalom 2007'de bir davet üzerine konferans vermek için Hollanda'ya gidr. Konu, on yedinci yüzyılda Amsterdam'da yaşayan ve felsefeye olan ilgisi yüzünden Yahudilikten aforoz edilen Baruch Spinoza'dır. Kendisini davet eden Hollanda Spinoza Derneği'ne de Amsterdam yakınlarındaki Spinoza Müzesi'ni ziyaret etmek istediğini belirtir. Müzeyi gezerken Spinoza'nın kitaplarına özel bir ilgi gösterdiğini fark eden mihmandarları, kendisine bu kitapların Spinoza'nın orijinal kütüphanesine ait olmadığını, yıllar sonra benzer baskılarının teker teker bulunup müzeye konulduğunu anlatırlar.

Yazar, bu arada hiç bilmediği bir şeyi daha öğrenir. Nazilerin Avrupa'ya hâkim olduğu yıllarda bütün bu kitaplar bir şekilde müzeden alınıp

Berlin'e götürülmüş, 1946 yılındaysa aynı bilinmezlik içinde iade edilmişlerdir. Yalom bu ilginç konuyu daha derinlemesine incelemeye karar verir. Ve bu araştırmanın sonucunda, Nazi Lider kadrosundan Alfred Rosenberg'in Spinoza'ya olan tutkusunu ortaya çıkarır. Yahudi soyadı taşımasına rağmen kendine Nazi liderleri arasında bir yer bulabilen Alfred Rosenberg ile ünlü filozof Spinoza arasındaki ilginç bağlantıyı konu alan *Spinoza Problemi* (2012) adlı bu muhteşem eser, ünlü psikiyatr-yazarın en çarpıcı romanlarından biridir.

Son olarak *Günübirlik Yaşamlar* (2015) adlı eseriyle okurlarının karşısına çıkan Irvin D. Yalom, yıllardır üzerinde çalıştığı bu kısa hikâyelerde hastalarının mücadelelerini konu ettiği kadar kendi yaşadığı sarsıntıları da anlatıyor ve iki önemli sorunun üzerine gidiyor: Kısa da olsa nasıl anlamlı bir yaşam sürüp her günün tadına varabiliriz? Ve kaçınılmaz son olan ölüm gerçekten ne ifade ediyor?

> "Güçlü iradeye ve özgüvene sahip yazarların, söyleşilerinde çok daha cesur, daha yalın ve daha samimi olduklarına inanıyorum. Edebî sözcüklerin karmaşık anlamlarının arkasına sığınmaya çalışmadan, rol yapmadan, olmadığı gibi görünme gayretinin kendilerine yakışmayacağının bilinciyle her şeyi dürüstçe okurlarıyla paylaşan yazarlara saygı duyuyorum."

Irvin D. Yalom da eserlerinin yazılış süreçlerini okurlarından gizlemek ihtiyacı duymayan o özel insanlardan biri. Özellikle bilimsel yönü ağır basan kitaplarını belli bir aşamadan sonra değer verdiği meslektaşlarıyla paylaştığını, onların görüş ve eleştirileri doğrultusunda değişiklikler yaptığını, editörleriyle kitabının detaylarını tartıştığını

rahatça açıklayabiliyor. Kendisinin de neticede hepimiz gibi, ölüm denen o kaçınılmaz sonu, o gizemli gerçeği anlamaya çalışan bir fani olduğunu içtenlikle, alçak gönüllülükle itiraf etmekten çekinmiyor.

2000 yılında psikiyatri bilimine katkıları dolayısıyla Amerikan Psikiyatri Derneği'nin Oscar Pfister ödülüne layık görülen Profesör Irvin D. Yalom ve altmış küsur yıllık eşi Profesör Marilyn Yalom, hâlen tıp, yaratıcı yazarlık, tiyatro yönetmenliği, klinik psikoloji gibi değişik alanlarla ilgileniyorlar. Dört çocukları ve beş torunuyla beraber San Francisco Körfez Bölgesi'nde yaşıyorlar.

Bir söyleşide Yalom kendisi için psikoterapist olmanın en zor tarafını şöyle ifade ediyor: "Sanırım zaman zaman çok fazla acıyı yüklenmek... Hastalarım için kaygılanmak... Bazı bakımlardan yardım sınırlarının ötesinde olan kişileri görmek... Bazı tutkular düpedüz aşırı güçlü olabiliyor."

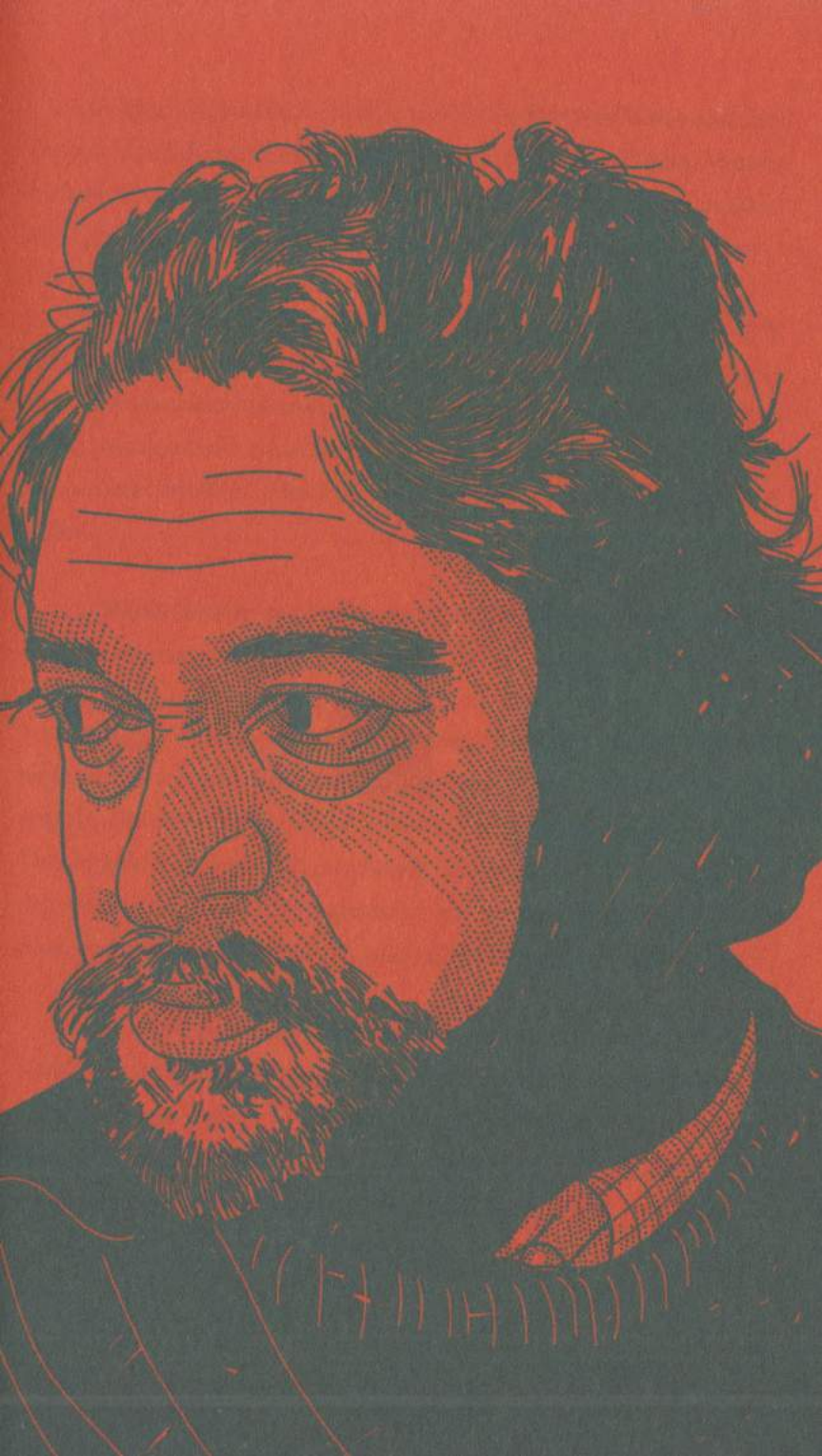
"Hepimiz bu hayatta bizi anlayacak birilerine ihtiyaç duyuyoruz, ancak öncesinde farkına varmamız gereken birçok şey var. Irvin Yalom kendimizi, insanları ve dünyayı anlamamız için bize lekesiz bir ayna tutuyor."

-George Vaillant, Harvard Üniversitesi Psikiyatri Profesörü

Oğuz Atay
"Disconnectus Erectus" Kavramının Mucidinden Bir "Magnum Opus"

"*Tutunamayanlar* ile çok basit bir şey yapmak istedim; yalnızca insanı anlatmayı düşündüm [...] Kahramanlarının iplerini istediği gibi oynatarak onlardan kuklalar yaratan büyük romancıların yeteneğinden yoksunum ben. Kahramanlarıma uygulayacak büyük teorilerim, onları peşinden koşturacak büyük ideallerim yok."

Adı Oğuz. Doğum tarihi 12 Ekim 1934. Doğum yeri Kastamonu'nun İnebolu ilçesi. Babası Cemil Atay, ağır ceza yargıcı olarak görev yapmış bir hukukçu, ayrıca üç dönem milletvekili. Annesi Muazzez Hanım, ilkokul öğretmeni. Kardeşi, kendisinden altı yaş küçük bir kız, adı Okşan.

Oğuz ilk, orta ve lise öğrenimini Ankara'da tamamlayıp şimdiki adıyla TED Ankara Koleji'nden mezun olur. Çocukluk yıllarında karikatür çizmeye, aynı zamanda da devrin önemli isimlerinden resim dersleri almaya başlar, ancak kuralcı babası oğlunun sanatçı olmasına karşıdır. Biraz da bu nedenle, İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesi'ne kaydolur Oğuz.

"Kendi sorunlarını çözemeyen birinin, kusurlarının acısını başkalarına çektirmeye hakkı yoktur."

Liseyi çok yüksek bir not ortalamasıyla bitiren başarılı öğrenci, nedense üniversite yıllarında derslerine aynı ilgiyi duymaz. Vaktinin çoğunu okumaya, sol düşünce üzerinde kafa yormaya ayırır. Kafka ve Dostoyevski hayranıdır. İlk romanında bazılarını, "Böyle basit ölçülerle değerlendirirler insanı. Dostoyevski'yi bile okumamışlardır, bilmezler" diye eleştirmesi de bu yazarlara verdiği önemin bir göstergesidir.

Atay, askerliğini 1957-1959 yılları arasında yaptıktan sonra bir süre Kadıköy vapur iskelesinin yapımında görev alır. Bu görevden ayrıldıktan sonra da Yıldız Teknik Üniversitesi İnşaat Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmaya başlar. Bu arada edebiyata olan ilgisi de giderek artmaktadır. Çeşitli dergi ve gazetelerde makale ve söyleşileri yayınlanır. Bu

sayede Tarık Dursun, Attila İlhan ve Ahmet Oktay gibi dönemin önde gelen edebiyatçılarıyla tanışma fırsatı bulur.

Oğuz Atay 1961'de Fikriye Hanım'la evlenir ve Özge adını verdikleri bir kızları olur. Altı yıl süren bu evliliği noktaladıktan sonraysa, uzundur tanıdığı, Batı edebiyatına da yakından aşina olan ressam Sevin Seydi'yle birlikte Beyoğlu'nda kiraladıkları bir evde yaşamaya başlayacaktır. Bu beraberlik Oğuz Atay'ın üretkenliğini olumlu yönde etkiler. Sevin Seydi'den izler taşıyan bir romanında "Belki de bu satırların yazarından ve onun kafasını sürekli meşgul eden senden başka gerçek bir varlık yoktur ortada" diye yazması, sevdiği kadının Atay'ın hayatındaki önemine işaret eder.

"Bütün hayatımızı yersiz çekingenliklerle mi geçireceğiz Olric? Cesareti yalnız kafamızda mı yaşayacağız?"

Artık sıra kendi romanlarını yazmaya gelmiştir. Akademisyen ve eleştirmen Prof. Berna Moran'ın "hem söyledikleri hem de söyleyiş biçimiyle bir başkaldırı" olarak nitelediği *Tutunamayanlar* romanı 1971 yılında yayınlanır. Bu eseri, o tarihe kadar kaleme alınmış en özgün Türk romanı olarak nitelemek yanlış olmaz. Yazarın, Nabokov'un *Solgun Ateş* romanından esinlendiğini düşünenler olsa da bu iddia eserin özgünlüğünü tartışma konusu yapamayacak, roman TRT 1970 Sanat Ödülleri yarışmasında başarı ödülü alacaktır.

Tutunamayanlar'ı okumak bir bakıma uzun ve karmaşık bir klasik müzik kompozisyonunu dinleme sürecini andırır. Bir ana tema çevresinde yükselip alçalan alt temalar ve çeşitlemeler, okuru sürekli farklı

yerlere taşır. Eserinin büyük bir bölümünü James Joyce ve Virginia Woolf gibi modernist yazarlar gibi bilinç akışı tekniğiyle yazan Atay, yer yer hiç noktalama işareti kullanmaz, "çünkü zihnin imlası yoktur". İç sesle dış gerçeklik, hayalle gerçek adeta iç içe geçer. Atay ayrıca, farklı tür ve üslupları da peş peşe kullanır. Sahne oyunu, şiir, ansiklopedi maddeleri, mektuplar, günlükler, adli sicil kayıtları gibi çok değişik metinlerin yoğunluğu adeta başını döndürür okurların.

Oğuz Atay tarafından türetilmiş bir "neolojizm" olan "tutunamayan" terimi, eserin popülerlik kazanmasıyla, romandaki anlamıyla Türkçeye giren bir sözcük olarak biliniyor.

Romanda, üniversiteden arkadaşı Selim'in ölüm haberiyle sarsılan Turgut, kendi hayatını tekrar gözden geçirmeye başlar. Selim'le konuşup tartıştığı eski günleri anımsar ve aslında onu tanımadığı sonucuna varır. Selim'in kim olduğunu ve intiharının nedenini anlayabilmek için onun bazı arkadaşlarının izini sürer. Onların anlattıklarından ve Selim'in yazdıklarından, farklı bir portre çıkar ortaya. Turgut, giderek kendi hayatına yabancılaşır ve nihayet eski hayatına bir daha dönmeyeceğini bildiği bir yolculuğa çıkar. Olric adını verdiği iç sesle sürekli diyalog halinde, bir trene biner ve uzak bir istasyonda inip kalabalığın arasında gözden kaybolur.

Tutunamayanlar'ı Felemenkçeye çevirenlerden biri olan Hanneke Van der Heijden, şöyle diyor: "Bugünün okurları bu anlatımı açık bir kapı olarak düşünebilir. Oysa 1970'lerde, ideolojik farklılıkların kolayca ölümcül savaşlara dönüşebildiği son derece kutuplaşmış bir iklim hüküm sürüyordu." Van der Heijden, yazarın katı solcuların dünyasına eleştirel

yaklaştığını, bazılarının tutarsız davranışlarına dikkat çektiğini belirtiyor ve kendisi de sol dergilerde yazan Atay'ın bu dünyayı içeriden biri olarak gözlemlediğini vurguluyor.

Oğuz Atay, "tutunamayan" türünü şöyle tanımlıyor eserinin başlangıç bölümlerinde:

"Tutunamayan (disconnectus erectus): Beceriksiz ve korkak bir hayvandır. İnsan boyunda olanları bile vardır. İlk bakışta, dış görünüşüyle insana benzer. Yalnız, pençeleri ve özellikle tırnakları çok zayıftır. Dik arazide, yokuş yukarı hiç tutunamaz. Yokuş aşağı, kayarak iner... Gözleri çok büyük olmakla beraber, görme duygusu zayıftır. Bu nedenle tehlikeyi uzaktan göremez."

Kimi zaman hayata dair yorumlar yapar kahramanlarının ağzından:

"Ne zaman hayata tutunmaya çalışsak hep mahrem yerleri geldi elimize... Hayat, düşünceleri tutan bir hapishanedir. İnsan, can sıkıcı bir saç demetidir, ben de akılsız bir robotum."

Ya da kelimelerin gizli gücünden dem vuruyor:

"Cam kırıkları gibidir bazen kelimeler: ağzına dolar insanın, sussan acıtır, konuşsan kanatır..."

Bazen düz yazıdan vazgeçip dizelere döküyor zihninden geçenleri:

"Unutamayanların destanıdır bu şarkı,
Dostum Süleyman Kargı.

Eller boşta kalıyor, tutunamıyorlar toprağa
Anlatamıyorlar anlatılmayanı."
Bazen de dönemin önyargılarını irdeliyor:

"Memur sınıfı diyorlar. Bir zamanlar ne kadar gözdeymişler. Bir de subaylar. Onlardan herkes çekinirmiş. Babalar kızlarını hep bu iki sınıfa verirmiş. Kızımı bir memura verdim, kızımı bir subayla evlendirdim! Demek o zaman insanla evlenme âdeti yokmuş. Ya öğretmenler? Onların durumu acıklı..."

Hatta kurallar koyuyor yine o satirik üslubuyla:

"Delilerle alay edilmeyecek. Mahalle çocukları böylelerinin peşine takılmayacaktır... Çocuklar, masallarla ve Allah'ın vereceği cezalarla korkutulmayacaktır... Taşradan gelenler, şehirde doğmaktan başka meziyetleri olmayanlar tarafından hor görülmeyecektir."

Tükenişini bile hırçın fırça darbeleriyle bir tuvale aktarır gibi anlatıyor:

"Bir silgi gibi tükendim ben. Başkalarının yaptıklarını silmeye çalıştım. Mürekkeple yazmışlar oysa. Ben kurşun kalem silgisiydim. Azaldığımla kaldım."

Orhan Pamuk *Tutunamayanlar*'ı çıkar çıkmaz alan nadir meraklı okurlardan biridir. Okuduğu bu eser, edebiyat tutkunu olan ama henüz İstanbul Teknik Üniversitesi'nde okuyan olan genç yazar adayını derinden etkileyecektir.

"Okuyucuyu yeteneksiz sayarak yazmak istediklerini sadeleştirme çabasına girişenlerin neden oturup yazdığını anlamıyorum."

Tutunamayanlar yayınlandığında, edebiyat çevreleri pek de önemli bulmadıkları bu eseri yok saymayı tercih ederler. Ne doğru dürüst bir eleştiri yayınlanır roman hakkında, ne de bir tanıtım yazısı.

Oğuz Atay'la röportaj yapan ender kişilerden biri Pakize Kutlu'dur. Bu sayede 30 Eylül 1972 günü tanışan ikilinin ilişkileri devam eder ve nihayet 1974 yılında evlenirler.

Tehlikeli Oyunlar (1973) adlı ikinci romanında, Oğuz Atay bir kez daha fikirden fikre, konudan konuya atlar ve bu karmaşık anlatıma, bu değişken tempoya rağmen, belki de bu sayede, okurların ilgisini hep canlı tutmayı başarır. Romanın kahramanı Hikmet Benol, hayatının bir bölümünü taşrada, bir bölümünü büyük bir şehirde geçirmiş, burada da "tutunamamış" ve sonunda kendini bir gecekonduya hapsetmiş bir aydın tipidir. Başarısızlığının suçunu diğer insanlara, onların düzenine yükler sürekli. Hüsamettin Albay ise kâh Hikmet'in içinde kâh dışında olan bir karakterdir, varlığı bile sorgulanabilir ama zaten her şey oyundan ibarettir. Hem de tehlikeli oyunlardır oynanan. Dönemin sahte aydınlarına bir başkaldırıdır aynı zamanda.

Önce anlaşılmak ister Hikmet, yakarır adeta:

"Beni anlamalısın. Çünkü ben kitap değilim, çünkü ben öldükten sonra kimse beni okuyamaz, yaşarken anlaşılmaya mecburum."

Sonra morali bozulur, insanlığın öldüğünü ilan eder dünyaya:

"Nihayet insanlık da öldü. Haber aldığımıza göre, uzun zamandır amansız bir hastalıkla pençeleşen insanlık, dün hayata gözlerini yummuştur [...] Bazıları bu haberi bir kelime oyunu sanmışlarsa da, yapılan araştırmalar bu acı gerçeğin doğru olduğunu göstermiştir. Evet, insanlık artık aramızda yok."

An gelir adeta kükrer bir aslan gibi:

"Bu düzmece oyun sona ermeli. Kendi benliğimizi bulmalıyız. Yol verip yakarmaktan vazgeçmeliyiz. Rüyalarımızı gerçekleştirmeye çalışmamalıyız, gerçekleri rüya yapmalıyız."

Sonra okurlarını bir kez daha şaşırtır. Kendisinin de bir oyuna geldiğini itiraf eder alçak gönüllülükle:

"Oyuna geliyordum. Oyuna gelmemeliydim bana oyun oynanmamalıydı. Bütün gücümle uyanık kalmalıydım; başkalarının rüyalarını görmemeliydim."

"Ne yazık onlara ki kalpleri temiz olmadığı için herkesi kötü sanırlar ve günahsıza ve günahkâra bir fark gözetmeden kötülük ederler."

O yıllarda bir biyografi de yazmaktadır Oğuz Atay. İTÜ İnşaat Fakültesi'nden hocası olan Prof. Dr. Mustafa İnan'ın yaşam öyküsüdür bu eser. *Bir Bilim Adamının Romanı* 1975 yılında yayınlanır. Bir bilim insanının yoksulluk içerisinde başlayan hayatının anlatıldığı eserin arka planındaysa, ne kadar güçlük çekerse çeksin, bir insanın ahlâkî

değerlerden ve özünden hiçbir şey kaybetmeden nasıl başarıya ulaşabileceği anlatılmaktadır.

Aynı yıl içinde farklı zamanlarda kaleme aldığı öyküler *Korkuyu Beklerken* adıyla yayınlanır. Kitaba adını veren "Korkuyu Beklerken" ve "Beyaz Mantolu Adam" adlı hikâyeler bu derlemede önemli yer tutar. Son olarak *Oyunlarla Yaşayanlar* adlı bir tiyatro eseri kaleme alır Oğuz Atay. Türkiye'deki "aydınların" açmazını irdeleyen bu eser hiçbir tiyatroda sahneye konulmaz o yıllarda.

"Yalnız insanların kendi içinde başlayıp biten eğlenceleri vardır."

Oğuz Atay'ın yazdığı hiçbir kitap kendisi hayattayken ikinci baskıyı yapamaz. Zira sıradanlığı eleştirmesi, okurların zihninde yeni düşünceler yeşertme potansiyeli, mevcut düzenden beslenenlerin hoşuna gitmemiştir. Öylesine bir gayri resmi sansür hüküm sürmektedir ki ülkenin edebiyat dünyasında, okuduğu kitaptan etkilenenler bile bu düşüncelerini dile getirmeye cesaret edemezler. Yavaş yavaş umudunu yitiren Atay, duygularını paylaşabilmek için bir günlük tutmaya karar verir.

"Selim gibi, günlük tutmaya başlayalım bakalım. Sonumuz hayırlı değil herhalde onun gibi. Bu defteri bugün satın aldım. Artık Selim olmadığına göre ve başka kimseyle konuşmak istemediğime göre, bu defter kaydetsin beni; dert ortağım olsun. 'Kimseye söyleyemeden, içimde kaldı, kayboldu,' dediğim düşüncelerin, duyguların aynası olsun. Kimse dinlemiyorsa beni

-ya da istediğim gibi dinlemiyorsa -günlük tutmaktan başka çare kalmıyor. Canım insanlar! Sonunda, bana, bunu da yaptınız!"

"İlk gençlik yıllarımda roman yazmanın dehşetli bir iş olduğunu düşünürdüm, bugün sadece yorucu bir iş olduğunu biliyorum."

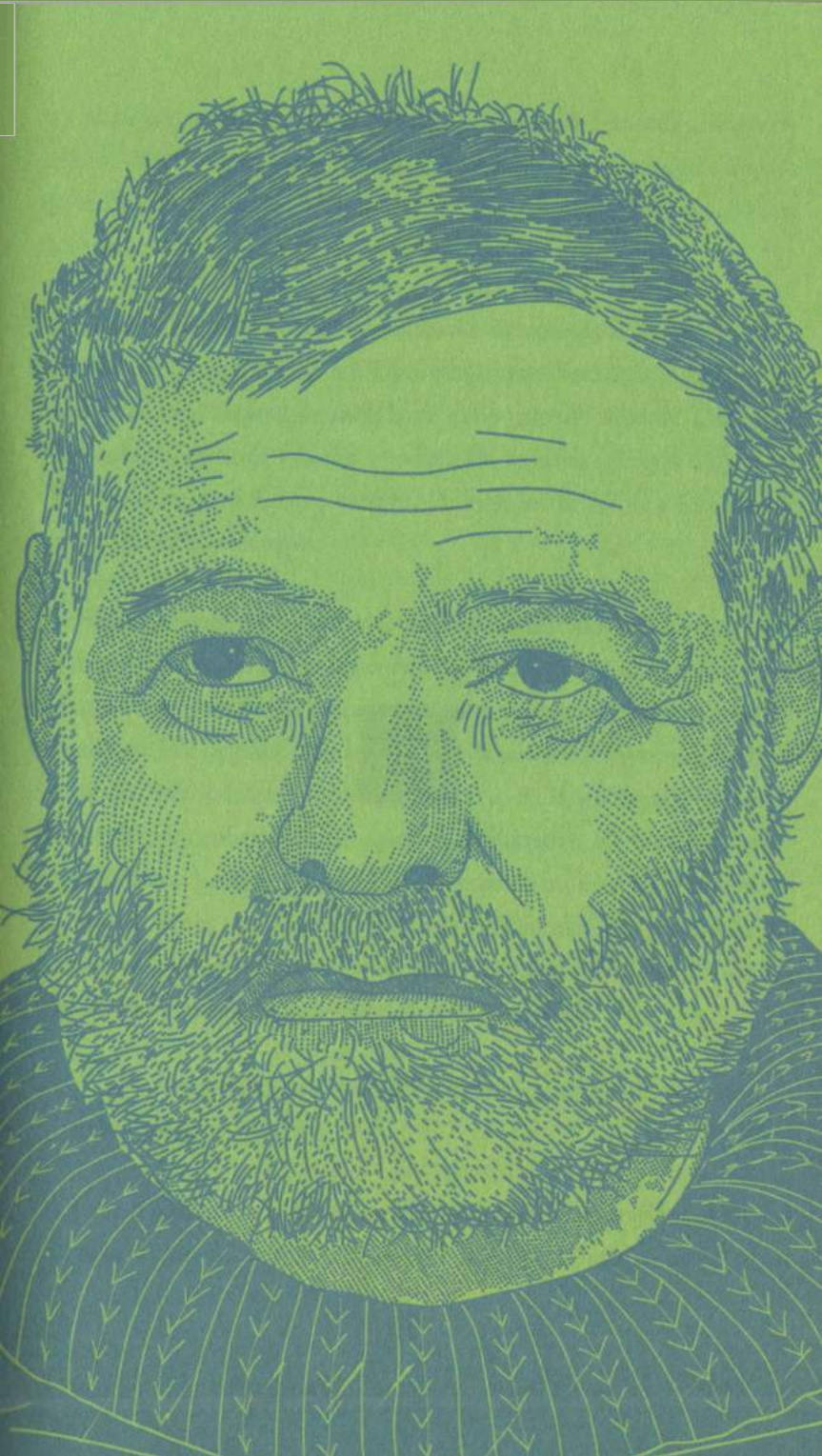
Oğuz Atay, 1976'nın sonlarına doğru şiddetli baş ağrıları çekmeye başlar. Doktorların verdiği ilaçlardan fayda görmez, hatta bir süre sonra çift görmeye de başlar. Daha derin bir inceleme, beyinde iki tümör olduğunu ortaya çıkarır. Atay Londra'ya gidip ameliyat olur, ancak tümörlerden sadece biri alınabilmiştir. Kaçınılmaz son belli olduğunda ülkesine döner ve günlüğüne yazmaya devam eder. Bu defter, ölümünden sonra *Günlük* adıyla 1987'de yayınlanacaktır. Yarım kalan bir başka eseri olan *Eylembilim* de 1998 yılında gün yüzüne çıkar.

13 Aralık 1977 gecesi İstanbul'da bir evde dostlarıyla birliktedir Atay. Bir ara banyoya gider, ancak bir türlü dönmeyince dostları merak edip "Nasılsın Oğuz?" diye seslenirler. "Sevinmeyin, daha ölmedim" karşılığını verir banyodan. Bir kez daha sessizlik uzayınca kaygı yoğunlaşır. Dostları banyoya koşup "Nasılsın Oğuz?" diye seslenirler yine. İçeri girdiklerinde sadece cansız bedenini bulurlar Atay'ın, ruhu çoktan göçüp gitmiştir bilinmezliğe.

Tutunamayanlar romanı ancak 1984'ten sonra yaygın bir ilginin odağı olur. Diğer eserleri de yine yazarın ölümünden yıllar sonra büyük ilgi görmeye başlar ve defalarca basılır. Bazıları en çok satan kitaplar arasına girer. Yıldız Ecevit'in hazırladığı *Ben Buradayım...* adlı Oğuz Atay biyografisi ise 2005 yılında yayınlanır.

Ernest Hemingway
Dört Nikâh, Üç Savaş, Birçok Eser, Tek Kurşun...

"Gerçek bir yazar için her kitap, ulaşılamayacak bir şey için tekrar çaba göstereceği yeni bir başlangıç olmalıdır. Daima, daha önce hiç yapılmamış ya da başkalarının deneyip başaramadığı bir şeyi denemelidir. Sonra kimi zaman, şansı çok yaver giderse, başaracaktır."

Sıcak bir yaz akşamı, takvimler 1899 yılının 21 Temmuz'unu gösterirken, Chicago'nun asude bir banliyösünde bir erkek çocuğu dünyaya gelir. Doktor Clarence Edmonds ve müzisyen Grace, oğullarına Ernest adını koyarlar.

Varlıklı, kültürlü bir ailenin korunaklı ortamında sağlıklı bir çocukluk dönemi geçiren Ernest, göl kıyısındaki yazlıklarında kamp yapmayı, balık avlamayı, annesinin zoruyla da çello çalmayı öğrenir. Lise yıllarında okul dergisinde yazarlık ve editörlük yaparak edebiyat dünyasına ilk adımlarını atan Ernest, mezun olduktan sonra da bir süre yerel bir gazetede muhabirlik yapar.

Hayatı boyunca içindeki macera dürtüsünün ardından koşan genç adam, gözündeki bir sorun nedeniyle Amerikan ordusuna katılamaz. Bir yolunu bulup kendini I. Dünya Savaşı'nın ortasına attığındaysa henüz yirmisinde bile değildir. Almanya sınırında savaşan İtalyan birliklerinde ambulans şoförü olarak iş bulmayı becerse de beladan uzak durmayı beceremez ve cephede ilk altı ayını dolduramadan bir şarapnel parçasıyla yaralanıp kendini Milano'da bir hastanede bulur. Altı ay kaldığı bu hastanede Agnes von Kurowsky adında kendisinden beş yaş büyük bir hemşireye gönlünü kaptıran genç adam, evlenme teklifi kabul edilmeyince derin bir keder içinde memleketine dönecektir.

"Hayat herkesi kırar ve sonrasında birçokları o kırık yerlerinde güçlenir."

Ernest, Kanada'nın önemli gazetelerinden Toronto Star'da öykülerini yazmaya başlar. Bu kez de kendisinden sekiz yaş büyük bir genç kadın

olan Hadley Richardson'a âşık olunca 1922 yılında ilk evliliğine adım atar. Birkaç ay içinde Paris'e taşınan genç çift, çok geçmeden bu kültür ve sanat şehrini mekân tutmuş Amerikalı yazarların arasına karışacaktır. Amerikalı yazar Sherwood Anderson'dan alınmış bir takdim mektubuyla Paris'in önde gelen yazar ve sanatçılarıyla tanışıp dostluklar kurar. Bu yeni dostların arasında modernist akımın öncülerinden şair Ezra Pound, San Francisco'lu yazar ve ünlü koleksiyoner Gertrude Stein, İrlandalı yazar ve şair James Joyce, dönemin önde gelen yazarlarından Henry James vardır. Bu arada modern çağın en büyük ressamlarından Miro ve Picasso ile de tanışır.

Yazarlık hayatının ilk döneminde daha çok öyküler yazmakla yetinen Ernest, Paris barlarından birinde *Muhteşem Gatsby* adlı romanıyla ün yapan F. Scott Fitzgerald ile tanışır. Bu tesadüfi buluşma, genç adamın içindeki yazma tutkusunu daha da alevlendirmiştir. İlk çıkışını *Güneş de Doğar* (1926) adlı romanıyla yapar. Farklı olduğunu, kimseden öğrenecek bir şeyi olmadığını herkese ispat etmek için yaşamakta ve yazmaktadır sanki. Nitekim sonraları, kendisini Paris'teki ilk yıllarında himayesine alan Gertrude Stein'in ona yazma sanatının inceliklerini öğrettiği şeklinde yapılan yorumlara da kulak asmayacaktır.

Hemingway Paris'teki ilk iki yılında, Nisan 1922'deki Cenevre Konferansı, Ekim'de Türk-Yunan savaşı, Kasım'da Lozan Konferansı ve 1923'te de Ruhr vadisindeki savaş sonrası konferansı gibi önemli olayları içeren geniş kapsamlı bir muhabirlik yürütür. Siyasi haberlerin yanı sıra balıkçılık, boğa güreşleri, kayak sporu ve Avrupa'da sosyal hayat gibi konularda da yazmaktadır. Bir muhabir ve yazar olarak tam tanınmaya başladığı sırada Hadley'nin hamile olduğunu öğrenirler ve çocuklarının Kuzey

Amerika'da doğmasını istedikleri için 1923 yılında Toronto'ya taşınırlar. Orada kaldıkları sürece Hemingway yazılarını önemli bir günlük gazete olan Toronto Daily Star'da yazar. Oğulları John'un doğumundan birkaç ay sonra da Paris'e dönerler.

"Yazmanın kuralı yoktur. Bazen kendiliğinden ve mükemmel bir şekilde geliverir; bazen bir kayayı matkapla delip patlatmaya benzer."

Yalın ifadelerin altında derin ve karmaşık duygular gizleyen o kendine has üslubuyla edebiyat dünyasında yükselmeye devam eden Hemingway, *Kadınsız Erkekler* adlı eserinde bu kez yine öykülerine yer verir. En nihayet sıra I. Dünya Savaşı anılarına hayat verdiği *Silahlara Veda* adlı ölümsüz eserine gelmiştir (1929). Hemen bütün romanlarında olduğu gibi Hemingway'in bu eserinde de otobiyografik unsurlar göze çarpar.

Romanın kahramanı Amerikalı teğmen Frederic Henry, tıpkı Hemingway'in yaptığı gibi İtalya'ya gider ve I. Dünya Savaşı'nda Almanlara karşı savaşmaya başlar. Tıpkı onun gibi savaşta yaralanır ve götürüldüğü hastanede ona bakan güzel hemşire Catherine'e âşık olur. Büyük ölçüde yazarın kendi geçmişini andıran bu giriş bölümünden sonra olaylar farklı bir yönde gelişir.

Romanın son bölümünde genç teğmen sevgilisine kavuşmuş, onunla birlikte İsviçre'ye kaçmış ve savaşın barbarlığından kurtulmuştur. Tam her şeyin yoluna girdiği bir sırada, sevgilisi bir hastane odasında genç teğmenden ebediyen ayrılır. Hemingway, istediği gibi ifade edebilmek için "otuz dokuz defa yazdım" dediği son bölümü, acıyı sıradan sözlerin

ardına gizleyen, yoğun duyguların ağırlığını hissettiren sade diyaloglarla bitirir:

"Biliyorum, söylenecek bir şey yok. Size diyemem ki..."
"Hayır," dedim. "Söylenecek bir şey yok."
"İyi geceler!" dedi. "Sizi otelinize bırakamaz mıyım?"
"Hayır, teşekkür ederim."
"Yapılacak tek şeydi o," dedi. "Ameliyat gösterdi ki..."
"Bundan söz etmek istemiyorum."
"Sizi otelinize götürmek isterim."
"Hayır, teşekkür ederim."
Koridordan aşağı yürüdü. Ben de odanın kapısına gittim.
"Şimdi içeri giremezsiniz," dedi hemşirelerden biri.
"Evet, girebilirim," dedim.
"Daha giremezsiniz."
"Sen dışarı çık" dedim. "Öbürü de."

Ama onları dışarı çıkardıktan ve kapıyı kapattıktan ve ışığı söndürdükten sonra da bir yararı olmadı. Bir heykele veda etmek gibiydi bu. Bir süre sonra dışarı çıktım, hastaneden ayrıldım ve yağmurda yürüyerek otele döndüm.

Hemingway'in edebi yazım teorisine göre yazar bazı şeyleri hikâyeden çıkarıp atabilir ve eğer işini iyi yapıyorsa, okur bu şeyleri yazarın onları açıkça yazmış olması halinden çok daha yoğun hisseder. Bu aslında hikâyeyi güçlendiren bir tekniktir. Bir buzdağının yapısına benzer bu. Buzdağının yalnızca sekizde biri suyun üstünde görünürken suyun altında kalan sekizde yedisi, kütlenin devinim gücünü sağlayarak

ivmesine katkıda bulunur. Hemingway hikâyelerini böyle yapılandırıyordu; çok az sözle çok büyük bir duygu yükünü daha etkili bir biçimde hissettirerek okura aktarıyordu.

"Bir roman yazarken nefes alıp veren insanlar yaratılmalıdır; Karakterler değil, insanlar. Karakter bir karikatürdür."

Paris'te tanıştığı Vogue dergisi yazarı Pauline Pfeiffer'e âşık olan Hemingway, ikinci evliliği için fazla düşünmeyecektir. Varlıklı bir aileden gelen yeni karısıyla birlikte Amerika'ya döner. New York, Key West ve Wyoming arasında mekik dokurlarken, Hemingway babasının intihar haberini alacak ve belki kendi sonunu da hazırlayacak olan depresyonla ilk o zaman tanışacaktır. Mali zorluklardan ötürü sıkıntı çeken babasının bu trajik sonu genç yazarı derinden etkilemiştir. Bir süre yazmayı bile bırakır, yeni doğan çocuğuyla evde vakit geçirip bir yandan da öteden beri bariz bir zaafı olan alkolle daha da çok haşır neşir olur.

1928'de ve 1931'de, Patrick ve Gregory adlarını verdikleri iki oğulları doğan Hemingway ve Pauline, 1933 yılında altı haftalık bir safari macerası için Afrika'ya giderler. Orada kaptığı hastalıklar yazarın sonraki yıllarda başını derde sokmaya devam edecek olsa da bir şekilde eline kalemi yeniden almış, bu sayede *Afrika'nın Yeşil Tepeleri* yazılmış, yayınlanabilmiştir.

"Hayat hakkında yazabilmek için önce onu yaşamalısınız."

Bir sonraki müthiş serüven İspanya İç Savaşı'dır. Cumhuriyetçilerin tarafını tutan Hemingway, savaşı izlemek üzere bir dergiyi temsilen

Madrid'e gider. İspanya'da kaldığı iki yıl boyunca, daha önce büyük bir tutkuyla bağlandığı boğa güreşlerini de ihmal etmez. Kader bu kez de karşısına parlak zekâsı ve serüvenci ruhuyla kendisiyle her alanda boy ölçüşebilecek bir savaş muhabiri olan Martha Gellhorn'u çıkarmıştır. İspanya'da başlayıp Küba'da devam eden bu aşk, Hemingway'in üçüncü evliliğiyle sonuçlanır. Aynı yıl içinde bir başka yarı otobiyografik başyapıtı, *Çanlar Kimin İçin Çalıyor* (1940) yayınlanacaktır. İspanya İç Savaşı'nın karanlık yüzünü, yerel halkın çaresizliğini, iç savaşı sürdürmeye kararlı faşistlerin ve onların belalısı komünistlerin iç yüzlerini ortaya koyan bu olağanüstü eser, yazarına bir de Pulitzer Ödülü kazandıracaktır.

Savaşlar bir şekilde Hemingway'i büyülemeye devam etmektedir. I. Dünya Savaşı ve İspanya İç Savaşı'ndan sonra bu kez de yeni karısı Martha ile birlikte Uzak Doğu'ya, Çin'i işgal eden Japonların orada neler çevirdiğini öğrenmeye gider. Bir sonraki duraklarıysa II. Dünya Savaşı'nın kalbi olacaktır. Hırsları ve rekabetçi ruhları Hemingway ile üçüncü karısı Martha Gelhorn'u bir kez daha mesleki bir rekabete sürükler. Artık aynı ailenin iki ferdi değil, neredeyse birbirine diş bileyen iki rakiptirler. Birbirlerinden gizli, iki farklı yayın kuruluşuyla anlaşıp savaş alanına giden karı koca, uzun ayrılıklara da katlanmak zorundadır. Amerikalı General Eisenhower'in yönettiği ve II. Dünya Savaşı'nın dönüm noktası olan Normandiya Çıkarması'nı Hemingway karadan izlerken, güzel ve hırslı karısı da harekâtı bir savaş gemisinden takip etmektedir.

"Ne kadar gerekli ya da gerekçeli olursa olsun, savaşın bir suç olmadığını asla düşünmeyin."

6 Haziran 1944 günü başlayan büyük çıkarmanın yürek burkan trajik sahneleri ileride birçok Hollywood filmine konu olacaktır. Karada belli bir hâkimiyet kuran müttefik kuvvetlerinin ilk hedefi Paris'tir. Bir Amerikan piyade tümeniyle birlikte bu saldırılara katılan Hemingway, Paris'e kadar uzanan yolda bir kez daha savaşın vahşetini yaşar. Bu cesareti nedeniyle madalya alan Hemingway, Londra'ya döndüğünde bir başka meslektaşıyla, *Time* dergisi muhabiri Mary Welsh ile tanışır. Evlilik çanları bir kez daha çalmaya başlamıştır. Hemingway'in üçüncü evliliğini bitirip dördüncüsüne başlarken söylediği şakayla karışık buruk sözler hiç unutulmaz: *"Şu kahrolası kalbimde bir kadını başlatmak için bir savaş, bitirmek için de bir başka savaş gerekmesi ne tuhaf. Kör talih!"*

Bir süre yazmaya ara veren Hemingway, Mary ile evlendikten sonra bozulan sağlığına ve sık sık tekrarlanan depresyonlarına çözümü yeniden içkide aramaya başlamıştır. Küba'da satın aldığı arazide sakin bir hayat sürerek, denize açılıp balık tutarak, doğayla iç içe geçen yılların ardından en değerli eserlerinden biri olarak bilinen *İhtiyar Adam ve Deniz* (1952) adlı novellasını kaleme alır. Yakaladığı devasa marlin balığını tek başına teknesine çıkartmaya çalışan yaşlı bir adamın insanüstü mücadelesini anlatan Hemingway, yine kendi hayatından esinlenerek yarattığı güçlü bir esere imza atmıştır.

"Birine güvenip güvenemeyeceğinizi anlamanın en iyi yolu ona güvenmektir."

Hemingway'in dehasını taçlandırma görevini 1954 yılında Nobel Edebiyat Komitesi üstlenir. Son eseri *İhtiyar Adam ve Deniz* sayesinde bu saygın ödüle layık görülür. Hemingway'in alâmetifarikası olan yazma

tekniğinin de en üst düzeyde tescilidir bu. Kısacık ama içlerinde söylenmeyen şeylerin yoğunluğunu, derinliğini taşıyan cümleler, yukarıda da sözü geçen aysberg tekniğinin örnekleridir. Yüzeyde küçük bir parçası görünen "buzdağının" çok daha büyük bir kütlesi daima suyun altındadır.

"Hemcinslerinizden üstün olmanın soylu bir yanı yoktur. Gerçek asalet, önceki benliğinizden üstün olabilmektir."

Dördüncü eşi Mary ile bir kez daha Afrika'ya giden Hemingway, üst üste geçirdiği iki uçak kazası ve akla gelebilecek her türlü sağlık sorunu nedeniyle yeniden depresyona girdiğinde bir süre Mayo Kliniği'nde tedavi görse de içmeye devam eder. Eserlerini sabahın erken saatlerinde ve ayakta, çalışma odasındaki kürsünün üzerinde yazmaya alışkın olan Hemingway, fiziksel olarak güç kaybettikçe daha çok içine kapanır. O sıkıntılı yıllarda tekrar uğradığı Ritz Oteli'nde neredeyse otuz yıl önce Paris'te bıraktığı notları bulan Hemingway, bu umulmadık keşifle heyecanlanır. Yeniden kavuştuğu gençlik anılarını henüz basılabilecek kıvama getiremese de, bu eser ölümünden bir süre sonra *Paris Bir Şenliktir* adıyla yayınlanacaktır (1964).

Ayrıldıktan sonra 22 yılda sadece bir kez görmüş olmasına karşın ilk eşi, Hemingway'in değişmez "ilham perisi" olarak kalmıştır. Yazarın "alımlı ama yaralı kadın kahramanı" için bir modeldir o. Hadley Richardson 1961 kışında eşiyle Arizona'da tatildeyken Hemingway onu telefonla arar. Paris'teki yıllarının anılarını yazmaktadır ve ona hatırlayamadığı birkaç ayrıntıyı sorar. Ortak gençlik anılarından ve oğulları John'dan söz ederler. Sıcak bir sohbettir, ama telefonu kapadığında gözyaşlarını tutamaz Hadley. Hemingway'in sesindeki çöküntüyü, yenilgiyi, çaresizliği duymuştur. Yıllar önce onu bir başka kadın için terk edişinden sonra başlayan uzun çöküş sürmekte ve hayatına son vereceği an yaklaşmaktadır.

Aslında o âna sadece birkaç ay kalmıştır. "Keşke ondan başka hiç kimseyi sevmeden ölseydim," diye yazmıştır *Paris Bir Şenliktir*'de. İlk evliliğinin şiirsel bir anlatımla yazılmış anıları vardır o kitapta.

Hadley, Hemingway'in ruhunu bulandıran karanlık güçleri anlıyordu, çünkü aynı güçler ona da azap çektiriyordu. Onun da alkolik başarısız bir işadamı olan babası, Hadley 13 yaşındayken intihar etmişti. Ayrıca, Hadley'nin erkek kardeşi de Hemingway'in iki kardeşi gibi intihar edecekti.

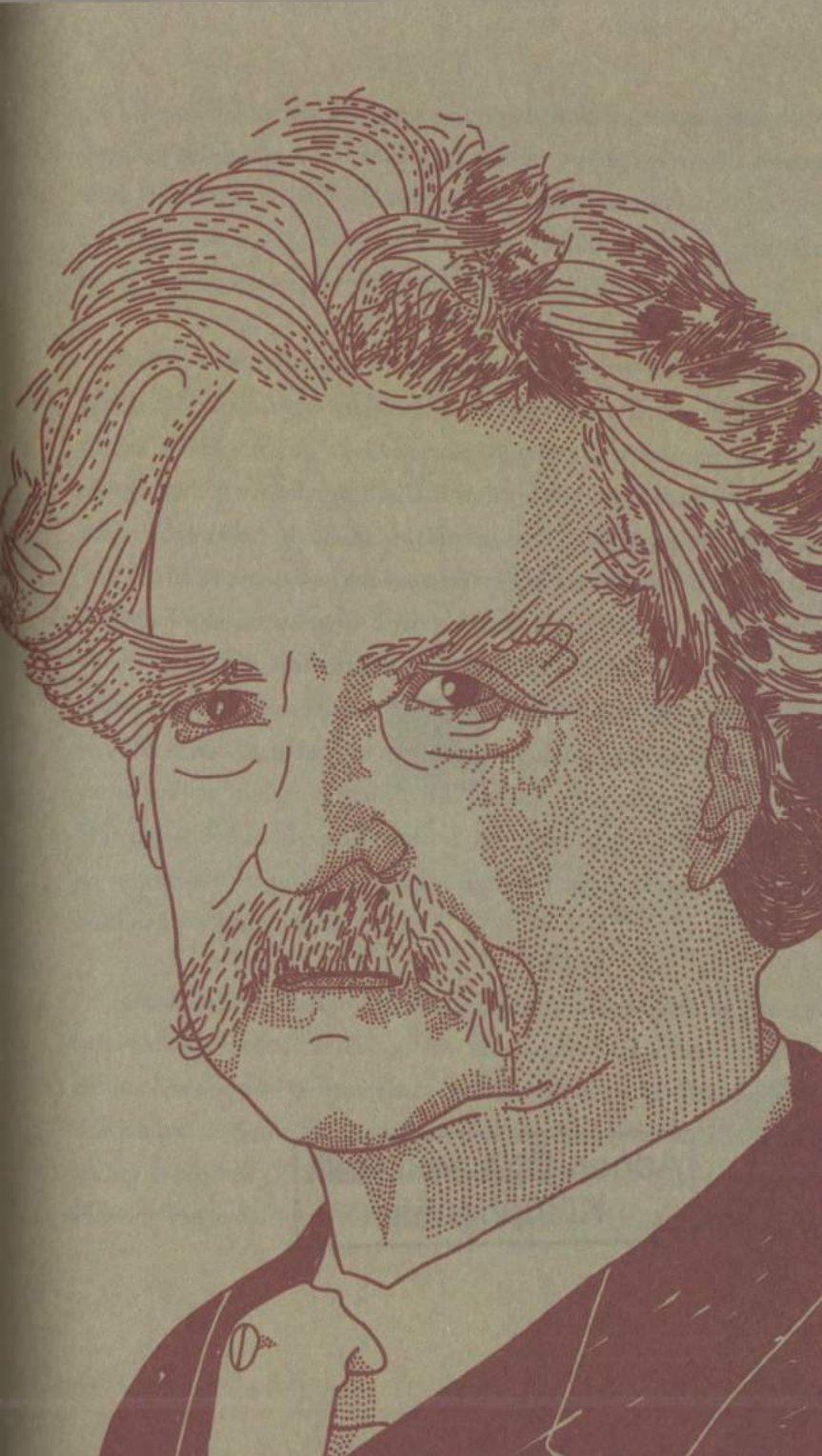
"Her insanın hayatı aynı şekilde sona erer. Birini diğerinden ayıran sadece nasıl yaşadığına ve nasıl öldüğüne dair ayrıntılardır."

1961 yılının 2 Temmuz sabahı, Hemingway ömrü boyunca yaptığı gibi erkenden kalkar. Bodrumdaki bir dolaptan bir av tüfeği alır, yukarı çıkar ve evin girişine yakın bir yerde kafasına ateş eder. Altmış ikinci doğum gününe iki hafta vardır. Ve ünlü yazar, tıpkı babasının ve iki kardeşinin de yapmış olduğu gibi, bu dünyadan çekip gitmeyi seçmiştir. Oysa bir zamanlar *"Dünya, uğrunda savaşmaya değecek iyi bir yer, onu bırakıp gitmeyi hiç istemem,"* demişti.

Hemingway sülalesinin dört kuşağında beş intihar vakası görülmüş olması ilginçtir. Güzelliğiyle göz kamaştıran ve moda dünyasının önde gelen dergilerinde modellik yapan Margaux Hemingway de tıpkı dedesi gibi alkol bağımlılığı ve evlilik sorunları gibi nedenlerle giderek ağırlaşan bunalımlar yaşamaktadır. Nihayet aile genlerine de yenik düşen genç kadın, henüz kırk iki yaşındayken, evinde yüksek dozda uyku hapı alacak ve dedesinin ölüm yıldönümünden tam bir gün önce, 1 Temmuz 1996 günü yaşama veda edecektir.

Mark Twain
Amerikan Edebiyatının Pervasız Sözcüsü

"Açlıktan ölmek üzere olan bir köpeği alıp doyurur ve güçlendirirseniz sizi ısırmayacaktır. Köpekle insan arasındaki en temel fark budur."

On dokuzuncu yüzyılın ortalarına geldiğimizde, zıt kutuplara doğru yayılmış iki devasa ülke kendi geleceklerini yeniden yazmakla meşguldür. Bunlardan biri aristokrasiye dayalı çarlık sistemini asırlar boyunca sürdüren Rusya, diğeriyse silah zoruyla yerlilerin topraklarını gasp eden Avrupalı maceraperestlerin "Yeni Dünyası" Amerika'dır.

Rusların ülkelerinde serflik sistemini kaldırdığı yıllarda, Amerika'nın kuzey eyaletlerinde on sekizinci yüzyılın sonlarına doğru ortadan kaldırılan kölelik düzeni, büyük toprak sahiplerinin yönetimde söz sahibi olduğu güney eyaletlerinde hâlâ sürdürülmektedir. Nihayet kararlı bir devlet adamı olan Abraham Lincoln başkanlık koltuğuna oturduğunda, *"Bu kölelik sorunu her şeyden önemlidir; öylesine önemlidir ki başka hiçbir konu şu anda tartışılmaya değmez,"* diyecektir. Çakılan bu kıvılcımla Kuzey ve Güney eyaletlerinin orduları karşı karşıya gelir. 1861–1865 yılları arasında Güney'in topraklarında hüküm süren çatışmalar tarihin en kanlı iç savaşlarından biri olarak kayda geçecektir. İç savaş iki taraftan yarım milyon insanın ölümüyle son bulacak, dört milyona yakın siyah köle özgürlüğüne kavuşurken bu tarihi kararı alan Abraham Lincoln da savaşın bitmesinden birkaç gün sonra bir tiyatro oyununu izlerken başından vurulup öldürülecektir.

İç savaşı geride bırakan Amerika, ekonomik alanda, bilimde, sanatta hızla ilerleme kaydederken bu sürecin bir parçası olarak Büyük Amerikan Romanları peş peşe okurlarıyla buluşur. Mark Twain'in *Tom Sawyer'in Maceraları*, F. Scott Fitzgerald'ın *Muhteşem Gatsby*, John Steinbeck'in *Gazap Üzümleri*, J. D. Salinger'in *Çavdar Tarlasında Çocuklar*, Ernest Hemingway'in *Silahlara Veda* ve Harper Lee'nin *Bülbülü Öldürmek* adlı

eserleri "Büyük Amerikan Romanı" olarak tanımlanan en seçkin örnekler arasında yer alır.

"Tutkularınızın peşinde koşmanızı küçümseyenlerden daima uzak durun. Küçük insanlar hep böyle yapar. Ancak gerçekten büyük insanlar size de büyük olabileceğinizi hissettirir."

30 Kasım 1835 günü, Amerika'nın Missouri eyaletinin Florida adlı küçük bir köyünde bir erkek çocuğu dünyaya gelir. John Marshall Clemens ve karısı Jane yeni doğan altıncı evlatlarına Samuel adını koyarlar. Daha sonra çocuklarının sayısı yediye çıkan aile, Samuel dört yaşındayken köleleri Jennie ile birlikte Mississippi üzerinde canlı bir nehir kasabası olan Hannibal'e taşınır. Márquez'in büyülü hikâyeler anlatan anneannesi gibi, evdeki çocuklara sürekli masallar anlatan Jennie de, Samuel'in ilerde yazacağı romanların ilham kaynağı olacaktır.

Avukat olan babasını çocuk yaşta kaybeden Samuel, henüz on ikisindeyken aile bütçesine katkıda bulunabilmek için abisi Orion'un çıkardığı yerel gazetede çalışmaya başlar. Başlangıçta matbaacı çırağı ve dizgici olarak çalışırken daha sonra gazeteciliğe ilgi duyar. Gazetecilik mesleğinde ilerlemek için önce New York'a, ardından Philadelphia'ya giden Samuel, Mississippi nehrinde yolculuk yaparken fikrini değiştirip kaptan olmaya karar verir. Buharlı gemiler zaten öteden beri ilgisini çekmektedir. Uzun çabalardan sonra, neredeyse 3700 km uzunluğundaki bu efsanevi nehrin Güney eyaletleri boyunca geçtiği yerleri teker teker ezberleyen Samuel, 24 yaşında buharlı gemi kaptanı olmaya hak kazanır. Bu arada bir erkek kardeşini de buharlı gemi işine girmeye ikna eder ama onun

bir buharlı gemi patlamasında hayatını kaybetmesiyle, genç Samuel uzun süre suçluluk duygusundan kurtulamayacaktır.

"Suların hikâyesi zaman içinde muhteşem bir romana dönüştü. Eğitimsiz bir yolcu için ölü bir dili andıran, ancak bana hiçbir gizini saklamadan gelmişini, geçmişini anlatan bir sesti bu. Okunup da bir tarafa atılacak bir kitap değil, yediveren gülü gibi her gün bir başka yüzünü gösteren bir masal..."

Samuel, yerlilerin dilinde adı "Büyük Nehir" demek olan ve yatağını sürekli değiştiren bu çetin rakiple boy ölçüşebilse de, İç Savaş'ın yıkıcı etkileriyle baş edemez ve Mississippi nehrine veda edip ağabeyi Orion ile birlikte Nevada Eyaleti'ne taşınır. Eyaletin başkenti Carson City'de giriştiği madencilik serüveninde de başarılı olamayınca yine kendi bildiği işe, yani gazetede çalışmaya döner. Ancak bu kez farklı bir kimliğe bürünecek ve yepyeni bir takma adla yazmaya başlayacaktır.

Dünya edebiyatının en ünlü mahlası olan "Mark Twain" adı 3 Şubat 1863 günü doğar. Aslında Mississippi nehri trafiğinde kullanılan bir terimdir "Mark Twain". Daha doğrusu, suyun derinliğini ölçmek için iskandil yapan kişinin iki kulaçlık bir derinliğe dikkat çekme seslenişinde kullandığı bir çift sözcüktür. Bir zamanlar nehir kaptanlığı yapmış olan Samuel Clemens'in gece gündüz hep duyduğu bir sesleniştir bu. Günümüzde artık kullanılmayan bir sözcük olan "Twain", eski İngilizcede "iki, ikili" anlamına gelir. Bu da Twain'in "çift kişilikli bir yazar" oluşunun esprili bir ifadesi olarak algılanabilir. Hatta çağdaşı bir öykü yazarı olan Bret Harte, dostu Twain'in bir eserini eleştirirken bu tanıma dayanan bir

kelime oyunuyla, "Bay Clemens Mark Twain'in saygısızlığından sorumlu tutulamaz" diye yazmıştır.

Twain 1860'larda, kariyerinin başlarında, San Francisco'da birkaç yıl yaşar ve bu şehri çok sever. Bir gün "Hayatımda geçirdiğim en soğuk kış, San Francisco'da bir yazdır," deyişi, onun hep bu şehirle birlikte anılmasına yol açan unutulmaz bir espri olarak yer etmiştir zihinlerde. Twain o dönemde bu şehir ve orada yaşayanlar hakkında birçok gazete ve dergi için yazılar yazar. Yıllar sonra bu renkli, esprili, çarpıcı yazılardan editörlerce seçilip derlenenler, Mark Twain'in gözünden San Francisco'yu anlatan kitaplarda toplanıp yayınlanır.

"Çoğu insanın bir iyi bir de kötü yanı vardır. Karakterinize ve mizacınıza bağlı olarak onlardan yalnızca biri ortaya çıkar, ötekisi mühürlü bir kitap olarak kalır sizde."

Artık İç Savaş'ın yaraları yavaş yavaş sarılmaya, hayat normale dönmeye başlamıştır. Mark Twain'in o yıllarda yazdığı ancak yayınlatmaya cesaret edemediği bir makale, ailesi aracılığıyla, ancak ölümünden on üç yıl sonra, yani 1923 yılında, *War Prayer* (Savaş Duası) başlığıyla okurlarına ulaşır. Twain bu makalesinde, çıktıkları kürsülerde hamasî nutuklarıyla insanları savaşa, cefaya, esarete, ölüme gönderen bencil politikacılara ve din adına konuştuğunu iddia eden, ama inananları kendi kişisel emelleri doğrultusunda yönlendirip kışkırtan din adamlarına seslenmekte, onların sahteliklerini, ikiyüzlülüklerini açığa vurmaktadır.

"Doğru söz etkili olabilir ama hiçbir söz yerinde bir susuş kadar etkili olamaz."

Şans 1865 yılında Twain'in yüzüne güler ve bir madencilik kampındaki hayata dair hikâyelerinden bir olan "Jim Smiley ve Zıplayan Kurbağası" tüm ülkede dergi ve gazetelerde yayınlanır. Başarı merdiveninde bir basamak daha yükselişi de iki yıl sonra, Akdeniz'de beş ay süren bir gemi gezisinde gördüklerini Amerikan gazeteleri için mizahi bir dille anlattığı yazılarla gerçekleşir. Bu yazılar daha sonra derlenip *Yurtdışındaki Masumlar* adıyla yayınlanacaktır.

Artık bu kızıl saçlı, yakışıklı, dost canlısı, hırslı gazeteci ve gezgin, Amerika'nın en popüler ve ünlü yazarlarından biri olmuştur.

Twain, otuz beş yaşına geldiğinde New Yorklu zengin bir kömür tacirinin kızı olan Olivia Langdon ile evlenir. Evlilikleri Olivia'nın hayata veda ettiği 1904'e kadar otuz dört yıl sürecektir. Üç kızları, bir oğulları olur ancak oğullarını henüz on dokuz aylıkken kaybederler. Ardından üç kızlarından biri çocukken diğeri de gençlik çağında ölünce, baba Twain depresyona girer. Ancak hayat bir şekilde devam etmektedir. Twain toparlanıp yazmaya devam edecek, tıpkı Yaşar Kemal gibi, Márquez, William Faulkner, ya da Charles Dickens gibi, kendi çocukluk anılarını, doğduğu, yaşadığı toprakları, o toprakların kendi seslerini ve kültürünü harmanlayacaktır eserlerinde.

"İyilik, sağırların duyabildiği, körlerin görebildiği lisandır."

İlk romanı *Altın Yaldızlı Dönem: Bugünün Bir Hikâyesi,* İç Savaş yıllarında ortaya dökülen açgözlülüğü, yozlaşmayı anlatır. Ardından Twain'in başyapıtlarından biri olan *Tom Sawyer'ın Maceraları* (1876) okurlarıyla buluşur. Missouri Eyaleti'nde, Mississippi Nehri kıyısındaki

St. Petersburg adlı küçük bir kasabada geçen bu hikâyenin merkezinde, oldukça yaramaz, bir o kadar da hayal dünyası zengin bir erkek çocuğu yer alır. Romanda üvey kardeşi Sid ve teyzesi Polly ile birlikte herkesin herkesi tanıdığı şirin bir kasabada yaşayan Tom Sawyer'in başından geçenler konu ediliyor gibi görünse de eserin arka planında insan doğasının karmaşıklığı, şeytani yapısı ve ikiyüzlülüğü sergilenmektedir.

Amerika başta olmak üzere pek çok ülkede çocukların ergenlik çağına geçerken okuduğu bu roman üç kez beyazperdeye aktarılır. Florida Eyaleti'nde, bizzat Disneylandlerin kurucusu Walt Disney'in planlarını yaptığı bir Tom Sawyer Adası, Kaliforniya eyaletindeyse gençlerin buluştuğu büyük bir Tom Sawyer Parkı bulunmaktadır.

"Üstün ve asil edebiyat şarap gibidir, benimkiyse sadece su, ama herkes su içer."

Twain'in 1881'de yayınlanan Çalınan Taç adlı romanını, Hemingway'in yıllar sonra "Modern Amerikan Edebiyatının tümü Mark Twain'in *Huckleberry Finn* adlı kitabından doğmuştur," diyerek onurlandırdığı bir başyapıt takip eder. Hemingway bu yorumuyla özellikle Twain'in kullandığı konuşma diline atıfta bulunmaktadır, zira Amerika'da belki de ilk kez sıradan halkın o canlı, kaba saba, pek de saygıdeğer olmayan sesi, 'büyük edebiyatın' yaratılmasında kullanılmıştır.

Huckleberry Finn'in Maceraları da tıpkı *Tom Sawyer* gibi, sanki büyükler için yazılmış bir çocuk romanı tadındadır. Olaylar yine aynı coğrafyada gelişir. Aslında bir Amerikan klasiği kaldığı yerden devam ediyor da diyebiliriz. Hatta romanın son bölümlerinde Tom Sawyer bile

yeniden ortaya çıkar. Roman, sarhoş babasından kurtulmak için planlar yapan Huck adında bir çocuğun hikâyesi üzerine kuruludur. Batıl inançları olan bu cahil çocuk aslında iyi huyludur ancak içine doğduğu olumsuz koşullar onu farklı bir yaşama sürükleyecektir. Huckleberry Finn, sarhoş babasından kaçabilmek için kendine sahte bir ölüm kurgular ve izini kaybettirdikten sonra tek başına ormanda yaşamaya başlar. Bir süre sonra Jim adında kaçak bir köleyle karşılaşacak ve toplumdan dışlanmış bu iki çocuk Mississippi Nehri kıyılarında tehlikeli bir yolculuğa çıkacaktır.

"Âdem Cennet'te yalnız değildi ve olan biten için bütün takdiri o hak etmiyordu, büyük bir kısmı ilk kadın olan Havva'ya ve ilk danışman olan Şeytan'a aitti."

Yazarlığı yanında katıldığı konferanslar, yaptığı konuşmalar, üniversitelerde verdiği seminerlerle çevresini aydınlatmaya devam eden Twain, meraklı, maceraperest birçok ünlü yazar gibi sık sık uzun yolculuklara çıkar. Gözlemlerinin bir kısmını *Yurtdışındaki Masumlar, Yurtdışında bir Avare* ve *Ekvatoru Takip Ederken* adlı eserlerinde anlatmıştır. Neredeyse tüm dünyayı gezmiş olan Twain, Osmanlı'nın son yıllarında İstanbul'a, oradan da Karadeniz'e, hatta Odessa'ya kadar uzanmış, bu gezilerinde Mahatma Gandhi, Sigmund Freud gibi pek çok ünlü bilim adamı ve toplumsal liderle bir araya gelmiştir.

Teknolojiye olan ilgisi ve Nikola Tesla gibi mucitlerle ahbaplığı nedeniyle, Twain bazen hesaba kitaba sığmayan işlere kalkışır. Bu maceralar çoğunlukla kötü sonuçlar vermiş, iş hayatında yaşadığı başarısızlıklar,

iflaslar nedeniyle maddi açıdan zor durumlara düşmüş, ancak hiç pes etmeden azimle çalışmaya devam etmiştir.

"Yeni bir fikri olan insan, o fikir başarılı olana kadar çatlağın tekidir."

Eserlerinde Amerikan toplumunun pek çok arketipini konu alan üretken yazarın *Tom Sawyer Yurtdışında* adlı romanını, *Çift Namlulu Dedektif Öyküsü* ve *Bir Atın Kuyruğu* adlı novellalar izlemiştir.

Ünlü yazarın adı halen ABD'nin pek çok yerinde yaşamaktadır. Washington eyaletinde, Illinois eyaletinde Chicago ve New York eyaletinde Elmira şehirleri başta olmak üzere birçok yerde Mark Twain parkları, Missouri eyaletindeyse çok büyük bir Mark Twain ulusal ormanı bulunmaktadır. Hatta San Francisco, Peoria, St. Louis gibi kentlerde Mark Twain otelleri vardır. Bu satırların yazarı da bir defasında San Francisco'daki Mark Twain otelinde konaklamış ve gerek lobi ve salonlarda gerekse tüm odalarda yer alan ilginç fotoğraflar ve özlü sözlerle Twain'in ruhunun sindiği bir mekânda bulunmaktan heyecan duymuştur.

Son on beş yılı Oxford ve Yale gibi saygın kurumlardan fahri doktora unvanları ve çeşitli ödüllerle dolu geçen yazar, on dokuzuncu yüzyıl sonlarının muhtemelen en ünlü Amerikalısıdır. Ancak giderek acılaşmakta, öfke ve paranoya nöbetleriyle sarsılmakta, sık sık depresyondan kaynaklanan uyuşukluğa teslim olmaktadır. Eşini kaybettikten sonra hayatını kendini evinde hissettiği Güney Eyaletlerinde geçirir. Orada otobiyografisini tamamlayacak ve 10 Nisan 1910 akşamı, eline aldığı bir kitabı karıştırıp doktoruna veda ettikten sonra ebedi uykusuna dalacaktır. Mark

Twain, 1909 yılında kendi ölüm tarihine dair bir kehanette bulunmuş ve gerçekten de kendi öngördüğü tarihte bir kalp krizi sonucu hayata gözlerini yummuştur.

"Ölüm, hepimize eşit muamele eden tek ölümsüzdür; sunduğu merhamet, huzur ve sığınak, temiziyle kirlisiyle, zenginiyle fakiriyle, sevileni ve sevilmeyeniyle herkes *içindir.*"

Vladimir Nabokov
Tartışmalı Eserler, Tartışmasız Bir Kalem

"Sayfalar henüz boş, ama orada görünmez mürekkeple yazılmış ve görünür olmak için haykıran sözcüklerin beklediğine dair mucizevi bir duygu var."

Çarlık Rusya'sı artık son demlerini yaşamaktadır. Üç yüz yıldır ülkeyi yöneten Romanovlar pek yakında olacaklardan habersiz St. Petersburg'da hükmünü sürdürürken soylular, varlıklı aileler, üst düzey bürokratlar ve askerî yetkililer de Avrupa sosyetesinin yaşam tarzını taklit etme ve çocuklarına en iyi eğitim imkânlarını sunma çabasındadır. 1870 yılında Moskova'nın yaklaşık bin kilometre doğusundaki Simbirsk şehrinde dünyaya gelen Vladimir İlyiç Ulyanov ya da bilinen adıyla Lenin ise, sürgün edildiği Sibirya steplerinde *Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi* adlı kitabını yazmaktadır.

22 Nisan 1899 günü St. Petersburg şehrine bir saat mesafedeki bir malikânede bir erkek çocuğu dünyaya gelir. Liberal görüşleriyle tanınan avukat, devlet adamı ve gazeteci Vladimir Dmitriyeviç Nabokov ile milyoner bir altın madeni sahibinin torunu olan karısı Elena Ivanova, oğullarına Vladimir Vladimoviç adını koyarlar. Aristokrat kültürüyle yoğrulmuş bu zengin ailenin dört çocuğu daha olacaktır. Aile fertlerinin Rusça, İngilizce ve Fransızca konuştuğu bu evde erken yaşta üç dil konuşmaya başlayan Vladimir, daha sonra da özel öğretmenlerinin teşvikiyle Edgar Allan Poe ve Robert Browning'in şiirlerini İngilizce, Gustave Flaubert, Jules Verne gibi usta kalemleriyse Fransızca asıllarından okumaya başlayacaktır. Vladimir'in Rus yazarlara yabancı kaldığını fark eden baba Nabokov, oğluna bir de Rusça öğretmeni tutar. Bir süre sonra Vladimir Tolstoy ve Çehov'un eserlerini de aynı hevesle okumaya koyulur.

"Takdire değer okur kendisini okuduğu kitaptaki erkek ya da kadınla değil, o kitabı yaratan, kurgulayan akılla özdeşleştirir."

En iyi okullarda eğitim gören Vladimir gerek malikânelerindeki zengin kütüphane ve özel öğretmenlerden, gerekse babasının çalışma disiplini ve kelebek tutkusundan etkilenirken iç dünyası da annesinin ruhanî eğilimlerinin ve hassas yapısının izlerini taşıyacaktır. Çocukluk ve ilk gençlik dönemine hâkim olan bu huzur ortamı 1917 Bolşevik Devrimi'yle altüst olur. Bir süre resmi kurumlarda görev yapan baba Nabokov, bu çalkantılı ortama ayak uyduramayınca ailesini yanına alıp Kırım bölgesine, Yalta'ya taşınır. Kızıl Ordu'nun kolları oraya kadar uzanınca da, genç Vladimir İstanbul üzerinden İngiltere'ye gider ve Cambridge'deki ünlü Trinity College'da önce Zooloji, ardından Slav ve Latin kökenli diller üzerine öğrenim görür.

"Varoluş uçsuz bucaksız, muğlak, tamamlanmamış bir başyapıta düşülmüş bir dizi dipnottur."

1922 yılına gelindiğinde, sahip olduğu maddi imkânları tümüyle yitiren ve Berlin'de sürgün hayatı yaşayan ailesinin yanına döner Vladimir. Aynı yıl baba Nabokov, kendisi gibi sürgünde yaşayan ve saldırının asıl hedefi olan bir arkadaşını korumak isterken bir Rus monarşist tarafından öldürülür. Ailesinin içinde bulunduğu sıkıntılı durum tam bir çıkmaza sürüklenince Vladimir Berlin'deki Rus sığınmacıların da desteğiyle çalışmaya başlar. Berlin'deki mülteci topluluğu içinde şair ve yazar kimliğiyle gitgide daha çok tanınmaktadır. Bir yandan anılarını ve zihninde şekillenen düşünceleri, babasıyla olan isim benzerliğinden çekindiği için, V. Sirin (Rus folklorunun efsanevi kuşu) takma adıyla kaleme alırken bir yandan da maddi güçlükleri aşabilmek için lisan dersleri vermekte, tenis ve futbol koçluğu yapmaktadır.

Vladimir Nabokov 1925 yılında Vera Slonim adlı Yahudi asıllı bir Rus kızıyla evlenir. Vera, genç yazarın yalnızca eşi değil, aynı zamanda editörü ve çevirmeni de olacaktır. Yazarın otobiyografik izler taşıyan ilk romanı *Maşenka* 1926 yılında yayınlanır. *Maşenka*'nın ardından, genç yazarın yine V. Sirin mahlasıyla İngilizce kaleme aldığı *Rua, Dam, Vale* adlı romanı basılacaktır.

Vladimir'in aynı takma adla Berlin'de yayınlanan üçüncü romanı için Amerikalı tanınmış yazar ve eleştirmen John Updike, "Nabokov'un benzersiz evrenine henüz dalmamışlar için, *Lujin Savunması* mükemmel bir giriştir" diyecektir. Orta yaşlı bir adamın çok genç bir kıza aşkı konusunu ilk kez ele aldığı roman olan *Karanlıkta Kahkaha*, yazarın Berlin'de yayınlanan son eseridir. Naziler Berlin kapılarına dayanmış, Nabokov'un Yahudi karısı Vera işten çıkartılmıştır. Ailesinin geleceğini pek de parlak görmeyen genç yazar bir kere daha mülteci olmayı göze alacak, Rusya'dan gelip sığındığı, kendisine yeni bir hayat kurmaya çalıştığı Berlin'i terk edip karısı ve iki yaşındaki oğulları Dmitri ile birlikte 1936 yılında Paris'e yerleşecektir.

"Bir sanat eserinin toplum için hiçbir önemi yoktur. O sadece bireyler için önemlidir."

Fransa'da kaldıkları yıllarda *Cinnet* ve *İnfaza Çağrı* adlı romanları üzerinde çalışan Nabokov, bir yandan da dergiler için Rusça bulmacalar, satranç oyunları tasarlamakla uğraşmaktadır. Bu sırada Naziler de yerlerinde durmayıp Fransa'yı da işgal etmişlerdir. Şeytanla kovalamaca oynamaktan yorulan Nabokov, 1940 yılında ailesiyle birlikte bu kez çok uzaklara, Amerika'ya göç eder.

Huzuru, güvenliği ve konforlu bir çalışma ortamını en sonunda Yeni Dünya'da bulan Nabokov, bir yandan Wellesley, Cornell, Harvard gibi seçkin üniversitelerde ders verirken bir yandan da yazarlık hayatının en güçlü eserleri üzerinde çalışacaktır. Yazarın Amerika'da bitirdiği ilk eseri, kurgusunu Paris'te kaldıkları otelin banyosunda geliştirdiği *Sebastian Knight'ın Gerçek Yaşamı*'dır (1941).

"Bir yazar, şairin hassasiyetine ve bilim insanının hayal gücüne sahip olmalıdır."

Nabokov'un çocukluk dönemine damga vuran bir olay, on iki yaşındayken âşık olduğu on yaşındaki kız, ileride yazacağı pek çok eserin esin kaynağı olacaktır. Nitekim Fransa'da kaleme aldığı ve çok sonraları yayınlanan *The Enchanter* (Büyücü) yine orta yaşlı bir erkeğin, küçük yaşta bir kıza olan tutkusunu ele alır. *Karanlıkta Kahkaha* ile başlayan bu üçlü, ünlü Modern Library Yayınevi'nin En İyi 100 Roman Listesi'nde dördüncü sırada olan *Lolita* ile tamamlanmış olur. Romanın erkek kahramanı Humbert'in de tıpkı Nabokov gibi bir çocukluk aşkı vardır. Yazar, çok sevdiği ünlü şair Edgar Allan Poe'nun masalsı bir aşkı anlatan "Annabel Lee" adlı lirik şiirindeki genç kıza gönderme yaparcasına Humbert'in ölmüş olan ilk aşkına, eserinde Annabel Leigh adını verir.

"Seneler seneler evveldi;
Bir deniz ülkesinde
Yaşayan bir kız vardı belki bilirsiniz;
İsmi Annabel Lee
Hiçbir şey düşünmezdi sevilmekten
Ve sevmekten başka beni"

"Tepemizde, ince uzun yaprakların siluetleri arasında, bir yıldız kümesi solgun solgun parlıyordu; o kıpır kıpır gökyüzü, kızın ince elbisesi içinde olduğu kadar çıplak görünüyordu. Yüzünü göğe karşı gördüm, tuhaf bir biçimde belirgindi, sanki kendi içinden hafif bir ışık yayıyordu."

Tıpkı Nabokov gibi Avrupa kökenli bir entelektüel olan Humbert Humbert, Amerika'nın doğu kıyılarındaki bir kasabaya yerleşir ve Charlotte Haze adlı dul bir kadının evinde kalmaya başlar. Orta yaşlı edebiyat öğretmeninin kültürel cazibesinden etkilenen Charlotte, Humbert'la ilgili hayaller kurarken gönül çelen küçük kızlara takıntılı kiracısı, ev sahibesinin on iki yaşındaki kızına ilk bakışta vurulmuştur bile.

Lolita'sından ayrı düşmek istemeyen Humbert, mecburen Charlotte ile evlenir. Bir süre sonra Humbert'in günlüğünden kocasının kendi kızına olan ilgisini öğrenen genç kadın, hezeyan içinde evden dışarı fırlar ve bir arabanın kendisine çarpmasıyla anında ölür.

Beklenmedik çarpıcı gelişmelerle karışık duygu ve düşünceler arasında savrulan okurlar, Lolita'nın üvey babasının baskısına boyun eğen mağdur bir masum mu, yoksa baştan çıkaran oyunlarıyla olgun yaşta bir erkeği kendine köle eden çocuk yaşta bir kız mı olduğuna bir türlü karar veremezler.

"Hayal et beni; sen hayal etmezsen var olamam ben; içimde, kendi günahımın ormanında titreyen ceylanı sezinlemeye çalış; hatta biraz da gülümseyelim. Ne de olsa, gülümsemekten bir zarar gelmez."

Lolita'yı okumak ünlü bir edebiyat eleştirmeninin deyişiyle, *"bir ip cambazının 'Don Giovanni' aryaları söylerken aynı anda 'Kuğu Gölü' balesinde dans etmesini izlemeye"* benzer. Son derece incelikli bir üslupla kaleme alınmış olan eser hiç kuşkusuz bir tabu yıkıcıydı. İlk olarak 1955'te Fransa'da yayınlandığında büyük tartışmalara yol açmış, ancak Nabokov onun pornografik bir roman olduğu iddiasını daima reddetmiştir.

Roman 1958'de İngiltere'de yayınlanıp ülkenin etkili yorumcularından tepki alınca mahkeme kararıyla yasaklanır. Bu sansürle birlikte adeta romanın müstehcenliği tescil edilmiş olur ve okurun ilgisi misliyle artmaya başlar. Romana diğer yazar ve eleştirmenlerden gelen övgüler, özellikle de ünlü yazar Graham Greene'in onu kendisi için yılın kitaplarından biri olarak seçmesi, hırçın protestolara baskın çıkar. Nihayet yazarın yaşadığı ülkede, yani Amerika'da yayınlanan eser, ilk üç ayda tüm zamanların en büyük satış rekorlarını kıracaktır.

Lolita hâlâ tartışma konusudur, ancak bu çoğu kez erotik içerikli pasajları nedeniyle değil, olgun bir erkeğin reşit olmayan bir kızla ilişkisini konu etmesi nedeniyledir.

Nabokov 1951 yılında yayınlanan *Konuş, Hafıza* adlı otobiyografik anılarında, Amerika'ya göç etmeden önce yaşadıklarını adeta yeniden yaratarak paylaşır okurlarıyla. Romanlarındaki edebî tadı da içinde barındıran bu eseri eşi Vera'ya ithaf etmiştir.

Lolita ile hiç ummadığı bir anda tüm dünyanın ilgisini üzerine çeken Nabokov, Yeni Dünya'daki yaşamına burada yaşayan Rus bir profesörün hikâyesini anlattığı on üçüncü romanı *Pnin* (1957) ile devam eder.

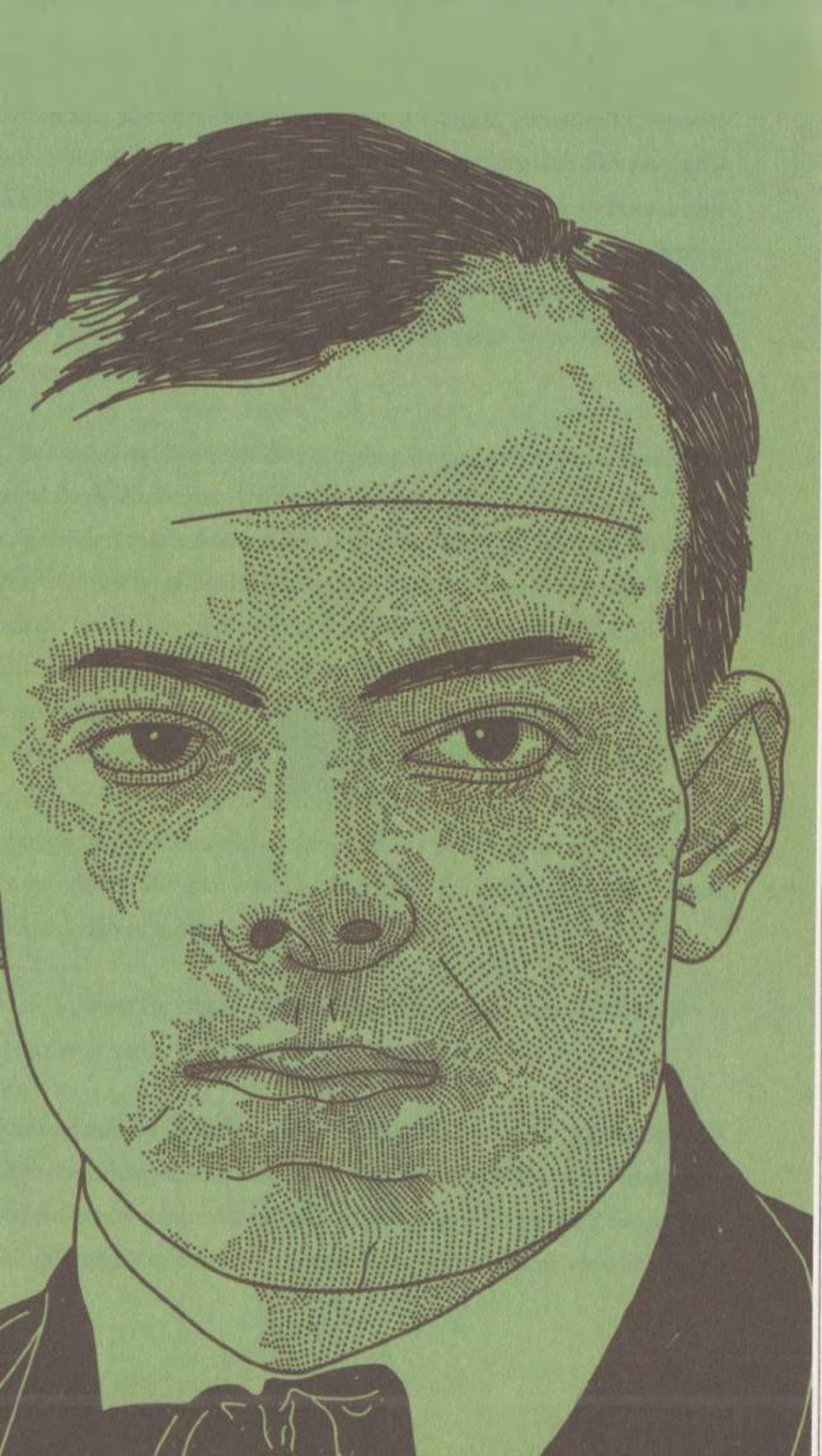
Mülâkatlarında her ne kadar "Amerika'yı çok sevdim, zira orada kendimi evimde gibi rahat hissediyorum" dese de Amerikan vatandaşı olduktan kısa bir süre sonra, yeni romanlarından elde ettiği maddi imkânların da desteğiyle İsviçre'ye gider.

Bir defasında *"hayat büyük bir sürpriz, ölümün daha da büyük bir sürpriz olmaması için bir neden görmüyorum"* diyen ünlü yazar, 1977 yılında İsviçre'nin en asude köşelerinden biri olan Montrö'de solunum yetmezliği nedeniyle hayata gözlerini yumar.

"Beşik bir uçurumun üzerinde sallanır ve sağduyumuz bize varoluşumuzun ezeli ve ebedi iki karanlık arasında kısa bir ışık çakmasından başka bir şey olmadığını söyler. Her ne kadar bu iki karanlık özdeş ikizler de olsa, insanoğlu genellikle doğum öncesi boşluğa -saatte dört bin beş yüz kalp atışı hızla- gitmekte olduğu ikinci karanlığa kıyasla daha soğukkanlı bakar."

Antoine de Saint-Exupéry
Maceraperest Bir Pilot, Hayalperest Bir Yazar

"Hoşça kal, dedi tilki. İşte benim sırrım, çok basit bir sır: İnsan ancak kalbiyle doğruyu görebilir; esasın ne olduğu gözle görülmez."

Yirminci yüzyılın ilk haziran ayının 29. günü, Fransa'nın Lyon kentinde, yoksul düşmüş soylu bir ailenin üçüncü evlatları dünyaya gelir. Baba, Kont Jean de Saint-Exupéry, anneyse Kontes Marie de Fonscolombe'dur. Yeni doğan bebeğe Antoine adını koyarlar. Bir sigorta şirketinde yönetici olan baba Exupéry, Antoine henüz dört yaşındayken hayata veda edince sayısı beşe yükselen çocuklarını tek başına büyütmek sorumluluğu anneye kalır.

Antoine liseyi bitirdiğinde Fransa'nın önde gelen mimari akademilerinden École des Beaux-Arts'da yükseköğrenimine başlar. Ancak 15 aylık bir eğitimden sonra akademiden ayrılıp bir süre ufak tefek işlerde çalışır. Yirmi bir yaşına geldiğindeyse askerlik görevini yerine getirmek üzere Fransız Hava Kuvvetleri'ne katılır ve Strasbourg'da pilotluk eğitimi alır. Daha sonra nişanlısının ailesinin karşı çıkması üzerine çok sevdiği pilotluktan vazgeçer ve Paris'te sıradan bir işte çalışmaya başlar. İşin kötüsü, bu arada uğruna mesleğini bıraktığı nişanlısıyla da araları bozulmuş, Antoine Paris'te tek başına kalmıştır. Beş yıl boyunca yine farklı işlerde zaman geçirdikten sonra içindeki sesi dinler ve tutkuyla bağlandığı pilotluğa geri döner. Bundan böyle Fransız Posta Servisi'nin bir pilotu olarak hiç durmadan uçacaktır.

"İnsanlar bir olayın içine girdiklerinde olacaklardan artık korkmazlar. İnsanları yalnızca bilinmezlik korkutur."

Saint-Exupéry üç yıl boyunca Fransa ve Kuzey Afrika çölleri arasında mekik dokuduktan sonra Arjantin'e gider ve oradaki posta idaresinin havayolu taşımacılığı bölümünün başına geçer. Bir yandan da uçarken yaşadığı duyguları, zihninden geçen düşünceleri kaleme almaktadır. İlk

novellası *Havacı* bir dergide yayınlanır. İlk uçuş deneyimlerini anlattığı *Güney Postası*'ysa 1929 yılında kitap olarak basılıp okurların karşısına çıkacaktır. İki yıl sonra da Patagonya, Şili, Paraguay ve Arjantin arasında yaptığı gece uçuşlarını konu alan, doğayla mücadelesini, ölüme karşı koyma duygusunu satırlara döktüğü *Gece Uçuşu* adlı otobiyografik romanı yayınlanır. Yine aynı yıl, Salvadorlu bir yazar ve aktris olan Consuelo Suncin'le evlenir.

"Çölü güzelleştiren şey bir yerlerde bir pınar saklıyor olmasıdır."

30 Aralık 1935 günü Antoine, tek motorlu posta uçağıyla Paris'ten Saygon'a uçmaktadır. On dokuz saatlik bir uçuştan sonra şimdiki Libya topraklarının üstünde Büyük Sahra Çölü'ne düşerler. Seyir subayı André Prévot'la birlikte kazadan sağ salim kurtulurlar ancak uçsuz bucaksız bir çölün ortasındadırlar. Dört yıl sonra yayınlanan *Rüzgâr, Kum ve Yıldızlar* adlı otobiyografik eserinde anlatacağı gibi, yanlarında pek az yiyecek ve içecek kalmıştır. Gündüzleri dinlenip geceleri yönlerini yıldızlardan tayin etmeye çalışarak bir yandan da kum fırtınalarıyla boğuşarak, içinde kaybolup gittikleri sahradan kurtulmaya çalışırlar. Dördüncü gün açlık ve susuzluktan bitap haldedirler. Umutların tükendiği, artık halüsinasyon görmeye başladıkları sırada bir mucize olur; devesiyle oradan geçen bir bedeviyle karşılaşıp onun yardımıyla yaşama geri dönerler.

Genç pilot kısa bir süre için Azrail'in pençesinden kurtulmuştur, ancak II. Dünya Savaşı amansız kollarını açmış onu beklemektedir. Exupéry yeniden askere alınıp Fransız Hava Kuvvetleri'nde göreve başlayacak ve iki yıl boyunca çift motorlu bir askerî uçağın pilot kabininde

ölümle dansına devam edecektir. Alman orduları işgale başladığında yirmi üç kişiden oluşan ekipleri, canlarını hiçe sayarak özverili bir mücadeleyle saldırıları püskürtmeye çalışır. Antoine'ın deyişiyle "orman yangınını söndürmek için havaya fırlatılan birer su bardağından" öte bir işlevi yoktur o cesur havacıların. Çatışmaların başladığı ilk birkaç günde içlerinden on yedi kişiyi kaybederler.

"Savaş bir macera değildir. Bir hastalıktır. Tıpkı tifüs gibi..."

Yazar, cinnetin kıyısındaki bu deneyimini 1942 yılında yayınlanan *Savaş Pilotu* adlı eserinde okurlarıyla paylaşır. Fedakârlığın bir oyuna ya da intihara indirgendiğinde bütün anlamını kaybettiğini şu sözlerle anlatır kitabında:

"Sığınacak bir kale de yok, umut bağlanacak bir kurtarıcı da. Uğruna çarpıştığınız ya da çarpıştığınızı sandığınız insanlara da faydanız dokunmuyor."

Yirmi yıl sonra da Joseph Heller, *Madde 22* adlı romanında, İtalya Alpler'inin üzerinde Almanlarla çarpışan bir Amerikalı pilotun başından geçenleri mizahların en karasıyla hicvederek savaşın kahredici vahşetini ve anlamsızlığını okurlarıyla paylaşacaktır.

Nazi Almanyası Fransa'yı tümüyle işgal edince Exupéry Amerika'ya göçer. Long Island'da bahçe içinde büyük bir kiralık evde yeniden yazmaya başlar. Bu defa kısa bir roman vardır hayalinde. Bir novella. Sanki çocuklar için yazılmış gibi duracaktır kitapçı raflarında...

"Tüm yetişkinler bir zamanlar çocuktu... Ne yazık ki pek azı bunu hatırlar."

Antoine de Saint-Exupéry'nin en ünlü eseri *Küçük Prens* 1943 yılında yayınlanır. O küçücük kitabın kısa zamanda yüz doksan farklı dile çevrileceğini ve seksen milyondan fazla satacağını kim bilebilirdi? Kitabın ilk sayfalarında bir fili yutmuş bir boa yılanı çizer küçük bir çocuk. O resme bakan yetişkinlerse bir şapka gördüklerini söylerler hep. Büyüklere derdini anlatamayacağını anlayınca pilot olmaya karar verir çocuk. Aradan seneler geçer. Bir gece uçuşu sırasında uçağı arızalanınca çöle düşer. Tek başına çölde dolanırken karşısına "Küçük Prens" çıkar. O aslında B-612 gezegeninden gelen bir uzaylıdır ve pilotun kâğıda çizdiği boa yılanını hemen tanır. Çünkü o bir yetişkin değildir:

"'Günaydın,' dedi Küçük Prens.

'Günaydın,' dedi tüccar.

Bu tüccar bir ilaç satıyordu. Tek bir tane draje alıyordun, bir hafta su içmene gerek kalmıyordu.

'Bunları neden satıyorsun?' diye sordu Küçük Prens.

'Çünkü çok zaman kazandırıyor' diye cevapladı tüccar. 'Uzmanlar hesapladı, haftada elli üç dakika kazanıyorsun.'

'Peki, o elli üç dakikada ne yapıyorsun?'

'Canın ne isterse...'

'Bana kalırsa,' dedi Küçük Prens, 'canımın istediğini yapabileceğim elli üç dakikam olsaydı, temiz, berrak bir su kaynağına yürümek isterdim.'"

1929-1940 yılları arasında Fransız hükümetinin en üst düzey nişanı olan Légion d'Honneur'e, Fransa'nın en önemli birkaç edebiyat ödülüne ve ABD Ulusal Kitap Ödülü'ne layık görülen Exupéry, 1943 yılının sonlarına doğru Özgür Fransa adına müttefik kuvvetler komutasında yeniden uçmaya başlar. Görevi 6 Haziran 1944 Normandiya Çıkarması öncesi keşif uçuşları yapmak, düşman hatlarının gerisine sızıp bilgi toplamaktır. Kaza yapınca bir süre uçmasına izin verilmez. Çok geçmeden, Müttefik Kuvvetler Başkomutanı General Eisenhower'dan çıkan özel izinle yeniden pilot kabinindedir. Ancak Fransız General Charles de Gaulle, Exupéry'nin aslında Nazilere yardımcı olduğu şeklinde akla ziyan bir açıklama yapınca o da ağır bir depresyona yenik düşerek kendisini içkiye verir. Son görevi Rhône bölgesinde keşif uçuşları yapmaktır. 31 Temmuz 1944 günü Korsika Adası'ndan havalanır ve bir daha kendisinden haber alınamaz.

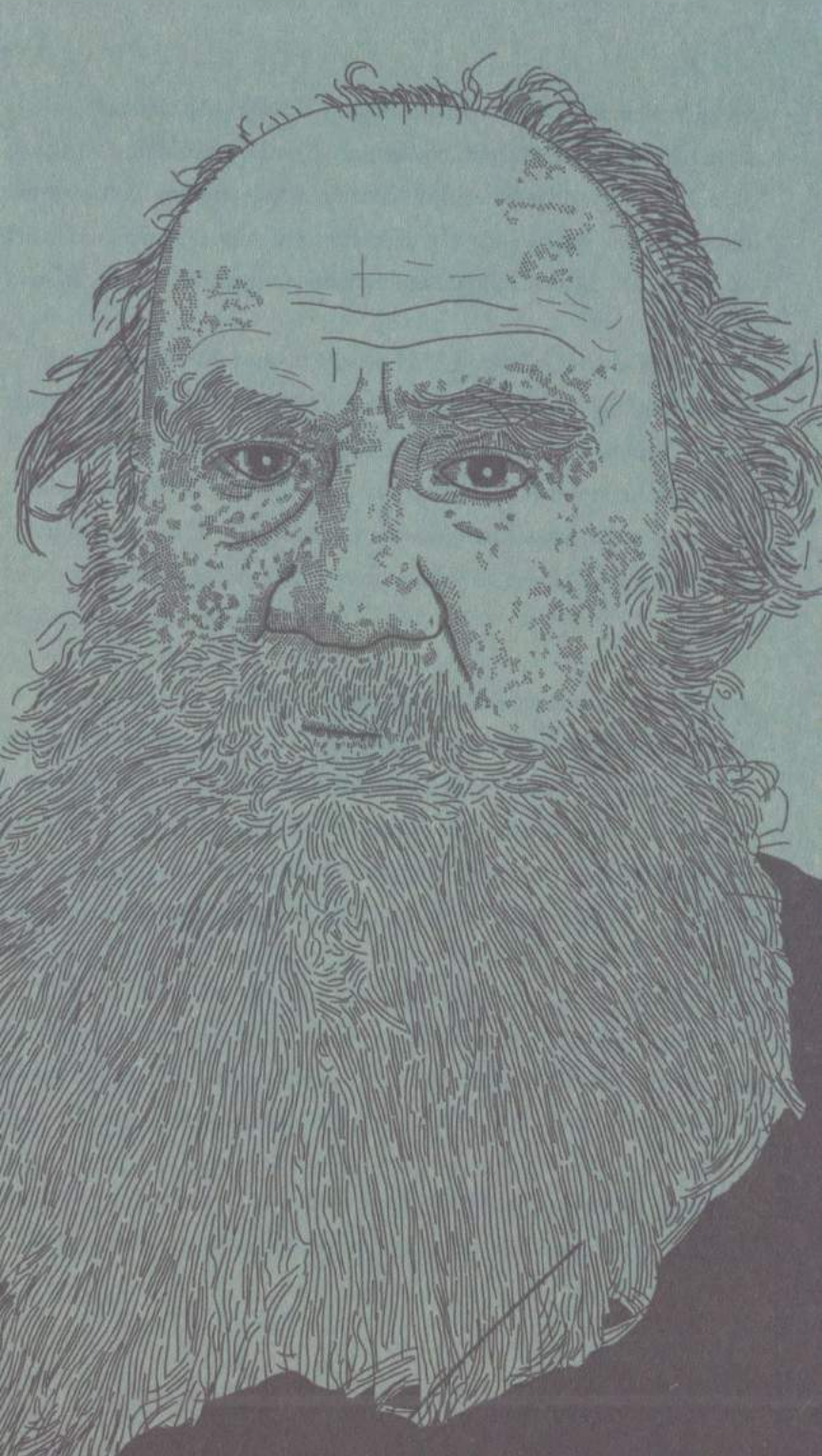
"İnsanların artık hiçbir şeyi anlamaya vakitleri yok. Dükkânlardan hazır şeyler satın alıyorlar. Ancak içinde arkadaş satılan dükkânlar olmadığından, artık insanların arkadaşı yok."

1998 senesinde bir Fransız balıkçı, üzerinde Antoine de Saint-Exupéry yazan askeri bir künye bulur Korsika açıklarında. O bölgede yapılan uzun araştırmalar sonucunda, romantik yazarın son bindiği uçak olan Lockheed F-5B'nin kalıntılarına Ekim 2003'te ulaşılır.

Savaş bir can daha almıştır. Dünya, içindeki hayalperest çocukla birlikte serüvenci bir pilotu, sıra dışı bir yazarı kaybetmiştir.

Lev Tolstoy
Klasik Rus Edebiyatının Devasa Deniz Feneri

"Gerçek şu ki devlet sadece sömürmek için değil, her şeyden önce yurttaşlarını yozlaştırmak üzere tasarlanmış bir komplodur... Bu nedenle hiçbir yerde hiçbir hükümete asla hizmet etmeyeceğim."

On sekizinci yüzyılda bir yandan Napolyon ordularına direnip, öte yandan Osmanlılarla Kırım'da savaşırken, köylülerin ve serflerin ayaklanmalarına, amansız kış şartlarına, kıtlığa ve açlığa aldırmadan St. Petersburg'un, Moskova'nın görkemli malikânelerinde sefahate teslim olan bir Rusya: Romanov Hanedanı'nın Çarlık Rusya'sı.

Bu devasa ülke bir sonraki yüzyıla 1917 Bolşevik Devrimi'nin deprem dalgalarıyla girecektir. Bolşevik Kızıl Ordu'yla Komünizm karşıtlarının Beyaz Ordusu arasında sürüp giden kanlı çatışmalar ülkedeki yaşamı tümüyle alt üst eder. Aileler parçalanır, evini barkını terk edenler ülkenin doğusuna kaçar; tüccarlar, toprak sahipleri kıyıma uğrar. Ancak bu kaosun rahminden dünya edebiyatının belki de en güçlü, sarsıcı ve kalıcı eserleri doğacaktır: Rus klasikleri.

Yevgeni Onegin, Yüzbaşının Kızı gibi eserleriyle tanınan büyük şair Aleksandr Puşkin ve *Bir Delinin Hatıra Defteri* ile *Taras Bulba*'nın usta yazarı Nikolay Gogol bu yeni dönemin ilk temsilcileri, işaret fişeğini ateşleyen öncüleridir. Onları, Korsakov, Mussorgsky, Borodin ve Çaykovski gibi çığır açan bestecileri dinleyerek eserlerini kaleme alan, değeri tartışılmaz ustalar Dostoyevski, Turgenyev ve Tolstoy izler.

Yirminci yüzyılın ilk yarısına gelindiğinde, konser salonlarında Rahmaninov, Stravinski, Prokofiev ve Şostakoviç'in besteleri çalınırken edebiyat tutkunları artık Anton Çehov ve Maksim Gorki'nin zihinlerinde yeşeren eserleri okumaktadır.

"Çok kereler 'Acaba bir şeyleri gözden mi kaçırdım, yoksa anlayamadığım bir şeyler mi var? Bu çaresizlik halinin, herkes için

geçerli olması mümkün mü?' diye sordum kendime. Ve insanoğlunun ele geçirdiği her bilgi alanına danıştım, bir cevap aradım sorularıma. Çok uzun süre özenle araştırdım; öylesine değil, sırf merak saikiyle değil, acı çekerek, bıkıp usanmadan, gece gündüz, selamete erişmek için ölümü göze alan bir adam gibi. Hiçbir şey bulamadım!"

Dallardaki yaprakların sararmaya yüz tuttuğu, güneşin sıcağını topraktan esirgediği bir eylül sabahı, Moskova'nın yüz elli kilometre kadar güneyinde, Tula eyaletindeki aile malikânesi Yasnaya Polyana'da bir erkek çocuğu dünyaya gelir. Kont Nikolay Tolstoy ve Kontes Mariya Tolstaya çifti 1828 yılında doğan dördüncü evlatlarına Lev adını verirler. Ardından Mariya bir doğum daha yapacak, ancak Lev iki yaşındayken annesi, 9 yaşındayken babası ölünce geride kalan diğer kardeşleri gibi onu da varlıklı ailenin akrabaları büyütecektir.

Lev on yedi yaşındayken Kazan Üniversitesi'nde hukuk ve filoloji eğitimi almaya başlar. Ancak hocalarının "öğrenme yeteneğinden yoksun, ilgisiz bir öğrenci" olarak gördüğü bu asi ruhlu genç, okulunu terk edecek, uzun bir süre sonra da orduya yazılacaktır. Arada geçen yılları *İtiraflarım* adlı eserinde şöyle anlatır açık yüreklilikle:

"Tiksinti, iğrenme, dehşet duygularıyla, yürek parçalayan bir sızıyla hatırlarım o günleri. Savaşta askerleri öldürdüm, sivil hayatta, öldürmek kastıyla insanları düellolara davet ettim. İçtim, kumarda kaybettim, vaktimi anlamsız zamparalıklarla geçirdim. Serflerime ihanet ettim, kumar borçları yüzünden topraklarımı sattım. Yalan söyledim, insanları

kandırdım. Vahşet, öldürme, sahtekârlık, kutsal kitapta yazan tüm suçları işledim... İşte bir on yılı böyle geçirdim ben."

O yıllarda kendisini genç bir aristokrat olarak tanımlayan Lev, doğduğu yer olan Yasnaya Polyana ile St. Petersburg ve Moskova arasında boşa harcadığı yıllardan, yaşadığı anlamsız hayattan utanmaya başlar ve nihayet en büyük ağabeyi Nikolay ile birlikte Kafkaslar'a gidip Kırım Savaşları'na katılır. Bu ani kararın bir sonucu da Lev'in günlük tutmaya ve anılarını yazmaya başlamasıdır. İlk otobiyografik eserleri olan *Çocukluk, İlk Gençlik ve Gençlik* (1852–1856) Rus okurlarının ilgisini çeker.

Savaşın ardından, önce Turgenyev ile Fransa'ya gidip Flaubert ile tanışacak, ardından 1860-1861 yıllarını yine Paris'te geçirecek, Victor Hugo ile arkadaş olup onun *Sefiller* adlı eserini okuyacaktır. Bu süreçte Batı dünyasıyla Çarlık Rusya'sı arasındaki farklılıklara odaklanacak, kendi deyimiyle, aydınlanma sürecine girecektir. Evine döndüğünde artık değişmiştir. İlk olarak serflerinin çocuklarına eğitim verecek okullar açar, hatta ders kitaplarını da bizzat kendisi yazar.

"Herkes dünyayı değiştirmeyi düşünür, ama hiç kimse kendini değiştirmeyi düşünmez."

Eve kesin dönüş yapan Tolstoy otuz dört yaşına geldiğinde, kendinden on altı yaş küçük olan Sonya adlı bir genç kızla evlenir. Artık hayatı düzene girmiş, altın yıllar başlamıştır. Sonya bir yandan doğurduğu çocuklara analık ederken, bir yandan da Tolstoy'un notlarını düzene sokar, asistanlığını yapar, ailenin mali işleriyle ilgilenir ve kocasını kalemiyle baş başa bırakır. Anılarını sürekli olarak günlüklerine

işleyen Tolstoy artık hazırdır. İlk kızlarının doğduğu yıl *Kazaklar* (1863) yayınlanır. Şimdi çok daha amansız bir süreç, çok daha çetin bir sınav bekliyordur Tolstoy'u. Hugo'nun *Sefiller* adlı eserindeki gerçekçilikten, savaş sahnelerinin detaylı anlatımından esinlenen genç yazar, babası Kont Nikolay Tolstoy'un da Rus saflarında Napolyon'un ordularına karşı savaştığı yılları konu alan *Harp ve Sulh* adlı romanını yazmaya başlar. Bir yanda Fransa'yı, öte yanda Çar I. Aleksandr yönetimindeki Rusya'yı, aristokrasiyi, askerleri, sivilleri, toplamda beş yüzden fazla karakteri içeren bu muhteşem eser dört yıl boyunca bölümler halinde yayınlanır.

"Çoğunluğun onayı bir yanlışı doğru yapmaz."

Bu eserin gün ışığına çıkmasıyla birlikte Tolstoy'un ünü önce Rusya steplerine, Moskova'nın geniş caddelerine ve St. Petersburg'un malikânelerine, ardından da tüm dünyaya yayılır. Artık saygın bir yazar olmuştur. Bu teveccühe bir başka dev eserle karşılık verecektir. "Bütün mutlu aileler birbirine benzer; her mutsuz aileninse kendine özgü bir mutsuzluğu vardır," diye başlar yazmaya. Tolstoy'un "Her şeyi yazdım *Anna Karenina*'da, geriye hiçbir şey kalmadı," sözleriyle tanımladığı bu başyapıt 1877 yılında yayınlanır.

Hakkında yazılanlar doğruysa, Tolstoy bir defasında trenle seyahat etmek üzere istasyona gittiğinde, bir toprak sahibinin metresi olan genç bir kadının trenin önüne atlayarak canına kıymasına şahit olmuştur. Yıllar sonra "tek sahici romanım" dediği bu sekiz yüz sayfalık dev eseri yazmak üzere masasının başına geçtiğinde, şahit olduğu o kederli sona doğru yapılan yolculuğu zihninde kurgulamaya başlar. Dostoyevski'nin "bir sanat eseri olarak katıksız bir mükemmellik" sözleriyle göklere

çıkardığı bu başyapıtı Orhan Pamuk *Saf ve Düşünceli Romancı* adlı kitabında şöyle değerlendiriyor:

"Anna Karenina'nın dışarıda kar yağarken gece treninde kitap okumaya çalışmasını düşlerken, buna benzer duyumsal tecrübeler yaşadığımızı hatırlarız. Kendimiz de dışarıda kar yağarken yolculuk yapmışızdır belki, ya da kafamızda başka şeyler varken okumanın zorluğunu yaşamızdır... Bu günlük hayat ortaklığı, romanların evrensel gücünü ve sınırlarını belirler."

Hakkında araştırmalar yapılan, makaleler hatta kitaplar yazılan bu dev eser başlangıçta birbiriyle uzaktan yakından hiçbir bağı olmayan iki karakter üzerine inşa edilmiştir. İlki herkesin herkesi tanıdığı St. Petersburg sosyetesinin gözde gelinlerinden, devlet adamı Aleksey Karenin'in karısı, küçük oğulları Seryozha'nın annesi Prenses Anna Karenina'dır. Anna kocasına büyük bir aşkla bağlı olmasa da hayal edebileceği her şeye sahiptir, ya da öyle olduğuna inanmaktadır. Ta ki, romanın ikinci kahramanı genç, karizmatik Kont Vronski'yle tanışana kadar.

> "Öyle sanıyorum ki 'Ne kadar kafa varsa o kadar da akıl vardır,' sözü eğer doğruysa; ne kadar kalp varsa o kadar çeşit de sevgi olmalıdır bu hayatta."

Eserin paralel öyküsüyse aslında yazarın kendisini temsil eden, doğanın içinde mütevazı bir yaşam sürdüren genç bir çiftçi, yani Konstantin Levin ile Kont Vronski'ye âşık olduğu için Konstantin'in evlenme teklifini reddeden Kiti adlı bir genç kadının etrafında gelişir. Bir yanda genç bir rütbeli askerin aşkı uğruna ailesini ve sahip olduğu ayrıcalıkları terk

etmeyi göze alan sosyetik bir kadın, Anna Karenina. Öte yanda çiftliğinde sıradan bir yaşam düşleyen, buna karşın kendinden daha üst bir sınıfa mensup bir kadın olan Kiti'ye sırılsıklam âşık olan ve bu gelişmeler karşısında ne yapacağını kestiremeyen Konstantin Levin.

Yazar böylece üst tabakadan insanlarla işçi sınıfının on dokuzuncu yüzyıldaki konumlarını, aralarındaki ilişkileri ve birbirleri hakkındaki düşüncelerini ve önyargılarını anlatırken, usta kalemiyle kast sistemi içindeki çekişmelere de dokunmaktadır. Anna, kendinden yaşça büyük, varlıklı, ama karısının iç dünyasıyla ilgilenmeyen bir adamla evlidir. Ebeveynine düşkün, aile yuvasının sıcaklığını, mutluluğu arayan bir de oğulları vardır. Bir anda, Kiti'yle evlenmeye hazırlanırken o genç ve zengin kadını gördükten sonra güzel sevgilisini terk edip Anna'nın peşinde koşan yakışıklı ve maceraperest bir erkek, Kont Vronski çıkar ortaya.

Tolstoy'a göre Anna, "Bazen neyi arzuladığını, neden korktuğunu bilmiyordu: Olmuş ya da olacak olanlar mıydı onda korku ya da arzu uyandıran, tam olarak ne istiyordu, bilmiyordu." Daha önce böylesine güçlü bir duygu yaşamamış olan genç kadın kocasından gelen, "O adamla asla burada görüşmeyeceksin ve ne toplumun ne de hizmetçilerin seni ayıplayabileceği bir davranışta bulunmayacaksın... Onu bir daha görmeyeceksin. Ve bunun karşılığında, görevlerini yerine getirmeden de, sadık bir eşin tüm ayrıcalıklarına sahip olacaksın. Sana söyleyeceklerimin hepsi bundan ibaret," şeklindeki uyarılara rağmen, başlangıçta direnmeye çalışsa da Vronski'nin çekim alanından kurtulamayacak, aşkı uğruna eşini ve çocuğunu terk edecektir. Bir süre sonra o tutkulu aşk yerini derin bir kedere bırakır. Sosyete bir anda gözde geline sırtını dönmüştür.

Hiçbir yere davet edilmez, dost bildiği insanların kapıları teker teker yüzüne kapanır. Artık oğlunu dahi göremeyecektir, boşanmak ister ancak bu isteği kocası tarafından geri çevrilir.

"Ve bilirsiniz, ölümü düşündüğünüzde hayat daha az çekicidir, ama daha huzurludur."

İşler ters gitmeye başladığı sırada yasadışı beraberliklerini sürdüren Anna ile Vronski'nin bir de kızları olur. Eski bir arkadaşları onları evinde misafir eder. Ama bir çocukları olsa bile beklenen mutluluk gelmeyecektir. Vronski "Kaderimiz neyse, ya da ne olacaksa onu biz yazdık ve bundan şikâyet etmiyoruz" dese de, Anna yeni doğan kızına yakınlık duymamakta, ruhunu esir alan korkuların, kuşkuların etkisi altında ezilmektedir. Üstelik Vronski'nin sevgisinden de şüphelenmeye başlamıştır. Asla huzura kavuşamayacağını anlayan Anna, bu yürek burkan hikâyenin sonunda tıpkı yıllar önce Tolstoy'un bir tren istasyonunda intihar ederken izlediği söylenen o meçhul kadın gibi, kendini ölümün soğuk kollarına teslim eder.

"En büyük iki savaşçı sabır ve zamandır."

Tolstoy'un bir sonraki romanı *İvan İlyiç'in Ölümü* 1886'da yayınlanır. Sürekli başka yazarları, düşünürleri; Rousseau'yu, Dickens'ı, Goethe'yi, Stendhal'i okur Tolstoy. Aslında kendi doğrularını aramaktadır biteviye. Hegel'in düşüncelerine fazla önem vermese de Schopenhauer'dan etkilenecektir. Artık hayata bakışını son kez ve kesinkes değiştirmiştir. Tolstoy dinî, askerî, sivil her türlü otoriteye, savaşa ve hatta mülkiyete karşıdır. Ruhanî değerlere önem verdiği bu son döneminde din üzerine yazılar

yazmaya, kitaplar yayınlamaya başlar. Bu kez de, aykırı fikirleri nedeniyle Ortodoks Kilisesi'nden aforoz edilir. Buna karşın, aradan birkaç on yıl geçtikten sonra, Vladimir Lenin "Kızıl Devrim'in aynasıdır," diyecektir Tolstoy için.

Aristokrat bir aileden gelen ve zengin bir yazar olarak mal varlığından rahatsız olan Tolstoy, kendisine on üç evlat doğuran, eserlerini yazmasına yardımcı olan eşi Sonya'yla da sıkıntılı günler yaşamaktadır. Rusya'da ve tüm dünyada tanınırlığı, saygınlığı artarken kendi evinde sorunlar giderek büyümektedir. Bu karmaşaya eserlerinin büyük bölümünün telif haklarını eşine devrederek bir çözüm bulmaya çalışan ünlü yazar, en sonunda mal varlığından tümüyle feragat eder. Hayli ileri bir yaşta, yalnız ve beş parasız, yollara düşer. Ancak pek de uzağa gidemez. Yakınlarda bir tren istasyonunda yere yığılır ve oracıkta son nefesini verir. Yıl 1910'dur. Doğduğu ve öldüğü yer olan Yasnaya Polyana'daki evinin bahçesine defnedilir. Yaşadığı ev halen bir müze olarak korunmakta ve edebiyat dünyasının önde gelen isimleri yılın belirli zamanlarında burada toplanıp onun yazdığı eserleri tartışmaya devam etmektedir.

Gençlik yıllarında Tolstoy'u evinde ziyaret etmiş olan Çehov, büyük usta öldüğünde şöyle der:

"Edebiyat dünyasında bir Tolstoy varsa yazar olmak hiç de zor değil. Eğer başarılı olamadıysanız, hatta başarısızlığınız devam ediyorsa bile kendinizi o kadar kötü hissetmezsiniz, zira Tolstoy herkes için yeterince başarmıştır."

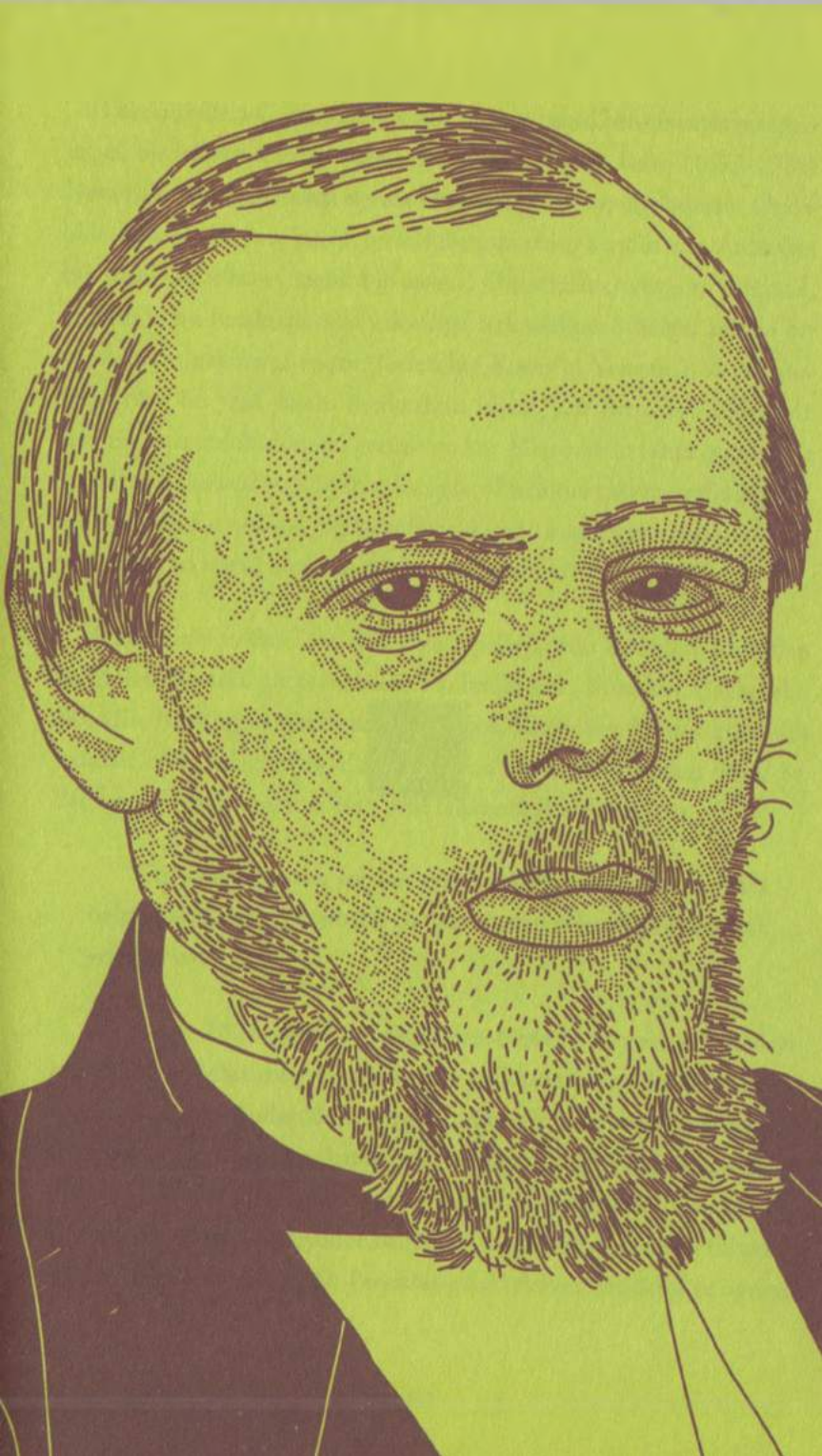
Vefatından bir asır sonra, Virginia Woolf'un "gelmiş geçmiş en büyük yazar" payesini verdiği bu dev ustanın iki eseri, yani *Harp ve Sulh* ile *Anna Karenina*, Time dergisinin 2007 Ocak sayısında yayınlanan En Büyük On Edebi Eser listesinde birinci ve üçüncü sırada yerini alır.

Yazarlar fani, bazı eserlerse ölümsüzdür...

Fyodor Dostoyevski
Sibirya Steplerinden Edebiyatın Zirvelerine

"(Suç ve Ceza'nın ilk hali) altı bölümlük büyük bir roman olmuştu. Kasım ayı sonunda çoğu tamamlanmış durumdaydı. Ama tümünü yaktım onun. İçime sinmemişti. Yeni bir biçim, yeni bir plan çelmişti aklımı, böylece tekrar en baştan başladım... Roman şiirsel bir yapıttır. Onu yazabilmek için mutlaka ruh ve zihin huzuruna ihtiyaç duyar insan..."

Dostoyevski'nin dostu Baron Vrangel'e mektubundan.

Ülkesini Orta Çağ karanlığından çıkarıp pozitif düşünceyle tanıştırmaya, bir kültür devrimi yaratmaya çalışan Büyük Petro (1672-1725) Neva nehrinin kıyılarında devasa tersaneler kurmaya başlamıştır. Öncelikle, oralarda bir yere küçük bir kulübe inşa ettirir kendisi için. Ardından bir yazlık ve nihayet kışlık bir saray... On sekizinci yüzyılın eşiğinde, etrafını saran bataklıklarıyla yalnızlığa terk edilmiş o bölge, aniden bir yapılaşma sürecine girmiştir. Gelecekte Kuzey'in Venedik'i olarak anılacak olan bu yeni yaşam merkezinin inşası, Çar Petro'nun ölümüyle kısa bir durgunluk dönemi geçirse de kızı Elizabeth'in tahta geçmesiyle yeniden canlanacaktır. On sekizinci yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde 150 bine ulaşan nüfusu, çağdaş mimarisi, canlı sosyal yaşantısıyla sıfırdan yaratılmış etkileyici bir kent görünümündedir artık.

Önce saray erkânı, üst düzey yöneticiler, ordu birlikleri, ardından zenginler, tüccarlar göçer bu kente. Onları Rimski-Korsakov, Çaykovski, Borodin, Musorgski gibi besteciler, Gogol, Turgenyev, Tolstoy gibi ünlü yazarlar takip eder. Artık Çarlık Rusyası'nın kalbi, bundan böyle St. Petersburg adıyla anılacak olan yeni başkentlerinde atacaktır.

"Güç, yalnızca onu yerden almak için eğilmeyi göze alanlara bahşedilir. Önemli olan tek bir şey vardır, tek bir şey; cesaret edebilmek!"

11 Kasım 1821 günü, Moskova'nın düşkün ve yoksul insanlarının sığındığı Mariinsky Hastanesi'nin doktorlarından Mikhail ile eşi Maria'nın ikinci oğulları dünyaya gelir. Adını Fyodor koyarlar. Maria ilk iki oğluna daha sonra beş kardeş daha doğuracaktır. Fyodor ile ağabeyi Mikhail pek çok açıdan birbirlerine benzemektedir. İkisi de okumaya, öğrenmeye tutkundur. Fyodor henüz 15 yaşındayken anneleri tüberkülozdan ölünce, iki kardeş St. Petersburg'daki Askeri Akademi'ye öğrenci

olarak gönderilirler. İki yıl sonra da geride bıraktıkları babaları bilinmeyen bir nedenle öldürülür. Dostoyevski kardeşler artık geleceklerini kendileri tayin edecektir.

"Güzellik gizemli olduğu gibi korkunçtur da. Tanrı ile şeytan savaşır orada ve o savaş meydanı insanın ta kalbidir."

Fyodor eğitim yıllarında edebiyata büyük ilgi duyar. Öncelikle Schiller, Puşkin ve Gogol'un eserlerinde belki kendi geleceğini de yönlendirecek ipuçlarını arar. Teğmen olarak eğitimini tamamladıktan sonra ünlü düşünür, tarihçi ve şair Schiller'in etkisiyle iki oyun yazar. Ardından Fransız yazar Honoré de Balzac'ın bir romanını Rusçaya tercüme eder. 1845-1846 arasında dokuz ayda kaleme aldığı *İnsancıklar* romanıyla edebiyat çevrelerinde tanınmaya başlar. Hatta eseri yayınlayan derginin yönetmeni "yeni bir Gogol geliyor" der gururla. Bu eseri, St. Petersburg kentinde yaşayan fakir bir kızı anlatan *Netoçka Nezvanova* (Adı Olmayan Kız) izler. Aslında yarım kalmış bir romanın parçaları olan üç hikâyeden oluşan bu eser, yazarın "büyük romanlarındaki ideoloji ve tekniklerin geliştirildiği bir laboratuvar" olarak da nitelenmiştir.

Fyodor bir yandan da edebi, felsefi ve siyasi yeni fikirler ve gelişmelerle ilgilenmektedir. Bu ilgisi nedeniyle toplantılarına katıldığı, Çar yönetimine muhalif bir grup öğrenciyle birlikte tutuklanır.

Günlerden 22 Aralık 1849...

Kuzeyden gelen sert rüzgârların karları havaya savurduğu bir kış sabahı, bellerine kadar soyulmuş yirmi bir siyasi suçlu St. Petersburg'un Semenov meydanında son anlarını yaşamaktadır.

Elleri arkaya bağlanmış olan suçlular arasından rastgele seçilmiş üç kişi ön saflara getirilir. Gözleri siyah bantlarla sıkı sıkıya bağlanmıştır hepsinin. Askerler pozisyon alır. Takım komutanı tam "ateş" emrini vermek üzereyken dörtnala yaklaşan bir atlı görünür ufukta. Çar I. Nikola mahkûmların hayatını bağışlamıştır.

Hayatı bağışlanan mahkûmlar arasında Dostoyevski de vardır. Cezası hapse çevrilir ve dört yıl boyunca Sibirya kamplarında sürgün hayatı yaşar. Bu yıllar yazarın kişiliğinin gelişmesinde, dine olan bağlılığının pekişmesinde, hayat hakkındaki görüşlerinin olgunlaşmasında önemli bir rol oynamıştır. Yoksulluğu, acıyı, cefayı orada tanıyacak; yaşadığı deneyimler iradesini güçlendirecektir. Sürgün yıllarındaki yaşam koşullarını şöyle özetler bir yazısında:

"Yazları terden sırılsıklam, çekilmez bir beraberlik; kışları dayanılmaz bir soğuk... Taban döşemeleri baştan aşağı çürümüş. Yerleri pislik götürüyor, üzerinde yürümeye çabalarken her an ayağınız kayabilir, burun üstü kapaklanabilirsiniz yere... Tıka basa fıçılara doldurulmuş kokmuş balıklardan farkımız yok hiçbirimizin... Sağımıza solumuza dönecek, kıpırdayacak kadar bile yer yok. Alacakaranlıktan şafak sökene kadar domuzlar gibi dip dibe... Bitler, pireler, karafatmalar sarmış dört bir yanımızı..."

Sürgün yıllarının ardından askerlik mesleğine geri dönen Fyodor, 1857 yılında Maria Isayeva ile evlenir. Genç teğmen çektiği tüm sıkıntılara rağmen yazmaya etmektedir. Ezilmişler ve Aşağılanmışlar (1861) Sibirya döneminin izlerini taşır. Aşağı yukarı aynı yıllarda Fransa'da Victor Hugo, İngiltere'de Charles Dickens gibi tanınmış yazarların eserleri de, tıpkı Dostoyevski'nin romanları gibi, bir dergide tefrikalar halinde yayınlanarak okurlarıyla buluşmaktadır.

"En zeki insan, kanaatimce, ayda en az bir kere kendine ahmak diyebilendir."

Genç evliler nihayet 1859 yılında St. Petersburg'a yerleşirler. Yeni başkentlerine taşındıktan dört yıl sonra eşiyle birlikte bir Avrupa gezisine çıkan Dostoyevski, orada bir yandan sürekli kumar oynarken öte yandan da sonradan yazacağı romanların karakterleriyle tanışmaya devam eder. Kumarın pençesine düştüğü ilk yolculuğunda her şey olup bittikten sonra yaşadığı düş kırıklığını ağabeyine şu satırlarla anlatır:

"Sistemime inanıyordum... Bir saatte 600 frank kazanmıştım. Aynı hızda oynamaya devam ettim. Nasıl oldu bilmem, birden kaybetmeye başladım. Önce kontrolümü, ardından tüm paramı kaybettim... En sonunda saatimi satıp evime döndüm."

Yazarın 1864 yılında kaleme aldığı novellası *Yeraltından Notlar,* St. Petersburg'da yaşayan içine kapanık, bitkin, bıkkın bir memurun duygu ve düşüncelerini konu alır. Bir monolog halinde akıp giden bu deneme, edebiyat dünyasının ilk varoluşçu eseri olarak da kabul edilir. Hemen ardından, ünlü edebiyat dergilerinden birinde tefrikalar halinde on iki ay boyunca yayınlanan *Suç ve Ceza* Dostoyevski'yi zirveye taşıyacaktır. Gelecekte Hemingway Dostoyevski'den çok etkilendiğini yazacak, Nietzsche "Kendisinden bir şeyler öğrendiğim tek psikolog Dostoyevski olmuştur," diyerek ünlü yazarın romanlarında yarattığı karakterlere övgüler düzecektir.

Cinayet, hırsızlık, ya da yüce bir amaca hizmet ettiği öne sürülerek işlenen toplumsal suçlar, vicdan yükünden ve cezadan muaf olabilir mi? Dostoyevski'nin *Suç ve Ceza* adlı başyapıtı esas itibariyle bu sorunun cevabını arar. Romanın kahramanı Rodion Romanoviç Raskolnikov,

başarılı bir öğrenci olmasına rağmen hukuk fakültesini maddi nedenlerle yarıda bırakmak zorunda kalmıştır ve okumak için geldiği St. Petersburg'da kirasını bile ödeyememektedir. Üzerindeki maddi baskılara daha fazla dayanamaz ve kimsenin sevmediği bir tefeci kadına giderek saatini satar. Karşılığında aldığı parayla gittiği meyhanede bir yandan içerken bir yandan da çevresindekileri izlemektedir. Bu insanların halleri tavırları, yaşam koşulları içini daha da karartır. Topluma yararlı olacak bir genç, bir tefeciyi öldürme hakkında sahiptir diye düşünerek, saatini yok pahasına satmak zorunda kaldığı yaşlı kadını öldürmeye karar verir. Böylece hem eğitimine devam edebilecek, hem de ilahî adaleti yerine getirmiş olacaktır. Ancak cinayeti işledikten sonra olaylar hiç de genç adamın umduğu şekilde gelişmez. Çok tedirgindir. Bir zamanlar içsel çelişkiler yaşamasına neden olan şeytanî düşünceler gitmiş, yerine dayanılmaz bir vicdan azabı gelmiştir.

Dostoyevski sıradan denebilecek bir cinayetten yola çıkarak okuru adalet, vicdan, suç, ceza gibi tartışmalı kavramların irdelendiği bir noktaya götürecektir. Roman aynı zamanda, insanoğlunun kendisini kolayca kandırabileceği, en haksız olduğu anda bile kendi masumiyetine inanabileceği, ama bilinçaltındaki suçluluk duygusuyla, vicdanındaki yükle aynı kolaylıkla baş edemeyeceği gibi karmaşık beşeri hallere de ışık tutmaktadır.

"Bir insanı gülüşünden tanımak mümkündür. Eğer hiçbir özelliğini bilmediğiniz bir insanı gülüşünden sevdiyseniz, onun iyi bir kişiliğe sahip olduğunu rahatlıkla söyleyebilirsiniz."

Önce ilk eşinin, ardından ağabeyi Mikhail'in ölümüyle Fyodor depresyona girer ve adeta şuursuzca içki ve kumar peşinde koşmaya devam eder. Çağdaşı Tolstoy da benzer şekilde har vurup harman savurduğu

yıllarda yaşadıklarını *İtiraflarım* adlı eserinde okurlarıyla paylaşıp günah çıkartacaktır. Bu kısır döngüden bir türlü kurtulamayan Fyodor, kaybettikçe oynamaya devam edecek, oynadıkça daha beter kaybedecektir. En sonunda biriken borçları nedeniyle iflasın eşiğine gelen yazar, bugün dünya edebiyatının başyapıtlarından biri sayılan *Suç ve Ceza* adlı eserinin tüm haklarını borçlarına karşılık yayınevine devreder. Çilesi henüz bitmemiştir. İmzaladığı yeni sözleşme, bir ay içinde ikinci bir roman yazmasını da şart koşmaktadır. Adeta trans halinde içine doğduğu gibi anlattıklarını büyük bir özenle yazıya döken stenograf Anna Grigoryevna'nın yardımıyla Dostoyevski, *Kumarbaz* adlı novellasını vaktinde bitirip borçlarını tasfiye edecektir. Daha sonra sevdiği bir başka kadın tarafından reddedilmenin burukluğuyla hayata bir kez daha küsen yazar, *Kumarbaz*'ı yazdırırken tanıştığı, kendisinden yirmi beş yaş küçük Anna ile evlenip nihayet huzura kavuşur.

"Öyle görünüyor ki, gerçekte bir insanın hayatının ikinci yarısı ilk yarıda edindiği alışkanlıklardan başka bir şey değildir."

Böyle söylemişse de, Dostoyevski hayatının ikinci yarısını daha sakin ve düzenli bir ortamda geçirir. Bunu da büyük olasılıkla kendisine dört evlat doğuran ve hayatına çeki düzen veren ikinci eşi Anna'ya borçludur. Bu dönemde yine seyahat etmeye başlar. Ancak bu defa gecelerini kumar salonlarında değil, çoğunlukla yazı masasının başında geçirecektir. Nitekim *Budala* (1868) ve *Ecinniler* (1872) bu seyahatler sırasında, ülkesinden uzak yerlerde kaleme aldığı eserlerdir.

Hayatın acılarını fazlasıyla tatmış, insan denen meçhulün derinliklerine inip en karanlık yönlerini görmüş, hissetmiş, kayda geçirmiş bir yazar olması nedeniyle eserlerinde bazen karamsarlığın ağır bastığı görülse de, o ne yaşama sevincini kaybetmiştir, ne de yazma tekniğini

sürekli geliştirme arzusunu. Bunun en güçlü kanıtı da ileri yaşlarda kaleme aldığı eserlerinde karşımıza çıkan kanlı canlı, ayrıksı karakterlerdir. St. Petersburg'da kimsenin tanımadığı bir romantik genç olarak kaleme aldığı *Beyaz Geceler* öyküsünü okuyup hemen ardından son eseri *Karamazov Kardeşler*'i (1880) eline alan bir okur, bu usta yazarın ne denli çarpıcı bir gelişim sürecinden geçtiğini derhal görecektir.

Edebiyatta modernizm ve varoluşçuluğun yanı sıra çeşitli psikoloji, teoloji ve edebi eleştiri ekollerinin de Dostoyevski'nin fikirleriyle şekillendirildiği söylenir. Eserleri çoğu kez "kâhince" sıfatıyla tanımlanır. Kurt Vonnegut Jr. "Hayatta öğrenmek istediğiniz ne varsa hepsini *Karamazov Kardeşler*'de bulursunuz," derken, Freud bu romanın edebiyat dünyasının en güçlü üç eserinden biri olduğunu yazmıştır.

Dostoyevski, 1881 yılında hayata veda eder. Yıllar sonra, *"Rus Bakış Açısı"* başlıklı denemesinde büyük usta için şöyle diyecektir Virginia Woolf:

> "Dostoyevski'nin romanları köpüren girdaplar, döne döne savrulan kum fırtınaları, tıslayarak bizi emip içine alan hortumlardır. Sadece ve bütünüyle ruhun özünden oluşurlar. Gayriihtiyari çekiliriz içine, fırıl fırıl döndürülür, kör olur, soluksuz kalıp boğuluruz, ama aynı zamanda delişmen bir sarhoşlukla dolup taşarız."

Sevgi Soysal
Sabırsız Ölüme İnat, Sınırsız Yaşanmış Bir Hayat

"Yeni kapıları açmak gerek, yanlış kapıları, doğru kapıları, ama açmak, mutlaka açmak."

Cumhuriyet döneminin ilk bürokratlarından Mithat Yenen ve Aliye Hanım (Alman asıllı Anneliese Rupp) 30 Eylül 1936 günü İstanbul'da doğan evlatlarına Sevgi adını koyarlar.

Okul hayatına Ankara'da başlar Sevgi. Sürekli gözlem yapan, düşünen, duyarlı, zeki bir çocuktur. Kendisinden yedi ve on dört yıl sonra dünyaya gelen kız kardeşleriyle arasındaki en belirgin farksa sınır tanımayan isyankâr ruhudur. Annesinin sürekli eve kapanarak kendini ailevi sorumluluklarla yorup yıpratmasına bile isyan eder. Aslında kocasına âşık bir anne modelidir Aliye Hanım. Görev bilinci daima bir adım önde; arzuları, hayalleri sürekli baskı altında... En azından annesinin böyle olduğuna hükmeder Sevgi gençlik yıllarında.

"Tam karanlığı bilmeyenler, dünyayı aydınlatacak bir ışığın da ne olduğunu bilmezler, bunu aramazlar."

Annesine olan düşkünlüğü bir süre sonra hayal kırıklığına dönüşecek, bu dönüşüm Sevgi'nin sık sık yaşadığı bunalımları tetikleyecek ve nihayet tüm eserlerindeki kadın karakterlere damgasını vuracaktır. Ankara Kız Lisesi'nden mezun olan genç kız, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ne kaydını yaptırır. Artık Fransa'yı kasıp kavuran varoluşçuluk akımını takip etmekte, Camus, Sartre, Simone de Beauvoir gibi varoluşçu yazarların eserlerinden beslenmekte ve kendi kişisel özgürlüğünün peşinde koşmaktadır.

Ailesinin karşı çıkmasına rağmen, üniversitede tanıştığı, sonraları tiyatro bilimci, oyuncu, yazar ve yönetmen kimliğiyle başarılı bir kariyer çizgisi izleyecek olan Özdemir Nutku ile genç yaşta evlenir. İçinde

kopacak fırtınaların ilk habercisidir bu evlilik. "Fakülteyi yarım bıraktım, evlendim, evlenirken siyah tayyör giydim, başıma bir de şapka: Ev kadını oldum!" diye kendi kendini eleştirecektir daha sonraki yıllarda.

Kocasıyla iki yıllığına Almanya'ya giden genç kadın, oğlu Korkut'u doğurmak üzere ülkesine döndüğünde Alman Büyükelçiliği'nde çalışmaya başlar. Bir yandan da sürekli yazmaktadır. İlk öyküleri Ankara kökenli dergilerde yayınlanır.

"Ne Güzel Suçluyuz Biz Hepimiz" adlı öyküsünde, çevresinde gördüğü insanları somut "şeylere" tutsak olmaları nedeniyle eleştirdikten sonra, asıl tutsağın, savaşamadığı soyut sıkıntılarıyla bizzat kendisi olduğuna karar verir: "En değerli somutlarımı yoktan satarım da kurtulamam ötekilerden, bilirsin..."

> "Suç bütün bütün perçemlerimdeydi. Onlar böylesi kıvrılmasalar, asmayacaktım tutkularımı uçlarına, asamayacaktım."

O dönemde tiyatroculuğa da ilgi duymaya başlayan genç yazar, Haldun Dormen'in yönettiği bir eserde başrolü oynar. Bu sırada ilk öykü kitabı *Tutkulu Perçem* (1962) de yayınlanmıştır. Öykülerinin arka planında bir kadın anlatıcının sesi duyulur hep. O kadınlar tıpkı yazarın kendisi gibi öfkelidir, bezgindir, daha da önemlisi ümitlerini yitirmişlerdir. Nihilist bir bakış açısıyla tükenmişliği yaşarlar. Genç yazar, içinde yaşadığı ortamı şöyle tasvir eder bir öyküsünde:

"Taşlı yerde biten, bitebilecek çiçekler ne kadar çiçeğe benzerse, Ankara'da üretilen, üretilebilen düşünceler de öyle. Taşlaşan beynimiz,

duygularımız arasında binde bir açan bu çiçekler öylesine cılız, renksiz, çelimsiz ki..."

Bu bunalımlı ruh hali içinde, tiyatroda tanıştığı kendinden altı yaş genç bir erkeğe âşık olur Sevgi Soysal. Bir oğlu vardır ve yirmi dokuz yaşındadır. O zor kararı verir ve ilk kocasından boşanıp tiyatro sanatçısı Başar Sabuncu'yla evlenir. Aynı dönemde TRT'de program uzmanı olarak çalışmaya başlar.

"Bir prensesti, bir peri kızıydı o, koşardı da, süslü görürdü de çamları. Evet, bir prensesti sanki o. Bu okula gelmeden önce sanki daha çok prensesti."

Karmaşık duygular içinde yaşam mücadelesi verirken bir yandan da tutkuyla yazmaya devam eder Sevgi Soysal. Bavyeralı teyzesi Rosel'den esinlenerek yazdığı öykülerden oluşan *Tante Rosa* (1968) için ünlü yazar ve eleştirmen Selim İleri, *Edebiyatımızda Sevdiğim Romanlar Kılavuzu* adlı çalışmasında "Bu aslında dört dörtlük bir roman" demiştir.

Yürümek (1970) adlı romanda karşımıza Elâ çıkar bu kez. *Tante Rosa*, aslında yazarın anneannesinden başlayıp kendisinde biten, yaşamı boyunca bütün girişimlerinde başarısız olmuş bir kadının öyküsünü anlatmaktadır o kitapta. Elâ'daysa bizzat Sevgi Soysal'ın kendi sesi, onun satır aralarına yansımış kişisel bunalımları vardır. Her akşam bir başka evde toplandıklarında temcit pilavı gibi ısıtılıp ortaya sürülen konulardan, çözümsüz arayışlardan sıkılmıştır Elâ.

"Hiçbirimiz ötekinden daha iyi değiliz. Aynı yolda, aynı alışkanlıklarla, yalnızca bir adım ilerde. Biraz daha atak, biraz daha serseri olmak, o kadar. Gece ilerliyor. İçkiler tükendi. Meraklar, yorgunluklar. Şimdi giderler. Hiçbir şey değişmemiş olur..."

Bu eser TRT Sanat Ödülleri Yarışmasında başarı ödülü alır. İşin en trajikomik yanı, evlilik kurumunun sorunlarını, kadın-erkek ilişkilerini, üzerlerindeki toplum baskısını ve tabuları dile getiren bu romanın müstehcen bulunarak toplatılabilmiş olmasıdır. Yazdığı roman yüzünden yargı önüne çıkan Soysal, böylece adına devlet denen bu ayarı kaçmış muğlak mekanizmanın uzun ve duyarsız kollarıyla ilk kez kucaklaşmış olur.

O günlerde, TRT adına yaptığı bir söyleşide ileride üçüncü eşi olacak Mümtaz Soysal'la tanışır genç kadın. Bu kez kendisinden altı yaş büyük bir erkeğe âşık olmuştur. Sevgi Soysal'ın öykü ve romanlarındaki kadın karakterler nasıl köprüleri yakmayı, bırakıp gitmeyi, sil baştan yola koyulmayı hayal etmiş ve çoğu kez bu düşlerini gerçekleştirmişlerse, o satırların yazarı da aynı derecede cüretkârdır. Ani bir kararla, o sırada askerliğini yapmakta olan Başar Sabuncu'dan boşanır ve yeni bir hayata, farklı bir ufka doğru koşar.

O günlerde 12 Mart 1971 askeri darbesi hüküm sürmekte, tutuklamaların, işkencelerin gölgesinde bürokratlardan kurulan bir "Milli Birlik" hükümeti ülkeyi yönetmektedir. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı Prof. Mümtaz Sosyal da, yıllardır okuttuğu "Anayasaya Giriş" dersinde komünizm propagandası yapma suçundan tutuklanır, yargılanır ve 6 yıl hapse mahkûm olur. Bu sıkıntılı süreç, âşık ve pervasız yazarı yıldırmayacak,

sevdiği adamla Mamak Askeri Cezaevi'nde evlenecektir. Ancak bu kez oklar kendi üzerine çevrilmiştir. Nitekim ne zaman ne yapacağı belli olmayan faşist darbeciler ona da bir kulp takacak, genç yazar tutuklanarak dokuz ay hapis yatacaktır.

Onu yakından tanıyan yazar Adalet Ağaoğlu "Bana kalırsa, Sevgi'nin başı asıl kendi kendisiyle büyük dertteydi. Dar gömleklere sığamazdı" der bir söyleşisinde.

> "Aslında daha çok yakınsın bana, sen bu düzeni sadece kafan ve duygunla beğenmediğin için bana daha yakın değilsin. Aynı benim gibi bir kurbansın, kurtuluşunu değişime bağlamış bir kurban..."

Hapisteyken kaleme aldığı *Yenişehir'de Bir Öğle Vakti* (1973) yayınlandığında, Sevgi Soysal'ın ilk kızı Defne de doğmuştur. Orhan Kemal Roman Ödülü'nü kazanacak olan bu eserde, okurlar Yonca ile tanışırlar bu kez. Bir de Ankara'nın sokaklarında dolaşan, kimi zaman gördükleri, kimi zaman görmezden geldikleri farklı kesimlerden insanlarla...

Dokuz aylık mahkûmiyetinin ardından üç aya yakın bir süre de Adana'ya sürgün edilir Sevgi Soysal. Neredeyse tüm eserleri otobiyografik özellikler taşıyan yazar, bu kez de sürgün anılarını yazar defterine, bir roman niyetine. Nitekim *Şafak* (1975) adlı son romanının başkahramanı Oya, nezih bir çevrede yetişmiş, iyi bir eğitim almış, evli ve iki çocuk annesi bir kadındır. Oya da tıpkı onu yaratan yazar gibi Ankara Merkez Cezaevi'nde tutuklu kaldıktan sonra komünizmi övmek suçundan Adana'ya sürgün edilmiştir.

"Sürgünüm haftaya bitiyor. Sonra? Denize giderim. Herhangi bir deniz kıyısına... Mavi. Genişlik. Deniz. Kayalar. Orman. Peki kocası? Peki ev? Peki çocuğu? Peki, daha bir yığın sorumluluk? Aslında şimdi ne mavi, ne özgürlük, ne orman var. Yaklaşan sorumluluklar var."

Oya'nın bu sorumluluklardan bahsetmesi tesadüf değildir. Zira ona bu son romanının satırlarında hayat veren Sevgi Soysal'ın ikinci kızı Funda da aynı yıl, 1975'de doğacaktır.

Usta kalemiyle okurlarını esir alan Yaşar Kemal, Soysal için "Türkçesi zengin ve renkliydi" der. "Romanlarında, hikâyelerinde getirdiği yenilik, epeyce yalın kalmış edebiyatımızda bir zenginlikti. Gittikçe de ustalaşıyor, ustalaştıkça insanın derinliğine varma çabası gelişiyordu."

Yaşar Kemal böyle düşünse de Sevgi Soysal'ın yeni eserler üretmesinin önünde bambaşka bir engel vardır artık. Bunca mücadele, isyan, acı, öfke ve kaygı onarılmaz izler bırakmıştır vücudunda. İkinci kızını doğurduğu yıl kanser olduğunu öğrenir Sevgi Soysal. Hemen ameliyat olur, kanseri atlattığına inanır kısa bir süre, hatta şöyle der "Bir Ağaç Gibi" adlı öyküsünde:

"Varsın, durduğum yerde bir hindi gibi semirttiğim ölüm, kanser biçiminde şakalaşsın benimle. Onu bir hindi gibi kesip attılar içimden. Hayat çekilişinden ölümsüzlük piyangosu çıkmış gibi seviniyorum."

Ama yıllar sonra en küçük kardeşi Mine Yenen Kazmaoğlu'nun bir söyleşide ifade ettiği gibi "başkalarından çok kendisine acı veren" isyankâr genç kadın, kısa bir süre ertelediği ölüme yenik düşerek sevdiklerine çok

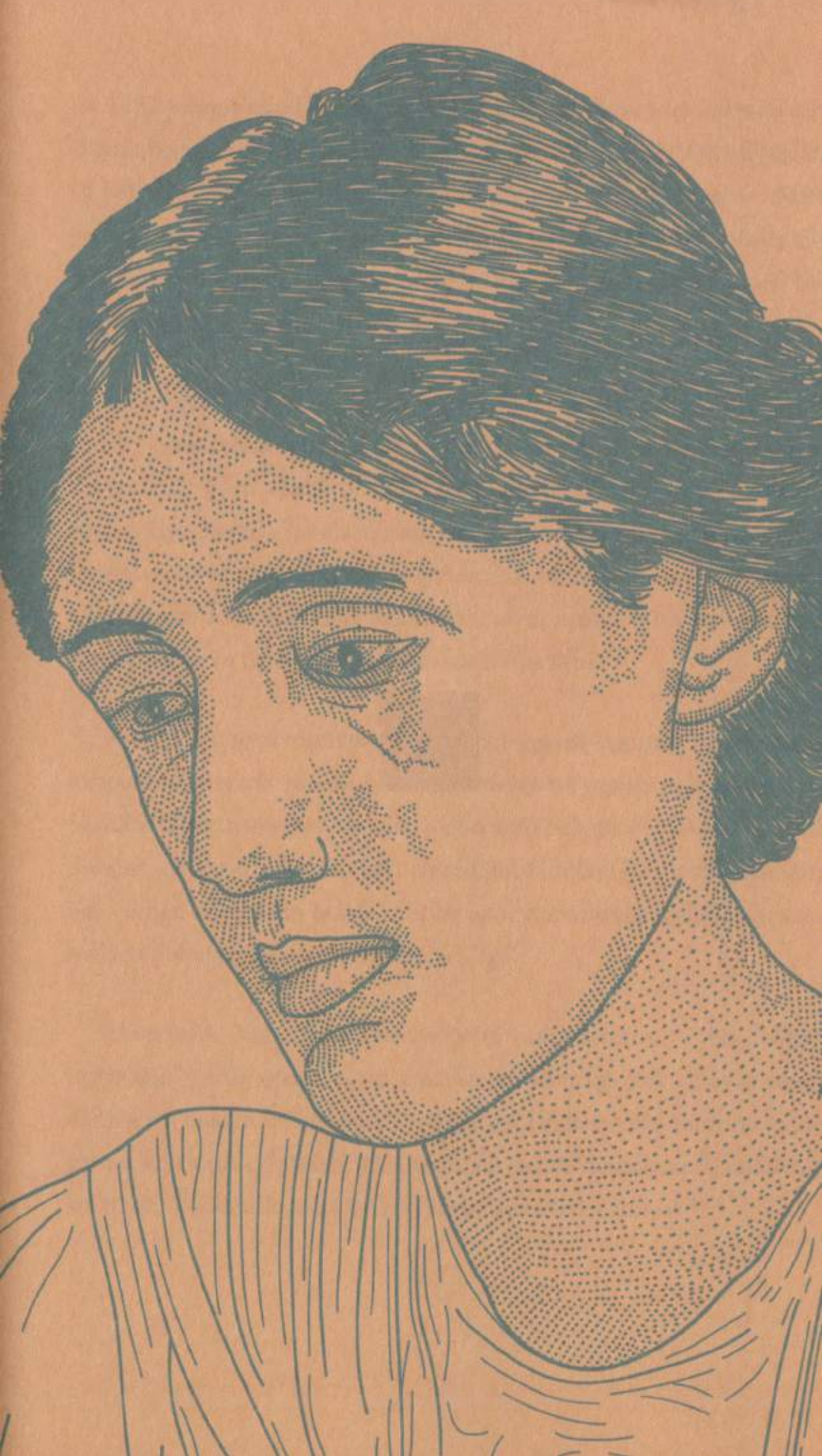
erken veda edecektir. Kısacık yaşamına öyküler, romanlar, anı kitapları, ödüller, üç eş ve üç evlat sığdırmıştır Sevgi Soysal. Son romanı *Merhaba Ölüm*'ü tamamlayamadan, geride kalemine, eserlerine hayran bir okur kitlesi bırakıp 22 Kasım 1976 günü hayata gözlerini yumar.

Yeğeni gazeteci-yazar Sezin Öney'in yüreğinden çıkıp kaleminden akan şu satırlar, belki de Sevgi Soysal'ı en iyi anlatan sözler olarak kalır belleğimizde:

"Hepimize en çok da kahkahasını, gülüşünü ve bir tutam yıldız tozunu bırakmasının altında, herhalde en çok göğsüne vuran tüm dalgaları, sarsılsa da zarafetle karşılaması yatıyor."

Virginia Woolf
Bilinç Akışından Ölüm Nehrine Akan Bir Yaşam

"Özgüven olmadan beşikteki bebekler gibiyiz. Peki, bu tartıya gelmez ama paha biçilmez niteliği nasıl üretebiliriz? Diğer insanların kendimizden daha aşağı olduğunu düşünerek. Kendimizin diğer insanlara kıyasla zenginlik, rütbe, düzgün bir burun, ya da bir büyükbabanın Romney tarafından yapılmış portresi gibi Tanrı vergisi bir üstünlüğü olduğunu düşünerek. Çünkü insanın hayal gücünün acınası hilelerinin sonu yoktur."

1837 yılına gelindiğinde, on sekiz yaşındaki Alexandra Victoria'nın Büyük Britanya'da kraliçe ilan edilmesiyle birlikte yeni bir dönem başlar. O yıllarda ülke ekonomisi sürekli büyümekte, gerek askeri ve ticari gerekse siyasi alanda önemli gelişmeler olmaktadır. Toplam nüfus elli yılda ikiye katlanırken İngiliz Krallığı "üzerinde güneş batmayan" bir imparatorluğa dönüşür.

Tahta geçtikten üç yıl sonra kuzeni Prens Albert ile evlenir ve çok sevdiği eşine dokuz evlat doğurur Victoria. Prens Albert, sonraları Royal Albert Hall adını alacak bir kültür ve sanat merkezinin projeleri üzerinde çalıştığı sırada, henüz 42 yaşındayken beklenmedik bir anda ölünce İngiliz sarayı ve tüm ülke yasa boğulur. Ömrünün sonuna kadar matem elbiseleriyle dolaşacak olan Kraliçe Victoria, artık "Windsor'un dulu" diye anılacak ve nice tarihi romana konu olacaktır.

Kraliçe Victoria dönemi İngilizlerin yaşam tarzında ve davranış kalıplarında önemli izler bırakır. Ailevî değerlere yapılan aşırı vurgu, ikiyüzlülükle yaşanan sahte hayatlar, o dönemin belirgin özelliklerindendir. Sevgisiz evliliklerin kutsandığı, cinselliğin tabulaştığı, maddiyatçılığın öne çıktığı, edebiyatın belirli kalıplar içine hapsolduğu, çelişki ve çatışmalarla dolu bir dönemdir "Victoria Çağı".

Ekonomik başarıların, sanayileşme atılımlarının ve bu "sözde uygarlığın" perde arkasındaysa amansız bir sömürgecilik anlayışı yatar. Tarlalarda, maden ocaklarında, ihtiyaç duyulan her yerde ölümüne çalıştırılan kölelerin çektikleri görülmez, feryatları duyulmaz. Çünkü bir anlamda, "kaydedilene kadar, hiçbir şey vuku bulmamıştır."

"Eğer kendiniz hakkında gerçeği söylemezseniz, başkaları hakkında da söyleyemezsiniz."

25 Ocak 1882 günü, Victoria devrinin ünlü yazarlarından Sir Leslie Stephen ile karısı Julia'nın bir kızları dünyaya gelir. Londra'nın seçkin semtlerinden Kensington'da doğan kızlarına Adeline Virginia adını koyar ailesi. Vanessa adında bir ablası, Thoby adında bir ağabeyi vardır, kendinden küçük Adrian adlı bir de erkek kardeşi olacaktır.

Virginia, gençliğinde ünlü ressamlara modellik yapmış olan annesinden güzelliğini, tanınmış bir editör, eleştirmen ve biyografi yazarı olan babasından da zekâsını almıştır. Çocukluğunda evde eğitim görecek, babasının zengin kütüphanesinden yararlanarak bol bol kitap okuyacaktır. Ancak, Virginia henüz on üç yaşındayken annesinin gribal bir enfeksiyona bağlı ölümü onu ciddi bir bunalıma sürükler. Daha sonra, evde annesinin rolünü üstlenen üvey ablası Stella'nın da zamansız ölümüyle yine büyük bir travma yaşar. Psikolojik sorunları yüzünden üç kez kliniğe yatırılan Virginia, yirmi iki yaşında da babasını kaybedince ağır bir depresyona girer.

"Dünyanın öylesine çabuk yitip gidecek güzelliğinin iki ucu vardır, biri kahkaha, diğeri kederdir ve kalbi paramparça ederler."

Victoria çağının geleneklerini sürdürmeye kararlı, her konuda titiz ve disiplinli bir babanın yarattığı baskı ortamı ve üvey ağabeylerinin cinsel tacizleri, Virginia'nın dengelerini altüst etmiştir. Üstelik üniversite çağına geldiğinde parlak zekâsına, edebiyat tutkusuna rağmen Oxford ve Cambridge kentlerindeki asırlık eğitim kurumlarına kabul edilmez.

Zira erkek kardeşlerinin kolaylıkla erişebildiği bu eğitim imkânları Virginia'ya ve hemcinslerine kapalıdır. Yalnızca genç kızların kabul edildiği okullardaysa ancak ikinci sınıf bir eğitim programı geçerlidir ve verilen diplomaların da pek bir değeri yoktur. Zira üzerinde güneşin batmadığı Birleşik Krallık'ın anlı şanlı devlet kurumlarında kadınlara yalnızca tekdüze günlük işler uygun görülmektedir.

Bu yüzden Victoria döneminin sanal uygarlığından ve kendi evlerinde bu düzeni temsil eden babasından nefret eder Victoria. Bütün bu olumsuzlukların etkisiyle cüretkâr bir feministe dönüşen genç yazar, bizzat yaşadığı ayrımcılığı ve buna yönelik eleştirilerini keskin zekâsının ateşlediği sivri kalemiyle yazıya dökecektir.

> "Kadınlar bütün bu yüzyıllar boyunca, sahip oldukları büyülü ve ayartıcı güçle, erkeği normalin iki misli boyutlarda yansıtan aynalar olarak işlev görmüştür."

Babalarını kaybettikten sonra Stephen kardeşler hep birlikte Londra'nın merkezine, çoğunlukla akademisyenlerin, üniversite öğrencilerinin ve sanatçıların mekân tuttuğu Holborn yakınlarındaki Bloomsbury semtine taşınırlar. Orada, genel geçer toplumsal kuralları ve değer yargılarını benimsemeyen sanatçı ve entelektüel gençlerin bir araya gelip kurduğu Bloomsbury grubuna, ablası Vanessa ve ağabeyi Thoby ile Virginia da katılır.

İçinde birçok ünlü edebiyatçının bulunmasının yanı sıra cinsel konulardaki esnek tutumlarıyla da tanınan bu grupta, genç yazar o günlerde çok ihtiyaç duyduğu özgürlüğü bulacaktır. Yeni tanıştığı bu kişiler, ona

göre toplumun dar görüşlü, bağnaz bireylerinden farklıdır. Virginia artık eskisi kadar yalnız ve terk edilmiş hissetmez kendisini. Henüz evlenmemiştir ama diğer genç kızlarınki gibi sıradan bir evliliğe de hazır değildir. Ancak, kısa bir süre nişanlı kaldığı bir yakın dostunun aracılığıyla, o yıllarda Seylan'da (şimdiki Sri Lanka) görevli olan Leonard Woolf ile tanışır ve otuz yaşında onunla hayatını birleştirir. Cinsellikten çok sevgiye, saygıya ve güvene dayalı bu ilişki Virginia'yı rahatlatır. Artık gönlünce yaşayacak, dilediğince yazacaktır.

"Edebiyat, başkalarının fikirlerini aklın mantığın ötesinde umursamış olan insanların her yana dağılmış enkazıyla doludur."

Oysa Virginia başkalarının fikirlerini umursamayan, özgür ve özgün bir yazar olacaktır. Yirmili yaşlarında daha çok kitap eleştirileri ve kısa öyküler yazmışken, otuzlu yaşlarında roman yazmaya odaklanmıştır. *Gece ve Gündüz, Jacob'un Odası* gibi ilk romanlarından sonra, asıl önemli çıkışını 1925 yılında yayınlanan *Mrs. Dalloway* ile yapacaktır.

Bilinç akışı tekniğiyle yazmış olduğu bu eser, bir bakıma James Joyce'un üç yıl önce yayınlanan *Ulysses* adlı başyapıtına bir göndermedir. Woolf, pek çok kalburüstü konuğu evinde ağırlayacağı bir akşam daveti öncesinde Londra sokaklarında dolaşan Clarissa Dalloway'in ve romanın diğer kahramanlarının zihinlerinden geçenleri kendine has kıvrak dili ve şiirsel üslubuyla yansıtır sayfalara. Geriye dönüşler ve ilginç rastlantılarla, aşk ve pişmanlıklarla, savaşın yıkıcılığı, yaşamın ışıltısı ve ölümün karanlığıyla, yalnızca yirmi dört saate sığdırılmış sıra dışı bir romandır *Mrs. Dalloway.*

"Bir hayaleti öldürmek, hakikati öldürmekten çok daha zordur."

Virginia Woolf'un romanlarında otobiyografik öğeler de göze çarpar. Örneğin 1922 yılında yayınlanan *Jacob'un Odası,* Yunanistan'da tifoya yakalanıp genç yaşta ölen erkek kardeşi Thoby'ye adanmıştır. 1927'de yayınlanan *Deniz Feneri* adlı eserin esas kahramanları olan Bay ve Bayan Ramsey ise yazarın kendi babasıyla annesinden esinlenerek yaratılmıştır. En güzel anılarım diye söz ettiği, eski yazlıklarında geçen günlerine bir gönderme niteliğindedir bu roman. Günlüklerinde kimi zaman babasına olan öfke ve nefretini itiraf eden Woolf, bu eserindeyse ebeveynini sevecen bir dille anar. Otobiyografik özellikler taşıyan eserlerinden biri de 1928 yılında yayınlanan *Orlando*'dur. Bu yarı fantastik roman, Woolf'un Bloomsbury grubundan tanıdığı ve hayranlıkla karışık bir tutkuyla sevdiği Vita Sackville-West adlı kadına adanmış bir eserdir.

"Büyümek, bazı yanılsamaları yitirip başkalarını edinmektir."

1929 yılında yayınlanan *Kendine Ait Bir Oda* ise, İngiliz edebiyatına damgasını vurmuş olan feminist yazarın en özgün eseri sayılabilir. Genişletilmiş bir deneme olarak nitelenebilecek bu eserin özünü, Woolf'un iki ayrı üniversitede vermiş olduğu bir dizi konferans oluşturur. Yazar, konuşmacı olarak çağrıldığı bir üniversitede yaşadıklarını şöyle tasvir edecektir kitabın ilk sayfalarında:

"...tam o anda, beyaz kanatlar yerine siyah bir cüppenin çırpınışıyla yolumu kapatan bir koruyucu melek gibi, nazik bir beyefendi çıktı önüme; küçümseyen tavrı ve gümüşi saçlarıyla elini sallayarak beni

uzaklaştırırken alçak sesle de hanımların ne yazık ki ancak bir Üniversite Öğretim Üyesi eşliğinde ya da bir tavsiye mektubuyla gelmeleri halinde bu kütüphaneye girebileceklerini söylüyordu."

O çarpık düzenin bekçilerine boyun eğmek zorunda kalsa da onlara aklı, yüreği ve kalemiyle pervasızca karşı çıkacaktır Woolf:

"Dilerseniz tüm kütüphanelerinize kilit vurun, ama benim zihnimin özgürlüğüne set çekecek hiçbir kapı, hiçbir kilit, hiçbir sürgü bulamazsınız."

Feminist edebiyatın başucu kitaplarından olan bu eserde Woolf, kadınların yaratıcı ve üretken olabilmesi için yeterli maddi olanaklara, en azından "kendine ait bir oda"ya sahip olması gerektiğini vurgular.

> "Dünya kadına, erkeklere dediği gibi, istiyorsan yaz, benim için fark etmez demiyordu. Nahoş bir kahkahayla şöyle diyordu: Yazmak mı? Yazmak senin neyine?"

Kocası Leonard'la yaşadığı uyumlu beraberlik ve ablası Vanessa'nın sevecen tutumu Virginia'ya nispeten rahatlatmıştır. Eserleri 1917 yılında eşiyle birlikte kurdukları Hogarth Press adlı matbaada basılmaktadır. Evliliğinin ilk yıllarında yaşadığı "anne olmak ya da olmamak" ikilemi de artık geride kalmıştır. Ancak, göreceli olarak daha sakin ve huzurlu geçirdiği bu yılları Nazi Almanya'sından yükselen sesler gölgelemeye başlar. Bu kaygı verici gelişmeler yazarın oldum olası hassas dengelerini altüst etmeye yetmiştir.

Ani bayılmalar, gaipten gelen sesler, tüm o sevimsiz belirtiler geri gelmiştir yine. Daha önce birkaç kez intihara teşebbüs etmiş olsa da hiçbirinde sonuna kadar gidememiştir Virginia. Ama bu kez durum farklıdır, ani bir dürtüyle değil, bilinçli bir şekilde yaşama veda etmenin hazırlıklarını yapmaktadır.

28 Mart 1941 günü, evde tek başına olduğu bir sırada, kocası Leonard'a ve ablası Vanessa'ya birer kısa not bırakır. Kürkünü giyip dışarı çıkar ve elinde bastonuyla nehre doğru yürümeye başlar. Daha önceki denemelerden kazandığı tecrübeyle önce elbisesinin ceplerini taşla doldurur. Sonra da kendisini soğuk suların akışına bırakır. Kocası alelacele karalanmış veda notunu bulduğunda artık çok geçtir:

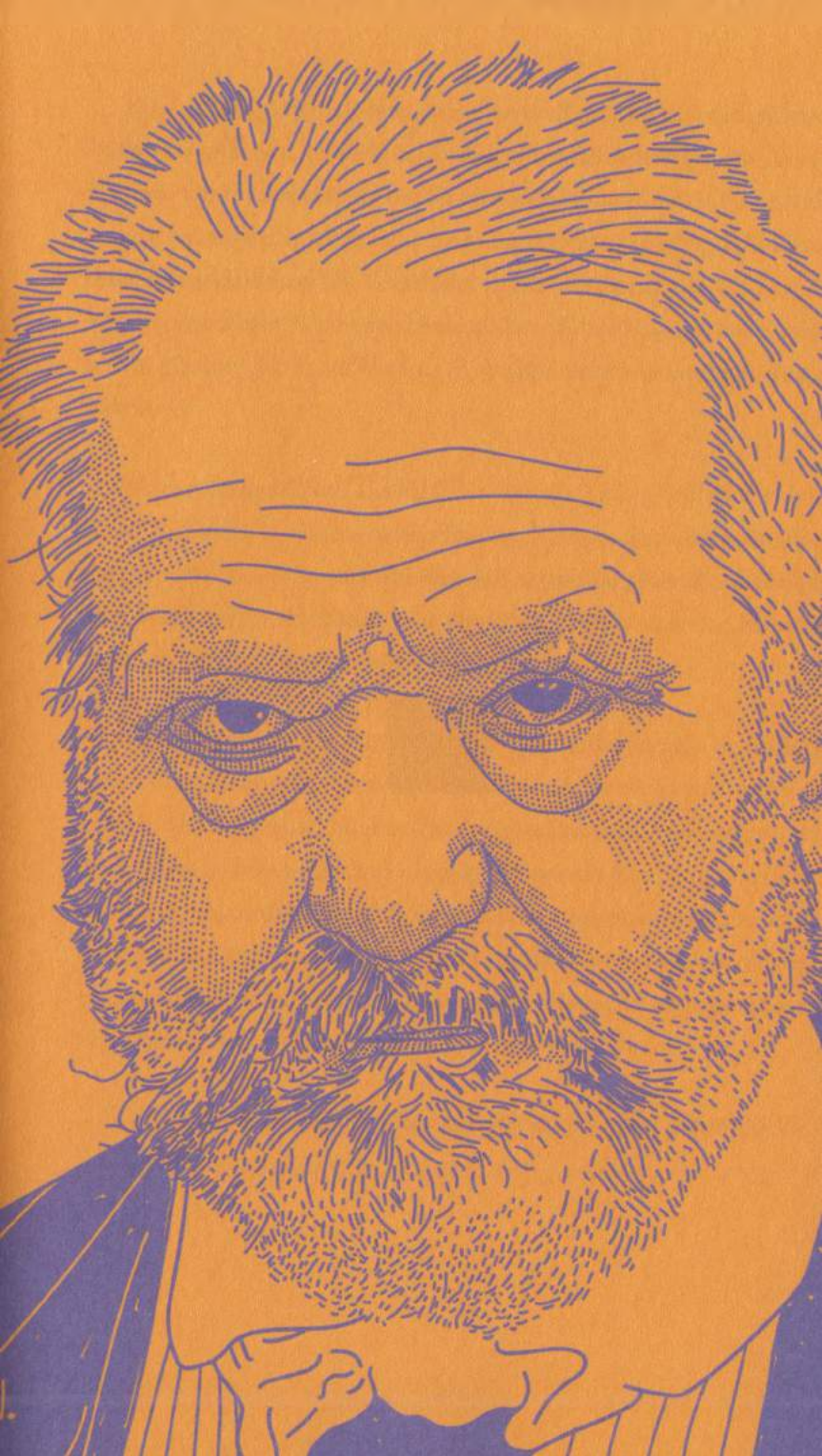
"Sevgilim, yine çıldırmak üzere olduğumu hissediyorum. O korkunç günleri yeniden yaşamaya katlanamayacağım... Artık savaşacak gücüm kalmadı. Hayatını mahvettiğimin farkındayım ve ben olmazsam, rahatça çalışabileceğini de biliyorum... Görüyorsun ya, bunu düzgün yazmayı bile beceremiyorum... Artık benim için her şey bitti... Hayatını daha fazla mahvedemem. Bizim kadar mutlu olabilecek iki insan daha düşünemiyorum."

Bir karaağacın dibinde küllerinin gömüldüğü mezarın taşında, yazarın *Dalgalar* romanının son sözleri yazılıdır:

"Sana doğru atılacağım, yenik düşmeden ve boyun eğmeden,
Ey Ölüm!"

Victor Hugo
Kambur Bir Zangoç Ve Bir Kürek Mahkûmuyla Kalpleri Fetheden Adam

"Gelişme yolundaki barbarlıklara devrim diyoruz. Sona erdikleri zamansa şunu fark ediyoruz: İnsan ırkı hırpalanmıştır, ama ilerlemiştir."

Bir yanda Rönesans dönemi arayışlarıyla Floransa, Venedik gibi merkezlerden yükselen entelektüel birikimin şekillendirdiği yeni Avrupa kültürü. Öbür yanda Huguenot'lar olarak da bilinen Fransız Protestanlarını barış vaadiyle Paris'e çağırıp Saint Barthelemy katliamında öldürten, dokuz yaşındaki kral IX. Charles'ın annesi Catherine de Médicis. Ve liderlerinin tümünü kaybeden Protestanların Katolik olmayı kabul etmeleriyle gücüne güç katan Vatikan'ın Avrupa üzerinde kurduğu mutlak hâkimiyet.

Monarşilerin hüküm sürdüğü bir Avrupa kıtası. Evlilikler yoluyla tümü birbirleriyle akraba olmuş Fransa, İspanya, Avusturya, İngiltere hanedanları. Buna karşılık sömürgeleri sayesinde giderek zenginleşen Portekiz, İspanya, Hollanda gibi ülkelerde, gelişen ticaretin katkısıyla yerini sağlamlaştıran bir burjuva sınıfı.

Kimi uyumlu kimi birbirine zıt bu gelişmelerin etkisiyle, on sekizinci yüzyıl Fransa'sı önceki dönemlere kıyasla büyük bir evrim geçirmektedir. Ülkede Montesquieu, Voltaire, Jean-Jacques Rousseau gibi düşünürlerin öncülüğünde, bilimsel aklın ve özgür düşüncenin öne çıktığı bir aydınlanma çağı yaşanmaktadır. Halk sarayın, kralın, seçkinlerin denetiminden çıkmaya başlamıştır. Büyük kentlerin burjuva sınıfı artık çocuklarının eğitimine öncelik vermekte, bağımsız yayıncıların çıkardığı gazete, dergi ve broşürler, kitlesel bilinçlenmeyi güçlendirmektedir.

"Dünyada hiçbir şey zamanı gelmiş bir fikir kadar güçlü değildir."

Bu gelişmelere bir tepki olarak da toprak sahipleri ve aristokratlar var olan ayrıcalıklarını korumaya, böylece zengin burjuvaların soylular arasına katılmasını engelleyecek barikatları yükseltmeye çalışmaktadır. Bir yanda hâkim sınıf statüyü koruma mücadelesi verirken burjuvalar da ekonomik olarak güçlenmenin ötesinde toplumsal haklarda söz sahibi olmanın peşindedirler. Taşrada yaşayan kırsal nüfussa üzerindeki vergi yükünün hafiflemesini istemektedir.

Farklı beklentilerin birbiriyle çarpıştığı bu kaotik ortamda gittikçe fakir düşen halkın Paris'te ayaklanmasıyla 1789 Fransız Devrimi ateşlenmiş olur. Ardından, 1791 yılında kurucu meclis yeni İnsan Hakları ve Yurttaş Bildirisi'ni kabul eder. Değişim taleplerini doğru okuyamayan krallık, istemeden de olsa, kendi sonunu hazırlar. İnsan Hakları Bildirisi'nin ilanının üzerinden henüz iki yıl bile geçmeden, Kral XVI. Louis ve ardından Kraliçe Marie Antoinette giyotinle idam edilir. Artık Bourbon hanedanının sonu gelmiştir.

Tüm bu karışıklığın hüküm sürdüğü yıllarda Korsikalı bir komutan Cumhuriyetçiler safında önemli askeri başarılar kazanmaktadır. Mesleğinde hızla yükselen Napolyon Bonapart 1799 yılında I. Konsül sıfatıyla Fransa'nın hâkimi olur. Aradan beş yıl geçmeden kendisini imparator ilan edecek, töreni sırasında Papa'nın elinden tacı zorla alıp kendi başına geçirerek Vatikan'a da boyun eğmeyeceğini tüm dünyaya gösterecektir.

"Geçmiş zamana teleskopla, şimdiki zamana ise mikroskopla bakarız. Şimdinin görünürdeki muazzamlığı bundan kaynaklanır."

Tepede rüzgârların çok sert estiği, insanların bir yandan ötekine savrulduğu bu dönemde, 1802 yılının 26 Şubat günü, Fransa'nın doğusundaki Besançon kasabasında bir erkek çocuk doğar. Babası Leopold tanrıtanımaz bir Cumhuriyetçi ve Napolyon'a yürekten bağlı bir komutan, annesi Sophie ise koyu Katolik bir kralcıdır. Anneyle baba yeni doğan oğullarına Victor adını koyarlar. Bir cepheden ötekine koşan kocasının peşinde sürekli yer değiştirmekten yorulan annesi çocuklarını alıp Paris'e döndüğünde Victor Hugo henüz bir yaşındadır. Böylece dindar bir kralcı olarak yetiştirilecek genç Fransız'ın eğitim süreci başlamış olur. Bu eğitimin etkisi neredeyse kırk beş yıl, yani tacı yeniden devralan Orleans hanedanına karşı gerçekleştirilen İkinci Fransız Devrimi'ne (1848) kadar sürecektir.

Hugo, kendisinden otuz beş yaş büyük ünlü yazar, tarihçi ve diplomat François-René de Chateaubriand'ın fikirleriyle büyümektedir. Ona olan hayranlığıyla, defterine "Chateau olmak istiyorum ya da hiçbir şey" diye yazdığı söylenir. Bu arada bir de çocukluk arkadaşına âşık olur Hugo. Oğlunun bu ilişkisine karşı çıkan annesi Sophie'nin ölümünden bir yıl sonra da, henüz yirmi yaşındayken sevdiği kızla evlenir. Hukuk öğrenimi gördükten sonra edebi kariyeri seçen Hugo, ilk mısralarını o dönemde yazmaya başlamıştır. Şiirleri *Nouvelles Odes* ve *Odes et Ballades* adlı kitaplarda toplanıp yayınlanır. Bu eserler sarayın da ilgisini çeker ve genç şair parayla ödüllendirilir.

"Her insan hayatını, günün birinde hayalinin ve gerçeğin birbiriyle buluşmasını sağlayacak şekilde tasarlamalıdır."

Bir yandan şiir ve oyun yazarlığını devam ettiren Hugo'nun ilk romanı *Bug-Jargal* 1826 yılında yayınlanır. Yazar bu ilk romanında Fransız Devrimi'nin etkisinde kalan Karayip Adaları'nda, Fransız sömürgeciliğine karşı direnen yerli halkın mücadelesini ve kaderin karşı karşıya getirdiği bir Afrikalı köleyle bir Fransız subayının dostluğunu anlatır.

İdam mahkûmu bir tutuklunun üç yıl boyunca hapishanede yazdığı notlardan oluşan ikinci eseri *Bir İdam Mahkûmunun Son Günü* (1829) Victor Hugo'nun ilk önemli edebi eseridir. Camus, Dickens, Dostoyevski gibi önemli yazarların bu romandan esinlendiği söylenir.

Hiç ara vermeden yazmaya devam eden genç yazarı uluslararası üne kavuşturan ilk eseriyse 1831 yılında yayınlanan *Notre-Dame'ın Kamburu* adlı romanıdır. Güzeller güzeli çingene kızı, sokak dansçısı Esmeralda; Notre Dame katedralinin zangocu kambur ve çirkin Quasimodo; zangocun manevi babası sert mizaçlı rahip Frollo; yakışıklı, bencil subay Phoebus; aylak şair ve filozof Pierre Gringoire... Hugo, zangoç Quasimodo'nun Esmeralda'ya umutsuz aşkı, Rahip Frollo'yu çıldırtan saplantılı ihtiras ve çingene kızının sevdalandığı subay Phoebus'un yüzeysel sahte duyguları üzerine kurduğu dramatik hikâyenin arka planında Ortaçağ Paris'inin yeraltı dünyasından ilginç karakter ve sahneleri, toplumsal histeri ve acımasızlığı, çeşitli insanlık hallerini, insanın karmaşıklığını, derinliklerini, ustalıkla harmanlayarak aktarır okurlara.

Bu unutulmaz eser defalarca beyaz perdeye aktarılır, sahneye uyarlanıp tiyatro salonlarında yıllarca oynanır, televizyon dizilerinde izleyicileri büyüler. Romanın yayınlanmasının üzerinden neredeyse yüz elli yıl geçtikten sonra bu hikâye, şarkılarını Riccardo Cocciante'nin bestelediği

bir müzikal olarak 1998'de Paris'te izleyicilerin karşısına çıkar. Gerek özgün müziği, gerekse izleyicilerine bir modern bale şöleni sunan göz kamaştırıcı koreografisiyle seyirci rekorları kırar, onlarca ülkede tekrar tekrar yorumlanır.

Otuzlu yıllarda *Marion de Lorme, Hernani, Mary Tudor* ve *Ruy-Blas* gibi oyunları sahneye konulan Hugo, romantik akımın bir temsilcisi olarak görüldüğünden, çok arzu etmesine rağmen Fransız dilinin gelişimi, yaygınlaşması ve saflığının korunmasına yönelik çalışmalar yapan bir kurum olan Fransız Akademisi'ne bir türlü kabul edilmez. Ne yazık ki klasik edebiyatın bekçisi olduğunu iddia eden tutucuların bu direnişi, Amerika'da Stephen King, Japonya'da Haruki Murakami gibi çağdaş yazarlar üzerinden hâlâ devam etmektedir. Hugo'nun bu hayali nihayet 1841 yılında gerçekleşir. Bu tarihten sonra da ünlü yazar, Fransa'da ölüm cezasına karşı duruş sergileyen, sosyal adalet çağrısı yapan bir politik lidere dönüşmeye başlar.

"Yoksulluğa katlanmaya gücü yetmeyenin özgür olması mümkün değildir."

Hugo, eserlerini birbiri ardından yazmaya devam ederken İngilizlere karşı Waterloo'da savaşı kaybeden Bonapart, Elbe adasında sürgündeyken ölmüş, monarşi bir kez daha geri gelmiştir. Ancak bu kez soyluların direnişi kısa sürer. Sanayi devrimiyle sayıları hızla katlanan fabrikalarda günde 13-15 saat köle gibi çalışmak zorunda kalan fakir halk mutsuzdur. Aristokratların, zenginlerin varlığı eskisinden çok daha fazla göze batmaktadır. Öte yandan Karl Marx ve Friedrich Engels'in Şubat 1848

tarihinde birlikte imzaladıkları *Komünist Manifesto* kulaktan kulağa yayılmaktadır.

Özetle, artık ok yaydan çıkmış, Pandora'nın Kutusu açılmıştır. Bu kez ayaklanmalar Fransa'yla sınırlı kalmaz, çevre ülkelere de hızla yayılır. Orta Avrupa kentlerinin tümünde önü alınamayan direnişler, isyanlar birbirini kovalamaktadır. Gençlerin Paris'te ayaklanmasıyla başlayan yeni hareket kısa sürede amacına ulaşır ve nihayet Orleans Hanedanı tahtı bırakmak zorunda kalır. Kurulan II. Cumhuriyet'in başına Napolyon Bonapart'ın yeğeni III. Napolyon geçer. Ancak o da amcası gibi üç yıl geçmeden kendi imparatorluğunu ilan edecektir.

"Diktatörlük hakikat haline geldiğinde, devrim hak haline gelir."

Victor Hugo cumhuriyetçidir, ancak kaleme aldığı *Napoléon le Petit* (Küçük Napolyon) adlı siyasi kitapçıkla III. Napolyon yönetimini ve 2. Fransız İmparatorluğu'nu eleştirir ve yeni imparatorun tek adamlığına karşı çıkar.

Hugo 1843 yılında kızının ve damadının bir kazada boğularak ölmesinden sonra köşesine çekilir ve uzun bir süre hiçbir şey yayınlatmaz. Çekildiği inzivada ileride *Sefiller* adıyla yayınlanacak eseri üzerine çalışmaya başlar.

1851'de bir darbe sonrası Fransa'dan sürgün edilen Hugo, sekiz yıl sonra af kararı çıksa da Louis Napolyon başta olduğu sürece, yani 1870 yılına kadar sürgünde kalmayı tercih edecektir. İlk başta Brüksel'e geçen

ünlü yazar daha sonra uzun süre Manş Denizi'ndeki küçük adalarda yaşamını sürdürür. Önceleri mali sıkıntı içine düşer. O yıllarda dört çocuklu ailesini geçindirmek için Fransızca dersleri bile verdiği rivayet edilir.

"Bazı düşünceler birer duadır. Öyle anlar vardır ki bedenin duruşu ne olursa olsun ruh secdeye kapanmıştır."

Adını tarihe yazdıracak olan *Sefiller,* bu dönemde yayınlanır (1862). On dokuzuncu yüzyılın en önemli edebi eserlerinden biri kabul edilen roman, beş bölümden ve yaklaşık bin dört yüz sayfadan oluşmaktadır. Romanın kahramanı Jean Valjean eski bir kürek mahkûmudur ve gençlik yıllarında hapse düşmesinin izlerini hayatı boyunca silemez. Serbest kaldıktan sonra farklı bir kimlikle bir kasabanın belediye başkanı ve bir fabrikanın sahibi olmayı başaran Jean Valjean, ölüm döşeğindeki bir kadın işçisine, kızı Cosette'i himayesine alma sözü verir. Romanın iki önemli karakteri *Jean Valjean* ve hayatı boyunca onu takip etmekten yılmayan polis şefi Javert İkinci Fransız Devrimi'yle Paris'teki ilk çatışmanın patlak verdiği barikatların önünde son bir kez karşı karşıya gelecektir.

Jean Valjean'ın yaşam mücadelesinin yanı sıra manevi kızı Cosette ve devrimci öğrencilerden Marius arasındaki aşkın hikâyesiyle de iç içe örülen eserde Hugo, 1813-1832 döneminin Paris'ini, yaşam tarzı, iyilikleri ve kötülükleriyle insana dair her şeyi, usta bir ressamın tuvaline aktardığı bir resim gibi ince ince işlemiştir. Romanda yazarın okurla paylaştığı politika, sosyal adalet gibi kavramlar üzerindeki fikirleri, kuşkusuz yılların deneyim ve birikiminin ürünleridir.

Tıpkı *Notre-Dame de Paris* gibi, Hugo'nun *Les Misérables* romanı da pek çok filme ve sahne oyununa esin kaynağı olur. Tüm uyarlamalar arasında, müziğini 1980 yılında *Claude-Michel Schönberg*'in yaptığı ve önce Fransa'da, ardından Londra'da ve New York Broadway'de sergilenen müzikal, nihayet dünyanın kırk iki ülkesinde izleyici rekorları kırar, sayısız ödül kazanır. 2010 yılında Londra'da on bininci kez perdesini açarak ulaşılması neredeyse imkânsız bir zirveye yerleşir.

Eğer bir mucize olup da usta yazar milyonlar tarafından okunan romanlarının sahneye, beyaz perdeye, beyaz cama uyarlandığına ve nihayet görkemli müzikallerle dünyada fırtınalar estirdiğine tanık olabilseydi ne hissederdi acaba?

1870 yılında ülkesine dönen Victor Hugo, bir kahraman gibi karşılanmasına rağmen ilk seçimlerde meclise giremez. Olgunluk döneminde dikkatini daha çok siyasete odaklayan yazar seksen yaşına bastığında, onuruna Paris'te büyük bir tören düzenlenir. 1885 yılında, seksen üç yaşındayken hayata veda eder ve Paris'in merkezine önceleri bir kilise olarak inşa edilip daha sonra bir anıt mezar olarak kullanıma açılan Pantheon'a defnedilir. Hiç şüphe yok ki Victor Hugo dolu dolu yaşamıştır, tam da hayattayken dile getirdiği şu düşünceyi kendine düstur edinerek: "Ölmek bir şey değil. Korkunç olan yaşayamamaktır."

Victor Hugo'nun yalnızca edebi mirası değil, onun ayrılmaz bir parçası olan düşünsel mirası da okurlarının zihninden hiç silinmeyecektir.

"Düşünce bir hak olmaktan daha fazlasıdır –insanın nefesinin ta kendisidir. Düşünceyi engelleyen her kimse, insanın

kendisine saldırmış olur. Hak söz konusu olduğunda, konuşmak, yazmak, yayınlamak, kesinlikle birbirinden farksızdır. Onlar eylem halindeki zekânın ebedi halkalarıdır; onlar düşüncenin sesli dalgalarıdır."

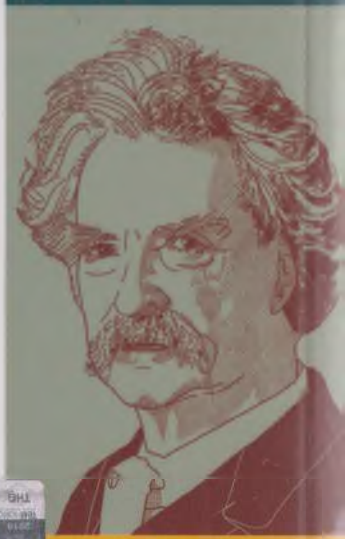

Öldükten sonra tüm yazdıklarının yakılmasını isteyen Kafka, en büyük zaafı kumardan kaçıp *Kumarbaz*'ı yazan Dostoyevski, varlığına delil ararken elinde kalem bulan Camus, bir savaşın ortasında tüm coşkusuyla yurtsuz kalan Stefan Zweig ve daha birçok yazarın o bilmek istediğimiz hikâyeleri...

Yazdıklarıyla Yaşayanlar ruhunuza dokunan büyük yazarların eserleriyle iç içe geçmiş hayatlarını anlatıyor. Hasan Saraç, okuma serüveninde yazarlarla kurduğu dostluğa okurlarını da dâhil ediyor.

Altını çizdiğiniz cümlelerin sahiplerini yakından tanımak, hikâyelerinin hikâyelerini dinlemek ve yazarların hayatlarına şahit olmak için *Yazdıklarıyla Yaşayanlar* bir başucu kitabı.

pórtakal www.portakalkitap.com